

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HALİKARNAS BALIKÇISI'NIN HİKÂYESİ VE
ROMANLARINDA MİTOLOJİK UNSURLAR**

HAZIRLAYAN
AYŞE GÜL KILIÇASLAN
2501060141

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. İSMAİL KARACA

2010
İSTANBUL

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM Dalında 2501060141 numaralı AYŞE GÜL KILIÇARSLAN'IN hazırladığı "HALİKARNAS BALIKÇISI'NIN HİKAYE VE ROMANLARINDA MİTOLOJİK ÖGELER" konulu YÜKSEK LİSANS/ DOKTORA-TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca 12.04.2010 PAZARTESİ günü Saat:12.00'de yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin .....*Kabulü*.....'ne* OYBİRLİĞİ /OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI(*)	İMZA
PROF. DR. KAZIM YETİŞ	<i>Kabulü</i>	<i>Kazım Yetiş</i>
PROF. DR. M. FATİH ANDI	<i>Kabulü</i>	<i>M. Fatih Andi</i>
PROF. DR. MUSTAFA ÇİÇEKLER	<i>Kabulü</i>	<i>Mustafa Çiçekler</i>
YRD. DOÇ. DR. ALİ ŞÜKRÜ ÇORUK	<i>Kabulü</i>	<i>Ali Şükrü Çoruk</i>
YRD. DOÇ. DR. İSMAİL KARACA	<i>Kabulü</i>	<i>İsmail Karaca</i>

ÖZ

“Halikarnas Balıkçısı’nın Hikâyesi ve Romanlarında Mitolojik Unsurlar” isimli tezimizde yazarın kurgusal eserlerinde geçen mitolojik unsurları ele aldık. Halikarnas Balıkçısı’nın mitolojiye olan ilgisine rağmen bu konuda daha önce bir incelemenin yapılmamış olduğunu tespit ettik.

Çalışmamızın giriş bölümünde tezimizin konusu, amacı, çalışma sırasında karşılaşılan zorluklar ele alınmıştır. Tezimizin bölümleri anlatılmış, bu bölümlerin hangi metotlar kullanılarak hazırlandığı anlatılmıştır.

Tezimizin birinci bölümü Halikarnas Balıkçısı’nın hayatının onu mitolojiye yönlendiren kısımlarını açıklayan “Hayatı ve Eserleri” başlığını taşımaktadır. Yazarın çevresinin sanatsal yanı, aldığı eğitim ve sürgün olarak gittiği Bodrum kasabası yazarı mitolojiye yaklaştıran başlıca unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

İkinci bölümde mitin tanımı verilmiştir. Ayrıca mitoloji çeşitleri, mitin efsane, destan, masal gibi kavramlardan farkı, ritüel ile ilişkisi, özellikleri ve işlevlerine açıklık getirilmeye ve Halikarnas Balıkçısı’nın önderi olduğu Mavi Hüranizma düşüncesi ele alınarak yazarın mitolojiye bakış açısı verilmeye çalışılmıştır.

Yazarın romanları ve hikâyeleri üçüncü bölümde incelenmiştir. Roman ve hikâyelerinde tespit edilen mitolojik unsurlar altı başlık altında ele alınmıştır. Bunların altında oluşturulan alt başlıklarda hem mitolojik yönden açıklamalar yapılmış, hem de yazarın ele aldığı mitolojik unsuru nasıl işlediği açıklanmaya çalışılmıştır.

Yapılan bu çalışma sonucunda Halikarnas Balıkçısı’nın, eserlerinde kimi zaman dünyaya dair görüşlerini temellendirmek, kimi zaman da benzetmeler ve kişileştirmelerle anlatımını güçlendirmek amacıyla mitolojiyi kullandığı tespit edilmiştir.

ABSTRACT

Our thesis which is the named “Mythological Objects In The Stories and Novels of Halikarnas Balıkcısı” is an investigation regarding mythological objects stated in fictional works of Halikarnas Balıkcısı. Although interest of Halikarnas Balıkcısı in mythology is known, we found out that there is not any observation about this topic.

The introduction of this study consists of the explanation of the topic of the thesis, the aim of the thesis, the difficulties faced during the period of investigation. The introduction also includes, the explanation about the chapters of the thesis, the method used during the preparation of this chapters.

The first chapter, named “Hayatı ve Eserleri”, includes the parts of Halikarnas Balıkcısı’s life that canalizes him to mythology. Also, the main points are the artistic side of his environment, his education, Bodrum that he went as an exile.

The second chapter includes the definition of myth. Additionally, the sorts of mythology, the difference between myth and the concepts as legend, epic, fiction, the relation between myth and rituel, characteristics and functions of myth. And the chapter also includes the writer’s point of view to mythology with explaining the idea of “Mavi Hümanizma”.

The third chapter includes the examination of his stories and romans. The mythological objects determined in stories and romans are studied under six titles. The subtitles under these six titles includes both mythological explanations and the explanation of the way the writer use the mythological object.

As a consequence, it is determined that Halikarnas Balıkcısı use mythology sometimes to reflect his perception, point of view and sometimes to make the meaning stronger with figure of spechs and personifications.

ÖNSÖZ

Tezimizde Halikarnas Balıkçısı takma adıyla bilinen Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın hikâye ve romanlarında geçen mitolojik unsurları inceledik. İncelememizi yaparken mitoloji üzerine yayımlanmış kitap, makale ve tezler ile Halikarnas Balıkçısı'nın denemelerini taradık.

Halikarnas Balıkçısı'nın mitolojiyle ilişkisi, özel hayatıyla yakından ilgilidir. Yazarın lise yıllarında mitolojiye olan ilgisi, hayatının bir döneminin kapanıp yeni bir döneminin başlamasına vesile olan Bodrum sürgünü ile tutkuya dönüşerek Mavi Anadolu düşüncesi altında şekillenir. Bu düşünce Halikarnas Balıkçısı'nın eserlerine yansır. Yazar, Mavi Anadolu düşüncesinin dayandığı mitoloji bilgisini kurgusal eserlerinde kullanılır. Tezimizde yazarın eserlerinde daha önce kapsamlı olarak ele alınmayan mitolojik unsurlar araştırılmıştır.

Tezimizin giriş bölümünde araştırmamızda kullandığımız metotlar, izlediğimiz yol ve karşılaşılan zorluklar ele alınmıştır. Çalışmamızın içeriği hakkında bilgi vermeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde yazarın hayatı ele alınarak, Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın Halikarnas Balıkçısı'na dönüşümünde etkili olduğuna inandığımız olaylar açıklanmaya çalışılmıştır. Yazarın aldığı eğitim, aile çevresi, yaşadığı coğrafya ve olaylar çerçevesinde çıktığı mitolojik yolculuğun izi sürülmüştür.

İkinci bölümde mit kavramına açıklık getirilerek, araştırmamızın dayandığı temeller gösterilmeye çalışılmıştır. Mit kavramının tanımı çeşitli görüşler ile birlikte verilmiş, arkasından tanımlarda ve açıklamalarda mit ile karıştırılan efsane, destan, masal kavramlarının farkı ve benzerlikleri belirlenerek ortaya çıkan kavram kargaşası giderilmeye çalışılmıştır. Bunu sağlamak için mitlerin günümüze ulaşmasını sağlayan ritüellerle mitlerin ilişkisi ele alınmış, mitlerin türleri, özellikleri ve işlevleri çeşitli kaynaklar taranarak tespit edilmiştir. Yapılan tespitlerin ardından Halikarnas Balıkçısı'nın mite bakış açısı “Mavi Hümanizma ve Halikarnas Balıkçısı'nın

Mitolojiye Bakış Açısı” başlığı altında incelenmiştir. Burada Türk edebiyatında mitolojinin gelişimi kısaca anlatılarak Halikarnas Balıkcısı’nın önderi olduğu Mavi Hümanizma düşüncesinin olduğu atmosfer verilmeye çalışılmıştır. Yazarın Mavi Hümanizma çerçevesinden mitolojiye ve Anadolu kültürüne bakış açısı Halikarnas Balıkcısı’nın deneme kitapları temel alınarak açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde çalışmamızın esas konusunu oluşturan Halikarnas Balıkcısı’nın eserleri incelenmiştir. Yazarın eserleri kronolojik olarak ele alınmış ve mitolojik unsurlar bakımından taranmıştır. Tarama sonucu elde edilen veriler sınıflamaya tabi tutulmuştur. Bu sınıflama sonucu oluşan altı ana başlık altında yazarın eserlerinde kullandığı mitolojik unsurlara açıklama getirilmeye çalışılmıştır.

Son olarak şunu söylemek isterim ki; bana bu çalışmayı yapma fırsatı veren Türk Dili ve Edebiyatı hocalarıma, bu çalışmada beni yönlendiren hocam Yrd. Doç. Dr. Nuri Sağlam’a ve sabrı, anlayışı ve tecrübesiyle yol gösteren danışman hocam Yrd. Doç. Dr. İsmail Karaca’ya teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca tez çalışmam sırasında beni destekleyen öğretmen arkadaşlarıma, yardımı ve sabrı dolayısıyla değerli aileme, özellikle annem Birgül Kılıçaslan ve eşim Gürdal Pala’ya teşekkür ederim.

2010

İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZ (ABSTRACT)	iii
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
GİRİŞ:	1
1. BÖLÜM: HALİKARNAS BALIKÇISI'NIN HAYATI VE ESERLERİ.....	5
2. BÖLÜM: MİTOLOJİ VE HALİKARNAS BALIKÇISI.....	9
1. Mit Nedir?	9
2. Mitoloji, Efsane, Destan, Masal Arasındaki Farklar	13
3. Mit ile Ritüel ilişkisi	15
4. Mitlerin Özellikleri ve İşlevleri	17
5. Mitlerin Sınıflandırılması	19
6. Mavi Hümanizma ve Halikarnas Balıkçısı'nın Mitolojiye Bakış Açısı	27
3. BÖLÜM: HALİKARNAS BALIKÇISI'NIN HİKÂYE VE ROMANLARINDA MİTOLOJİK UNSURLAR.....	33
1.TANRILAR-TANRIÇALAR.....	33

1.1. Aiolos	33
1.2. Amphitrite	34
1.3. Aphrodite	35
1.4. Apis	41
1.5. Apollon	43
1.6. Ares	45
1.7. Artemis	45
1.8. Athena	46
1.9. Demeter	47
1.10. Dionysos.....	49
1.11. Eos	50
1.12. Eros	55
1.13. Hephaistos	57
1.14. Pan.....	59
1.15. Poseidon	60
1.16. Priapus	64
1.17. Selene	65
1.18. Vişnu	67
1.19. Zephyros	68
1.20. Zeus	68
2. MİTOLOJİK VARLIKLAR	69
2.1. Deniz Kızları	69
2.2. Devler	73
2.3. Driyadlar	77
2.4. Ejderler	81
2.5. Erinysler	82
2.6 Hydra.....	84
2.7. Kentaurlar	84
2.8. Mainadlar	86
2.9. Naiadesler	87
2.10. Pegasos.....	89

2.11.Phokos.....	89
2.12.Yunus Balıkları	91
3. MİTOLOJİK KAHRAMANLAR.....	92
3.1. Amazonlar	92
3.2. Arakhne	95
3.3. Atlas	96
3.4. Boukis ve Philemon.....	97
3.5. Endymion	98
3.6. Hero ile Leandros	99
3.7. Odeysseus	100
3.8. Oidipus	102
3.9. Prometheus	103
3.10. Sibylla	105
3.11. Triptolemos	106
4. MİTOLOJİK İNANIŞLAR VE ANLAYIŞLAR	107
4.1. Ağaç Korkutma İnanışı.....	107
4.2. Altın Çağ.....	118
4.3. Anaerkil Toplum İzleri.....	110
4.4. Doğum ve Evlilik	112
4.5. Gelenekçi Anlayış	116
4.6. Kehanet	117
4.7. Tanrıların Yardımı	119
4.8. Taşla İlgili İnanışlar	121
5.TABIATLA İLGİLİ MİTOLOJİK UNSURLAR	124
5.1. Adamotu	124
5.2. Ağaç	126
5.3. Dağ	129
5.4. Deniz	132
5.5. Mevsimler	136

5.6. Toprak	138
5.7. Yıldızlar ve Burçlar	140
6. MİTOLOJİK MEKÂNLAR.....	147
6.1. Arşipel	147
6.2. Babil kulesi	152
6.3. Halikarnas	154
6.4. Ölüler ülkesi	155
6.5. Harabeler (Örenler)	158
6.6. Tapınaklar ve Mezarlar.....	160
SONUÇ	166
KAYNAKÇA	170

KISALTMALAR

Aynı Eser	: a.e.
Adı Geçen Eser	: a.g.e
Bakınız	: bkz
Basım	: bs
Baskı	: bsk.
C	: cilt
Çeviren	: Çev.
Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler	: v.d.
Editör/yayına hazırlayan	: Ed. veya Haz.
Sayfa/sayfalar	: s.

GİRİŞ

Cevat Şakir Kabaağaçlı, yaptığı incelemeler, yazdığı kitaplar ve çalışmalarıyla edebiyatımızda yer alan önemli şahsiyetlerden biridir. Tezimizde Cevat Şakir'in hikâye ve romanlarında geçen mitolojik unsurları araştırdık. Eserlerinde yer alan mitolojik unsurları mitolojide kullanılan şekilleriyle kıyaslayıp benzer ve farklı yönlerini ortaya koymaya çalıştık.

Cevat Şakir, yazdığı hikâye ve roman türündeki eserlerin yanı sıra mitoloji üzerine yaptığı çalışmalarla da literatüre adını yazdırmış bir sanatçıdır. Ne yazık ki mitolojiye bu kadar ilgi gösteren bir yazarın şimdiye kadar kurgusal eserlerinde mitolojiyi işleyip işlemediği, işlediyse nasıl ve hangi amaçla işlediği araştırılmamıştır. Bu sebeple yazarın eserlerine bu açıdan bakmanın doğru olduğunu düşünerek çalışmamızı Halikarnas Balıkcısı hakkında yapılan araştırmalarda eksik bulduğumuz mitoloji konusunda yapmayı uygun bulduk.

Çalışmamızın inceleme alanı Cevat Şakir'in hikâye ve romanları ile sınırlıdır. Yazarın beş hikâye kitabı, altı romanı incelenmiştir. Bu eserler incelenirken her kitapta tespit edilen mitolojik unsurlar fişlenmiştir. Elde edilen bulgular mitolojik kaynaklarla karşılaştırılarak açıklanmıştır. Bu açıklamalar ışığında yazarın eserleri değerlendirilmiş, sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Tezimiz oluşturulurken çeşitli kaynaklara başvurulmuştur. Konu ve yazarla ilgili süreli ve süresiz yayınlardan yararlanılmıştır. Bu yayınlara ulaşmak için YÖK Dokümantasyon Merkezi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi gibi kurumlara ve internete başvurulmuştur.

Çalışmamız esnasında bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Cevat Şakir üzerine yapılan incelemelerin azlığı çalışmamızda yazarı tanımamız açısından zorluk çıkarmıştır. Çeşitli anı türünde yazılmış eserler yardımıyla bu sorun aşılmasına

çalışılmıştır. Bunun dışında mitoloji türünde yapılan çalışmaların dağınıklığı çalışmamızda sorun yaratan bir diğer unsur olmuştur. Mitoloji üzerine yaşanan kavram kargaşası ve mitolojinin bazı alanlarında oluşan fikir ayrılıkları konunun toparlanmasını zorlaştırmıştır. Mitoloji konusunun evrenselliğinin getirdiği geniş dağılım da yaşanan bu zorluğu artırmıştır.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yazarın hayatı ve eserleri arasındaki ilişki verilmeye çalışılmıştır. Bu sayede yazarı mitoloji alanına iten unsurlar gösterilmiş, bunların yazarın edebi hayatına etkileri gösterilmek istenmiştir. Yakın akraba çevresinin entelektüel özelliği ve yazarın aldığı eğitim, onun donanımını arttıran etmenler arasındadır. Sonrasında İstiklal Mahkemesince Bodrum'a sürülmesi de bu donanımın uygulamaya geçmesini sağlamıştır. Bu sayede Cevat Şakir, bünyesinde mitolojiyi de eriterek Halikarnas Balıkçısı'na dönüşmüştür. Yazarın İzmir yerel gazetelerinde "Halikarnas Balıkçısı" takma adıyla yazdığı yazılar, o dönemden sonra Cevat Şakir adını unutturacak yerini Halikarnas Balıkçısı'na bırakacaktır. Mitolojiyle daha çok ilgilenmeye başlayan yazar için Bodrum bir dönüm noktası olacaktır.

Tezimizin ikinci bölümünde mit kavramı anlatılmaya çalışılmıştır. Mitin tanımı; masal, efsane ve destandan farkı; özellikleri; ritüel ile ilişkisi açıklanmıştır. Ayrıca mit için yapılan sınıflamalar ele alınmıştır. Halikarnas Balıkçısı'nın mitolojiye bakış açısı, Türk aydınlarının bakış açısıyla birlikte sunulmuştur. Böylece Türk Edebiyatı'nda yapılan mitoloji çalışmalarının da izi sürülmeye çalışılmıştır. Yazarın inceleme alanında verdiği eserler doğrultusunda mitoloji hakkındaki değerlendirmeleri ele alınmıştır. Önderi olduğu "Mavi Anadolu" düşünce akımı açıklanmaya çalışılmış, bu düşünce çerçevesinde ele aldığı tezlere değinilmiştir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde yazarın eserlerinde tespit edilen mitolojik unsurlar açıklanmıştır. Elde edilen veriler ışığında bu bölümde altı sınıflamaya gidilmiştir. Tespit edilen mitolojik unsurlar; Tanrılar - Tanrıçalar, Mitolojik

Varlıklar, Mitolojik Kahramanlar, Mitolojik inanışlar-Anlayışlar, Tabiatla İlgili Mitolojik Unsurlar, Mitolojik Mekânlar başlıkları altında incelenmiştir.

“Tanrılar - Tanrıçalar” başlığının altında mitolojide adı geçen Tanrı ve Tanrıçalardan yazarın eserlerinde anılanlar alfabetik sıra ile alt başlıklara ayrılmıştır. Her başlıkla birlikte ele alınan ismin mitolojideki yeri hakkında bilgi verilmiş, arkasından yazarın roman ve hikâyelerinde bunları nasıl kullandığı kronolojik sıra takip edilerek açıklanmıştır. “Mitolojik Varlıklar”, “Mitolojik Kahramanlar” başlıklarında aynı metot izlenmiştir.

“Mitolojik İnanışlar ve Anlayışlar” başlığında ise yazarın eserlerinde geçen, günümüzde toplumların davranışlarında hâlâ gözlemlenebilen birtakım inanışlar ve bu inanışlar çevresinde oluşan anlayışlar ele alınmıştır. Halikarnas Balıkcısı eserlerinde bu inanış ve anlayışları işlerken bunlara yorum da getirmiş, eleştirilerde bulunmuştur. Çalışmamızda yazarın eleştirilerinden yola çıkarak çeşitli kaynaklar ışığında bu inanış ve anlayışların kökenine inilmeye çalışılmıştır. Bunların mitolojiyle olan bağlantıları açıklanmıştır.

“Tabiatla İlgili Mitolojik Unsurlar” başlığında yazarın eserlerinde mitolojik açıdan ele alınıp değerlendirilen ağaç, deniz, dağ gibi tabiat unsurları tespit edilmiştir. Bu unsurların farklı toplumların mitolojilerinde kazandığı anlamlar ele alınıp açıklanmıştır. Arkasından yazarın bu unsurları hangi anlamda nasıl kullandığı eserlerindeki kronolojik sıra takip edilerek açıklanmıştır.

Son olarak ele aldığımız “Mitolojik Mekânlar” başlığında da yazarın eserlerinde geçen çeşitli mezar, ören yeri ve mitolojide yer alan mekânlar incelenmiştir. Bahsedilen mezar ve ören yerleri mitolojik hikâyelerle olan bağlantıları açısından incelememizde yer almıştır. Bu bağlantılar açıklanarak yazarın bu unsurları nasıl kullandığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Halikarnas Balıkcısı'nın eserleri hakkında mitolojik açıdan ulaştığımız değerlendirmeler "Sonuç" bölümünde ele alınmıştır. Çalışmamızda bize yol gösteren eserler ise alfabetik olarak "Kaynaklar" bölümünde gösterilmiştir. Bu eserler yazarın kitapları, diğer kitaplar, makale, tez, ansiklopedi, sözlük ve internet kaynakları olarak sınıflandırılmıştır.

Çalışmamızın mitoloji ve Halikarnas Balıkcısı ile ilgilenen herkese faydalı olması en büyük dileğimizdir.

1. BÖLÜM: HALİKARNAS BALIKÇISI'NIN HAYATI VE ESERLERİ

Tezimizin konusu bağlamında Halikarnas Balıkçısı'nın hayatı ve eserlerine genel çerçevede yer vermek istedik. Çünkü yazarın eserleri ile hayatı arasında önemli bir ilişki söz konusudur. Yazar, hayatında dönüm noktaları oluşturacak olaylar yaşamıştır. Bu olaylar, onu mitolojiye götüren birer yol niteliği taşır. Yazar, bu yollarda yürürken Cevat Şakir'den "Halikarnas Balıkçısı"na dönüşmüştür.

Cevat Şakir Kabağaçlı, 1890 Girit Doğumludur. Babası tarihçi, yazar ve Osmanlı komutanlarından Kabağaçlızadelerden Mehmet Şakir Paşa'dır. Aile üyelerinden Şirin Devrim'in kayıtlarına göre; aile, Antalya'dan göç edip Kabağaç denilen yere, arkasından Afyonkarahisar'a gelerek yerleşmiştir. Burada medreseler kuran aile dine ve ilme hizmet etmiştir. Aile üyelerinin çoğu bilgin ve hoca olarak yetişmiştir. Cevat Şakir'in dedesi Âsım'ın İstanbul'da askerî okulu bitirip arkasından Askerî Şuraya seçilmesiyle Cevat Şakir'in ailesi İstanbul'a yerleşmiş olur.¹

"Amcası ve babasının aile çevresi Cevat Şakir'in kişiliğini büyük ölçüde etkilemiştir. Çoğu dünya çapında ün yapmış sanatçılar bu ailede yetişmiştir. Ressam Fahrünnisa Zeyt, ressam Aliye Berger, ressam Füreya Koral, ressam Nejat Devrim, tiyatro sanatçısı Şirin Devrim, ressam Cem Kabağaçlı bunlardandır."²

Cevat Şakir ilköğrenimini Büyükkada'da tamamlar. Özel hocalardan dersler alır. Arkasından ortaöğrenimini Robert Koleji'nde, yükseköğrenimini ise Oxford Üniversitesi'nde Yeni Çağlar Tarihi bölümünde yapar. Hatice Orman, kitabında yazarın öğrenim hayatının Halikarnas Balıkçısı kimliğine olan katkısını şöyle ifade eder:

---

¹ Şirin Devrim, **Şakir Paşa Ailesi Harika Çılgınlar**, Çev: Sema Karamürsel, İstanbul, AD Yayıncılık, 1996, s.15

² İ. Hatice Orman, **'Merhaba' Halikarnas Balıkçısı**, Ankara, Bilgi Yayınevi, Kasım 2005, s.11

“Babası Şakir Paşa'nın elçi olarak bulunduğu Atina'daki çocukluk günlerinde filizlenen mitoloji tutkusu, İngiltere'deki üniversite eğitiminde aldığı tarih bilgisi ve bilinci, çevre konusundaki duyarlılığı, Cevat Şakir'in yaşamını belirleyen özellikler olmuştur.”³

İngiltere'den gizlice İtalya'ya giderek Roma'da Güzel Sanatlar Akademisine kaydolar. Daha sonra 1908 yılında İstanbul'a dönerek Güzel Sanatlar Akademisi'ne burada devam eder. Minyatür sanatıyla ilgilenir.

Bu dönemde basın hayatı başlayan Cevat Şakir, aylık ve haftalık gazetelerde yazı yazmaya, karikatür çizmeye, kapak resimleri yapmaya başlar. M. Zekeriya Sertel'in “Resimli Ay”, “Resimli Hafta” dergilerinde; Sedat Simavi'nin “İnci” adlı dergisinde çalışır.

1914 yılında hayatını etkileyen bir olay yaşar. Dedesinden kalma Afyonkarahisar'daki eve babasıyla giden Cevat Şakir, burada babasıyla yaşadığı tartışmanın sonunda onun ölümüne yol açar. On dört yıla mahkûm olan yazar, hayatının yedi yılını hapisanede geçirir. Bu olay onda derin izler bırakmış, romanlarında oluşturduğu karakterlere de yansımıştır. Bu olayla öz saygısını yitirdiğini söyleyen yazar, kendisini methedenlere kızar. Kazandığı başarının bir yalandan ibaret olduğunu düşünür. Gerçek kimliğinin övgüleri hak etmediğini belirtir.⁴ Onun bu ruh hali, aynı ifadelerle Bulamaç ve Ötelerin Çocukları romanlarında Etem Reis karakterinde can bulur.

Hayatının bir diğer dönüm noktası ve kişiliğini oluşturacak olay, 13 Nisan 1925 yılında yayımladığı “Hapishanede İdama Mahkûm Olanlar Bile Bile Ölüme Nasıl Giderler” başlıklı yazısı ile gerçekleşir. İstiklâl Mahkemesi tarafından dönemin hassas atmosferine bağlı olarak üç yıl Bodrum'da kalebentliğe mahkûm edilir. Yazar cezanın bir buçuk yılını Bodrum'da, geri kalan yarısını İstanbul'da tamamlar. Ancak Bodrum'a âşık olan yazar, cezasının sona ermesiyle Bodrum'a geri döner. Burada yirmi beş yıl yaşar.

---

³ a.e. , s.38

⁴ Haşmet Işın, “Halikarnas Balıkcısının Gizi”, **Varlık**, Sayı:841, Ekim:12, 1977, s.10

Bodrum, Cevat Şakir'i çok etkiler. Bölgenin antik geçmişi yazarın mitoloji tutkusunu kamçılar. Burada Halikarnas Balıkçısı takma adıyla yazılar yazmaya başlar. Artık kendini Bodrum'u geliştirmeye adar. Bir yandan balıkçılık, bir yandan bahçıvanlık ve süngercilikle uğraşır. Yurt dışından değişik tohumlar getirterek Bodrum'da palmye, çeşitli türde narenciye ağaçları diker. Radyo programları ile ülkede olan olayları yorumlar.

1947 yılında çocuklarının eğitimi için İzmir'e taşınır. Burada da Gündüz Hikâyeler Dergisi'nde, Tan, Cumhuriyet, Demokrat İzmir Gazetesi'nde, Anadolu adlı dergide yazılar yazar. İzmir'de profesyonel anlamda rehberliği kendine uğraş edinir.

Yazar, 1971 yılında çok yönlü kimliği ile "Devlet Kültür Armağanı"nı kazanır. Samim Kocagöz, yazısında yazarın çok yönlü niteliğini onun ağzından verir:

"On yıl, Birinci Dünya Savaşı, Mütareke yıllarında karamsarlığa kapıldım; kendimi Nakşibendî dervişliğine adadım. On yıla yakın bir süre de gazetecilik yaptım toplam olarak. Sonra Mavi Sürgün'e gittiğimde on yıl balıkçılıkla uğraştım; bunun üstüne on yıl daha ekleyip kendimi narenciye fasilesine verdim. Sonracığıma efendim, di mi ya! Bir on yıl da mitolojiye merak saldım; hala da bu merakım geçmemiştir. Anadolu uygarlığını incelemeye başladım. Bu arada bu on yılların arasına bir de edebiyatçılığı kat, serpiştir ey hazret Samim biraderim... Yıllar hayda geldi geçti!"⁵

Cevat Şakir, Bodrum'da bulunduğu dönemde Ege denizini ve kıyılarını tanımış, bölgeyi tarihî ve mitolojisiyle ele alarak çevresine tanıtmaya çalışmıştır. Roman ve hikâyelerinin mekânı olarak bu bölgeyi seçerken, inceleme kitaplarını da Anadolu'nun tarihî ve mitolojik özellikleri üzerine yazmıştır. Yazarın eserleri ve yayın yılları şöyledir:

---

⁵ Samim Kocagöz, "Ölümden Korkmadı Hiç", **Yeditepe**, 206, Aralık:6, 1973, s.9

Romanları: Aganta Burina Burinata (1946) Ötelerin Çocukları (1956)
Uluç Reis (1962) Turgut Reis (1966), Deniz Gurbetçileri (1969), Bulamaç (1996)

Hikâyeleri: Ege Kıyılarından (1939) Merhaba Akdeniz (1947) Ege'nin Dibi (1952), Yaşasın Deniz (1954), Gülen Ada (1957), Ege'den (1972), Gençlik Denizlerinde (1973)

İnceleme Kitapları: Anadolu Efsaneleri (1954), Anadolu Tanrıları (1955), Anadolu'nun Sesi (1971), Hey Koca Yurt (1972), Mektuplarıyla Halikarnas Balıkçısı (1976), Merhaba Anadolu (1980), Düşün Yazıları (1981), Altıncı Kıta Akdeniz (1983), Sonsuzluk Sessiz Büyür (1983), Arşipel (1992).

Bunların dışında yazarın 1961 yılında “Mavi Sürgün” adlı anı kitabı yayımlanmıştır. Cevat Şakir Kabaağaçlı 13 Ekim 1973 tarihinde seksen üç yaşında İzmir’de vefat etmiştir. Yazarın yukarıda belirttiğimiz kimi eserleri ölümünden sonra yayımlanmıştır. Yayın yıllarına dikkat edildiğinde bu durum fark edilecektir. Demokrat İzmir Gazetesinde 1948 tarihinde tefrika edilen “Bulamaç” adlı romanı yazarın ölümünün ardından Prof. Dr. Ömer Faruk Huyugüzel danışmanlığında Sevilay Öğüt adlı öğrenci tarafından derlenmiş, sonrasında Şadan Gökovalı tarafından düzeltmeleri yapılarak 1996 yılında yayımlanmıştır. En son yayımlanan “Dalgıçlar” hikâye kitabı ise 1949’da Demokrat İzmir Gazetesinde tefrika edilen hikâyelerinin kitaplaştırılmasıyla oluşmuştur.

Çalışmamızda yazarın romanları incelenirken yukarıda belirtilen kronoloji takip edilecektir. Ancak bazı hikâye kitaplarının ilk basımları elde edilememiştir. Sonraki basımları da farklı kitaplardaki hikâyeler birleştirilerek yeniden derlenmiştir. Çalışmanın bir bütünlük arz etmesi için hikâye kitapları incelenirken yeni derlemelerin yayın tarihleri temel alınmıştır. Bu hikâye kitaplarının yayın tarihî şu sırayı izlemektedir: Ege'den Denize Bırakılmış Bir Çiçek (1972), Gençlik Denizlerinde (1973), Parmak Damgası (1986), Çiçeklerin Düğünü (1991) ve Dalgıçlar (1991). İncelememizde bu sıra takip edilecektir.

2. BÖLÜM: MİTOLOJİ VE HALİKARNAS BALIKÇISI

1. MİT NEDİR?

Mit; tanımı, oluşumu ve özellikleri bakımından geniş bir araştırma konusudur. Tezimiz içinde mit kavramı üzerinde derin bir araştırmaya girmeyeceğiz. Ancak tezimizin konusu itibariyle mit, mitoloji kavramları üzerinde kısaca durmaya çalışacağız.

Mit kelimesinin kökeni Grekçe “Mitos” kelimesinden gelir. Yunanca’da mythos, İngilizce’de myth, Rusça’da mif olarak söylenir. Türk edebiyatında ise mit ve mitolojinin karşılığı olarak Arapça’dan gelen “usture” ve onun çoğulu olan “esatir”, zaman zaman da Farsça “efsane” ve “fesane” kelimeleri kullanılmıştır. Ancak efsane kelimesi Türkçe’de mitin tam karşılığını vermez. Efsane, miften taşıdığı özellikler bakımından ayrılır. Bu farklılığa incelememizin ilerleyen sayfalarında açıklık getirmeye çalışacağız. Sami Akalın da sözlüğünde mitin eşanlamlısı olarak usture kelimesini kullanır ve “eski çağ insanların Tanrı ve Tanrılaştırılmış kahramanlar hakkındaki inancı. Üsture.”¹ ifadesiyle miti tanımlar.

Mit kavramı, Türkçe Sözlük’te geleneksel olarak yayılan veya toplumun hayal gücü etkisiyle biçim değiştiren, tanrı, tanrıça, evrenin doğuşu ile ilgili, alegorik bir anlatımı olan halk hikâyelerine verilen bir isim olarak karşımıza çıkar.²Oysa kaynakları incelediğimizde mit kavramı üzerine yapılmış daha farklı tanımlarla karşılaşırız. Bu tanımların bazılarında mit, hayal ürünü öyküler olarak ele alınır ve bilim dışı görülür. Benzer bakış açısıyla İnanç Sözlüğü’nde mitin bilgisiz insanlığın dünyayı açıklama gereksiniminden oluştuğu³ açıklaması yapılır.

---

¹ L.Sami Akalın, **Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, 5. bsk. , İstanbul, Varlık Yayınları, Ocak 1980, s.193

² Prof. Dr. İsmail Parlatır v.d. ,**Türkçe Sözlük**, 2 c. , 9.bsk. , Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998, s.1571

³ Orhan Hançerlioğlu, **İnanç Sözlüğü**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1975, s.416

19. yüzyıl sonuna kadar Batı dünyası mit kavramına bilim dışı ve uydurma olarak bakmıştır. Akılcılığın gelişmesiyle Yunanlı Filozoflar, mitleri eleştirmeye başlamış, bunların gerçeklikle ilgisinin bulunmadığını ve değersiz olduklarını iddia etmişlerdir. Böylece Platocular ve Epikürcüler mitleri reddetmişlerdir. İlerleyen zamanda aydınlanma döneminin Fransız Rasyonalistleri mitleri hurafe ile eşdeğer kabul etmişlerdir. Mitleri tarih bilimi ile karşılaştırmışlar, belgelere ve kanıtlara dayalı tarihin yanında mitleri uydurma anlatmalar olarak yorumlamışlardır. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Alman romantizmi döneminde, sözlü geleneğe ait ürünlere karşı bakış açısı gelişmeye başlamıştır. Hegel, mitlerin medeniyetin gelişmesinde önemli bir safha olduğu görüşünü savunmuştur. 20. yüzyıla geldiğinde ise mitlerin kaynağının insanın bilinçaltında olduğu görüşü öne çıkmıştır. Freud ve takipçileri mitleri insanın bilinçaltında bulunan duygularının yansıması olarak görmüş, Joseph Campbell mitleri evrensel bilinçaltının tezahürü olarak tanımlamıştır.⁴ Sözlü geleneğe ait ürünlerin kültür üzerindeki etkisi araştırıldıkça sözlü gelenek ürünlerinden biri olan mitin toplum üzerindeki etkileri de kabul edilmeye başlanmıştır.⁵

Bu konuda yapılan incelemelerde mite bir bilim penceresinden bakan ve en çok kabul gören tanım ise Mircea Eliade'e aittir. Eliade, bazı çevrelerce öykü ve uydurma olarak görülen mitlerin gerçeklikten doğduğunu belirtir:

“Mit kutsal bir öyküyü anlatır; en eski zamanda, ‘başlangıçtaki’ masallara özgü zamanda olup bitmiş bir olayı anlatır. Bir başka deyişle mit, Doğaüstü Varlıkların başarıları sayesinde, ister eksiksiz olarak bütün gerçeklik, yani Kozmos olsun, isterse onun yalnızca bir parçası (sözgelimi bir ada, bir tür bitki türü, bir insan davranışı, bir kurum) olsun, bir gerçekliğin nasıl yaşama geçtiğini anlatır. Demek ki mit, her zaman bir ‘yaratılış’ın

---

⁴ Mitlere bakış açısı için bkz: Bronislaw Malinowski, **Büyü, Bilim ve Din**, Çev: Saadet Özkal, İstanbul, Kabalıcı Yayınları, 1990, s. 84–85; Bronislaw Malonowski, **İlkel Toplum**, Çev: Hüseyin Portakal, Ankara, Öteki Yayınları, 1998, s.101; Donna Rosenberg, **Dünya Mitolojisi -Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi-** Ankara, İmge Kitabevi, 2000, s.25; Joseph Campbell, **Tanrının Maskeleri: İlkel Mitoloji**, Çev. K.Emiroğlu, Ankara, İmge Kitabevi, 1995, s. 26.

⁵ Dan Ben-Amos, “Şartlar ve Çevre İçinde Folklorun Bir Tanımına Doğru”, Çev: Metin Ekici, **Milli Folklor**, Sayı:33, Bahar 1997, s.75-87

öyküsüdür. Bir şeyin nasıl yaratıldığı, nasıl varolmaya başladığı anlatılır. Mit ancak gerçekten olup bitmiş, tam anlamıyla ortaya çıkmış olan şeyden söz eder.”⁶

Malinowski de mit için “... uzak geçmişteki bir gerçekliğin anlatı biçiminde yeniden yaşatılmasıdır.”⁷ diyerek aynı bakış açısını sergiler. Mitler uydurma değildir. İnsanoğlunun deneyimlerinin simgeleştirilmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. İlkel insan; doğada karşılaştığı zorlukları, bunlara getirdiği çözüm yollarını sonraki nesle daha kolay aktarmak için simgesel bir dille öyküleştirmiştir. Bu öyküler mit adını almış, bilgilerin nesilden nesile aktarımını sağlayan bir araç görevi üstlenmiştir. Yazının olmadığı çağlarda bir iletişim aracı olarak görülmüştür.

Kelimenin anlam bakımından kökenine indiğimizde, tanımlarda karşılaştığımız farklı bakış açılarının sebebini buluruz. Mit için niçin öykü denmiştir? Niçin kimileri ona uydurma olarak bakarken, kimileri onu hayatın kendisi olarak görür? Azra Erhat’ın açıklamaları bu sorulara açıklık getirmektedir:

“Eski Yunan dilinde söz kavramını karşılamak için mythos, epos ve logos kelimeleri kullanılmıştır. Fakat bunların anlamlarında farklılıklar vardır. Mythos, söylenen veya duyulan sözdür; masal, efsane, hikâye anlamına gelir. İnsanlar duyduklarını, gördüklerini yalanlarla süsledikleri için mythos’a güvenilmez. Tarihçi Herodot, mythos’a tarih değeri olmayan güvenilmez söz der; filozof Platon ise mythos’a gerçeklerle ilişkisiz, uydurma, boş ve gülünç bir masal anlamı verir. Epos, belli bir düzen ve ölçüye göre söylenen, okunan sözdür. Şâirin sözünü belirten epos, şiir, destan, ezgi anlamında kullanılmış ve Batı dillerine epik ve epepe şeklinde geçmiştir. Mythos söylenen sözün, anlatının mahiyeti, epos ise onun aldığı ölçülü, süslü düzendir. Başta Herakleitos olmak üzere İonya düşünürlerine göre logos, gerçeğin insan sözüyle dile getirilmesidir. Logos, insanda düşünce, tabiatta kanundur; her şeyde bulunur, ortaklaşadır, ilahîdir. Logos’un sırlarını insan sözüyle açıklamak ise düşünürün görevidir. Logos kavramıyla açılan bu yolda bilimsel bilginin temelleri oluşturulmuştur. Logos, logia, bugün bile bir bilim ve araştırma dalını belirtmek için kullanılan bir ek olmuştur. Mythos ve epos arasında bir birleşme söz konusu iken bunlarla logos arasında karşıtlık meydana gelmiştir. Yunan düşünürleri,

⁶ Mircea Eliade, **Mitlerin Özellikleri**, Çev. Sema Rifat, 2. bsk. , İstanbul, Om Yayınları, 2001, s.16

⁷ Malinowski, **Büyük Bilim Ve Din**, s:88

mythos'un uydurduğu, epos'un dile getirdiği tanrı masallarını hor görür, evreni ve insanı anlatmakta bunların yalana ve zararlı yollara saptığını ileri sürerler. Mythologia kelimesinde bu iki zıt anlamlı kavram birleşir, böylelikle mitleri, efsaneleri inceleyen bilim anlamı kazanır. Erken ilkçağda kullanılan mythologeın diye bir fiil vardır; masal anlatmak demektir. Ayrıca sözlü gelenekte efsanelerin, mitlerin dilden dile aktarılmasını da ifade eder. Mythologia kavramı hem mit, masal ve efsanelerin toplandığı kitap hem de ilkçağın sonlarında mythographos (mythos yazarı) denilen derleyicilerin yaptığı iş için kullanılır.”⁸

Uydurma olarak görülen mit kavramı gerçeği temsil eden ‘logoia’ ile birleştiğinde bilim alanında yerini almıştır. Ve ortaya çıkan bu yeni kelime, mitoloji, mitoslar toplamı olarak tarif edilir. Çeşitli toplumların mitolojilerini araştıran bilimsel çalışma alanını da ifade eder. Ve mitsel düşünceyi belirtmek için de kullanılır.⁹

Gerçekten de mitoslar insan topluluklarının kültür ve davranışlarını açıklamamızda ve anlamamızda bir kaynak niteliğindedir. Tek yapılması gereken şey, oluşturulan imgesel ve figüratif dili çözmektir. Mitoloji incelemeleri ile mitoslara bakış açısı değişmiştir. Öyle ki batı dünyası temellerini buna dayandırır. Muharrem Kaya bu konunun üzerinde durmuş, öncesinde önemsenmeyen mitolojinin günümüzde anlaşılabilir değer kazandığına ve bilim, sanat alanında kullanılarak yaratıcılığa olan katkısından yararlandığına parmak basmıştır:

“Batıdaki düşünce tarihine bakıldığında mitik düşünce ile bilim arasındaki farklılığın on yedinci, on sekizinci yüzyılda başladığı görülür. Bu durum mitolojinin ne derecede etkin olduğunun bir göstergesidir. Zira mit, Batı için kendi düşüncesinin temelidir. Mesela, Freud, Oedipus ve Elektra kompleksleri gibi en önemli teorilerini mitolojiye dayandırır ve adlandırır. Bir kısım televizyon programı, sinema, bilim-kurgu edebiyatı, günümüzde de mitolojiye dayanmaktadır. Mit, âdeta, yaratıcı temel gücü temsil eder.”¹⁰

---

⁸ Azra Erhat, **Mitoloji Sözlüğü**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1993, s. 5–7.

⁹ Aydın Afacan, **Şiir ve Mitologya**, İstanbul, Doruk Yayıncılık, 2003, s.29

¹⁰ Muharrem Kaya, **Türk Romanında Destan Etkisi**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2004, s.22

Muharrem Kaya'nın "yaratıcı güç" olarak gördüğü mitoslar, bu niteliği ile edebiyat eserlerine girmiştir. Destan ve halk hikâyelerinde görülen motiflerin kaynağını oluştururlar. Güzel sanatlara ilham vermişlerdir. Batıl inanç olarak görülen toplumsal kimi davranış ve inançların temelinde de mitler vardır. Varlıklarını günümüzde kültürel davranışlarda, edebî eserlerde, sanatın ve bilimin değişik kollarında devam ettirmektedirler.

2. MİTOLOJİ, EFSANE, DESTAN, MASAL ARASINDAKİ FARKLAR

Çalışmamızda mitoloji, efsane, destan ve masal arasındaki farklara yer vermek istedik. Mit ile ilgili tanımlarda bu kavramların birbirinin yerine kullanıldığını görüyoruz. Bu sebeple araştırmacıların yaptığı açıklamalar ışığında her biri farklı anlatı türünü oluşturan bu terimlerin mit ile farklılığına değineceğiz.

Türkçe Sözlük'te destan "Tarih öncesi tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları konu alan şiir, epepe."¹¹ olarak tanımlanır. Azra Erhat'ın "mit" kavramı için yaptığı açıklamada geçen epos terimi, bu kez destan tanımında karşımıza çıkmaktadır. Beşir Ayvazoğlu destan kelimesinin "epepe" manasında kullanımının yeni olduğunu belirterek destan için şöyle bir tanımlama yapar:

"Halk arasında dağınık, şekillenmemiş, hatta henüz birer çizgi mahiyetindeki mitosların poetik ifade içinde kazandıkları düzen ve silsiledir. Yani destan, mitosla eposun izdivacıdır."¹²

Ayvazoğlu'nun yaptığı tanımda iki kavramın farkına açıklık getirilmiştir. Mitoslar destanlarla benzer bir yapıda değildir. Mitoslar destanların muhtevasını oluşturan öğeler konumdadırlar.

---

¹¹Parlatır, a.g.e. , s.568

¹² Beşir Ayvazoğlu, **Geçmiş Yeniden Kurmak**, İstanbul, Kubbealtı Neşriyatı, 1987, s.74

Mit ile efsane terimi ise tanımlarda tamamen birbirine karışır. Mit tanımlanırken “fesane”, “efsane” kelimeleri kullanılır. Ancak bu iki kavram birbirinden farklıdır. Pertev Naili Boratav’ın efsane ile ilgili açıklamasında, efsanenin olağanüstü öğeler taşımasının şart olmadığı belirtilir¹³. Oysaki mitler olağanüstülüklerle doludur. Mitlerin özelliklerinden biri de budur. Muharrem Kaya da iki kavram arasındaki farka dikkat çeker. Mitlerin kesin bir kutsallığı yansıtırken, efsanenin böyle bir özelliğe sahip olmadığını söyler ve efsanelerin günümüzde de yaratılabileceklerinden bahseder. Oysa mitlerde böyle bir şey söz konusu değildir.¹⁴ Ayrıca efsaneler yerel özellik gösterirken mitler evrensel özellik taşırlar. John Fiske bu farkı açık bir şekilde anlatır:

“Efsaneler genelde bir ya da iki mekânla sınırlıdır ve bir ya da ikiden fazla kişi tarafından anlatılmaz, fakat mitlerin genel özelliği şu ya da bu şekilde tüm dünyada yaygın olmalarıdır, isimler ve olayları tetikleyen güdüler değişse de temelde olaylar hep aynı kalır. Bunun sebebi belki de mitlerin kökenlerinin çok eski çağlara dayanmasıdır.”¹⁵

John Fiske, mitlerin evrenselliğinin kaynağını günümüzde ayrı olan milletlerin çok eski çağlarda bir arada oldukları düşüncesine bağlar. Mitlerin evrenselliği onu diğer kavramlardan ayıran en önemli özelliklerden bir tanesidir. Rosenberg de Dünya Mitolojisi adlı kitabında bu konu üzerinde durur:

“(…) İlk ana baba, sıklıkla gökyüzü ve yeryüzü tanrılarıdır. Yaratıcı tanrı, ilk insanları genellikle ağaç, kaya, bitki ve çamur gibi yeryüzü elemanlarından yaratır. Tanrılar ölümlülere ait en az bir dünyayı, bir büyük tufanla yok ederler. Doğada olduğu gibi evrende de doğum, olgunluk ve ölümden sonra sıklıkla yeniden doğuş gelir. Kahramanlar alışılmadık bir biçimde doğan, olağanüstü bir güce sahip, özel silahlarla canavarları öldüren, çetin yolculuklara çıkan, görevlerinin bir parçası olarak yeraltına inen ve alışılmadık bir şekilde ölen tanrı çocuklarıdır.”¹⁶

---

¹³ Pertev Naili Boratav, “Türk Efsaneleri”, **Folklor** Doğru, Sayı:35, Mayıs-Haziran 1974, s. 12

¹⁴ Kaya, **a.g.e.**, s.27–28

¹⁵ John Fiske, **Mitler ve Mitleri Yapanlar**, Çev: Şebnem Duran, İzmir, İlya Yayınevi, 2006, s.36

¹⁶ Rosenberg, **a.g.e.**, s.18

Karmaşa yaşanan bir diğer kavram da masaldır. Çünkü masallar da mitlerde olduğu gibi olağanüstülükler barındırır. Ancak masallar gerçeklik barındırmazlar. Mircea Eliade, masal veya fabl gibi anlatı türlerini yalancı öyküler olarak adlandırır. Mitin, arkaik insana, var oluşu bakımından oluşturulmuş en eski öyküleri öğrettiğini, var oluşuyla ve kozmos içindeki kendi öz var oluş biçimiyle ilgili her şeyin de onu doğrudan doğruya ilgilendirdiğini belirtir. Bu sebeple arkaik insan mitleri öğrenmek zorundadır. Çünkü mitleri bilmek demek, nesnelerin kökenindeki sırrı öğrenmek demektir.¹⁷ Bu da doğaya hâkim olmayı sağlar. Oysa masallar ya da diğer anlatı türleri için böyle bir şey söz konusu değildir. Masallar bilinmek zorunda değildir. Ya da bilinmediği takdirde olumsuz bir durumla karşılaşmaz.

Mitleri diğer kavramlardan ayıran en önemli özellik kutsal olmalarıdır. Bu kutsallık mitlerin yalnız özel törenlerde, belli kurallar içinde anlatılmasını sağlar. Örneğin mitsel anlatım, özel bir zamanda (sonbahar, kış, gece v.b.) ezberden okunarak yapılmalıdır. Oysa yalancı öyküler her yerde ve her zaman anlatılabilmektedir. Ezberlenmesi şart değildir.

Günümüzde elbette mitler ilkel insanın uyguladığı törenlerdeki gibi ele alınmamaktadır. Ancak günlük yaşantımızda izleri görülmektedir. Edebî alanda Eliade'nin bahsettiği yalancı öyküler içinde yer almaktadır. Yalancı öykülerin oluşumuna ilham vermekte ve yaratıcı bir görev üstlenmektedir. Bu durum, mitlerin destan, efsane, masal gibi kavramlarla karışmasının sebebi olarak da görülebilir. Aslında bütün bu türler az ya da çok mitleri barındırır. Mitler de bu türler vasıtasıyla unutulmaya mahkûm olmaktan kurtulur ve yaşamaya devam eder.

3. MİT İLE RİTÜEL İLİŞKİSİ

Mitlerin günümüze nasıl ulaştığı sorusu sorulduğunda bilim adamları ritüelleri işaret ederler. Ritüel; ayin anlamına gelmektedir. Mit ile ritüel arasındaki ilişki ilkel insanların yaşama şekliyle açıklanabilmektedir. İlkel insanlar doğada edindikleri deneyimleri simgeleştirerek mit haline getirmişlerdir. Bunların sonraki kuşaklara

---

¹⁷ Eliade, a.g.e., s:23

aktarımı için ritüellere başvurmuşlardır. Ritüeller mitlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasında bir araç konumundadır.

Ritüeller, kozmik yaratılış modeline göre gerçekleştirilir. Yani her şeyin başlangıcı olarak görülen yaratılış öyküsü bu törenlerin temelini oluşturur. Yaratılış öyküsü danslarla canlandırılır. Yapılan canlandırma ile törene katılan kişiler, kendilerini geçmişte yaratılışın gerçekleştiği zamana geri dönmüş gibi hissederler ve bu olaya kendilerini tanık olarak görürler. Mitin öğrenildiği an olan bu tören, kozmik olayın yeniden tekrarlanmasıyla kutsal bir özellik taşır. Kendine göre yapılması zorunlu kurallar içerir. Ritüellerin yani kutsal ayinlerin uygulamasında deneyim yalnızca bir kişiye aktarılır. Öğrenmek ve öğrenirken ya da uygularken ezberlenmiş sözleri söylemek zorunludur. Bu sözler arketip* özelliği taşır. Bunlar söylenmeden mit anlaşılmaz ve mit bilinmiyorsa ritüel yerine getirilemez.

Ritüelde arketipi oluşturan olayların canlandırıldığından ve bu canlandırmanın deneyimi yaşayan kişiye arketipsel zamanı yaşattığından yukarıda söz etmiştik. Bu an, “Kökenlerle ilgili mitsel zaman”ı oluşturur ve “güçlü” bir zaman olarak görülür. Çünkü ritüel anında yaşanan ve hissedilen zaman, mitlerde yer alan doğaüstü varlıkların etkin, yaratıcı katılımıyla olumlu yönde değiştirilmiştir. Mitlerin, ezberden okunması sırasında bu masalsi zamana yeniden dönülür, dolayısıyla da, anımsanıp yeniden canlandırılan olaylarla “zamandaş” duruma gelinir, tanrıların ya da kahramanların varlığına tanık olunur. Yani ritüeli yaşayan şahıs “kronolojik zamanın dışına çıkar ve sonsuza dek yakalanabilecek olan kutsal bir zamana açılır.”¹⁸ Böylece birey kendi tarihsel ve yerel bağlamından kopmakta ve kutsal dünyanın bir parçası haline gelmektedir. Şahsın kendisi gibi çevresindeki nesnelere de kutsal dünyanın parçası haline gelir. Eliade bu durumu açıklarken örnekler; “Kutsal taş, kutsal ağaç, taş ve ağaç olarak tapınma nesnesi değildirler. Onlara doğrudan tapınılmaktadır,

---

* Arketip: ilk örnek, ilk imge olarak tanımlanır. Tüm fenomenlerin öncesinde ve üstünde olan ilk imge demektir. (Carl Gustav Jung, **Dört Arketip**, Çev. Zehra Aksu Yılmaz, 2.bs. , İstanbul, Metis Yayınları, Ekim 2005, s.17)

¹⁸ Eliade, **a.g.e.** , s:27–28

çünkü onlar, birer kutsal tezahürdürler.”¹⁹ Görülen taş ve ağaç, her gün gördüğümüz taş ve ağaç değildir artık. Deneyimi yaşayan insana kutsal dünyanın sırrını gösteren nesnelere dir.

Törenlerde, kişinin bahsedilen kutsal dünyaya geçişi dans, trans ve düş görme gibi unsurlarla sağlanmaktadır. Müzik aletlerinin kullanımı, dans veya arketipin canlandırılması ve beraberinde söylenen sözler deneyimi yaşayan şahsın üzerindeki etkiyi arttırmakta kullanılmaktadır.

Törende “kutsal deneyimi” yaşayan kişi artık miti biliyordur, nesnelere nin kökenindeki sırrı öğrenmiştir. Yapılan özel tören, kozmik değişimleri, aşamaları, oluşumları, ortadan kayboluş ve yeniden ortaya çıkışları ve bu eylemlere nin nasıl gerçekleştiğini kişiye öğretmiştir. Eliade, bahsedilen “bilmek” eyleminin ana miti öğrenmek ve artık hiç unutmamaya çalışmak demek olduğunu belirtir.²⁰ Bu anlamda Eliade, uygulanan ve kutsal görülen bu törenlerin anımsama bayramları olarak adlandırılabilirliğini söyler.

4. MITLERİN ÖZELLİKLERİ VE İŞLEVLERİ

Mitlerle ilgili buraya kadar yapılan açıklamalardan yola çıkarak mitlerin özelliklerini ele alabiliriz. Mitlerin sahip oldukları özellikler, insanların hayatında birtakım işlevler kazanmalarını sağlamıştır.

Mitler, doğaüstü varlıkların öyküsünü oluşturur. Dünyanın mevcut düzeninden önceki bir düzeni konu alırlar ve yerel ya da sınırlı bir özelliği değil de, eşyanın doğasına ait organik yasayı açıklamayı amaçlayan anlatılardır.²¹ Bu özellik ilkel insanın doğa unsurlarına hâkim olmasını sağlamıştır. Eşyanın doğasına ait özellikleri anlayan insan, o eşyaya sahip olmanın yolunu ya da ona karşı kendini savunmanın yolunu öğrenir. Bilge Seyidoğlu, “Mitoloji Üzerine Araştırmalar” kitabında bu durumu örnekleyerek açıklar:

¹⁹ Mircea Eliade, **Kutsal ve Dindışı**, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara, Gece Yayınları, 1991, s.x

²⁰ Eliade, **Mitlerin Özellikleri**, s.139

²¹ Pierre Grimal, **Mitoloji Sözlüğü Yunan ve Roma**, Çev. Sevgi Tamgüç, İstanbul, Sosyal Yayınlar, 1997, s. XIV

“Cuna Kızılderililerine göre talihli avcı, avcılık oyunlarının menşeyini bilen kimsedir. Eğer bazı hayvanlar ehlileştirilebiliyorsa bunun sebebi sihirbazların onların yaratılışlarındaki esrarı bilmelerinden ileri gelmektedir. Aynı şekilde eğer bir kimse ateşin ve yılanın menşeyine ait sırları biliyorsa kızgın demir parçasını eli ile tutabilir ve yılanı yakalayabilir.”²²

Mitlerin bu özelliği ve işlevi, insanların gerçek hayatta yaşadıkları deneyimleri simgeleştirdiğini göstermektedir. Bu da mitlerin uydurma olmadığını, gerçeği yansıttığını gösterir.

Eliade, mitlerin her zaman için bir yaratılışla ilgili olduğunu, bir şeyin yaşama nasıl geçtiğini, ya da bir davranışın, bir kurumun, bir çalışma biçiminin nasıl yaratılmış olduğunu anlattığını; bu nedenle de, insana özgü her anlamlı eylemin örnek tiplerini oluşturduğunu belirtir.²³ Bu anlamda kutsal değer taşır. Çünkü içinde barındırdığı eylemler olağanüstü varlıklara aittir ve her şeyin mükemmel olduğu bir zamanda gerçekleşen ilk örnekler olarak görülürler. Onlar en mükemmel oldukları için hatasızdırlar. Bu yüzden örnek gösterme görevini üstlenirler. Mitler insanlığın ilk halinin, özünün taşıyıcıları olarak görülürler.

Mitlerin kutsal değer taşıması insanoğlunda kutsal bir ilkenin veya kavrayışın da ortaya çıkmasını sağlar. Bu durum, ilkel insanın inanç sistemini geliştirmiş ve ahlakî yapının oluşmasını sağlamıştır. Malinowski, “Büyü, Bilim ve Din” adlı kitabında mitleri ilkel inancın ve ahlakî bilgeliğin bildirgesi olarak görür.²⁴

Mitler salt teorik bilgi özelliği taşımaz. Bireyin yaşayarak öğrenmesi söz konusudur. Bu da ritüellerle sağlanır. Bireyi ritüellerle biçimlendiren mitler, bu özelliği ile şahsı, toplumun bir üyesi haline getirirler. Bir grubun içine dâhil olmasını sağlar, onu sosyalleştirirler.

---

²² Bilge Seyidoğlu, **Mit Üzerine Açıklamalar Metinler ve Tahliller**, İstanbul, Dergâh yayınları, Ekim 2002, s.20

²³ Eliade, **Mitlerin Özellikleri**, s.28

²⁴ Malinowski, **Büyü, Bilim ve Din**, s.99

Mitlerin ritüellerle aktarılması onun belli dönemlerde tekrar edilmesini sağlar. Hatırlanan ve tekrar edilen mitler, toplum yaşamını ve değerlerini düzenleyen bir işlev kazanırlar. Miti yaşayan toplum, atalarının yaptığını yapmaya devam eder. Eliade, kitabında Avustralyalı Aruntular'a neden bazı törenleri kutladıkları sorulduğunda "Çünkü atalar bunun böyle yapılmasını buyurdular." cevabının alındığını, Yeni Gine'li Kailers'in yaşam ve çalışma biçimlerini neden değiştirmedikleri sorulduğunda mitsel atalarının böyle yaptığını, bu sebeple kendilerinin de aynı düzeni sürdürdükleri yönünde açıklama yaptıklarını belirterek bu durumu örneklemiştir.²⁵ Görülüyor ki mitler toplum düzenine model oluşturur ve oluşan bu düzenin devamını sağlar. Joseph Campbell, "Batı Mitolojisi" adlı kitabında mitlerin mevcut toplumsal düzeni desteklediğini, bireyi grubuyla organik bir bütünlük içine soktuğunu belirtir.²⁶ Bu durum mitolojinin geleneğin bir parçası haline dönüştüğünü bize gösterir.

Mitler ait oldukları toplumların yaşadığı tarihsel sürece ayna tutarlar. Bu sebeple tarih öncesi çağları aydınlatan belgelerdir. Mitler tarihsel bir bilgi birikimine sahiptir. Bu sebeple ait oldukları toplumların kültürlerinin de taşıyıcısıdır.

5. MİTLERİN SINIFLANDIRILMASI

Mitin tanımında olduğu gibi sınıflandırmasında da farklılıklar ortaya çıkmıştır.²⁷ Ancak çok keskin ayrımlar yapılamamaktadır. Yapılan sınıflamalar incelendiğinde mitoslarda başlıca üç sınıflamanın yapıldığı görülür:

5.1 Kozmogoni Mitleri:

---

²⁵ Eliade, **Mitlerin Özellikleri**, s.17

²⁶ J. Campbell, **Batı Mitolojisi**, Çev. Kudret Emiroğlu, 2.bs., Ankara, İmge Kitabevi, 1995, s.434

²⁷ Değişik sınıflamalar için bkz: S. Henry Hook, **Ortadoğu Mitolojisi**, Çev: Alaeddin Şenel, Ankara, İmge Kitabevi, 1995, s.10-15; Dursun Ali Tökel, **Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2000, s.15-16, Şükrü Elçin, **Türk Halk Edebiyatına Giriş**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1986, s.314; Cengiz Batuk, **Tarihin Sonunu Beklemek: Ortadoğu Dinlerinde Eskatoloji Mitosları**, İstanbul, İz Yayınları, 2003, s. 36-48.

Kozmogoni mitleri yaratılış mitleri olarak da adlandırılır. Evrenin yoktan var oluşunu anlatan mitlerdir. Yokluk kaosla ifade edilir. Kozmogoni mitleri insanlar oluşmadan önceki bir oluşumu anlatır. Kaostan düzene, kozmosa geçiş ifade edilir.

Babil mitolojisinde Marduk'un Tiamat'ı öldürmesi kaostan düzene geçişi temsil eder. Tanrı Marduk, olumsuz işler yapmaya başlayan Tanrıça Tiamat'ı öldürdükten sonra evreni düzenlemeye başlar. Arkasından insan yaratılır. Çin mitolojisinde de Tanrı Pan-gu'nun yaratılış miti, kaostan düzenin ortaya çıkmasını anlatır. Pan-gu, ilk olarak bir bütün halinde bulunan gökleri, yerden ayırarak evrene düzen getirir. O öldüğünde gövdesi dünya yüzeyindeki dağ, okyanus ve orman gibi doğal biçimlerin oluşmasını sağlar.²⁸

Mitoslarda düzene geçiş her zaman daimi değildir. Dünyayı kaosa sürükleyecek her zaman bir tehlike vardır. Örneğin su, her zaman bir tehlike yaratarak insanları yok edip dünyayı ilk kaos zamanına döndürebilir. Farklı toplumlara ait mitlerin çoğunda tufan mitlerine rastlarız. Tufanla bozulan ve yok olan düzen, geriye bırakılan tek insanla yeniden kurulur. Çin mitolojisinde de buna benzer şekilde Tanrı Pan-gu'nun yarattığı evren, canavar Gong-gong tarafından tahrip edilir. Ama yaratma süreci yeniden başlar ve Tanrıça Nügua düzeni yeniden kurar.

Kozmogoni mitleri her şeyin öncesini anlattığı için arketip özelliğindedir. Yani her şeyin en mükemmel ilk örneğini teşkil eder. İlkel insanlar kozmogoni mitlerini üretilen her şeyin modeli olarak görmüşlerdir.²⁹

Kozmogoni mitleri her medeniyette mevcuttur. Yalnız yaratılış hadisesi farklı şekillerde anlatılır. Yaratılış yoktan var etme şeklinde anlatılabilir. Yoktan yaratma mitlerinde her şeyin üstünde bir varlık söz konusudur. Bu mitlerde yaratıcı tanrı en güçlü olandır ve kendisine ortak kabul etmez. Bu Tanrı kendi kendine var olmuştur ve eylemlerinde özgürdür. Yaratma eylemi

---

²⁸ Rosenberg, **a.g.e.**, s. 561-562.

²⁹ Eliade, **Mitlerin Özellikleri**, s.82

üstün görülen tanrı tarafından düzenli ve bilinçli bir şekilde gerçekleştirilir. İran mitolojisinde görülen Ahura-Mazda, bütün ışıkların yaratıcısı olarak düşünülür. O, gerçek nizam ve fiiliyatın yaratıcısıdır. Her şeyi bilen ve gören, iyiliğe iyilikle, kötülüğe kötülükle karşılık verendir. Ahura- Mazda'nın ateşten bir varlık olduğu tasavvur edilmiştir.³⁰ İlk olarak gökyüzünü, ikinci olarak suyu, üçüncü olarak yeryüzünü, dördüncü olarak bitkileri, beşinci olarak hayvanları, altıncı olarak insanı yarattığı mitolojide anlatılır.

Mısır mitolojisinde de Ra her şeyi yaratan yüce varlık olarak görülür. Gerçi Mısır'da yaratılış ile ilgili çok fazla mit söz konusudur. Ancak hepsinde ilk Tanrı Atum yüce varlık olarak görülür. Atum daha sonra Ra adını almıştır. Bu yaratılış mitlerinden biri Atum'un mastürbasyon yapmasıyla başlar. Fallusunu avucuna alır, onunla istediğini yaratır ve isimleri Shu ve Tefnut olan ikizler doğurur. Diğer mitte yaratılışın tanrı Atum'un tükürüğünden gerçekleştiği bildirilir. Tanrı Atum tepeye çıkarak tükürmüş ve Shu'yu ve Tefnut'u yaratmıştır.³¹ Muazzez İlmiye Çığ'ın anlatımı daha ayrıntılıdır. Burada da kozmogoni bir tek tanrının düşüncesinin ve sözünün yaratıcı gücüyle gerçekleştirilmiştir:

“İlk önce bir ruh sekinde olan Ra geniş bir boşluğa yayılmıştı. Bir zaman sonra Ra kendisinin bezerini görür. Ona Amon der. Bu evrenin ışığı ve bilinci olur. Onun yaratma gücü ile Shu hava tanrısı; Tefnut da ateş tanrıçası olur. Shu, uçsuz bucaksız su olan Nun'dan yumurta sekinde çıkan tepelyi ikiye böler. Üstü Nat adı verilen gök, altı Geb adı verilen tanrıça olur. Bundan sonra Amon-Ra yeraltı tanrısı Oziris ile sevgi, güç ve bereket veren Tanrıça İsis'i var eder. Bundan sonra Seth adlı yok edici tanrıyı ve Neftis adlı İsis'e yardımcı tanrıçayı yaratır. Amon-Ra daha sonra her çeşit canlıyı çift çift yaratır.”³²

³⁰ Mircea Eliade, **Dinler Tarihine Giriş**, Çev: Lale Arslan, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2003, s. 91-93; Şinasi Gündüz, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Ankara, Vadi Yayınları, 1998, s. 22

³¹ Joseph Campbell, **Doğu Mitolojisi**, Çev: Kudret Emiroğlu, Ankara, İmge Kitabevi, 1993, s. 91-92.

³² Muazzez İlmiye Çığ, **Ortadoğu Uygarlık Mirası**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2002, s.170.

Muazzez İlmiye Çığ'ın anlatımında yumurta benzetmesine rastlarız. Yaratılışın kozmik bir yumurtadan çıkış şeklinde anlatımı yaygın bir mitostur. Afrika, Eski Hindistan, Endonezya, İran, Çin, Fenike, Letonya, Finlandiya, Estonya ve Japonya gibi birçok toplumun mitolojisinde görülür. Bu tür mitlerde denizin dibinde bulunan yumurta, bir kuş ya da daha farklı yaratıklar tarafından çıkarılarak ikiye bölünür. Yumurtanın üstü gökyüzünü altı yeryüzünü oluşturur.³³ Finlandiyalılar dünyayı üst tarafı gökyüzü; sarısı yeryüzü, çevresini saran şeffaf sıvı ise denizler olarak bölünmüş yumurta olarak tasavvur ederler.³⁴ Japon mitolojisinde de benzer bir yaratılış mitosuyla karşılaşırız. Mite göre başlangıçta gökler ve yeryüzü şekilsiz bir küttedir ve biçimsiz bir yumurtaya benzer. Yumurtada daha açık ve hafif kısım yukarıda kalarak gökleri oluşturur. Daha ağır yoğun kısmı ise çökerek yeryüzünü oluşturur. Kara parçalarının boşlukta yüzdüğü düşünülür. Çamurdan çıkan ve kamışa benzeyen cisim ilk tanrı kabul edilir. Bu cisim kara parçaları gibi boşlukta gezinmektedir. Sonra diğer tanrılar bunu izler.³⁵

Balkan ülkelerinde Paskalya olarak kutlanan bahar bayramında renkli yumurtalar dağıtılır. Yalnız burada yumurta doğumu değil, yenilenmeyi simgeler. Eliade, dönüşümü ve yenilenmeyi temsil eden yumurtanın tarımla ilgilenen toplumlarda önemini koruduğunu bildirir. Estonyalılar tarla ekimi sırasında güç bulmak için yumurta yerken İsveçliler ekili tarlaya yumurta atarlar. Almanlarda da benzer ritüeller uygulanır.³⁶ Gelenek olarak görülen bu davranışların kökeni dünyanın yaratılışının yenilenmesine dayanmaktadır.

İran mitolojisinde de kozmik yumurta inancı mevcuttur. Atmosfer yeryüzünün etrafındadır. Bunun üstünde olan semavi alandır. Bu alanda yıldızlar, takımyıldızları ve on iki burcun işaretleri ortaya çıkmıştır. Hepsinin üstünde de Ahura Mazda üstteki gökyüzünde ikamet etmektedir. Gök yumurta şeklinde parlak bir madendir. Her şey bunun içinde yaratılmıştır. Gök, bir yere dayanmamakta; yer, yumurtanın sarısı gibi onun içinde

³³ Sedat Veyis Örnek, **İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1995, s.194

³⁴ Fiske, **a.g.e.**, s. 22

³⁵ Rosenberg, **a.g.e.**, s.578-579; Çığ, **a.g.e.**, s.173

³⁶ Eliade, **Dinler Tarihine Giriş**, s.396

durmaktadır. Göğün özünden su yaratılmış, suyun içinden de yer yaratılmış sonra madenler ve dağlar yerden yükselmiş, yerden de bitkiler çıkmıştır.³⁷

Kimi yaratılış mitlerinde de kozmik bir anne-baba söz konusudur. Bu tür var olma mitolojilerinde gök yüce tanrı, yer ise onun eşi olarak betimlenir. Varlıkların bu kutsal çiftin birleşmesinden oluştuğuna inanılır. Yunan mitolojisinde Gaia ile Uranos, Mısır mitolojisinde Set ile Nun teması kozmik anne babaya dayanan örneklerdir. Rosenberg bu tür mitlerin Afrika'dan Amerika'ya pek çok halkta görülen bir inanış olduğundan bahseder.³⁸

Yaratılış mitlerinde toprak da önemli bir role sahiptir. Toprak bir güç, ruh ve doğurganlık kaynağı; her şeyin anası olarak görülür. Toprak burada varlığa kaynak oluşturur. Toprağa verilen bu kutsallık farklı düşünceleri doğurmuştur. Tabiat unsurlarından başka, insan yavrusunun da asıl annesinin toprak olduğu fikri oluşmuştur. Afrika halklarının çoğunda doğum yapan kadın toprağa oturur. Ya da yeni doğan çocuk topraktaki çukura koyulur. Böylece yeniden doğum, çocuğun gerçek annesinin bağrına verilmesiyle gerçekleşecektir.³⁹

Toprak kadar su da yaratılış mitlerinde sıkça görülen bir unsurdur. Sudan yaratılış pek çok toplumda görülmektedir. Suyun, tüm tohumların taşıyıcısı olduğuna inanılır. Tüm tohumları bağrında taşıyan bir rahim gibi görülür. Sedat Veyis Örnek, Avustralya yerlilerinden Arandaların uçsuz bucaksız denizden evrenin yavaş yavaş yaratıldığına inandıklarını belirtir.⁴⁰ Kuzey Amerika yerlilerinden Manituların yaratılış mitinde de su motifi önemli bir yer işgal eder ve yaratılış "O zamanlar yer gök suya kesmiştir. Sudan başka bir şey yoktur ortalıkta. Kuşlar, ulu bir su ve ulu bir de şef vardır. Kuşlar da, ulu şef de küçük bir toprak parçasında yaşamaktadır."⁴¹ şeklinde anlatılır.

---

³⁷ Campbell, **Batı Mitolojisi**, s. 190-191; Çığ, **a.g.e.**, s. 171

³⁸ Rosenberg, **a.g.e.**, s.19

³⁹ Eliade, **Dinler Tarihine Giriş**, s.250

⁴⁰ Örnek, **a.g.e.**, s.195

⁴¹ **a.e.**, s.194

Asya ve Slav mitlerinde de yaratılış suyla ilgilidir. İlk deniz üzerinde Tanrı, şeytan ile karşılaşır. Tanrı, şeytana suların dibine dalmasını ve yeri yaratması için balçık getirmesini emreder. Ancak şeytan çıkardığı balçığın bir kısmını ağızda veya elinde saklar. Yer büyümeye başlayınca, şeytanın sakladığı balçık, dağlar ve bataklıklar haline gelir.⁴² Asya mitlerinde şeytan yerine toprağı çıkararak genellikle kuştur. Örneğin Yeniseyliler, Lebed Tatarları yaratıcıya sadece bir kusun yardım ettiğini kabul etmektedirler.⁴³ Altay yaratılış mitolojisinde de aynı olayla yaratılış gerçekleşir. Burada Tanrı, Kayra Kan; Şeytan Erlik adını alır. Erlik, yaratılış başladığında ağızda sakladığı toprakları tükürmek zorunda kalır. Yeryüzü şekilleri de bu yolla oluşur.⁴⁴

Sümerlilerin mitolojisinde de denizden, sudan yaratılış söz konusudur. Gök, yer ve deniz kozmik bir dağ tarafından bir arada tutulmaktadır. Başlangıçta evren bir bütündür ve bazı tanrılar mevcuttur. Başlangıç en eski ve ulu bir denizdir. Denize “ilk neden” ve “hareket eden güç” olarak bakılmıştır. Adı deniz anlamına gelen Tanrı Nammu, “Gök ile Yer’i doğuran ana” olarak betimlenir. Bu eski denizde evren, dünya düzlüğü üzerine kubbelenmiş şekildedir. Yer ve gök ise birbirlerine bitişik olarak bulunurlar. Gök, tanrı Anu; yer, tanrıça Ki olarak kişileştirilir. Onların birleşmelerinden hava-tanrısı Enlil doğar. Enlil, gök ile yeri birbirinden ayırmıştır. Bu ayrılıştan sonra ay, güneş, gezegenler ve yıldızlarla bitkiler, hayvanlar ve insanlar ortaya çıkmıştır.⁴⁵

5.2 Köken Mitleri:

Bu mitler Kozmogonik mitlerin tamamlayıcısı ve devamı olarak görülürler. Orijin mitleri olarak da adlandırılırlar. Köken mitleri dünyanın nasıl değiştiğini veya

---

⁴² Eliade, **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi**, Çev: Ali Berktaş, C.III, İstanbul, Kabalıcı Yayınevi, 2003, S.40-41

⁴³ Seyyidoğlu, **a.g.e.**, s. 49-50; Yasar Çoruhlu, **Türk Mitolojisinin Ana Hatları**, İstanbul, Kabalıcı Yayınevi, 2006, s. 97

⁴⁴ Çoruhlu, **a.g.e.**, s. 101-102

⁴⁵ Hooke, **a.g.e.**, s. 25; Cığ, **a.g.e.**, s. 168-169; Eliade, **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi**, C.I, S. 79; Samuel Noah Kramer, **Sümer Mitolojisi**, Çev: Hamide Koyukan, İstanbul, Kabalıcı Yayınevi, 1999, s. 81-83.

nasıl daha zengin, daha fakir olduğunu açıklamaya yönelik gelişen mitlerdir.⁴⁶ Bir göreneğin, bir adın ya da bir nesnenin nasıl oluştuğunu konu edinirler. Bu konulara açıklama getirirler.

Köken mitleri genelde kutsal varlıkların kökenlerini açıklar. Bunların ardından saygınlık derecesine göre önemli ve değerli görülen bir canlı veya büyük bir kahraman, erdem olarak görülen kavramların kişileştirilmiş hali de açıklanmaya layık görülen unsurlar olarak sıralanabilir.

Eliade, köken mitleri açıklanırken toplumların önce kozmogoni mitlerini anlattığına dikkat çeker. Böylece köken mitlerinin kozmogoni mitini sürdürdüğünü belirtir.⁴⁷ Çünkü kozmogoni kökeni açıklanacak her durumun örnek modelini teşkil eder.

İran mitine göre ilk insan Gayomart, Ahura Mazda ile Yeryüzü'nün oğludur. Goyamart Ölünce, bedeninden madenler çıkar; tohumu güneş ışığıyla arındırılır ve üçte biri yere düşüp "Ravent"i üretir. İlk insan çifti, Ravent'ten doğar ve ilk biçimleri bitkiseldir. Bu inanış hemen hemen bütün dünya mitolojilerinde mevcut olan bir inanıştır. Ahura Mazda onlara (ilk insan çiftine) iyilik yapmalarını, demonlara tapmamalarını ve besinlerden uzak durmalarını emreder. İnsanlar, Ehrimen'in yoldan çıkarma çabalarına kanıp toprağı, suyu ve bitkileri Ehrimen'in yarattığını söylerler. Otuz gün boyunca hiç bir şey yemeden yaşayan insanlar daha sonra bir keçiden süt emer ve hoşlarına gitmiş gibi yaparlar. Bu ikinci yalan şeytanı güçlendirir. Bir süre sonra insanlar çiftleşirler ve İvizleri olur; ikizler o kadar tatlıdır ki birini anne diğerini baba yer. O zaman Ahura Mazda, anne ve babaları onların canını almasın diye çocukların tadını yok eder. Daha sonra meydana gelen ikiz çocuklar insan ırklarının ataları olurlar. Bu ikizlerden Fravak ve Faravakain çifti insanların ataları olmuştur.⁴⁸

---

⁴⁶ Seyidoğlu, a.g.e, s.24

⁴⁷ Eliade, **Mitlerin Özellikleri**, s.27-30

⁴⁸ Campbell, **Batı Mitolojisi**, s. 191; Eliade, **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi**, C.II, s.363-364

Türk mitolojisinde Radlov'un derlediği mitosta insanın yaratılışı şu aşamalarda gerçekleşmektedir: "Dalsız budaksız bir ağaç bitmişti. Tanrı bu ağacı gördü ve dalları olmayan ağaca bakmak hoş değil; buna dokuz tane dal bitsin! Dokuz dalın kökünden dokuz kişi türesin ve bunlardan dokuz ulus olsun!" dedi. Ancak Eje ve Torungey çiftinin yasak meyveleri yemeleri sebebiyle Tanrı onları kendi katındaki aydınlıktan karanlık dünyaya kovdu. Dünyadaki insan nesli bundan üredi.⁴⁹

Çin mitolojisinde insanın yaratılışı öyküsü Çinlilerin bakış açısını ve felsefelerini yansıtır. Mite göre Ana tanrıça Nugua ilk insanları kil ve balçıktan yarattı. Kendisi bir insana benziyordu. Ancak bacaklarının yerinde ejderha kuyruğu vardı. Nugua, Sarı Nehir boyunca süzülürken bu nehir yatağındaki maddeyi kullanarak insanı oluşturmaya karar verdi. Nehrin kıyısına oturarak nehir yatağından ıslak çamur aldı ve onlardan küçük insanlar oluşturdu. Onları kendine benzetti. Ancak onlara ejderha kuyruğu yerine iki ayak verdi. Yürümeye hazır olduklarında, onlara hayat nefesini üfledi. Bazılarını Yang ile yani saldırgan ögeyle doldurdu ve bunlar erkek oldular. Diğerlerini ise Yin ile yani doğadaki dişi ve uysal ögeyle doldurdu, bunlar da kadın oldular.⁵⁰ Bu mitte Çinlilerin kadın ve erkeğe bakış açısı da sunulur. Ying ve Yang birbirini tamamlayan unsurlar olarak görülürler.

5.3 Yenilenme ve Yeniden Doğuş Mitleri:

Yenilenme ve yeniden doğuş mitleri tarımla uğraşan ilkel toplumlarda görülür. Mısır, Mezopotamya, Yunanistan, Eski Ortadoğu halklarında yeniden doğuş düşüncesi ve bunun etrafında oluşturulan mitler bunlara örnektir. İlkel insan için zaman, her son ile döngünün yeniden başladığı bir dairedir. Yaradılış canlılığını

---

⁴⁹ Abdülkadir İnan, **Tarihte ve Bugün Şamanizm: Materyaller ve Araştırmalar**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1954, s. 15-16; Bahaeddin Ögel, **Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açılımları İle Destanlar)**, Ankara, Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü Yayınları, 1971, s.451-465.

⁵⁰ Rosenberg, **a.g.e.**, s. 563-564; Çığ, **a.g.e.**, 173

yitirmeye başladığında kendini yenilemesi gerekir. Burada amaç dünyanın kendini yenilemesi hadisesidir.

Bu mitlere göre son daima bir başlangıcı hatırlatır. Kozmozun kendini yenilememesinin, beraberinde yok oluşu getireceğine inanılır. Eliade, yeniden doğuş mitoslarının “yeni yıl” kutlamalarına esin kaynağı olduğunu belirtir.⁵¹

“Mezopotamya’da Yeni Yıl festivalleri esnasında dünyanın yaratılışı dini olarak tekrarlanır. İcra edilen seri merasimlerde Marduk ve Tiamat’ın savaşları canlandırılır. Tanrının ve adaletinin nasıl galip geldiği gösterilir. Enuma Elish adlı Yaratılış şiiri mabette okunur.”⁵²

Bilge Seyidoğlu yukarıda anlatılan merasimlerin dikkatle incelendiğinde başlangıcın sistematik olarak sonla ilgili olduğunu belirtir. Her başlangıç zaruri bir sonu düşündürmektedir.

Marduk, Babil şehrinin büyük tanrısıdır. Devletin başkenti Babil şehri olunca bu şehrin tanrısı olan Marduk, en önemli tanrı olarak tanrılar meclisinin başına geçer. Diğer tanrıların hâkimiyeti böylece Marduk karşısında çözümlür. Ea’nın oğlu olan ve Tiamatla savaşarak onu yenen Marduk, dünyayı onun parçalarından yaratır. Tiamat’ın kanından da insanları yarattı. Babillilerde en önemli tanrı olan Marduk aynı zamanda yaratıcı olan tanrıdır. Marduk şerefine yapılan bayram Nevruz (yeni yıl) Bayramı’dır.⁵³

Yunan mitlerinde ele alınan Adonis ve Demeterle kızı Persephone mitleri de baharı simgeleyen ve dünyanın kendini yenilemesini ifade eden mitlerdir. İki mitte de hem Adonis hem de Persephone yılın belli zamanını

---

⁵¹ Eliade, **Mitlerin Özellikleri**, s.63

⁵² Seyidoğlu, **a.g.e.**, s.33

⁵³ Eliade, **Ebedi Dönüş Mitosu**, Çev: Ümit Altuğ, Ankara, İmge Kitabevi, 1994, s. 64-69; Şinasi Gündüz, **Din ve İnanç Sözlüğü**, s. 247

ölülerin gittiği Hades'te geçirirler. Yeryüzünde geçirdikleri zamanlarsa baharın geldiği ve dünyanın canlandığı aylardır.⁵⁴

6. MAVİ HÜMANİZMA ve HALİKARNAS BALIKÇISI'NIN MİTOLOJİYE BAKIŞ AÇISI

Halikarnas Balıkçısı'nın edebiyatımızdaki yerini ve bakış açısını tanıtmak için öncelikle Tanzimat'la birlikte edebiyatımızda görülen değişimleri ele almak gereklidir. Yazarın düşünce yapısını oluşturan edebî atmosferi, asıl konumuzu ihtiva etmediği için kısaca vermeye çalışacağız.

Dursun Ali Tökel, Türk Edebiyatının Batı'nın mitolojik kaynaklarıyla ilk kez Kâtip Çelebi'nin Tarih-i Frengi isimli eseriyle karşılaştığını belirtir. Katip Çelebi bu eseri Johan Coriaon'dan tercüme etmiştir. Eserde Yunanlıların dinlerinden ve tanrılarından bahsedilmektedir. Arkasından Tanzimat'la başlayan batılılaşma hareketi ile edebiyatımıza tercüme ve adapte yoluyla pek çok eser kazandırılmıştır. Yusuf Kamil Paşa 1859 yılında "Telamak"ı, Saffet Paşa 1870 yılında "Yunan-ı Kadim Tarihi"ni, M. Naim Fraşeri 1885 yılında "İlyada"yı tercüme ederek yayımlar. Bu alandaki ilk müstakil eser ise 1890 yılında yayımlanan Şemsettin Sami'nin "Esatir" adlı eseridir.⁵⁵ Artan tercüme eserler konusunda etken olan en önemli unsurların başında 1832 yılında Tercüme Odası'nın açılması gösterilir.⁵⁶

1912'de Yahya Kemal'in Fransa'dan dönüşü ve Yakup Kadri ile tanışmaları edebiyatta Nev-Yunanilik adı verilen yeni bir akımı başlatır. Her iki yazar da Yunan mitlerine başvurulması ve edebî eserlerin oluşumunda bunları model almamız gerektiği yönünde düşüncelerini ortaya koyarlar. Onların bu düşünceleri kimi yazarlarca sert tepkilerle karşılanırken, kimi yazarlarca da destek görür. Yahya Kemal Nev-Yunanilik akımı ile ilgili düşüncelerini bir süre sonra bırakır ve Türk tarih ve kültürüne yönelir. Ziya Gökalp ve Fuad Köprülü gibi aydınlar ise

⁵⁴ Erhat, **a.g.e.**, s.12,93; Grimal, **a.g.e.**, s.4,147

⁵⁵ Tökel, **a.g.e.**, s.73

⁵⁶ Ahmet Hamdi Tanpınar, **19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul, Çağlayan Kitabevi, 1988, s.142

Avrupa'nın Yunan ve Latin mitolojisini temel almalarından yola çıkarak Türk mitolojisini canlandırma çalışmalarına yönelirler. Bir grup aydın ise Türk kültürünün kaynağının Anadolu'da aranması gerektiğini savunarak "Anadolu" adlı derginin çevresinde toplanırlar (1918–1919). Hilmi Ziya Ülken ve Haluk Nihat bu düşüncenin savunucularındandır. Anadolu'ya ait kültür unsurlarını derlemeye çalışırlar.⁵⁷

Cumhuriyetin ilk yıllarında, Anadolu'da oluşmuş kültürlerin Türkler tarafından yaratıldığı tezini ispat etme çabası doğmuştur. 1940'tan sonra Milli Eğitim Bakanı olan Hasan Ali Yücel, Yunan mitolojisine önem vermiş ve Tercüme Encümeni kurarak bu çalışmaları hızlandırmıştır. Okullarda Yunan Mitolojisinin müfredata alınması ve Türk öğrencilerinin Latince dersler görmesi için birtakım çalışmalar yapılmıştır.⁵⁸

Yaşanan gelişmeler ve dönemin yarattığı ortam "Mavi Anadolu" isminde bir grubun oluşmasını sağlar. Halikarnas Balıkcısı, Azra Erhat, Sabahattin Eyüboğlu, Derman Bayladı gibi isimlerin olduğu Mavi Anadolucular, Yunan Mitolojisinin Anadolu'dan doğduğunu ileri süren bir tezle ortaya çıkarlar.⁵⁹ Bu girişim Mavi Yolculuk, Mavi Hümanizma olarak da adlandırılır. Vedat Günyol Mavi Yolculuk'u şöyle tanımlar:

"Mavi yolculuk, Anadolu'nun Ege denizi ve Akdeniz kıyılarında yeşermiş ilkçağ kültürlerinin mirasını özümsemiş bir avuç ilerici aydınımızın, bu mirası Türkiyeli insanlarımıza kısa yoldan benimsetmek amacıyla kıyılardan başlayıp içerilere doğru yaptıkları yolculuğun adıdır."⁶⁰

Günyol, Mavi Yolculuk'un Halikarnas Balıkcısı'nın önderliğinde başladığını belirtir. Halikarnas Balıkcısı, Yunan mitolojisi olarak görülen kültürün Anadolu'ya ait olduğu ve Yunanlı olarak görülen ozanların Anadolu'ya ait olduğu tezini savunur.

---

⁵⁷ Bkz: Tökel, **a.g.e.**, s.75-77, Ayvazoğlu, **a.g.e.**, s.81; Ali Rıza Önder, "Türkiye'de Mitoloji Çalışmalarına Bir Bakış", **I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri**, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1974, s.141

⁵⁸ Afacan, **a.g.e.**, s.78-79

⁵⁹ Tökel, **a.g.e.**, s.81-82

⁶⁰ Vedat Günyol, **Yaza Yaza Yaşarken (Günlükler)**, 2. bs. , İstanbul, Cem Yayınevi, 1994, s.118

Eserlerinde Anadolu'nun güzelliğinden, geçmişinden ve kültüründen bahsederken öne sürdüğü düşüncelerini de ispatlamaya çalışır. Beşir Ayvazoğlu, Geçmişî Yeniden Kurmak adlı eserinde yazarın bakış açısını açıklar:

“Halikarnas Balıkçısı, Osmanlı düşmanlarının Hellenizm bayrağı altında birleştiklerini bilmektedir. Bunun için, Yunanlılara mal edilen medeniyetin aslında onlarla hiçbir ilgisi bulunmadığını ve doğrudan doğruya İyonya'nın malı olduğunu ispat etmek için Anadolu'nun Sesi (1971), ve Hey Koca Yurt (1972) adlı kitapları yazdı”⁶¹

Halikarnas Balıkçısı, Tanzimat'la beraber aydınlarda oluşan Avrupa merkezli bakış açılarına karşı çıkar. Batı romantizminin kökeninde dinsel bağnazlığın bulunduğunu düşünür. Bunun kaynağı olarak da Sokrates ve Platon'u gösterir.⁶² Batının sömürgeci yapısını eleştirir. Ancak ortaya çıkarılan eserlere değer verir. Halikarnas Balıkçısı'nın düşünceleri ve ortaya koyduğu tezler kimi aydınlarca ırkçılığa götürülse de yazar, eserlerinde böyle bir tutum sergilemez. Bilakis Avrupa'nın Anadolu ve Türklere karşı sergilediği ırkçı tutumu ortaya koyarak, mitolojilerde görülen hümanist yapının nereden geldiğini gösterir. Anadolu efsanelerinin taşıdığı insancıl felsefeye karşılık Hellenistan masallarının kaba ve abartılı olduğunu niteler. Halikarnas Balıkçısı, Yunan uygarlığının, Anadolu uygarlığının öncüsü değil izleyicisi olduğunu savunur. Anadolu'yu bilim ve sanatın başladığı yer olarak görür. Bilimsel düşüncenin ilk temsilcilerinden Tales'in Miletoslu olmasına, Anadolu'da uygulanan şölenler, dinsel törenler ve hayat tarzına işaret ederek bu tezini kanıtlamaya çalışır. Merhaba Anadolu eserinde ilk bankalardan birinin Anadolu'da kurulduğunu belirtir. Hayatın her alanına sanatı sokan Anadolu halkının kanıtı olarak bankaların geleneklerinden bahseder. Bankalar şairlere şiir sipariş edip bu şiirleri banka kapısına asmaktadır.⁶³ Ayrıca Dünyanın Yedi Harikası olarak görülen eserlerin üçünün de Anadolu'dan çıkması Halikarnas Balıkçısı'nı destekleyen bir başka kanıt olarak gösterilir. Emel Kefeli, yazarın Akdeniz medeniyetine bakış açısını verir:

---

⁶¹ Ayvazoğlu, **a.g.e.** , s.85

⁶² Halikarnas Balıkçısı, **Hey Koca Yurt**, 6.bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, 2001, s.115

⁶³ Halikarnas Balıkçısı, **Merhaba Anadolu**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1980, s. 41

“Eserlerinde mitolojik, folklorik ve tarihi bilgi de veren Cevat Şakir için Akdeniz adeta bir tutkudur. O, Akdeniz çevresindeki memleketlerin bir kıta oluşturduğuna inanır. Bu kıtayı da insan düşüncesinin en mükemmel düzeye ulaştığı bir alan olarak niteler. Avrupa kültürünün, medeniyetinin temelini oluşturan Eski Yunan medeniyetinin de aslında bir Akdeniz medeniyeti olduğunu savunur. Anadolu ve Ege'nin de Akdeniz için önemine değinir.”⁶⁴

Halikarnas Balıkcısı, eserlerinde Akdeniz ve çevresini tarihî ve mitsel unsurlarıyla ele alarak işler. Yunan mitolojisi ile Anadolu'da var olmuş kültürler arasında bağlantı kurarak tezini örneklemeye çalışır. Sümerler'in Gılgamış Destanı ile Homeros'un Odysseia destanı arasındaki benzerliklere dikkat çeker. Zeybekler ve Bakkhos arasındaki ilişkiyi inceler.

Balıkcının ortaya koyduğu düşünceler ve bu alanda sahip olduğu bilgiler eserlerine de yansır. Tarihî ve kültürel birikimini kurgusal eserlerinde kullanır. Aynı zamanda mitolojiye olan ilgisi de anlatım üslubuna yansır. Hikâye ve romanlarında coşkulu, samimi bir üslup kullanır. Nermin Yazıcı, Halikarnas Balıkcısı'yla ilgili araştırma tezinde onun bu üslubunu kontrolden ve yapaylıktan uzak olarak niteler. Bunun kaynağını da yaşama sevinci olarak gösterir. İfadelerindeki samimiyeti ise yazarın bildiği, tanıdığı bir dünyayı dile getirmesine bağlar.⁶⁵ Balıkcı bu coşkulu üslubunu “Dionisyak” olarak adlandırır. Yazar Yunan güzel sanatlarında ve kültüründe görülen iki çeşit akımdan bahsetmektedir. Bunlardan biri Apollonien diye anılan akademik üslup, diğeri Dionizyak olarak anılan yazara göre lirizim dolu bir üsluptur. Halikarnas Balıkcısı, Apollonien'i dil kalabalığı olarak görür. İçinde hiçbir duyguyu barındıramadığını söyler. Dionizyak'ın ise kaynağını sarhoşluktan alarak en yüksek lirizme ulaştığını belirtir.⁶⁶

Yazarın mitolojiye olan ilgisi roman ve hikâyelerinde doğa unsurlarını sıkça kişileştirmesine sebep olur. Campbell bu tutumu mitolojik söylemin temel

---

⁶⁴ Emel Kefeli, **Karşılaştırmalı Edebiyat İncelemeleri**, İstanbul, Kitabevi, Kasım 2000, s.140

⁶⁵ Nermin Yazıcı, **Halikarnas Balıkcısı'nın Eserlerinde Tabiat**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002, s.9

⁶⁶ Halikarnas Balıkcısı, **Hey Koca Yurt**, s.218–219

yöntemlerinden biri olarak görür.⁶⁷İnsanın kendi yaşamına ait özelliklerle doğa olgularını özdeşleştirme tutumu, ilkel insanın doğa anlayışının temel karakteristiğini belirleyen en önemli özelliklerden biridir. Animizm olarak adlandırılan bu temel anlayışa göre, doğa ve nesnelere, canlı ve insanımsı kabul edilmektedir. Bu psikolojik olguyu Halikarnas Balıkçısı'nın eserlerinde görürüz. Doğadaki nesnelere, deniz, dağ, ada, v.b. kişileştirilir. Birer şahıs olarak okuyucuya sunulur. Freud, ilkel insanın duygusal eğilimlerini kişileştirerek, dünyayı kendi yarattığı cisimleşmiş şeylerle doldurduğunu belirtir.⁶⁸ İlkel insan doğayı anlamlandırabilmek için kendi yaşamını kaynak olarak seçmiştir. Kendisi ile doğa olgularını özdeş kabul eder.

Halikarnas Balıkçısı, şiirsel anlatımı ve kişileştirmeleri dışında ifadelerinde güzellikleri somutlaştırmak için de mitosları kullanır. Bir kadının güzelliğini anlatmak için insanî özelliklerle donatılmış tanrıçaların betimlemelerinden yola çıkar. Heyecan, korku v.b. soyut duyguların anlatımında insan cismine sokulmuş tanrısal varlıkları kurgusuna dâhil eder.

Yazarın mitolojiyi kurgusal eserlerinde nasıl kullandığı incelememizde belirlenmeye çalışılmıştır. Diyebiliriz ki Halikarnas Balıkçısı için mitoloji vazgeçilmez bir unsur olmuştur.

---

⁶⁷ Campbell, **İlkel Mitoloji**, s.72

⁶⁸ Sigmund Freud, **Totem ve Tabu**, Çev. K.Sahir Sel, İstanbul, Sosyal Yayınları, 1996, s.129–130

3. BÖLÜM: HALİKARNAS BALIKÇISI'NIN ROMAN VE HİKÂYELERİNDE MİTOLOJİK UNSURLAR

1.TANRI VE TANRIÇALAR

1.1. Aiolos

Aiolos, rüzgârların Tanrısı'dır. Kendisine emanet edilen rüzgâr tulumunu tutar. Rüzgârlar bu tulumun içindedirler ve Aiolos'un isteğine göre dışarı bırakılırlar.

Bulamaç romanında Aiolos'a atıfta bulunmaktadır. Karaoğlan adlı boğa'nın düşünceleri verilirken rüzgâr tulumundan bahsedilir; "E, aşk olsun, fırtına torbasından boşanacak gürültü bu muydu?"¹ Karaoğlan, kendi cüssesi ve gür sesiyle övünen bir boğadır. Kendini satın almaya gelmiş Bayan Martı'ya olan duygularını böğürerek göstermek ister. Ancak her zaman gür çıkan sesi bir zırlı halini almıştır. Bunun üzerine fırtınalar kadar gür sesi için sitemde bulunur.

Aiolos'un torbasının içinde her türlü rüzgâr bulunur. Yazar Bulamaç romanında Martı adlı karakteri geri dönüşlerle anlatırken çocukluğuna gider ve çocuğun ilk arkadaşı olan rüzgâr, Martı'nın gözünden kişileştirilerek betimlenir:

"Delişmen şeyler, öyle serin esiyorlardı ki taklalar atarak sağdan geldiler. Kayaların tepelerinden Martı'nın göremediği yerlerden, çan çiçeklerinin ve hasekiküpelerinin saplarını sarsıp petallarını Martı'nın üzerine üfürdüler. Sonra kahkahalar atarak uzaklara seğirttiler. Martı'yı da, uçan kırlangıçları da önlerine katarak kovaladılar. Sonra hepsi de yeryüzüne inerek bir kayanın ardına saklandılar. Oradan çocuğun üzerine çullandılar. Önünden esip saçlarını arkadan çektiler. Onu koşar adımla deniz kenarına kovaladılar."²

Yazarın burada animizmi kullandığını görüyoruz. Rüzgârlar bir ruha sahip şahıslar olarak kişileştiriliyorlar. Martı'nın özelliklerini doğadaki varlıklardan aldığını

---

¹ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, Ankara, Bilgi Yayınevi, Ekim 1996, s.40

² **a.e.** , s.185

belirten yazar, Martı'nın sabırlı olmayı rüzgârdan öğrendiğini belirtir. Karakterini okuyucuya tanıtmak için bir anlamda doğadaki varlıkları mitolojiden yola çıkarak kişileştirmiştir.

1.2 Amphitrite

Amphitrite, Nereus kızları olarak anılan elli Nereides kızlarından biridir. Poseidon onun güzelliğine vurulmuş ve onunla evlenmiştir. Mitolojide mutlu bir çift olarak tanıtılırlar. Amphitrite, bir deniz tanrıçasıdır.³ Yazarın romanlarında Amphitrite kullanılmamıştır. Hikâyelerine baktığımızda ise Tanrıça ya şahısların tanıtımında kullanılmış ya da şahıs kadrosunda yer almıştır.

Amfitriti Nasıl Tuttum? hikâyesinde Amphitrite, denizcinin rüyasında kurgulanır. Denizci Hüseyin'in rüyasında oltasına Amphitrite takılır. Tanrıça'nın saçlarına dolanan oltta, onu Hüseyin'e çeker. Rüyanın arkasından benzer bir şekilde oltaya bir köylü kızı takılır.

Adadan Adaya hikâyesinde telmih ve benzetmeyle Amphitrite kullanılır. Hikâyede Köçek Adasına çıkan Fatma karakteri, o adaya binlerce yıl önce Homeros'un destanında çıktığı hatırlatılan Amphitrite'e benzetilir.

Yazar, Gülen Ada hikâyesinde Amphitrite'i eşi Poseydon ile birlikte işler. Yazar, onların mutluluğunu ve aşkını Gülen Ada adlı hikâyede Davut ile tutkunu olduğu Gülen Ada arasındaki ilişkiye benzetir.

“Deli Davut Gülen Adaya doğru fırlarken, ada sanki onu karşılamak için kalçalarına kadar denizden kalkardı. Deniz, adayı firdolayı sarar, köpük ve çırpıntılarıyla onun belini, gerdanını ve koltukaltlarını gıdıklardı. Salınan ağaçları, savrulan dalları ile şakrak ada, delişmen saçlarını çalkalayarak gülerdi.”⁴

³ Pierre Grimal, **Mitoloji Sözlüğü Yunan ve Roma**, Çev: Sevgi Tmgüç, İstanbul, Sosyal Yayınları, 1997, s.65

⁴ Halikarnas Balıkcısı, **Ege'den Denize Bırakılmış Bir Çiçek**, 8.bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, Mart 2003, s.80

Mehmet Kaplan da Hikâye İncelemeleri'nde ele aldığı hikâyenin eleştirisinde Davut'u Poseydon'a benzetirken; Gülen Ada'yı da Amphitrite'e benzetir.⁵ Hikâyenin sonunda adanın bir gelin olarak betimlenmesi bu benzetmeyi destekler nitelikte düşünülebilir:

“Sanki ada, milyonlarca gümüş tellerle gökkuşağına asılı salınıyordu. Ada gelinkuşağının kavisiyle sanki Davut'un üzerine eğilmiş, gülümsüyordu.”⁶

Cansız bir varlık olan ada, Davut karakterinin gözünde kişileştirilmiş; bir sevgili halini almıştır. Yazar, adayı bir geline benzetmiş, Amphitrite'nin güzelliği ve kocasına olan sevgisini adaya yüklemiştir denilebilir.

1.3 Aphrodite

Aphrodite, Aşk ve Güzellik Tanrıçası olarak anılır. Roma mitolojisinde Venüs adını alır. Denizin köpüklü dalgalarından doğduğuna inanılır. Tanrıça işveli, cilveli ve gönül alıcı olarak nitelenir. Bunun sırrının belindeki tılsımlı kuşakta ya da memelikte olduğuna inanılır. Tanrıça genellikle çıplak olarak tasvir edilir.⁷

Yazar, romanlarında karakterlerine Aphrodite'ye ait özellikleri yükleyerek Tanrıça'ya atıfta bulunur. Halikarnas Balıkçısı Aphrodite'yi eserlerinde Türkçe söyleyişi olan “Afrodit” ile anar. Aganta Burina Burinata romanında romanın kahramanı, deniz kıyısının güzelliğini Aphrodite'e benzetir:

“Denizin mavisi üzerinde o kadar temiz ve duru bir aktı ki; hemen bir saniye önce- aşk tanrıçası gibi- denizde ve köpükten yaratılıp kıyıya yayılıvermiş sanılırdı.”⁸

Yazar Tanrıça'nın köpükten yaratılmış olmasına ve denizden bir istiridye içinde doğmasına gönderme yapar. Bu özellikleriyle birlikte tanrıçanın mitolojide

---

⁵ Mehmet Kaplan, **Hikâye Tahlilleri**, 6. bsk. , İstanbul, Dergâh Yayınları, Kasım 1997, s.171

⁶ Halikarnas Balıkçısı, **Ege'den**, s.82

⁷ Azra Erhat, **Mitoloji Sözlüğü**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1993, s.45-46

⁸ Halikarnas Balıkçısı, **Aganta Burina Burinata**, 18. bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, Ekim 2006, s.132

vurgulanan beyaz tenine benzerliği bakımından kıyı Őeridi ile Aphrodite arasında ilişki kurulmuştur. Turgut Reis romanında ise Gll kız'ın denizden çıkış anı betimlenmiŐ ve kullanılan sıfatlarla Tanrıça'ya çağrışım yapılmıştır:

“Murat o yüksek yerden koyun sularına bakakalmıŐtı... Koy değil, mağaraları, kayaları, çimenleri ve ağaçlarıyla deniz sularına dolanan mücevher bir gerdanlıktı. Koyun ortasında küçük bir adacık vardı. Dalga geldikçe ikiye ayrılıyor, adanın üzerinden kar beyaz köpüklerle aşağıya sarılıyor. Murat sulara bakarken, onların dibinden hızla giden bir ağartının yüze doğru geldiğini gördü. Sarı saçlı bir kadın başı köpüklerden ıktı.

Sonra kınından çıkan dalkılıç kadar parlak, GümüŐlük köyünden Gll kızın gövdesi apak fırladı. İŞte o zaman Murat Turguta'yı durdurdu.

Kız, ateş renkli ıslak saçları aşağıya sarkarak, omuzlarını örtüyor ve denizde salınıyordu. Amma da apak bir Őeydi. Gerdanının beyazlığı ve sert memeleri kısmen görünüyordu. Arta kalan kısmını ise habbelerle buğulanan sular örtüyordu, (...)⁹

Kız, Aphrodite gibi köpüklerin içinde tasvir edilmiştir. Kızın beyaz tenine ve çıplak vücudunun güzelliğine yapılan vurgular, Tanrıça'ya aittir aslında. Ayrıca belinden itibaren suların habbeleŐmesi ve izleyenin gözünde ayrı bir güzellikle hayal uyandırması Tanrıça'nın sihirli kuşağını hatırlatır. Romanda güzelliği Avrupa'ya n salmış olan Kontes Ciyulca Gonzaga adlı kadın ise aynada kendine bakmakta ve kendini Tanrıça Aphrodite ile karŐılaŐtırmaktadır:

“AŞk tanrıçası Afrodit, sabah yıldızı gibi Arşipel'in mavi dalgalarının köpüğünden doğarken, olası değil, benim kadar güzel değildi” diye aynada kendi yüzüne gülümsüyor ve birbiri ardınca tavırlar alıyordu.”¹⁰

Deniz Gurbetçileri romanında Aphrodite, gökyüzünde sabahyıldızı olarak anılan Şekliyle karşımıza çıkar. akır Ayşe'nin genç kızken sahip olduğu fizikî özellikleri betimlenir:

⁹ Halikarnas Balıkçısı, **Turgut Reis**, 7.bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, Haziran 2000, s.53

¹⁰ a.e., s.243

“Birden bire bir fiskiye gibi serpildi kız. Göğsünün kabarışına sevinç ve hoşlukla bakıyordu. Uzun saçlarının örgüsünü çözdü müydü, belinden aşağısına bir ateş seli akıyordu. Onu annesinin babasının kızı saymak bir hayli güç oluyordu. Şiddetle parlayan sabah yıldızının kızı olsa gerekirdi, hani denizden çingil çingil gülererek sivrilen sabah yıldızı.”¹¹

Sabah Yıldızı Venüs, yani Aphrodite’dir. Yazar bu yıldızı kişileştirirken Tanrıça’nın işveli güleç niteliğini kullanmıştır. Şahıs kadrosunda yer alan Çakır Ayşe de özellikleri itibariyle Tanrıça’yla ilişkilendirilerek onun kızı olmaya layık görülmüştür. Romanda insan dışı bir varlık olan koy ile Tanrıça arasında da ilişki kurulur:

“İssız koy masum ve tatlıydı ki, insan bakışı bu güzelliğin eksiklerini ister istemez tamamlıyordu. Ortamın böylesinde, tanyeriyle aydınlanmış herhangi bir insan yüzü, bir sevgi tanrıçasının denizden canlı bir aydınlık olarak çıkışını gözünün önüne getiriyordu.”¹²

Yazar, bu ıssız ve güzel koyu Tanrıça’nın içinden çıkacağı bir mekân olmaya lâyık görmüştür. Bulamaç romanında da Tanrıça’nın beyaz tenine ve içinden doğduğu köpüklere yapılan atıfla karşılaşırız. Handan adlı karakter için yapılan betimleme Afrodit’ten izler taşır:

“Teni ise toz duman nedir görmemiş açık denizlerde, ay ışığı çarpınca parlayan köpük gibiydi.”¹³

Bulamaç romanında “annelide böceği”ni anlatan yazar, ifadesinde Aphrodite’yi kullanır. Annelide olarak anlatılan, bir solucan türüdür. Bu solucanın üremesini ele alan yazar, solucanın aldığı şekli Aphrodite’nin güzellik yayan kuşağına benzetir:

“Birisindeki erkek ötekindeki dişiyeye ve ötekindeki erkek de berikindeki dişiyeye birbirini veriyor ve ikisi de topraktan halka yapıyorlardı. Bu bir nişan yüzüğü idi. Şu farkla ki parmağa değil, fakat Venüs’ün kuşağı gibi bütün gövdeye sarılıyordu. Ve yine nişan yüzüğünden farklı

---

¹¹ Halikarnas Balıkçısı, **Deniz Gurbetçileri**, 6. bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, Mart 2003, s. 80

¹² **a. e.**, s.246

¹³ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, s.191

olarak bu halkanın içine yumurtalar bırakıldıktan sonra bütün gövde halkaya sıvazlanarak sıyrılıp çıkıyor ve çıkarken kapadığı halka müstakbel yavrulara beşik oluyordu.”¹⁴

Burada Aphrodite isminin yerine Tanrıça'nın Roma mitolojisinde aldığı Venüs ismini kullanır. Yazar, insan dışı varlıklarda Aphrodite benzetmesini bu sefer bir ağaç üzerinde sürdürür:

“Adanın üzerinde biricik bir çam ağacı vardı. O da sanki ormandan ayrılmış ve kayanın üzerinde denize çıkmıştı.

Orman'ın bir Venüsü idi, yeri de bittabi denizdi.”¹⁵

Tek başına kalan ve insanı etkileyen ağaç, güzelliği ile Aphrodite'ye benzetilmiştir. Denize yakın oluşu Aphrodite benzetmesiyle birleştirilmiştir. Güzelliği ile dikkat çeken bu ağacın deniz kıyısında bulunması Aphrodite'nin deniz kıyısında dinlenerek güzelliğini tazelemesine bağlanmıştır. Güzelliğini denizden aldığı anlatılmaya çalışılmıştır. Romanın bir başka yerinde Aphrodite'den Venüs olarak bahsedilir.

“Tanyeri ağarırken badısbabanın serin soluğu denizde koyu mavi ürperişi yürütürdü. Sanki denizin gülümseyen yanağında bir gamzeydi bu. Çünkü bu denizin köpüğünden sabah yıldızıyla beraber Venüs doğacaktı.

Venüs doğacaktı ve o doğduktan biraz sonra da hayali tezyinat acayip âlemin yedi şaheserinin beşiyle ve bunlardan da parlak medeniyetlerle kuvveden fiile çıkacaktı.”¹⁶

Venüs, mitolojide çok eski bir Latin Tanrıçası'na verilen isimdir. Zamanla Aphrodite ile bir tutularak, onun diğer ismi gibi anılmaya başlanmıştır.¹⁷ Venüs halk arasında Akşam Yıldızı, Sabah Yıldızı veya Tan Yıldızı olarak da isimlendirilir. Görülebildiği zamanlar, gökyüzündeki en parlak cisim olarak dikkat çeker. Yazar, Venüs'ü hem bir tanrıça hem de bir yıldız olarak iki anlamıyla da kullanmıştır.

---

¹⁴ a.e. , s.161

¹⁵ a.e. , s.309

¹⁶ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, s.166

¹⁷ Erhat, **a.g.e.** , s.318

Yazar insan dışı varlıkları, hikâyelerinde de Aphrodite ile ilişkilendirir. Tünek Ahmet hikâyesinde göç eden kuşlar Tanrıça'ya benzetilir:

“Bütün ilkçağ Tanrıları gibi Afrodit gibi denizden doğmuşlar ya da bu denizlerden, Anadolu kıyılarından Avrupa'ya geçmişlerdir.”¹⁸

Yazar, Aphrodite'nin denizle olan bağlantısından yola çıkarak bir benzetme yapmıştır. Ayrıca ifadesinde Mavi Anadolu düşüncesinin izlerini görürüz. Yazar, Yunan mitolojisini oluşturan unsurların Anadolu'ya ait olduğunu savunur. Anadolu'da kurulan uygarlıkların oluşturduğu mitlerin Yunanlılar tarafından benimsendiğini, bu yolla Anadolu'ya ait mitolojik unsurların Avrupa'ya geçtiğini iddia eder. Yaşanan bu kültür göçünde olduğu gibi kuşlar da Anadolu'dan Avrupa'ya göçmektedirler.

Knidos Afroditi hikâyesinde Tanrıça, şahıs kadrosunda yer alır. Aphrodite araştırmacının rüyasına girerek insanoğlu için taşıdığı anlamlar, değerler ve simgelediği öğeler açısından bir açıklama yapar. İnsanların sahip olduğu manevî güzelliği temsil ettiğini, doğulu bir tanrıça olduğunu söyler. Bütün dünyaya mal olmuş bir imge olduğuna dikkat çeker. Kadınların doğurma, yaratma gücünün öneminden ve bu niteliği barındırdığından bahseder. Mitoloji serüveninde insanoğlunun onu nasıl algıladığını anlatır. İlk önce Ay Tanrıçası olarak görüldüğünü, sonrasında doğurgan olarak görülen denizle bağdaştırıldığını ve Aphrodite adını aldığını, eski Mısırda İsis olarak anıldığını, Kitera veya Kıbrıs adıyla çağrıldığını belirtir. Adına tapınaklar kurulmuş, Fenikeliler aracılığı ile Yunanistan'a getirilmiş ve aslında bütün insanlığı bir gövdede temsil etmiştir. Yazar, Aphrodite'yi konuştururken bir yandan da insanoğlunun eleştirisini yapmaktadır.

Yedi Adalardaki Balık Bankası hikâyesinde Aphrodite bir yıldız olarak simgeleşir ve denizcilere kılavuz bir şahıs olarak gösterilir. Yazar, ölen balıkçıların

---

¹⁸ Halikarnas Balıkçısı, **Ege'den**, s.144

yıldız olduğunu ve kendilerine yön gösteren Kutup yıldızının etrafında kayıklarını sürdüklerini belirtir:

“Denizde gece yıldızlara bakarım. Çünkü, balıkçı arkadaşlarımın her biri, gökte birer yıldız oldular.

Onlar hayatta iken onlara kılavuzluk etmiş olan Kutupyıldızının çevresinde kayıklarını sürüyorlar. Onun için, yıldızlar birbirleriyle konuşurlarken dinlerim...”¹⁹

Benzer bir şekilde Balıkla Kabak hikâyesinde deniz kıyısında görülen kız, “Bir köylü kızı, sabah yıldızı gibi, deniz kıyısında çırılçıplaktı.”²⁰ sözleri ile Afrodit’e benzetilir. Aphrodite aynı zamanda sabahyıldızı olarak görülür. Aynı ifade Balık Fatoş isimli hikâyede karşımıza çıkar. Balık Fatoş olarak anılan kız, fırtına anında alabora olan kayıktan düşen insanları kurtarmıştır. Fatoş’un kurtardığı insanların gözünde kızın bir sabahyıldızı olarak görüldüğü belirtilir.

“Bu kurtulan insanlar yalnız kendilerini kurtaran bir kız gördüler. O görüş, uslarının “Sabah Yıldızı” oldu.”²¹

Yakışık Alır mı Deli Kız hikâyesinde Emine adlı şahıs, tanrıçaların özelliklerini kendinde bütünleştirir. Yazar güzelliği ve taşıdığı sevgiyle “Oku da, yayı da atıp, tümenden soyunduktan sonra denizde azman bir istiridye kabuğunun üstünde dinelseydi, Afrodit olurdu.”²² sözlerini söyleyerek onu Aphrodite’ye benzetir. Boğulmuş Enginlikler’de ise kadının beyaz teninden yola çıkılarak benzetme yapılır. Kadının tanıtımında Bakkal Hasan tarafından “Denizde rastladığım Afrodit!”²³ ifadesi kullanılır. Yazar bir diğer hikâyesi Doğum’da Aphrodite’yi alay amacıyla kullanır. Fon karakter niteliğindeki çingeneler, dönemin koşulları içinde Aphrodite’ye benzetilir. Hikâyede refah seviyesi yükselen kasabada hayat kadını bulmak zorlaşmıştır. Bu işi yapanlar da yüksek paralar talep etmektedirler. Bu işi yapan çingenelerin bile kendini Aphrodite gibi değerli gördükleri, alaylı bir dille anlatılır.

---

¹⁹ a.e., s.34

²⁰ a.e., s.156

²¹ Halikarnas Balıkçısı, **Gençlik Denizlerinde**, 5.bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, Mart 2003, s.93

²² a.e., s.205

²³ Halikarnas Balıkçısı, **Parmak Damgası**, 5. bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, Mayıs 2003, s.88

Lebip Beyin Balıkçılığı adlı hikâyede yazar, Aphrodite'nin bu dünya üzerinde bulunduğu zamanlara atıfta bulunur. Aphrodite'nin güzelliği ile eş değer güzellikteki denizlerin etkileyciliği dile getirilir:

“Sevgi Tanrıçası Afrodit bu denizlerden doğarken, bu denizler mutlaka yine böyleydi.”²⁴

Edebiyatta geniş yer tutan Aphrodite, yazarın eserlerinde en çok kullanılan öğelerden biri olmuştur. Şahısların kullanımında sabahyıldızı, kutup yıldızı gibi onu temsil eden diğer öğelerle birlikte işlenmiştir. Yazar, ya varlıkların güzelliğini somutlaştırmak ya bir kurtarıcı imgesiyle ya da hiciv amacıyla Güzellik Tanrıçası'nı eserlerinde kullanmıştır. Aphrodite'ye ait özellikleri güzelliği değerlendirmede ölçüt almış, güzel olarak nitelendirdiği varlıkları bu özelliklerle donatmıştır.

1.4. Apis

Apis, Mısır mitolojisinde totemleştirilerek halk tarafından tapılan boğaya verilen isimdir. Bu boğa Mısır mitolojisinde büyük tanrılardan biri olarak Osiris ile özdeşleştirilir ve Tanrı olarak görülür. Boğa, çok eski çağlardan beri insanlar tarafından erkeklikle benzeştirilir ve kendisine eril güçler yüklenir. Yapılan bu simgeleştirme mitolojide oluşturulan varlıklarla somutlaştırılır.²⁵

Azra Erhat, Mısır'da öküz biçiminde simgelendirilen Apis'in, Yunan mitolojisinde Ephaphos ile adlandırıldığını belirtir. Yazar, Bulamaç romanında Apis'ten bahsetmektedir. Romanın kahramanlarından biri olan Karaoğlan adlı boğayı bir ilâh gibi betimledikten sonra onu Apis olarak adlandırarak ölümünü haber vermektedir:

“Güneşte toprak testilerin sırları gibi parıl parıl parlayan yalın sırtının doru rengi, otların arasında bir yamaç pınarı gibi akardı. Tam yolla ilerlerken kuyruğu havada bir

---

²⁴ a.e., s.115

²⁵ Deniz Gezgin, **Hayvan Mitosları**, İstanbul, Sel Yayıncılık, Mayıs 2007, s.53

tutmasın, uzaklıkları bir hiç gibi içer, ardlarına kadar açık burun deliklerinden kızgın buharlar boşanırdı. Ayaklarının altında yeryüzü, gökyüzü gibi gürlendi. Kıyıya varınca kıpkızıl yanan gözleri, firdolayı bakışıyla upuzun ufku, bir ucundan öteki ucuna kadar cayır cayır yakardı. Sular kararınca hilal boynuzlarına keheşanı takıp gezdirirdi.

(...) Apis'in ömrü çok sürmedi. Çünkü İzmir rıhtımına ayak bastıktan bir saat sonra öldürüldü."²⁶

Mitolojide boğaya yüklenen eril güçler, Karaoğlan adlı boğanın bakış açısıyla verilir. Karaoğlan kendisini satın alan Haşmet Bey'i fizikî özellikleri bakımından babasına benzetir ve böyle güçlü bir adamın boğası olmaktan gurur duyar.

"(...) Kasık ve sağrısına gelince omuzlarından daha geniş ve zengindi. Hele başı o mikabe yakın yontuluşuyla Karaoğlan'a babasını hatırlatıyordu. Yalnız boynuzları eksikti."²⁷

Karaoğlan, şahsın değerinin akılla değil fizikî güçle ölçülmesi görüşündedir. Yazar, aslında Karaoğlan'ın düşüncelerini vererek eril güçleriyle gurur duyan şahıslara eleştiri getirmektedir. Karaoğlan beyin gücünü, aklı önemsiz bulur. Onun için önemli olan kaba kuvvettin gücüdür. Mücadelede kafa önemsizdir. Burada kafanın geri plana atılması mecaz anlamda düşünöldüğünde zekânın önemsenmediği fikrini düşündürebilir:

"Ah şu insanlar, birbirine kıymet vermekte hep baş ve beyni göz önünde tutuyorlardı. Evet onlarla da Karaoğlan böyle düşünüyordu. Başbaşa çarparak savaş edilebilirdi. Fakat toslayışın asıl kuvvetinin ve şiddetinin, art tarafın ağır olmasından geldiğini bir türlü anlamıyorlardı."²⁸

Mitolojide boğaya verilen kıymetin eril güçten geldiği görüşü, boğanın bakış açısıyla verilir. Karaoğlan, erkeklere has fizikî gücü övmektedir. Yazarın Mısır mitolojisinde bir tanrı olarak görölen Apis'i anmakla mitolojide Apis'e yüklenen anlamları Karaoğlan vasıtasıyla dile getirdiği düşünölebilir.

---

²⁶ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, s.18

²⁷ a.e. , s.36

²⁸ a.e. , s.37

1.5 Apollon

Güneş Tanrısı olarak bilinen Apollon, gümüş yayın eşsiz kullanıcısı, müzik ve güzel sanatların dokuz perisinin (Musalar) kılavuzudur. Bu sebeple ozanların babası sayılır.²⁹ Uluç Reis romanında Uluç Ali, kadınlar tarafından Tanrı Apollon'a benzetilir:

“Son ekselans, bunlar için haydut buyuruyorlar; fakat düşman gemisinin kumanda mevkiinde duran bir genci görüyorum. Adam, Tanrı Apollon'a benziyor; eğer adam bir Müslüman kâfiri olmasaydı, Allah'tan onu annesine, bilhassa karısına, hele hele metresine bağışlamasını dua ederdim”³⁰

Halikarnas Balıkçısı, Uluç Reis romanında Uluç Ali'yi yakışıklılığı ile Apollon'a benzetmiştir. Apollon parlak, ışıklı anlamına gelen “Phoibos”, “Lykeios” gibi sıfatlara sahiptir. Tanrıların en yakışıklısı olarak görülür. Her zaman genç ve sakalsız olarak temsil edilir.³¹

Bulamaç romanında da Apollon, adı anılmadan efsanesine yapılan atıfla birlikte kullanılır. Mitolojiye göre güneşe âşık bir genç kız olan Leukothoe, eskisi gibi güneşin kendisini ziyarete gelmemesi üzerine çıldırarak her zaman yüzünü güneşe dönen günebakan çiçeğine dönüşür.³² Dalgıçlardan biri olan Naim, heybetli bir delikanlıdır. Sevmediği ve tiksindiği varlıklara karşı kaplan, kurt kesilen delikanlı iyi, güzele karşı yumuşaktır. İyi bir dinleyici, insanların üzüntülerini dindiren bir hali vardır. Herkes derdini ona açar. Burada Naim güneşe benzetilir. Durdurduğu insanları da ayçiçeğine, yani günebakan çiçeğine benzetilir.³³

Romanda da Naim'i dinleyen insanlar sürekli ona yüzlerini çevirdiklerinden Leukothoe gibi günebakan çiçeğine benzetilmişlerdir. Bunun yanında Naim'in

²⁹ Halikarnas Balıkçısı, **Anadolu Tanrıları**, 9. bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, Mart 2005, s.50

³⁰ Halikarnas Balıkçısı, **Uluç Reis**, 9.bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, Haziran 2007, s.329

³¹ Derman Bayladı, **Tanrıların Öyküsü**, İstanbul, Say Yayınları, 1997, s.66

³² Deniz Gezgin, **Bitki Mitosları**, İstanbul, Sel Yayıncılık, Ekim 2007, s.63

³³ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, s.342

üzüntüleri dindiren yapısı ile Apollon'un bir diğer özelliğine parmak basılır. Apollon; sağlık, hekimlik tanrısı olarak da görülmektedir.

Yazarın hikâyelerine baktığımızda Apollon'un sanatla ilgili yönünün ağırlıklı olarak kullanıldığını görürüz. Apollo'nun, Musa'ların yöneticisi, çalgı ve ezgiyi, şiir ve dansı, kısacası her türden sanatı esinleyen büyük yaratıcı Tanrı olarak görüldüğünü belirtmiştik.³⁴ Birçok ozanın babası sayılır. Halikarnas Balıkçısı, Anadolu Tanrıları eserinde Apollon'un kutsal ağacının defne olduğunu ve şiir, müzik, türkü ve mimarî zaferlerinin defne dallarıyla mükâfatlandırıldığını belirtir.³⁵ Yazar, Apollon'un güzel sanatlarla olan ilişkisini kullanarak Neyzen hikâyesinde Neyzen Tefik'in sanatçı ruhunun ortaya çıkışını kurgular:

“Çocuk, alnında bir serinlik duydu. Yaradılış, kendi toprağından, kendi suyundan ve kendi güneşinden yarattığı defneyi –öpmek üzere uzanan dudakların halka oluşu gibi- çelenk ederek, yavrucağın alnını serin serin öpmüş ve oraya nur gibi duru, nur gibi masum sanatçı damgasını vurmuştu.”³⁶

Apollon, defne yapraklarını kendi başına taç yapıp takar. Bunun gibi güzel sanatlar alanında mükâfatlandırılan kişilere de defne yaprağından taçlar takılır. Halikarnas Balıkçısı, sanatçı damgasıyla birlikte Neyzen Tefik'i taçlandırmıştır.

Yazar, Hırsız Selim ve Unuttuğu Türkü hikâyelerinde yer alan Selim ve Samut adlı denizcilerin güzel sesleriyle türkü söylemesini onların cennetten perileri çağrımalarına benzeter. Kimdir bu periler? Müziği temsil eden Müzler ya da diğer isimleriyle Musalar olsa gerektir. Apollon onların kılavuzudur.

Apollon'un birçok unvanı vardır. Sanatın yanı sıra çobanların tanrısı olarak da görülür. Tam Çoban hikâyesinde merkezî konumdaki çobanın anlatımında Apollon'un izleri görülür. Hayvanları çok seven çoban, onları korumak için her türlü yolu kullanmaktadır. Yazar, çobanı çizdiği deniz insanının kimliğinde kurgulamıştır.

---

³⁴ Erhat, a.g.e., s.50

³⁵ Halikarnas Balıkçısı, **Anadolu Tanrıları**, s.51

³⁶ Halikarnas Balıkçısı, **Ege'den**, s.124

Deniz insanına yaraşır bir şekilde çoban, sevgi doludur. Bütün canlıları çok sevmektedir. Onu anlatırken; “Tanrısal bir kavalın türküsüne uyarak yaşıyormuş gibi” bulunduğunu belirtir.³⁷ Buradaki “Tanrısal kavalın türküsü” ifadesi hem müzikle ilişkisi hem de çobanlarla ilişkisi yönünden mitolojide geçen tanrı Apollon’u hatırlatır. Çoban sanki Apollon’un etkisi altındadır.

1.6. Ares

Savaş Tanrısı olarak bilinen Ares, kaba kuvveti simgeler. Yunan mitolojisinde azgın, çılgın, uğursuz gibi sıfatlarla anılır. Baş belası, elleri kanlı, kaleler yıkan olumsuz bir varlık olarak canlandırılır.³⁸

Uluç Reis romanında yazar, Koca Murat için; karşılıklı mücadelede “savaş tanrısı”na dönüştüğünü belirtir.³⁹ Koca Murat’ın çatışma anında çevresine verdiği zarar, yazarı böyle bir benzetmeye götürmüştür.

1.7 Artemis

Hayvanların, avlanan genç kızların koruyucusu olarak görülür. Bunun dışında birçok unvanı vardır; doğuran kadınların, ağaçların, bakir kızların koruyucusudur. Sonraları Ay Tanrıçası Selene ile bir tutulmuştur.

Turgut Reis romanında güzelliği Avrupa’ya ün salmış olan Kontes Ciyulca Gonzaga kendini Artemis’le karşılaştırır:

“Bir kolunu, ok atıyormuş gibi uzatıp, bir bacağını koşuyormuş gibi arkasına kaldırıyor, “İşte Ay Tanrıçası Artemis,” diyordu.”⁴⁰

---

³⁷ a.e. , s.36

³⁸ Erhat, a.g.e. , s.54

³⁹ Halikarnas Balıkçısı, **Uluç Reis**, s.48

⁴⁰ Halikarnas Balıkçısı, **Turgut Reis**, s.243

Aynaya bakmakta olan kadın Artemis'in araçlarından biri olan oklarıyla birlikte onu canlandırmaya çalışır. Yazar, Amfitrit'i Nasıl Tuttum? hikâyesinde ise Tanrıça'yı barındırdığı manevî nitelikler açısından kullanır. Hikâyede yörük kızının Artemis'i hatırlattığı belirtilir:

“O iklimin etkisi miydi ne, kızıdan temiz, doğru, çırılçıplak bir dirilik esiyordu. Profilindeki ve alındaki akis, doğan şafağın Akropol doruğunda dimdik duran ‘Artemis’in altında uyandırdığı ışığı hatırlatıyordu.”⁴¹

Artemis'in çevikliği ve akıldan, doğrudan yana olan tutumu kıza yüklenerek okuyucunun bilincinde kızın manevî yönü somutlaştırılır. Yazar şahsın özelliklerini kuvvetlendirmek için mitolojiden yararlanmaktadır. Yakışık Alır mı Deli Kız hikâyesinde de Artemis'in yine çevikliğine atıfta bulunulur. Yazar Emine adlı kızı anlatmakta, kızın üstün yönlerini Tanrıçalarla bir tutmaktadır. Kızın çevikliğini “Mızrağı atıp, bir elinde yay, öteki elinde ok, yarı çıplak ormanda koşaydı, Artemis olurdu.”⁴² sözleriyle okuyucuya anlatır.

1.8 Athena

Savaş Tanrıçası olarak bilinen Athena, aynı zamanda akli ve düşünme gücünü de temsil eder. Elinde kılıcı ve zırhıyla tasvir edilir. Çakır gözlü olarak nitelendirilir. Baykuş bu tanrıçayı temsil eden kuştur.⁴³

Bir mitolojik unsur olarak savaşçı özelliği ile yazar Athena mitini kendilerini ve ailelerini savunan genç kadın ve kızlar için kullanır. Turgut Reis romanında köylerini basan düşmana karşı eşleriyle birlikte savaşan kadınları, Athena'ya benzetir. :

“Gece baykuşun ötüşünü duyunca korkudan damarlarındaki kanları donan kızlar, şimdi pala ve yatağanların şimşekler gibi çaktıklarını korkusuz gözlerle seyrediyor ve elde bıçak, ölümler üzerinde savaş Tanrıları gibi yürüyorlardı.”⁴⁴

---

⁴¹ Halikarnas Balıkçısı, **Gençlik Denizlerinde**, s.129

⁴² **a.e.**, s.205

⁴³ Erhat, **a.g.e.** , s: 71

⁴⁴ Halikarnas Balıkçısı, **Turgut Reis**, s.57

Yazar, Savaş Tanrıçası benzetmesinde tehlike anında kadınlar üzerinde görülen değişimi anlatmak için baykuşu kullanmıştır. Savaşla ilgisi olmayan bu insanların ailelerinin ya da kendilerinin canı tehlikeye girdiğinde bir Savaş Tanrısı'ndan farklarının kalmadığını okuyucuya hissettirmek adına mitolojik unsurları cümlesinin içine yerleştirmiştir. Yazar burada genel bir ifadeyle “Tanrı” kelimesini kullanmıştır. Ancak şahısların kadın olması ve Baykuş gibi simgeleyici bir varlığın kullanımı Savaş Tanrıçası Athena'yı düşündürmektedir.

Yakışık Alır mı Deli Kız hikâyesinde ise Emine adlı bir yörük kızı öfkesi ile Athena'ya benzetilir. Yazar, “Eline bir mızrak alıp, alını da bakışı da yüksek duruvreydi, Athena olurdu.”⁴⁵ diyerek Athena'nın Savaş Tanrıçası olarak çizilen portresini okuyucuya verir.

1.9 Demeter

Mitolojide Demeter, Toprak ve Bereket Tanrıçası olarak anılır. Ekinleri ve özellikle buğdayı simgeler.⁴⁶

Ötelerin Çocukları romanında Emine'nin hayatına giren dalgıç Hacı Hasan'ın annesinin anlatımı Demeter'i hatırlatır. Hasan babasını hiç görememiştir. Annesi de yoksulluk içinde gündelik işlerde çocuğuyla birlikte çalışarak hayatta kalmaya çalışan bir kadındır. Annesinin tasviri mitolojik unsurlar bakımından dikkate değerdir:

“Annesinin oyuklarla çatılı yüzüne rüzgârların savurduğu sert, kır saçları çarparken, bir heykel gibi orak elde dimdik durduğunu ya da öteki kadınların oraklarıyla birlikte kendi orağı güneşte şimşek gibi çakınca altın başakların üs üste düştüğünü; kendisininse, yok denecek kadar kıt paçavralar içinde keçi çobanlığı ettiğini hayal meyal hatırlardı.”⁴⁷

---

⁴⁵ Halikarnas Balıkçısı, **Gençlik Denizlerinde**, s.205

⁴⁶ Erhat, **a.g.e.** , s:92

⁴⁷ Halikarnas Balıkçısı, **Ötelerin Çocukları**, 7.bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, Kasım 1999, s.126

Burada Hasan'ın annesinin elindeki orak ve başak ile anılması mitolojide yer alan tanrıçalardan Demeter'i işaret eder:

“Demeter, temsil ettiği toprağın verimli olduğunu anlamak için gürbüz bir kadın şeklinde tasavvur edilir, elinde bir orak, öbüründe, bir demet bulunur, başı başaklardan yapılmış bir çelenk ile süslenmiştir.”⁴⁸

Yazar, tek başına çocuğunu büyüten ve her türlü olanaksızlığa katlanan bu kadının gücünü anlatmak amacıyla Demeter'i kullanmıştır. Demeter'in güçlü ve gürbüz vücudunu kadına yüklemiş, bu sayede kadını hem manen hem de fizîken güçlü göstermiştir. Turgut Reis romanında ise kendini aynada seyreden Kontes Ciyulca Gonzaga'nın Demeter benzetmesi ele alınır. Kadın aynaya bakmaktadır:

“Sonra kollarını kavuşturuyor, yürüyormuş gibi bacağını öne koyuyor, “İşte Demeter,” diyordu. Fakat Demeter'in böyle çıplak olmayacağını düşünerek beline ince bir mavi tül bağladı.”⁴⁹

Yazar, bu metinde Demeter'i belirgin özellikleriyle gösteremez. Ancak bereket Tanrıçası'na çıplaklığı yakıştırmaz. Denizin Çağırışı hikâyesinde Demeter motifi benzetme yoluyla işlenir. Mehmet'in sevdiği kız olan Emine, Mehmet'in bakış açısıyla anlatılır:

“Kara kız, güneşte orağı çaldı mıydı, orak şimşek gibi çakar, başaklar tabur tabur birbiri üzerine yıkılıverirdi.”⁵⁰

Yazarın hikâyesinde yaptığı betimleme Demeter'i çağırıştırır. Kadının gücünü ve üretkenliğini yazar, yine Demeter motifine başvurarak anlatır.

Mitolojide toprak ve bereket tanrıçası olarak görülen Demeter'den, Ekmek İşi hikâyesinde dolaylı olarak bahsedilir. Hikâyede fırıncı Necmettin'in fırının

⁴⁸ Şefik Can, **Klasik Yunan Mitolojisi**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1997, s. 145

⁴⁹ Halikarnas Balıkçısı, **Turgut Reis**, s.243

⁵⁰ Halikarnas Balıkçısı, **Çiçeklerin Düğünü**, 3.bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, Temmuz 2005, s.38

kapanmaması için Müfettişi ikna etmesi gerekmektedir. Kasabanın öğretmeninden kendini övmesini ister. Öğretmen, Necmettin'i övmek için söze başlarken mitolojiji kullanır. Fırıncıların pirinden bahseder. Bu işin kutsallığına parmak basar:

“(…) yabani bir ot olarak rüzgârda sallanan cılız buğday başağından insanların temel gıdası olan ekmeğin yapılabileceğini keşfeden ve bu bitkinin tohumlarını toplayıp eken insan, demincek adlarını anmış olduklarımdan daha büyük bir dahi idi. Yazık ki o adamın adı insanlığın tarihten önceki karanlık devrinde gömüle kaldı. Kimdi? Nasıldı? Adı Neydi? İşte bunlar hiç bilinmeyecek. İşte o adam fırıncıların ve burada masasında oturmak şerefine nail olduğumuz Fırıncı Necmettin arkadaşımızın piriydi.”⁵¹

Yazar, Altıncı Kıta Akdeniz kitabında bu konuya kendisi açıklık getirir. Özellikle hikâyesinde de işlediği bu konuyu deneme kitabında ele alarak buğdayın mitolojideki serüveninin izini sürmüştür. Halikarnas Balıkçısı, tahıl ve ekmeği bulan kişinin bilinmediğini ancak insanların ekmeği mukaddes sayarak bu konuda mitler oluşturduğunu yazar. Çeşitli toplumlarda tahıl ve ekmeğin tanrıçasının aldığı isimleri inceler. Yazar, tarımın kadınlar tarafından geliştirildiğini göz önüne alarak mitlerde tahıl ve ekmeğin temsilcisi olarak tanrıçaların görüldüğünü belirtir. Sümerler’de bu tanrıçanın Ninhursag adını aldığına, Mısır’da İsis, Girit’te ise Demeter olarak isimlerin değiştiğine; ancak hepsinin de yeryüzü tanrıçası olduklarına dikkat çeker. Demeter’in Latince adının Ceres olduğu ve tahıl anlamına geldiği anlatılır.⁵²

1.10 Dionysos

“Bakkhos olarak da adlandırılan ve Roma’da eski İtalyan tanrı Liber Pater’le özdeşleştirilmiş olan, aslında klasik dönemin bağ, şarap ve mistik vecd tanrısı.”⁵³ olarak tanımlanan Dionysos, mite göre Yunanistan’da özellikle kadınların mistik bir cezbe içinde, çılgınlık atarak kırlarda koşuşturdukları bayramı başlatmıştır. Bu bayramlarda kadınlardan oluşan korteje Bakkha denilir. Azra Erhat, Dionysos’un mitolojide dağlarda, yabani hayvanlarla bir arada yaşar ve coşar gösterildiğini belirtir.

⁵¹ a.e. , s.169

⁵² Halikarnas Balıkçısı, **Altıncı Kıta Akdeniz**, 4.bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, Mart 1998, s:206-226

⁵³ Grimal, a.g.e., s.156

Bulamaç romanında Mahmut ve karısı Hacer, evlerinin önünde oturarak denizi ve akşamın yarattığı manzaranın güzelliğini izlemektedirler. Halikarnas Balıkçısı, tabiatın güzelliğini ve canlılığını Dianysos’la birlikte anlatır. Dianysos’u da Bakkha ve Mainadlarla birlikte anmıştır:

“Sanki aşkın ve taşkın yaşayışın eski ilahı Diyonisos bütün meneadlarını, bakantlarını etrafa toplamış. Paniyle kentaurlarıyla bağıra çağıra denize doğru atıyorlardı. Hepsinin başlarında çiçekler vardı. Ellerindeki çiçek demetlerini güle güle birbirlerine atıyorlardı. Çılgın rakslarında topuklarını yere vurup yeryüzünü titretiyorlardı.”⁵⁴

Yazar mitolojik bilgilere sadık kalarak Dionysos’u “aşkın ve taşkın yaşayışın ilahı” olarak göstermiştir. Mitolojik sahnelerdeki gibi yanında Bakkhalar ve Mainadlarla birlikte anmıştır. Yazar, Bakkhaların büyük bir heyecan ve coşku içinde dans ederek kutladıkları Dionysos bayramını hatırlatan bir tablo çizmiştir. Burada da çılgın rakslarla topukların yere vurulduğundan, çiçeklerle günü kutladıklarından bahsedilmektedir. Dionysos topraktan fişkırان bitkileri de simgeler⁵⁵. Canlanan doğanın Dionysos’la birlikte anlatılması gelen baharın okuyucuya akıcı bir üslupla sunulmasını sağlamıştır.

1.11 Eos

Mitolojide Şafak Tanrıçası olarak geçer. Azra Erhat, destanların hemen her bölümünün başında Eos’un anıldığını belirtir. Mitolojiden etkilenen Halikarnas Balıkçısı’nın da her romanında betimlemeden geçemediği kozmik bir zaman olan şafak, onun mitolojiden etkilendiğinin bir kanıtıdır.

Denize bir tutkuyla bağlı olan roman karakterlerinde denize açılma anı büyük bir mutluluk ve coşku uyandırmaktadır. Gün ağarmadan yola çıkmak zorunda olan denizciler için şafak vaktinin betimlemeleri de bu duyguları simgelemesi bakımından sıkça karşımıza çıkar.

---

⁵⁴ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, s.180

⁵⁵ Erhat, **a.g.e.**, s.103

Mitosa göre; her gecenin sonunda, altın sarısı kaftanını giyerek günün ilk ışıklarını insanlara müjdelemek için doğuya kurduğu evinden çıkan Eos, Lampos ve Phaethon adındaki atların çektiği savaş arabasına binerek gelişini kardeşi Helios'a bildirmek için Olympos'a doğru yola çıkardı. Şafak Tanrıçası, Güneş Tanrısı Helios'un gökte belirmesiyle gündüz anlamına gelen Hemera adıyla kardeşine batıya kadar olan yolculuğunda eşlik ederdi.⁵⁶

Aganta Burina Burinata romanında Mahmut'un ilk denize açılışı Ateşoğlu ve kızı Fatma ile olur. Denizi çok seven Mahmut için her şey o andan itibaren büyüldür. Zaman kavramı üzerine yapılan betimlemelerden de bunu anlarız: "Ertesi günü şafakleyin kayığa bindik. ... Sanki göklerin pencereleri açılıyormuş gibi tanyeri uyandı."⁵⁷ Göklerin pencerelerinin açılması ifadesi ile Eos'a gönderme yapılır.

Eos, mitolojide şafak rüzgârı Astraios (Kephalos) ile evli olarak gösterilir. Bu evlilikten sabahyıldızının doğduğu söylenir. Sabahyıldızı; mitolojide neşeli, canlı bir mizaca sahip olarak betimlenmiştir. Yazar, Aganta Burina Burinata romanında sabah yıldızını anlatırken mitolojide kendisine yüklenen özellikleri kullanır:

"Yeni günün muştucusu yeşil bir ağartı peyda olunca, kıyı kuşları günün eşliğinde cıvıldaşmaya koyuldular. Tanyerinin üstünde sabahyıldızı çil çil gülüyordu."⁵⁸

Deniz Gurbetçileri romanında da şafak vaktinin anlatımında yukarıda ele aldığımız, Eos'u çağrıştıran ifadeler rastlarız:

"Yalancı malancı gün değil, tan yerinin kapıları artlarına kadar açılıyordu. Açılan günün menteşeleri ulu bir turuncuyla yeri göğü sarsarcasına inledi. Karmakarışık bir yıldız kalabalığı itice kakışa kaçıyorlardı batı laciverdine. Kıpkızıl bir surun davudi ötüşü, ufku çepçevre aradı ve doğu ufkunca bir kızıl çizgi uzattı. Geliyordu güneş! Şaka değil gün doğuyordu! Bütün doğa, gözler faltaşı gibi açık, bir bekleyiş ve duraklayıştı sanki."⁵⁹

---

⁵⁶ Robert Graves, **Yunan Mitleri**, Çev. Uğur Akpur, İstanbul, Say Yayınları, 2004, s.170

⁵⁷ Halikarnas Balıkcısı, **Aganta Burina Burinata**, s.68

⁵⁸ **a.e.**, s.77

⁵⁹ Halikarnas Balıkcısı, **Deniz Gurbetçileri**, s.18

“Göklerin pencerelerinin açılması” ve “tanyerinin uyanması” ya da “tan yerinin kapılarının açılması” ifadeleriyle Şafak Tanrıçası Eos’un, arabasıyla dünyanın çevresini dolaşarak yeni bir güne dünyanın kapılarını açmasına atıfta bulunulmuştur. Hemoros, Şafak Tanrıçası Eos’u, “gül parmaklı” diye tanımlayıp destanlarının her bölümünün başında anar.⁶⁰ Yazar bu benzetmeye de gönderme yapmaktadır. “Kıpkızıl bir surun davudi ötüşü” tamlaması kırmızı bir güle benzetilen Eos’u çağırıştırır.

Deniz Gurbetçileri romanında yazar şafakla beraber gün doğumunu da daha ayrıntılı şekilde işler. Deniz mevsimi açılmıştır. Denizciler, hazırlıklarını tamamlamıştır. Yazar daha güneş açmadan işlerine koyulan denizcileri bekleyen atmosferi betimler:

“Şafağın müjdecisi, güneşin önderi sabah rüzgârı serin serin yelpazeleniyor, geceyi de karanlıkları da uzağa üfürüyordu. Ama yıldızlar üfürüldükçe tutuşuyorlar mıydı ne; bayağı çatırdıyorlardı. Gün doğumuna daha epeyce vardı. Sabahyıldızı doğuda, şafağın koynunda çınlayan bir gülüştü. Belli belirsiz ağaran gökte Yedi Ülkerleri kovalıyordu. Deniz cam gibi durgundu, ama ara sıra gelen ufacık kırışıklar, sabahyıldızını ağaran evlerin ayakuçlarına getiriyordu.”⁶¹

Betimlemede sırasıyla sabah rüzgârı, sabahyıldızı ve Yedi Ülker isimleri geçer. Yazarın Yedi Ülker olarak bahsettiği yıldızlar mitolojide yedi kız kardeşi temsil eder. Ülker veya Pleiades Yunan mitolojisinde Atlas ve deniz perisi (nemfi) Pleione'nin yedi kızına verilen addır. Bunların yedisi de sonradan yıldız halini almıştır. Burçları, ekinlerin olgunlaşma zamanı ve deniz mevsiminde görünür. Buradan yazarın bu mitolojik unsurları yerinde kullandığını söyleyebiliriz. Nitekim romanda kahramanlarımız için denize açılma zamanı gelmiş, bu atmosfer denizcilerin

---

⁶⁰ Erhat, **a.g.e.**, s.110

⁶¹ Halikarnas Balıkçısı, **Deniz Gurbetçileri**, s.11

kayıklarında seyrettiği manzara için kullanılmıştır.⁶² Romanın bir başka yerinde yazar, bakış açısını doğan güne yükleyerek betimlemeyi çizmiştir:

“O sabah denizden doğmuştu gün. Karaya uğrayarak kirlenmemişti. Kızıoğlan kız gibi günlük güneşlikti. Deniz de onu güzel karşılamıştı. Harlayan mavi bir alevdi. Deniz güneş ışığında tuzlu tuzlu yanıyordu, enginlerince.”⁶³

Yazarın kara insanlarına olumsuz bakışı zaman kavramında oluşturduğu kurguya da yansımıştır. Kötülüklerin karadan geldiğine inanan yazar, günün bekâretini korumasını da karaya uğramamasına borçlu olduğunu belirtmiştir. Mitolojide bekâret önemlidir. Dişi olarak gösterilen varlıklar, genelde bakir kalmak istemekte, ama bu istekleri güçlü tanrılar veya ölümlü insanlar tarafından zorla bozulmaktadır.

Bulamaç romanında Eos’un izlerine rastlarız. Romanda yaşanan deniz fırtınasının ardından Dede Kaptan ölmüş, yeni gün hiçbir şey olamamış gibi sakince doğmuştur. Betimlemede tan yerinin açılan bir goncaya benzetilmesi, gül parmaklı Eos’u akla getirmektedir:

“Tan yeri yaprak yaprak açılan bir gonca gibi gülümsemelerle uyandı. Deniz, uykudan uyanan mavi gözlü bir çocuğun bakışı kadar masumdu.”⁶⁴

Romanın bir başka yerinde Eos, Kara Mahmut adlı karakterin iyi niyeti ve çevresini her zaman güzelleştiren bakış açısını verebilmek için onun gözünden betimlenmeye çalışılmıştır. Metinde geçen “Şafağın kapısı”, “Menekşe ufuk” gibi ifadeler Eos’u çağrıştırmaktadır:

“Şafağın altında sabah yıldızı parlamaktaydı. Hazırlıklar artık tamamı. Şafağın kapısından esen badısaba durmuştu. Tan yeri uyanıyordu. Gecenin arta kalan bir parçası

---

⁶² Erhat, a.g.e. , s. 270

⁶³ Halikarnas Balıkçısı, **Deniz Gurbetçileri**, s.118

⁶⁴ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, s.57

sanılacak bir kara bulutun kenarı kıpkızıl tutuştu. Menekşe ufukta koskocaman ve sapsarı bir ay batarken, karşı tarafta gün doğuyordu.”⁶⁵

Halikarnas Balıkçısı'nın hikâyelerini incelediğimizde Şafak Tanrıçası Eos'un, farklı hikâye kitaplarında kullanıldığı görülür. Gençlik Denizlerinde kitabında Eos, şafak vaktinin anlatımına büyümlü bir yön katar:

“Güneşin kız kardeşi “Eos”, yani şafak Tanrıçası, gül renkli aydınlığı kucaklamış ufukta ağarıyordu. Çizgi çizgi, pembe ışıklar parmaklarıydı. Sıra sıra uzanan bulutlar da bir harpın telleriydi. Işıkla inlemeye koyuldular.”⁶⁶

Yazar, mitolojik bir çalgı olan harpın sesini de betimlemesine eklemekte, zamana çok boyutlu bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Yazar, şafağı anlatırken ona verilen “gül parmaklı” lakabını kullanmaktadır. Şafağın yarattığı kızıllığı Tanrıça'nın parmaklarına yükleyen yazar, hikâyelerinde mitin yanına kendisinin oluşturduğu müzikaliteyi de ekler.

“Sanki upuzun bir trampet, kıpkırmızı ufukları çepeçevre aramış ve deniz değil bir ateş enginini yaratmıştı. Kıyı evlerinin camları tutuştu. Ayçiçekleri vardı. Hep tanyerine döndüler, güneşi içiyorlardı.”⁶⁷

Mitle birlikte manzaranın anlatımına bir trampet sesi de eklenir. Zaman hem görüntü hem de ses unsurları ile okuyucunun gözünde canlandırılmaya çalışılmaktadır. Bir diğer hikâye kitabı Parmak Damgası'nda Lebip Bey'in Balıkçılığı hikâyesinde diğer hikâyelerine benzer şekilde şafağın doğuşunu tanrısal bir varlığın dokunuşuyla açıklar:

“Güneş, deniz ufkunca ateşten bir çizgi çekti, sanki bir Tanrı parmağı, dev bir udun teline değmişti; dingg! Diye, evren kıpkırmızı bir güne uyandı.”⁶⁸

---

⁶⁵ a.e., s.345

⁶⁶ Halikarnas Balıkçısı, **Gençlik Denizlerinde**, s.190

⁶⁷ a.e., s.237

⁶⁸ Halikarnas Balıkçısı, **Parmak Damgası**, s.113

Eos'un özellikleri kimi kez şahıslara yüklenir. Onların fiziki görünümünü anlatmada araç olarak kullanılır. *Çiçeklerin Düğünü* kitabında Alabandada adlı öyküde vapur yolcusu öğretmen bayan, küçük bir çocuğun bakış açısından verilir:

“İşte bu kadın, o akşamın pembeleşen ışığında gül gibiydi, gülümsüyordu.”⁶⁹

Akşamın kızıllığı da mitolojide Eos'a yüklenmektedir. Eos'un kızıl, gül parmaklı ifadeleriyle anlatımı biraz değiştirilerek öğretmen bayana yüklenmiştir. *Dalgıçlar* hikâye kitabında da buna benzer bir kullanımla karşılaşırız. Kitaptaki Martha adlı karakter doğrudan Eos'a benzetilir:

“Kız sanki şafak ışığından yapılmış, gözlerinin mavisi berrak göklerden, denizin en mavi meşrebinden alınmıştı.”⁷⁰

Yazar, Şafak Tanrıçası Eos'u şahısların üzerinde kullanırken telmih sanatını seçmiş, tanrıçayı hatırlatıcı sıfatlarla şahısların güzelliklerini somutlaştırmış, onların fiziksel tanıtımını yapmıştır.

1.12 Eros

Eros, Aşk Tanrısı olarak bilinir. Oklarıyla insanları birbirine âşık ettiğine inanılır.

“İlkçağın en eski metinlerinden beri evrende birleşme ve üretmeyi sağlayan doğal bir güç olarak karşımıza çıkar. (...)

Hiçbir Tanrı Eros gibi zaman ve mekâna göre değişik biçimlerde yansıtılmamıştır. Böylece Eros Tanrı evrensel bir ilkedir, insanları oklarıyla kovalayan ve yaralayan kanatlı, alaycı ve yaramaz, giderek tehlikeli bir çocuk biçimine girmiş, bu biçimle de günümüze kadar gelmiştir.”⁷¹

⁶⁹ Halikarnas Balıkçısı, *Çiçeklerin Düğünü*, s.123

⁷⁰ Halikarnas Balıkçısı, *Dalgıçlar*, 3. bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, Ağustos 2005, s.82

⁷¹ Erhat, a.g.e., s. 115-116

Ötelerin Çocukları romanında yer alan karakterlerden Aliş, sevdiği kıza yaklaşabilmek için kurduğu düzenle adeta yaramaz bir çocuk gibi çizilmiş, Eros'u anımsatmıştır. Komşu evin avlusunda taş bademi kıran kadınları gizlice izleyen Aliş, topluluk içinden bir kıza âşık olur; Çakır Raziye. Göğsünü pire ısırın kız, pireyi almak için, Aliş'in gözetlediği duvara dönerek göğsünü açar ve pireyi yakalar. Bundan yola çıkarak ertesi gün Aliş, badem kabuklarının içini pireyle doldurarak Etem Reis'in bahçesinde bulunan portakal ağacına çıkar ve oradan yan bahçeye bu pireli kabukları atar. Yazar pireleri, Aşk Tanrısı Eros'un oklarına benzetir:

“Lokum kutularının üzerinde bazen tombul sevgi Tanrıları, Eros'lar görülür. Kutuların içindeki gülyağı kokulu, pembe lokumlara benzerler.

Bu puf yanaklı, şaplak sağırlı, otuzar kiloluk tulumların kanatları, değil kendilerini, yüz elli gramlık ördek palazlarını bile uçuracak boyda değillerdir. Bunlar ellerindeki okları savurarak, yürekleri sevgi ateşiyle delerlermiş. Oysa, Aliş'in pireleri ne kıvrak, ne deli fişek şeylerdi. Kanları depreşip oynasın diye, durgun ve tembel sultanların yataklarına bile her gece, Eros'ların yerine birkaç pire konulduğunu bütün Anadolu halkı gibi, Aliş de biliyordu.”⁷²

Tabii burada pireli bademleri atan Aliş de Eros olmaktadır. Eros'un attığı okların hedefini bulduğunda kişiyi âşık etmesi gibi Aliş de Raziye'yi savurduğu pireli bademlerle kendisine âşık etmiştir.

Yazar, Eros mitini yine aynı romanda Kokoz Cemal adlı karakteri için kullanır. Cemal başta Fransızca ve İngilizce öğretmenliği yapmakta, şiirler yazmaktadır. Ama bu işten karnını doyuracak para kazanamamaktadır. Bir gün turistin biri ona genelevin yerini sorar. Turisti istediği yere götürdüğünde bunun karşılığı olarak para alınca işini değiştirir. Kadın ticaretine döker işi. Geneleve turistleri götürmekle başlar. Arkasında Beyoğlu'nda küçük bir meyhane açar. Onun yaptığı işe bakış açısı şöyledir:

---

⁷² Halikarnas Balıkçısı, **Ötelerin Çocukları**, s.151

“Dünyanın böylesinde insan gördüğü işi doğruluk ve eğrilik bakımından seçerse vah haline! Deli miydim ki yüzde bin kar getiren bir işi, on para getirmeyen bir işe değişeyim? Parayı verenin düdüğü öter. Vallahi de yalan billahi de yalan. Parayı çalanın düdüğü öter.”⁷³

Burada Nasreddin Hoca’ya da gönderme vardır. Kokoz Cemal yaptığı işi ‘hayat yaratmak’ olarak görmektedir; “Burada efendimize gördüğüm iş, demincek buyurdukları gibi, güzellik telalığı değil, ne bileyim, bir Eros, Küpidon, bir Amor rolünü oynamaktır.”⁷⁴ diyerek yaptığı işi kutsallaştırmaya çalışır. Kendisini tellal olarak görenlere kızar. Kokoz Cemal’in Küpidon ve Amor olarak bahsettiği isimler Eros’un diğer isimleridir. Eros, Roma’da Amor ve Cupido olarak adlandırılmıştır.

Uluç Reis romanında ise Ayşe’ye âşık olan Uluç Reis’in durumu verilirken Aşk Tanrısı anılır. Ayşe ile buluşan Uluç Ali çok heyecanlanır. Uluç Ali’nin aşktan aklı yerinde değildir. Yolda yürürken bir şeye çarpıp yaralanmamasını yazar aşk tanrısının kendilerini korumasına bağlar:

“Uluç Ali, eğer çift süren bir çift öküze çarpmadıysa veya bir hurma ağacı gövdesine, alını ile “güm!” diye toslamadıysa, bu, iyi talihliği, muhakkak âşıkların koruyucusu olan Tanrı’ya borçluydu.”⁷⁵

Yazar, Mısırla Buğday hikâyesinde Ötelerin Çocukları romanında kurgulanan ağaçtan pire atma sahnesini yeniden ele alır. Romanda işlediği bu bölümü hikâye haline getirmiştir. Ancak burada Eros’un oklarını temsil eden içi pire dolu bademlerin içinde kaşındırıcı toz vardır.

1.13 Hephaistos

Hephaistos Yunan mitolojisinde Demirciler ve Ateş Tanrısı’dır. Zeus ve Hera’nın oğludur, ama bir efsaneye göre, Hera onu kendi kendine yaratmıştır. Hephaistos hem topaldır, hem çirkin. Bu yüzden de diğer tanrılar tarafından hor görülür. Ama Hephaistos becerikli bir tanrıdır. Her türlü madeni işleyip olağanüstü

---

⁷³ a.e. , s.44

⁷⁴ a.e. , s.46

⁷⁵ Halikarnas Balıkçısı, **Uluç Reis**, s.291

güzellikte eserler yaratmayı başarır. Ayrıca diğer tanrılar için silahlar da yapmaktadır. Hephaistos gerçek dünyada işçilerin simgesidir. Çünkü Olimpos'ta emeğiyle, alnının teriyle çalışan tek tanrıdır. O da işçiler gibi hor görülmüş, dışlanmıştır. Çirkinliğinden ötürü karısı Afrodit tarafından aldatılmıştır. Ama bütün bunlara rağmen iyi yüreklidir, yardımseverdir.

Halikarnas Balıkçısı'nın romanlarına baktığımızda Hephaistos'u anımsatan karakterlere rastlarız. Aganta Burina Burinata adlı romanında yer alan eskici Kirpi Halil Usta bunlardan biridir. Halil Usta'nın çalıştığı yer, en başta bu benzerliği taşır. Halil Usta'nın çalıştığı yer karanlık, rutubetli bir dükkândır. Mahmut burayı şöyle anlatır: "İçeriden dışarıya bakınca, açık duran kapı geceyle çerçeveselenmiş dört köşeli bir gündüz parçasıydı."⁷⁶ Hephaistos'un Olimpos dağına kabul edilmeden önce çalıştığı mekân da böyledir. Çirkinliğiyle anası ve babası tarafından dışlanan tanrı; başta hiç görülemeyecek, karanlık, izbe bir mağarada büyür ve sanatını öğrenir. Halil Usta gençliğinde yelken sararken direk tepesinden düşerek bacağını kırmış ve kötürüm kalmıştır. Böylelikle eskiciliğe başlamıştır. Yalnız bu durum Halil ustada denize karşı kin oluşturmaz. Aynı şekilde Hephaistos da doğduğu anda Zeus tarafından Olimpos'tan aşağıya, Limni adasına atılmıştır. Bu sebeple topal kalır. Hephaistos'a Tethys ve Eurynome yardım etmiş, denizaltında bir mağarada ona bakmışlardır. Bu sebeple o da denizi ve deniz insanlarını sever.

Ötelerin Çocukları'nda Demirci Hüseyin Usta karşımıza çıkar. İşinin ehli bir adamdır. Ve o da Hepheistos gibi topaldır. Demirci Hüseyin Usta da pazılı, güçlüdür:

"Çokluk bir eliyle körüğü işletir, öteki eliyle de bir demir parçasını ateşte tutardı. İşlerken demirle hırlaya hırlaya konuşur, ona küfür ederdi. Kızgın demiri aklınca korkutarak istediği şekle sokardı."⁷⁷

---

⁷⁶ Halikarnas Balıkçısı, **Aganta Burina Burinata**, s.30

⁷⁷ Halikarnas Balıkçısı, **Ötelerin Çocukları**, s.192

Hüseyin Usta Demirciler Tanrısı gibi sınırlıdır, ama bunun yanında yardımseverdir. Arkadaşlarının işlerini yetiştirebilmek için gece gündüz çalışmaktadır. Aynı özelliği Hepheistos'da da görürüz.

Aynı romanda bir başka karakter de ustalığı, fizikî yapısı ve yaşadığı aşk ilişkisiyle Hepheistos'u andırır. Badi Badi Nuri, zorluklar içinde büyümüştür. Sırtı kamburca, bacakları çarpık, garip görünüşlü biridir. Bu sebeple çevresi tarafından hep dışlanmış, dayak yemiş ve itilmiştir. En sonunda denizcilerin arasına karışarak Hepheistos gibi sanatını denizcilerden öğrenmiş ve usta bir dalgıç olmuştur. Fakat o da Demirciler Tanrısı gibi karısı tarafından aldatılır. Karısı, Nuri'ye göre daha yakışıklı ve zengin bir adamla kaçır, ama çiftin bindiği vapur denizde batarak onlara mezar olur.

Deniz Gurbetçileri romanında da Hisarköylü Sarraç Öksüz İmdat, Hephaistos'a sanatkârlığı ve sakatlığıyla benzer. O da çok iyi bir saraçtır. Birbirinden güzel ve ihtişamlı eğerler yapmaktadır. Fakat köyün ağa oğlu onun kolunu sakat bırakır ve sebepsiz yere hapisanede yatmasına sebep olur. Hephaistos'un Limni adasında çalışıp büyüdüğü mağara da bir nevi hapis hayatıdır. Hephaistos'u sakat bırakan babası Zeus'tur. O da Zeus yüzünden dokuz yıl hapis hayatı sürer. İki karakter de sakat olmalarına rağmen güçlüdürler, işlerini yapmaktan vazgeçmez, olağanüstü işçilikleriyle eşyalar üretirler. İkisinin de yüreğinde iyilik ve yardımseverlik duyguları vardır. Çevrelerine ustalıklarıyla çeşitli yardımlarda bulunurlar.

Halikarnas Balıkçısı oluşturduğu şahısları daha somut kılmak için Hephaistos'un özelliklerini kullandığı, hem meslekî hem de fiziksel açıdan kimi şahıslarının tanıtımında Hephaistos mitinden yararlandığı düşünülebilir.

1.14 Pan

Pan, mitolojide çobanların ve sürülerin tanrısı olarak gösterilir. Yarı insan yarı hayvan olarak tasvir edilir. "Sakallı, kırışıklıklar içinde ve sipsivri çeneli suratında hayvani bir kurnazlık ifadesi yer alır. Alnında iki boynuz vardır. Vücudu kıllı, bacakları teke

baçağıdır; çatal tırnaklı ayakları, kuru ve sinirlidir.”⁷⁸ Pan, çok büyük bir seks gücüne sahip bir tanrı olarak mitoslarda Nymphaları kovalar gösterilir.

Halikarnas Balıkçısı, doğanın canlılığını anlatmak için kimi zaman Tanrı Pan’ı anar. Bulamaç romanında baharın gelişi Dianysos ve Pan ile birlikte anlatılır:

“Sanki aşkın ve taşkın yaşayışın eski ilahı Diyonisos bütün meneadlarını, bakantlarını etrafa toplamış. Paniyle kentaurlarıyla bağıra çağıra denize doğru atıyorlardı. Hepsinin başlarında çiçekler vardı.”⁷⁹

Gülen Ada adlı hikâyede yazar, dalgaların sesini mitolojideki Pan ve kovaladığı su perilerine benzetir:

“Paniğe tutulan sular, kendilerini uçurumdan atarlardı. Sanki edepsiz Pan, su perilerine sataşıp çimdiklemişti ve sanki duyulan çığlıklar onların çığlıklarıydı.”⁸⁰

Denizkızı hikâyesinde ise Pan, “Şaka değil; Pan, bu yerin yerlisiydi...”⁸¹ sözleriyle anılarak doğanın güzelliği ve vahşiliği vurgulanmak istenir.

1.15 Poseidon

Olimposlu tanrılar arasında denizi simgeleyen ve onun hâkimi sayılan tanrıdır. Destanlarda yeri sarsan tanrı olarak nitelendirilir. Elinde tuttuğu üç yabayla dalgaları oluşturur ve beraberinde toprağı da sarsar. Güçlü bir tanrıdır.⁸² Azgın fırtınalar yaratan bir tanrı olarak da görülür. Depremlerin sebebi olarak Yunanistanlılar Poseidon’dan sakınırlar.⁸³

Yazar kimi zaman şahısların bakış açısıyla, karşılaştıkları kişilerle Deniz Tanrısı arasında karşılaştırma yapar. Aganta Burina Burinata romanında Mahmut, gemici

---

⁷⁸ Grimal, **a.g.e.**, s.599

⁷⁹ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, s.180

⁸⁰ Halikarnas Balıkçısı, **Egeden**, s.80

⁸¹ Halikarnas Balıkçısı, **Gençlik Denizlerinde**, s.194

⁸² Erhat, **a.g.e.**, s.275

⁸³ Deniz Gezgin, **Su Mitosları**, İstanbul, Sel Yayıncılık, 2009, s.13

tezkeresi almak için gittiği liman dairesinde gördüğü memurla Poseidon'u karşılaştırır:

“Nerde o Kör Halit'in hanında gördüğüm eli zıpkınlı dinç ve doğru Denizler Tanrısı Poseydon; nerede şu karşıma oturan gözü gözlüklü, göğsü aksırıklı ve tıksırıklı cılız adam? Poseydon'un saçı sakalı mis gibi deniz suyu sızıyordu.”⁸⁴

Halikarnas Balıkçısı tarihî iki romanında ele aldığı şahısları Deniz Tanrısı Poseidon'a benzettiği düşünülebilir. Hızır ve Oruç Reis'ler denizi iyi tanımları ve denizde rahat hareket etmeleriyle yüceltilerek tanrısallaştırılır. Uluç Reis romanında Uluç Ali, Barbaros Hayrettin Paşa'yı bir ilah gibi görür:

“Mesela karlı tepesi bulutları delip aşmış, yüksekliği göklerin ta derininde çığlık olmuş bir dağ karşısında durup doruğa hayran hayran bakıyormuş gibi oldu. Bu adamın yaşı kaçtı? Bin yıl da olabilirdi, daha dün de doğmuş olabilirdi. Bu adam kirpi dikenleri gibi sert ve önüne doğru yönelen bir kirpik ve kaş kalabalığı altında Ali'ye okyanus ortaları kadar mavi ve derin gözlerle bakıp gülüyordu.”⁸⁵

Yazar, çoğunlukla Poseidon'u şahısların anlatımında benzetmeler kurarak kullanır. Bulamaç romanında Dede Kaptan adlı şahıs ile Deniz Tanrısı arasında Poseidon'un diğer ismi Neptün'ü kullanarak benzetme ilgisi kurmuştur. Dede Kaptan da insanlar arasında bir Deniz Tanrısı'dır. Çünkü yaşı itibariyle denizle ilgili deneyimi büyüktür. Denizi çok seven bu kaptan için yazar, Neptün benzetmesini layık görmüştür:

“Dümende Neptün'ün ta kendisine benzeyen ak sakallı bir adam bir-iki dakika önce can vermişti. Artık dünya yolculuğunun sonuna son fırtınasını yenerek ve son nefesini vererek ermişti.”⁸⁶

---

⁸⁴ Halikarnas Balıkçısı, **Aganta Burina Burinata**, s. 95

⁸⁵ Halikarnas Balıkçısı, **Uluç Reis**, s.182

⁸⁶ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, s.57

Dede Kaptan, çıktığı seferde gece boyunca dümende bulunarak fırtınalı havadan gemisini çıkarmış, ancak kendisi ölmüştür. Aynı romanda yazar, Megafon Kaptan adlı denizcinin gür çıkan sesinin gücünü anlatmak için mitolojiden destek alır:

“Megafon Şaban Reis sanki geniş ve yüksek bir hamam kubbesi altında ünlüyormuş gibi gümlüyordu.

Heyamola deyince, geminin bütün kaplamaları, iskarmozları, pruva bastonundan dümen ucuna kadar zıngıldaııp titriyordu. Sanki deniz konuşmuş ve gök kubbesi gürlemişmiş gibi oluyordu.”⁸⁷

Denizin konuşması mitolojide Poseidon’a yorulur. Denizin hâkimi tanrı, yaydığı kasırgalardan biri olan Boreas’la, denizlerde gür sesler çıkarmaktadır.

Denizler Tanrısı Poseidon’un, yazarın hikâyelerinde de yer aldığını görürüz. Poseidon miti, bazen bizzat şahıs kadrosunda bazen de şahıslara yüklenen özellikleriyle yer alır. Gülen Ada hikâyesinde Deli Davut adlı denizci adayla olan ilişkisi içinde Poseidon’a benzetilir. Gülen Ada Poseidon’un karısına, Deli Davut Poseidon’a benzetilmiş; denizin ve doğanın dilinden anlayan bir insan olarak gösterilmiştir. Mehmet Kaplan, bu benzetmeyi Hikâye Tahlilleri kitabında ele alır. Yazarın telmih ve benzetmelerle bu ilgiyi kurduğunu açıklar. Halikarnas Balıkçısı da hikâyesinde Poseidon ve karısı Amfitrite’nin adını anar. Yalnız burada Poseidon’un diğer adı Neptün kullanılmaktadır:

“(…)Neptün’ün Anfitrit’e bağırın sesinin hızıyla adalara doğru yol alır ve Arşipel’in cam mavisini dalgalarının uçşan yelelerine, uzun bir bayrak, bir fors gibi yapraklanan gülüşünü katardı.”⁸⁸

Boğulmuş Enginlikler hikâyesinde ise Poseidon, bir şahsı değil bir kayığı okuyucunun gözünde somutlaştırmak için kullanılmıştır. Tirandil’in denizde yol alışı ve ihtişamı Deniz Tanrısı Poseidon’a benzetilir:

---

⁸⁷ a.e. , s.348

⁸⁸ Halikarnas Balıkçısı, **Ege’dan**, s.79

“Koca tirandil bazen bastonunu dalgaya batırıyordu. Sonra kıcı otururken, saçından sakalından şarıl şarıl su sızan Deniz Tanrısı gibi pruvasından ve omuzluklarından sular akıtarak görkemli göğe kalkıyordu.”⁸⁹

Halikarnas hikâyesinde ise mekânın güzelliğine kanıt olarak Poseidon’un adı anılır. Yazar Anadolu kıyılarının güzelliğini kanıtlamak için mitolojide görülen Tanrı ve Tanrıçaların bu kıyıları doğmak için seçtiklerini söyler:

“Onun için eski Helenler bu Bodrum açıklarını Deniz Tanrısı Poseydon’a taht seçmişler; Afrodit’in (Venüs’ün) apak bedenini ancak bu denizin köpüklerinin beyazından yaratabilmişlerdir.”⁹⁰

Amfitrit’i Nasıl Tuttum? hikâyesinde Poseidon, denizcinin rüyasında yer alarak hikâyeye dâhil olur. Öfkeli, dalgalara binmiş, üç dişli zıpkını ile betimlenir. Bunlar Poseidon’u temsil eden unsurlardır. Yazar bu unsurları kullanarak kurgusunu hazırlar:

“Poseidon’un gözleri öfkeyle kıpkırmızı yandı. Hemen dalgalara bindi. Yeleşi beyaz alev küheylanını, üç dişli zıpkınının dürtüşüyle dörtünela kaldırdı.”⁹¹

Poseidon, karısını yakalayan denizciyi ararken gösterilir. Yazar, doğrudan Poseidon’u hikâyesinde şahıs kadrosuna sokmuştur. Hayyam’ın Testileri hikâyesinde ise bir denizcinin rüyasında konuştuğu anlatılan bir amfora, zaman içinde geçirdiği değişimden bahsetmektedir. Bu değişimle aslında insanoğlunun değişen bakış açısı verilmeye çalışılır:

“Bir gün geldi. Kudretli anam, beni yine koynuna aldı. Toprak oldum. Aradan çok geçmeden, bir amfora biçimine girdim. Bağrım şarap dolu olarak, beni Knidos denizcileri Deniz Tanrısı Poseydon’a adayarak, denize verdiler.”⁹²

---

⁸⁹ a.e. , s. 83

⁹⁰ a.e. , s.45

⁹¹ Halikarnas Balıkçısı, **Gençlik Denizlerinde**, s.128

⁹² Halikarnas Balıkçısı, **Çiçeklerin Düğünü**, s. 70

Görüldüğü gibi yazar, Poseidon'u kimi zaman bir geminin ihtişamını anlatmak için kullanır. Kimi zaman da bir adanın görünümünü ve adanın insanlarla olan ilişkisini göstermek için Amphitrite ile birlikte ele alarak hikâyesinde kurgular. Bazen de insanoğlu'nun bakış açısı ve inançları bu mitolojik Tanrı'nın adı anılarak verilir.

1.16 Priapus

Priapus, Afrodite'in oğludur. Erkeklik organı aşırı büyük olduğu için küçük yaşta çapkınlığa başlamıştır. Halk da onu şehirden kovmuştur. Tanrı Priapus bu davranışa kızarak şehrin tüm erkeklerini kendine benzettir. Bunun üzerine halk, Tanrı'yı yeniden aralarına alır. Priapus, mitolojide bereketi ve doğurganlığı temsil eder. Onun bu özelliği genç kızların, doğurganlıklarını arttırmak için kendisine başvurmasını sağlamıştır. Yollara onu temsil eden taşlar dikilmiştir.⁹³

Priapus, Halikarnas Balıkçısı'nın hikâye kitabında mitsel hikâyesine atıfta bulunularak kullanılmıştır. Mitolojide yer alan hikâyede bir Bakkhos töreni sırasında çok içerek tören alayında rastladığı Lotis adında Nympha'ya âşık olur. Gece herkes uykuya daldığında Lotis'e saldırmaya kalkar. Ancak o sırada bir eşek anırarak kızı ve alaydaki diğer insanları uyandırır. Kız Priapos'un elinden kaçır, Priapos da olduğu yerde kalarak herkesin alay konusu olur.⁹⁴ Eşeğin anırması kızın tehlikede olduğunu bildirerek uyarma anlamı taşımaktadır.

Cankurtaran Anırtı hikâyesinde de fırtınada yönünü kaybeden denizci, kıyıya ulaşmaya çalışmaktadır. Ancak hiçbir şey görülememektedir. Nereye dümen kıracaklarını anlayamayan denizcilerin imdadına ambarda yüklü eşekler koşar. Kayığın ambarındaki eşekler anırdıkça, kıyıdaki eşekler de anırmakta, denizcilere nerde olduklarını, kıyının ne tarafta olduğunu bildirmektedirler. Fırtınadan kaçan denizciler eşeklerin kılavuzluğunda kıyıya ulaşırlar.

---

⁹³ Halikarnas Balıkçısı, **Merhaba Anadolu**, Ankara, Bilgi Yayınevi, Ocak 1980, s.217

⁹⁴ Erhat, **a.g.e.** , s.277

Hikâyedeki fırtınanın mitte yer alan Priapos'u, gemicilerin ise Nympha'yı temsil ettiği düşünülebilir. Denizcilerin göz gözü görmez bir havada yönlerini bulmaya çalışmaları, Nympha'nın uykudaki hali ile simgeleştirilebilir. İki hikâyede de eşekler uyanışı ve kurtuluşu simgeler. Bu benzerlikler dikkate alındığında Halikarnas Balıkçısı'nın mitolojik öyküyü temel aldığı söylenebilir.

1.17 Selene

Ay'ın simgesidir. İki atın çektiği gümüş tekerlekli bir araba üstünde gökleri dolaşan güzel bir kadın olarak canlandırılır.⁹⁵ Gümüş, Ay Tanrıçası'nın simgesidir. Bu sebeple Halikarnas Balıkçısı, ay ile ilgili betimlemelerinde sim ve gümüş rengini bir arada kullanır. Bulamaç romanında yazar, Ay Tanrıçası'nı çağrıştıran betimlemelerine diğer romanlarına oranla daha çok yoğunluk vermiştir. Martı ortaokulun son sınıfındayken annesi ölür. Annesinin ölüm anı doğada ayrı bir betimlemeyle verilir. Okuyucu ölüm anına hazırlanmak istenir.

“(…) ortalığa ince bir yağmur indi. Sanki ayın halesi yağıyor ve ay da yağın bu halenin üzerinde gecenin alaimisemasını yaratıyordu. Yağmur geçince sanki yapraklar ışıklarla yıkamıştı. Gümüştan yapıma bir peri ormanı peydalanmıştı. Rüzgârın salladığı yapraklardan pırlantalar dökülüyordu. Fakat aradan çok geçmeden rüzgâr durdu. Sanki rüzgâr, ay ışığının nasıl aktığını işitmek için susmuştu. İşte o zaman evin içinden “Öldü!” diye bir çığlık kopmuştu.”⁹⁶

Aslında burada yapılan betimleme Selene'den ziyade Tanrıça Artemis'i çağrıştıır. Çünkü Selene'nin özellikleri zamanla Artemis'e yüklenmiş, Artemis Ay Tanrıçası olarak görülmeye başlanmıştır. Artemis esasen avcı bir tanrıçadır. Çok değişik özelliklere sahiptir. Bunlardan biri de kadınlara salgın hastalıklar ya da ani ölümler göndermeye muktedir olmasıdır.⁹⁷ Yazar “Gümüştan yapıma peri” tamlamasıyla Ay Tanrıçası'na gönderme yapmaktadır. Fakat Ay Tanrıçası'yla

---

⁹⁵ Erhat, **a.g.e.** , s. 293

⁹⁶ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, s.240

⁹⁷ Graves, **a.g.e.** , s. 91

beraber ölüm de gelmiştir. Bu da sonradan ay tanrıçası olarak da görülen Avcı Tanrıça Artemis'i işaret eder.

Aynı romanın başka bir bölümünde Martı ile Bay Haşmet'in akşam yemeğinde karşılaşma anı, mitolojik öğelerle birlikte betimlenir:

“Ufuktan ay fırladı. Deniz ıslıl ıslıl ıslıladı. Bazen ay utangaç ve beyaz bir gelindi. Kendini, ağaçların altında bekleyen sıcak karanlık koynuna veriyordu. Bezen de gümüşü bir ışıktan yapılmış bir kalyondu. Rüyalara solgun deryasında yüzerek yükseliyordu. İşte o zaman Martı kameriyenin altına geldi. Onda o akşam ay ışığının güzelliği ve başka âlemliliği ve kederin loş vekarı vardı.”⁹⁸

Ay Tanrıçası Selene roman karakterlerinden Martı ile özdeşleştirilmiş adeta canlandırılmıştır. Yazar, Selene'nin güzelliğini Martı'nın üzerinde toplar.

Halikarnas Balıkçısı, romanlarında Selene mitinden ona yüklenen sıfatlar boyutunda yararlanırken hikâyelerinde mitolojide geçen hikâyesine atıfta bulunur. Selene yaratılış mitinde paylaşımında kendisine düşen ay ile büyüü temsil eder.⁹⁹ Yazar Knidos Afrodit hikâyesinde Selene'den bahseder:

“İnsan ay ışığının serin ve büyüleyici öpücüğünü kendi yüzünde duyuyor gibi oluyordu. Denizin sesi uzaklıkların da, yüzyılların da kumsalların da, genel tarihî de seslerine karşı karşıya ta bulunduğum tepeye gelerek orada bin bir yankı uyandırıyor.”¹⁰⁰

Yazarın ay ışığının öpücüğünden bahsi, Selene'nin Beşparmak dağlarının çobanı Endymion ile yaşadığı aşkı hatırlatır. Selene çobana âşıktır. Gece olduğunda sevgilisine koşar ve gövdesini ışınlarıyla sararak onu öper. Azra Erhat bu sahneyi ele alır:

---

⁹⁸ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, s.313

⁹⁹ Graves, **a.g.e.** , s.31

¹⁰⁰ Halikarnas Balıkçısı, **Ege'den**, s.20

“(...) ilk ay gökte gözüksü mü, Endymion’la Selene gene kavuşurlar, denizden yeni çıkmış balıklar kadar serin, diri, parlıtlı gövdelerini birbirlerine değdirirlerdi.”¹⁰¹

Yedi Adalardaki Balık Bankası hikâyesinde gün batımı ve gecenin gelişi kişileştirilen ada ve bulut üzerinden verilir. Ada ve bulut iki âşık gibi betimlenmişlerdir. İki aşğın gece olunca baş başa kalabilmesi Selene ve Endymion’u hatırlatır. Selene yalnız geceleri görünebildiğinden iki sevgili ancak geceleri buluşabilmektedir.

“Gün batarken ak ve yumuşak bir bulut, en yüksek adanın başını kollarıyla sardı. Adanın kulağına bir şeyler fısıldadı. Gece gelecek, karanlıklarda birlikte kalacaklardı. İkisi de kızardılar. Gece, uyuyan adaların ve sonsuza dek uyumayacak olan enginlerin üzerine kaydı.”¹⁰²

Geçen zaman, doğa unsurlarından ada ve bulut ile anlatılmaya çalışılmış; iki nesne birbiriyle ilişkilendirilmişlerdir. Ada ve bulutun gece olunca birleşmeleri, bulutun adayı sarması, gecenin bu iki unsurun üzerini örtmesi yazarın bu unsurlarla mitsel kahramanlardan Selene ve Endymion arasında bağlantı kurduğunu düşündürür. Bir tabiat olayı olan güneşin batışı, ada ve bulutun aşkları ile birlikte anlatılmış; güneşin batışı ile ortaya çıkan kızıl görüntü utangaç, genç âşıkların yüzünde oluşan kızarmaya benzetilmiştir.

1.18 Vişnu

Halikarnas Balıkçısı Yunan mitolojisi kadar diğer dünya mitolojilerini de tanımaktadır. Koca Orfoz hikâyesinde denizciyi Hint Tanrısı Vişnu’ya benzetir. Vişnu, bazen dört kollu bazen sekiz kollu gösterilen Hinduların baş tanrılarında biridir. Düzenin yaratıcısı, koruyucusu ve yok edicisi olarak üç tezahürde düşünülür.¹⁰³ Yazar, denizciyi şekil ve kuvvet bakımından Vişnu’ya benzetir. Tepeli

---

¹⁰¹ Erhat, **a.g.e.**, s:109

¹⁰² Halikarnas Balıkçısı, **Ege’den**, s.30

¹⁰³ Donna Rosenberg, **Dünya Mitolojisi- Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi**, Ankara, İmge Kitaevi, 2000, s.509-510

adlı denizci, ağa takılan büyük balığı kayığa çekmeye çalışmaktadır. Ancak bu kolay değildir:

“İşte tam o sırada Hazreti Allah Tepeli’ye karşı, sekiz kollu bir Hint Tanrısına karşı davranıldığından çok daha cömert davrandı. Tepeli’nin kolları Allah tarafından bini bile aşmıştı.”¹⁰⁴

Halikarnas Balıkçısı, betimlemesinde tek tanrı inancıyla da bir kıyaslama yapmaktadır. Allah’ın daha cömert olduğunu belirtir. Böylece denizcinin hızla çalışan kolları yazarın kullandığı dini ve mitolojik unsurlarla okuyucunun gözünde canlandırılır.

1.19 Zephyros

Zephyros, doğu rüzgârını temsil eder. Hafif ve tatlı esen bir rüzgârdır. Şafak Tanrıçası Eos’un oğludur.¹⁰⁵ Yazar, Yolcu hikâyesinde oyuncak gemisini yüzdürmek için yelkenlerini nefesiyle şişirmeye çalışan küçük Mahmut’u Rüzgâr Tanrısı Zephyros’a benzetir:

“Mavi rüzgârların masal Tanrısı ‘Zefir’ gibi, yelkenlere üfledi.”¹⁰⁶

Yazar, Rüzgâr Tanrısı’nı kullanarak anlatımını zenginleştirmiştir. Halikarnas Balıkçısı anlatılarında masalsi ve mitsel bir dil kullanmayı sever. Burada da Rüzgâr Tanrısı’nı kullanarak çocuğu büyülü bir atmosferde okuyucuya sunar.

1.20 Zeus

Zeus, mitolojide gök tanrı, gökle ilgili doğal güçlerin hepsini kişilendiren varlıktır. Göklerde gürleyen, şimşek savuran gibi sıfatlara sahiptir. Kronosoğlu ve

---

¹⁰⁴ Halikarnas Balıkçısı, **Çiçeklerin Düğünü**, s.33

¹⁰⁵ Colette Estin, Hélène Laporte, **Yunan Ve Roma Mitolojisi**, 24.bs. , Ankara, Tübitak Yayınları, Ocak 2007, s.106

¹⁰⁶ Halikarnas Balıkçısı, **Gençlik Denizlerinde**, s.137

Olimposlu olarak anılır. Bu adlar onun yüksek dağlarda konut kurduğunu ve tanrı soyundan olduğunu gösterir.¹⁰⁷

Yazar Bulamaç romanında Zeus mitini kendini büyük gören Haşmet'i anlatmak için kullanır:

“Hele hele bunca harikaların yaratıcısı, mucizelerin efsuncusu Bay Haşmet Karaoğuz'a baktıkça, arşılâya set çekmiş Olimpos zirvesinde, bütün bir haşmetle kurulan Tanrılar Tanrısı Zeus'un ta kendisini görmekte olduğunu inanarak minnettarlığından Haşmet'in kulu kölesi, ayağının tozu toprağı olacaktı.”¹⁰⁸

Haşmet kendini öyle büyük görmektedir ki çevresindeki insanların gerçek kişiliğini göremeyerek herkesin kendisini Zeus'a benzetmesini beklemektedir. Aynı romanda yazar, dalgıç Sadık'ı, hoşlandığı kıza portakal ağacının tepesinde yaptığı şakayla Zeus'a benzetir. Fakat burada Zeus yerine, onun bir diğer ismi olan Febüs ismini kullanır:

“Gece kadınlar, kızlar halkalanınca, Sadık, Gök Tanrısı Febüs imiş gibi, badem bombardımanına koyuldu. Akşamleyin tek tük parlayan yıldızların o seyrek serpintisine mukabil, şimdi gök gürültüsünü andıran bir yıldız kalabalığı vardı.”¹⁰⁹

Yazar, karakterlerden biri olan Sadık'ı o an en yüksek yerde bulunmasıyla ve yaptığı badem kabuklarını kızların üzerine atmasıyla Zeus'a benzetir. O da Zeus'un gökten yeryüzüne şimşekleri göndermesi gibi bademleri kızların üzerine atmaktadır. Sonrasında yıldızların yoğunluğunun gök gürültüsüne benzetilmesi de Zeus benzetmesini desteklemektedir.

2. MİTOLOJİK VARLIKLAR

2.1 Deniz kızları

---

¹⁰⁷ Erhat, **a.g.e.**, s.321–322

¹⁰⁸ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, s.311

¹⁰⁹ **a.e.**, s. 82

Nereus ile Doris'in birleşmelerinden olan elli denizkızına "Nereus kızları" adı verilir. Bu kızlar denizin köpüklü dalgalarını, renklerini ve çeşitli hallerini simgelerler. Mite göre bu kızların babalarıyla denizin dibindeki bir sarayda yaşadıklarına inanılır. Açık denizlerde gezen bu güzel kızlar hakkında Halikarnas Balıkçısı bilgiler verir. Denizden gelen esrarengiz fısıltıların denizkızlarının varlığına işaret ettiğini belirtir.¹¹⁰

Nereidler dışında Seiren olarak adlandırılan mitsel varlıklar da denizkızı olarak geçer. Fakat Sirenler Nereidler gibi uğurlu bulunmaz. Çünkü mitolojide geçen hikâyelerde denizcileri güzel sesleriyle etkileri altına alıp denizde parçalanmalarına yol açtıkları anlatılır.¹¹¹ Yazar, denizkızlarını romanlarında mitsel isimleriyle anmaz. Onlardan "deniz kızı" olarak bahseder.

Bu yaratıklar belden yukarısı kadın, belden aşağısı pullu ve yüzgeçli olarak betimlenirler. Yunan mitosunda ise kanatlı olarak anılırlar ve Harpyalara benzedikleri, onların bir başka türünü simgeledikleri düşünülür.¹¹²

Ötelerin Çocukları romanında dalgıç Davut, bir hayat kadını olan Veda'yu denizkızına benzeter. Bu arada denizkızlarının mitolojik öyküsü de anlatılır:

"Güney kıyıları açıklarında, denizin sonsuz sesliği içinde, sıra ateşiyle bağrıları yanan gemiciler, bazen ta uzaklardan, işitilir işitilmez birtakım türküleri duyar gibi olurlarmış. İşte o, denizkızlarının koro haindeki türküleriymiş. O türküler, denizcilerin yüreklerine fena işlermiş. Ana koynunda dinlemiş oldukları ninnileri hatırlarlarmış. Sözde, daha önce bu sesleri dinleyenler, kürekleri, yelkenleri, dümen yekesini bırakır, kendilerinden geçkin denize atılır, o seslere doğru yüzerlermiş. Onları artık bir daha gören olmazmış. ... Yaşlıların söylediklerine göre, denizkızlarının gözleri, tıpkı deniz gibi olurmuş. Yani şimdi yeşil, şimdi mavi olur, renkler birbirini kovalarmış. Davut, Veda'nın amma da denizkızına benzediğini düşünerek, uykuya daldı."¹¹³

---

¹¹⁰ Halikarnas Balıkçısı, **Merhaba Anadolu**, s: 211

¹¹¹ Bkz: Erhat, **a.g.e.** , s.235; Gezgin, **Su Mitosları**, s.16,20

¹¹² Erhat, **a.g.e.** , s.292-293

¹¹³ Halikarnas Balıkçısı, **Ötelerin Çocukları**, s.213

Deniz Gurbetçileri romanında Hamza ile Çakır Ayşe'nin buluşmalarında, Hamza'nın aşkını ilan etmeden önce anlattığı hikâyede mitolojik unsurlardan biri olan deniz kızları yer alır. Ayşe'nin Hamza'ya "Sen evli misin?" sorusu üzerine Hamza Ayşe'nin dikkatini çekebilmek için bir deniz kızıyla evli olduğunu anlatmaya başlar. Ayşe deniz kızını tarif etmesini istediğinde deniz kızlarının bacaklarının olduğunu ancak dizden alt tarafının balık pullarıyla kaplı olduğunu ve ayaklarının olmadığını söyler. Sonrasında deniz kızının kendini deniz oğluyla aldattığını anlatır:

"Ay ışığında denizin dibi görünüyordu. Kayık yedi kulaçta demirliydi. Dipte gölgeler, geliyor, geçiyor birbirine sarmaş dolaş oluyorlardı. İşte orada benim deniz kızını gördüm. Bir deniz oğluyla değil bin tanesiyle sarılışıyordu."¹¹⁴

Aynı romanda denizcilerin haberleşme aracı olan bukinalarla ilgili bir inanış da deniz kızlarına bağlanarak anlatılır:

"Güya deniz kızları, perileri, bu bukinaların içine girer uyurlarmış, bukinalar kulağa götürülünce duyulan fısıltı, deniz kızlarının gördükleri derinliklerin rüyasıymış."¹¹⁵

Bulamaç romanında da deniz kızlarından bahsedilir. İsimlerinin önce mekânın tanıtımı için sonrasında Martı adlı kızın güzelliğini somutlaştırmak için kullanıldığını görürüz.

"Oralarda insan hiç yalnız değilmiş gibi oluyordu. Hiç insan görülmediği halde sanki deniz kızlarının ve orman perilerinin mevcudiyeti duyuluyordu. İnsan başını döndürüp de kimseyi görmeyince hayret ediyordu. Bundan dolayı denizciler Martı'nın siyah kirpikli mavi bakışını tabii buluyorlardı. Hatta can kulaklarıyla deniz kızlarının uzun türkülerini işitmiş gibi oluyorlardı."¹¹⁶

---

¹¹⁴ Halikarnas Balıkcısı, **Deniz Gurbetçileri**, s.83

¹¹⁵ **a.e.**, s.53

¹¹⁶ Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, s.251

Yazar, “deniz kızlarının türküleri” ifadesiyle bu mitolojik varlıkların bir başka özelliğine değinmiş olur. Açık denizlerde gezen bu güzel kızlar için Halikarnas Balıkçısı; denizden gelen esrarengiz fısıltıların deniz kızlarının varlığına işaret ettiğini belirtir.¹¹⁷ Romanın şahıslarından Martı ile deniz kızları arasında kurulan ilişki, ilerleyen sayfalarda daha açık ifade edilir. Martı, adada güneşlenmektedir. Kızın oturuşu ve güzelliği ile deniz kızlarına benzediği belirtilir:

“Martı biraz önce adaya yüze yüze gelip çamın gölgesine uzanmıştı. Sanki bir deniz kızı idi. Kuyruğunu altına kıvrımış oturuyordu.”¹¹⁸

Hikâyelere baktığımızda deniz kızlarının birçok yerde adının geçtiğini görürüz. Bazen romanlarda olduğu gibi şahısların betimlemelerinde, bazen de hikâyenin başlığı olarak bu mitolojik varlıklar seçilmişlerdir. Yazar, oluşturduğu genç kız karakterlerini deniz kenarında betimlerken onları güzellikleri ve etkileyicilikleri açısından deniz kızlarına benzetir.

Yedi Adalarda Balık Bankası hikâyesinde denizde balık avlayan balıkçılar gecenin gelişi ile deniz kızlarının etrafta dolaştığını hayal ederler:

“Deniz koyulaştı. Deniz memeleri, deniz kızları, gelinler gibi tellerini salına salına yeşil karanlıklarda kara kirpikli, yeşil gözler süzerek, hayaller gibi kayıp sözdüler.”¹¹⁹

Altmışaltı Bükün Oynadığı Oyun hikâyesinde ise deniz kızları şahsı anlatmak için kullanılır. Denizde yüzen köylü kızını gören denizci Ahmet, onu deniz kızına benzetir:

“Önündeki karanlık kayadan yemyeşil ışığa, apak bir deniz kızı çıkıvermesin mi?”¹²⁰

---

¹¹⁷ Halikarnas Balıkçısı, **Merhaba Anadolu**, s.211

¹¹⁸ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, s.309

¹¹⁹ Halikarnas Balıkçısı, **Ege'den**, s. 31

¹²⁰ Halikarnas Balıkçısı, **Gençlik Denizlerinde**, s. 51

Denizkızı hikâyesinde hikâyenin adından itibaren denizkızlarının etkisi söz konusudur. Leyla isimli kız, terk ettiği kocası tarafından denizkızı sanılmaktadır. Ve bir deniz oğlanı ile kaçtığı düşünülmektedir. Yazar, deniz insanının tabiatında olan Leyla'yı, para ile hayatını şekillendiren kocasının gözünden anlatır. Adam, karısı kaçtıktan sonra delirmiştir. Aslında kendisi ile Leyla arasındaki mizaç farkını anlamıştır. Leyla kendisi gibi değil, tanıştığı genç delikanlı denizcinin mizacındadır. Denizkızlarının özgür, ele avuca sığmayan yapısı ile Leyla ve denizci arasındaki bağ ilişkilendirilerek, çiftin bakış açıları verilmeye çalışılmıştır.

Denizkızı Adası hikâyesinde de mitsel varlıklar olan denizkızları temel alınarak olay örgüsü geliştirilir. Hikâyede bir adada denizkızlarının olduğu inancı ele alınmıştır. Onları görebilmek için hikâyenin anlatıcısı ve bir balıkçı bahsedilen adaya giderler. Bu arada bu adanın neden bu ismi aldığı anlatılır. Ancak denizkızı adasında var olan ve denizkızı sanılan canlılar foklardan başkası değildir. Kara Gölge adlı hikâyede de kıyı köyü insanları deniz kenarında bulunan bir mağarayı uğursuz bulmaktadırlar. Bu mağarayı denizkızlarının mesken edindikleri düşünülmekte ve ne mağaraya ne de mağara çevresine yaklaşmamaktadırlar. Ancak denizkızı sanılan canlılar foklardan başkası değildir.

Yazar denizkızı mitini ele alarak halkın inanışlarını işlemiştir. Bunun yanında ele aldığı şahısları anlatmak için denizkızları ile şahıslar arasında ilişki kurmuş, benzetmeler yapmıştır.

2.2 Devler

Devler, mitolojide yeryüzünü temsil eden Gaia'nın çocukları olarak görülürler. Bunların arasında güzel ve alımlı olarak anlatılan devler olduğu gibi çevresine korku salan azmanlar da vardır. Yazarın romanlarında azman olarak görülen bu mitolojik varlıklar, denizde fırtına anını betimlemek için özellikle kullanılır.¹²¹ Ötelerin Çocukları romanında fırtına anı devlerle anlatılmaya çalışılır:

---

¹²¹ Erhat, a.g.e., s.95

“Birdenbire, evrenin üzerine, ağır bir karanlık abandı. Sanki ölü gözü gibi yanan bir ışık, apansızın, kapkara bir avucun içinde sıkılarak, söndürülmüştü. .... Dünya zindan kesilmişti. Sanki sürü sürü devler, enginlerden ağır zincirleri sürükleyip getiriyorlardı. Geminin yanı başlarından, birdenbire, uzun çığlıklar savurup geçti. ... Uzaklarda öten milyonlarca trampet, çalınan davul ve kös, Ege'nin en büyük kasırgası Provezza'nın ayaklandığını ilan ediyordu.”¹²²

Fırtına anında oluşan atmosfer ve çıkan sesler devlerin çektiği ağır zincirlerden çıkan sese benzetilir. Deniz Gurbetçileri romanında da fırtınanın betimlemesinde yazar, devleri kullanmıştır:

“Hava da boğucu bir hamam halvetine döndü. Soluğanlar kabardıkça kabardı. Ayı gibi dalgalar, kayıklarda ne varsa kırmayı, yıkmayı tasarlıyorlardı, sanki birbiri ardınca sendeleye sendeleye geliyorlardı. Sanki bir dev direkleri tepelerinden tutuyor ve tekneleri olanca gücü ile sağa, sola her yana sarsıyordu, yelkenleri çarpıyor makaraları gıcırdatıyordu.”¹²³

Romanın bir başka yerinde devlerden yine bahsedilmektedir. Ancak bu devler volkanın dibinde ateş yapan devlerdir. Vapurda çalışan Yunus, kendini ateş yapan bu devlere benzetir:

“Her yanımızdan kapkara akan terlerimiz, ateşin angısıyla kıpkırmızı akardı. Kömürden yapılmıştı sanki, kızıl pırıltılı zebanilerdik. ... Bir volkanın dibinde ateş yapan devlerdik sanki.”¹²⁴

Burada bahsedilen devler, tepegöz anlamına gelen Kyklop'lardır. Tek gözlü devlerdir. Uranos bu devleri yeraltına kapatmıştır. Homeros, destanlarında bu devlerin Kuzey Sicilya kıyı ve adalarında yaşadıklarını belirtir. Azra Erhat, bu bölgenin yanardağ bölgesi oluşundan toprak altına kapatılan tepegözlerin demircilikle uğraşan ifritler olarak canlandırıldığı kanısındadır.¹²⁵ Buna göre oluşan mitosta Tepegözler, Demirciler ve volkan Tanrısı Hephaistos'un yanında demir döven, maden

¹²² Halikarnas Balıkcısı, **Ötelerin Çocukları**, s.231-232

¹²³ Halikarnas Balıkcısı, **Deniz Gurbetçileri**, s.28

¹²⁴ **a.e.**, s.236-237

¹²⁵ Erhat, **a.g.e.** ,s.204

işleyen varlıklar olarak görülmüşlerdir. Yazar, vapurda ateşçi olarak çalışan insanları Kiklop adlı devlere benzetmiştir. Bu işçiler de Kiklop'lar gibi ateş başında iş görmektedirler.

Bulamaç romanında diğer iki romanda olduğu gibi denizde fırtına anı anlatılır. Yazar fırtına sahnesinin betimlemesinde benzer ifadeleri kullanır:

“Dünya zindan kesilmişti. Hava leş gibi gübre kokuyordu. Sanki devler ufuklardan beri ağır ağır zincirleri enginlerde sürükleyip getiriyorlardı. Birdenbire geminin yanı başlarından uzun uzun çığlıklar, hıçkırıklar savrulup geçti. Sanki korkunç bir faciayı görmüş cinler, saçları diken diken, gözleri patlamış, haykırışarak kaçıyorlardı.”¹²⁶

Devler, fırtınada ortaya çıkan sesi anlatmak için kullanılmıştır. Fırtınanın etkisini daha canlı ifade edebilmek için yazar, devlerden ve ortaya çıkacak durumdan kaçan cinlerden bahseder. Son Fırtına hikâyesinde gemiye vuran dalgaların gücü anlatılmak için devler kullanılır:

“Birdenbire dalga değil, fakat, kapkara sonsuzluğun hangi karanlık kovuğundan geldiği belirsiz, eli sopalı, koca bir dev, anıra anıra, gemiye bir topuz vurdu.”¹²⁷

Bu sefer devler eli sopalı olarak hayal edilmiş, gemiyi dövdüğü tasvir edilmektedir. Devler, Halikarnas Balıkçısı'nın ifadelerinde fırtınayı anlatmak için kullanılır.

Halikarnas Balıkçısı'nın bazı hikâyelerine baktığımızda ise Titan soyundan olan devlerin kullanıldığını görürüz. Titanlar, mitolojide yeryüzünü temsil eden Gaia ile gökyüzünü temsil eden Uronos'un çocukları olarak gösterilirler. On iki tanedirler. Halikarnas Balıkçısı, iki hikâyesinde devlere benzetme yoluyla gönderme yapar. Koca Kız hikâyesinde anlatılan demir ustası Mehmet ile onunla evlenen ve Koca Kız olarak anılan genç kız, diğer insanlara göre daha ihtişamlı vücut yapıları ile devlere

---

¹²⁶ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, s.53

¹²⁷ Halikarnas Balıkçısı, **Gençlik Denizlerinde**, s.34

benzetilir. Yazar, devleri olumsuz özellikte kullanmaz. Yazar, iki kahramanını fiziksel güçleri ve güzel görünüşleriyle Titanlar'a benzetir. Güzelliği ile övülen Ay Tanrıçası Selene, Şafak Tanrıçası Eos ya da yakışıklı olarak gösterilen güneşin temsilcisi Helios, Titan soyundandır.

Mitolojide devler arasında adı anılan ve Herakles'le girdiği karşılıklı mücadeleyle mitolojide yer alan Antaios, Halikarnas Balıkçısı'nın Aptal Memiş Efe hikâyesinde kullanılır. Antaios, Poseidon ile Gaia'nın oğludur. Libyalı bir devdir. Onu dövüşlerde yere serebilen olmaz. Yere düştüğü ya da toprağa vurduğu anda annesi toprakla temasından yeni kuvvetler olarak doğrulmaktadır.¹²⁸

Memiş Efe, toprağı seven bir çiftçidir. Her zaman sevecen, güler yüzlü ve pozitif bir kişilik sergiler. Ancak hayattaki tek yakını üvey oğlunun öldüğünü duyduğunda buna dayanamaz. Bu haberle birlikte delice toprağı kazıp tohum ekmeye başlar. Ve bunu yaparken ölür. Yazar, Memiş Efe'nin en zor anında toprağı koşmasını, Antaios ile annesi Gaia arasındaki ilişkiye benzetir. Bu yorumunu hikâyenin sonunda dile getirir:

“Efe de galiba, kapkara yasin hücumuna uğrayınca, anası toprağı kaza kaza ve eke eke, kapkara kedere karşı yeniden kuvvet peyda ediyordu.”¹²⁹

Yazar, hikâyenin sonunda yukarıya aldığımız yorumu yaparken Antaios'un hikâyesine de değinir. Toprağın ana tanrıça kabul edildiği mitoslarda Gaia ve Antaios arasındaki ilişki, anne ile çocukları arasındaki kuvvetli bağ ile açıklanabilir. Annelerin çocuklarına sahip çıkması gibi Gaia da oğluna sahip çıkmaktadır.

Halikarnas Balıkçısı, Ateşçi Süleyman hikâyesinde ise bir geminin kazan dairesinde ateşçi olarak çalışan Süleyman'ı anlatır. Süleyman kazan başındaki halini

---

¹²⁸ Behçet Necatigil, **100 Soruda Mitologya**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, Şubat 1969, s.116

¹²⁹ Halikarnas Balıkçısı, **Parmak Damgası**, s.127

“Volkan bağırında ateş yapan ifritler gibiydik”¹³⁰ sözleriyle anlatır. Bu ifade Kyklopları işaret eder.

2.3 Driyadlar

Azra Erhat, Dryadesler’in ağaç perilerine verilen isimler olduğunu söyler. Mitolojide bunların bazılarının ölümsüz olduğu, bazılarının da ağaçla birlikte öldüğü belirtilir. Azra Erhat, Dryadeslerin kardeşleri olarak gösterdiği Hamadryad’ların da ağaçları koruduğunu, bu perilerin ağaç yeşerdiğinde sevinip, ağaç kurduğunda yasa kapıldığını anlatır.¹³¹ Halikarnas Balıkcısı, Merhaba Anadolu kitabında ağaç perileri Driyadesler hakkında bilgi verir:

“Her ağacın bir perisi vardı. Gündüzleri, her ağacın perisinin, o ağacın içinde saklandığı sanılırdı. Yalnız rüzgâr estikçe, periler birbirlerine fısıldarlarmış. Kimi zaman da ağaçta mahpus kaldıkları için sıkılır, bir “ah” çekerlermiş.”¹³²

Aganta Burina Burinata romanında Mahmut arkadaşıyla kimsenin olmadığı bir sahilde ağaçların arkasında oturmaktadır. Bu sırada rüzgârla kımıldayan ağaçların çıkardığı sesler, ağaçların birbiriyle konuşmasına bağlanır. Ağacın yaprakları kulaktan kulağa fısıldaşan insanlara benzetilir. Sanki birbirlerine denizin sesini fısıldamaktadırlar. Bu kişileştirme akla mitolojik varlıklar olan Driyadları getirir:

“... duyulmaktan korkarak, fısıltı ile konuşuyorduk. Oysa ne görülmemiz, ne de duyulmamız olasılığı vardı. Çünkü ağacın o yaprakları denizi, birbirinin kulağına konuşan binlerce insanlar gibi fısıldıyordu”¹³³

Ötelerin Çocukları romanında da kullanılan benzer ifade dikkat çeker. Orak Burnu adlı burunda doğal tuz çukurları rejinin elindedir. Köyden gizlice buraya tuz almaya gelen Elif’in heyecanını ağaçlardan gelen sesler yatıştırır:

---

¹³⁰ Halikarnas Balıkcısı, **Çiçeklerin Düğünü**, s.114

¹³¹ Erhat, **a.g.e.**, s.106

¹³² Halikarnas Balıkcısı, **Merhaba Anadolu**, s.271

¹³³ Halikarnas Balıkcısı, **Aganta Burina Burinata**, s.129-130

“Kıstağa varmadan önce geçtikleri çam ormanında, rüzgar ve ağaçlar onlara, sanki, ‘korkmayın kimsecikler yok,’ diye fısıldamıştı.”¹³⁴

Romanın bir başka karakteri Selim Kaptan’ın yaptığı gece yolculuğunda da ağaçların konuşmalarına dikkat çekilir. Selim Kaptan ormanda yürümektedir. Bu sırada etrafında duyduğu sesleri ağaçların aralarında fısıldaşmaları olarak yorumlar:

“Selim’in kundurasındaki demir ‘çling ding!’ ederek geçerken, dev melengiç ağaçları koca dallarını havada kara kara sallayıp savurarak sanki yamaçlardan kopup geliyorlar, patikanın kenarında birbirinin üzerine abanıp fısıldıyorlardı. Ne söylediklerini işitmesin diye, onun geçmesini mi bekliyorlardı ne? Denizci fiskoslarına kulak misafiri olayım demişti. Ama ne dediklerine akıl sır erdiremedi.”¹³⁵

Yazar bu iki örnekte yaptığı kişileştirmeler ve kurduğu benzetmelerle birlikte ağaç perilerine çağrışım yapmaktadır. Deniz Gurbetçileri romanında geçen bölümler de yazarın Merhaba Anadolu kitabında yaptığı açıklamayı akla getirir. Romanda Çakır Ayşe, Salih Reis’in kulübesine gider:

“Kulübeye yaklaşırken ormandan geçti. Ormanın o canlı ve diri gecesinin sesini duydu. Sanki apaçık koca bir ağızdan ‘O! Ooo!’ diyen bir ses. Sonra uzaktan derin iniltili bir darbuka gümleyişi...”¹³⁶

Ormanda duyulan sesler, iniltilerin mistik bir atmosferde verilmesi yazarın mitolojik varlıklar olan Driyadların özelliklerini eserlerinde kullandığına işaret etmektedir. Aynı romanın bir başka bölümünde de ormanın, ağaçların içini çektiği belirtilmiştir:

“Ağaçlar uykuyla ağırlaştılar. Uzun sessizlik süresinden sonra, bir serin esintinin geçişiyle orman içini çekiyor gibi hiiii ediyordu. Ama hemen sonra susuyordu.”¹³⁷

---

¹³⁴ Halikarnas Balıkcısı, **Ötelerin Çocukları**, s.15

¹³⁵ a.e., s.68

¹³⁶ Halikarnas Balıkcısı, **Deniz Gurbetçileri**, s.142

¹³⁷ a.e., s. 37

Aşağıdaki örneklerde ise yazar, mitolojik unsurları doğrudan kullanmış, mekânın atmosferini yaratmaya çalışmıştır. Bu örneğe kadar Driyadlara yüklenen özelliklerin kullanılmasıyla ağaç perilerine gönderme yapılırken burada doğrudan bu periler anlatılmıştır:

“Köyde ağaçların canlı olduğu, her ağacın bir peri kızı olduğunu anlatırlardı. Her peri kızı ağacın gövdesinde saklanır, geçen yolcuya sezdirmeden gövdesinin kabuklarını aralayarak bakardı ona. Sonra peri kızları birbirine yavaş yavaş seslenirler, rüzgârla birbirlerine fısıldaşırlardı.”¹³⁸

Yazar, halkın peri kızları ile ilgili hikâyeleri hâlâ anlattığına değinmektedir. Bulamaç romanında ise bu perilerin Yunan mitolojisinde aldığı isim anılır:

“İnsan kıyıda gezinirken her an ağaçların arasından çıkacak bir peri kızının koluna dokunacağını, kulağına bir şey fısıldayacağını sanırdı. Bunun için binlerce yıldan beri buralarda yaşamış olanlar hayali tezyinatla ormanlara orman perileri driyadları, çağlayan ve pınarlara su perileri naiyadları iskân etmişlerdi.”¹³⁹

Yazar, ağaç perileri ile birlikte su perileri Naiyad’ları da anmıştır. Halikarnas Balıkçısı, romanın bir başka yerinde ormanda insanın kendini yalnız hissetmediğine değinir. Ormandaki atmosferin insanı etkilediğini ve hayali bir varlık olan Driyadların gerçek olup olmadığına dair düşündürdüğünü belirtir:

“Oralarda insan hiç yalnız değilmiş gibi oluyordu. Hiç insan görülmediği halde sanki deniz kızlarının ve orman perilerinin mevcudiyeti duyuluyordu. İnsan başını döndürüp de kimseyi görmeyince hayret ediyordu.”¹⁴⁰

Ağaç perilerine yapılan atıflar yazarın hikâyelerinde de görülür. Balık Fatoş ve Son Fırtına hikâyelerinde ağaçlar, fırtınalı havanın yarattığı olumsuzluğu ifade etmek

---

¹³⁸ a.e., s.197

¹³⁹ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, s.142

¹⁴⁰ a.e. , s.251

için kullanılmışlardır. Balık Fatoş hikâyesinde ağaçlar bir insan gibi gelen fırtınadan korkmakta ve birbirlerine sarılmaktadırlar:

“Fatoş, çamlıktan geçerken çamların ödleri koptuğunu, saçlarının diken diken olduğunu, ağaçların tüm kollarıyla birbirlerine sarılmalarına rağmen belkemiklerinin çatırdadığını duydu.”¹⁴¹

Son Fırtına hikâyesinde de fırtınadan eğrilen ve kırılma sesi çıkaran direkler kişileştirilir. Bir insan gibi geçmişlerini, ormandaki hallerini hatırlayıp ağladıkları belirtilir:

“Direkler, herhalde bir zamanlar ormanda birer ağaç olduklarını hatırladılar ki haykırıp, katıla katıla ağlamaya koyuldular.”¹⁴²

Yapılan bu kişileştirmeler, mitolojide kişileştirilerek peri kızlarına dönüştürülen ağaçları hatırlatır. Parmak Damgası kitabında yer alan Haydut hikâyesinde ağaçlar şahısları yönlendirici bir işlevde kullanılır. Deniz tuzu toplayan Ayşe'nin korkusunu ormandan gelen sesler bastırır:

“Reji kolcularından, gümrükçülerden korkuyordu. Çünkü tuz rejini ve toplanması yasaktı. Ne var ki denize sürünerek gelen tuzlu rüzgâr, çalılardan yapraklarıyla oynadıkça sanki kızın kulağına, “Ayşe, hiç korkma, kimsecikler yok” diye fısıldıyordu.”¹⁴³

Yazar Anadolu Efsaneleri adlı deneme kitabında Dryadlardan bahseder. Ormanda duyulan fısıltıyı andıran seslerin ormanın lisanı olduğunu söyler:

“Durgun havalarda ormanda sanki bir insanın iç çekişi duyulur. Hemen hemen her şeyin ‘lisan hal’ ile bir anlatışı vardır a.

İşte eski Anadolululara ormanlar ve ağaçlar ‘lisanı hal’ ile Dryad’ları anlattılar.”¹⁴⁴

---

¹⁴¹ Halikarnas Balıkcısı, **Gençlik Denizlerinde**, s.90

¹⁴² **a.e.** , s.32

¹⁴³ Halikarnas Balıkcısı, **Parmak Damgası**, s.60

¹⁴⁴ Halikarnas Balıkcısı, **Anadolu Efsaneleri**, 11.bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, Mart 2006, s.144

2.4 Ejderler

Ejderler Yunan mitolojisinde geniş yer tutar. Kanatlı olan bu varlıklar, tanrıların buyruğundadırlar. Yazar, gücü ve gösterişi ile ejderleri benzetmelerinde kullanır:

Aganta Burina Burinata romanında şahıslardan biri olan Mahmut, çalışmak için gireceği yolcu gemisini bir ejderha yuvasına benzetirken, gemiye binmek için sıra olmuş insanları da görüntü itibari ile yılan benzeter.

“Yüzlerce ayaklı upuzun ve kapkara bir ejderha deliğine giren bir yılan gibi...”¹⁴⁵

Yazar, geminin büyüklüğünden etkilenmiş bu sebeple Ejderha yuvası benzetmesi yapmıştır. Benzer şekilde karaya çekilen tekne için de ejderha benzetmesi yapılır:

“Tekneye baştan kışına, sağlı sollu dayadıkları iki sıra destek dolayısıyla gemi uyuyan kırkayaklı bir ejderhaya benziyordu. Pruvası, kınından fırlayan bir kılıç gibi keskin ve parlaktı.”¹⁴⁶

Yazar Haydi Süngere hikâyesinde ise denizde çıkan fırtınanın yarattığı etkiyi ejderhaya benzetir. Çakan şimşekleri eli kılıçlı bir ejderin karanlığı kılıcıyla kesmesi olarak yorumlar:

“Sanki, eli kılıçlı bir ejder, gök karasını enine boyuna, tepeden tırnağa kesiyor, biçiyor, kıyım kıyım kıyıyordu.”¹⁴⁷

Açıklıklar Yolcusu adlı hikâyede ise yine diğer eserlerde görülen ifadelere rastlarız. Yazar karaya çekilen tekneyi yatan bir ejderhaya benzetir. Tekne düşmemesi için yanlarından kalaslarla desteklenmiştir:

---

¹⁴⁵ Halikarnas Balıkcısı, **Aganta Burina Burinata**, s.136

¹⁴⁶ **a.e.**, s.197

¹⁴⁷ Halikarnas Balıkcısı, **Ege'den**, s.161

“Tirandil amma da yakışıklıydı doğrusu! Sancak ve iskele bordalarına dayatılan desteklerle, kumsal üstünde yatan kırk ayaklı koca bir ejdere benziyordu.”¹⁴⁸

Ay Işığ1 hikâyesinde gece buluşan âşıklardan sabah haber alınamaz. Gençler, giysilerini çıkarıp denize girmiş; ancak geri dönmemişlerdir. Ertesi gün kumsalda kayık ve onların giysileri bulunmuş, onlara ne olduğu öğrenilememiştir. Yazar “Ya da denizden bir ejder çıkıp onları karanlık diplere mi çekmişti?”¹⁴⁹ sorusunu sorarak ihtimaller arasına mitolojik unsurları da ekler.

Halikarnas Balıkçısı ejderha mitini hikâyelerinde daha sık kullanmıştır. Kimi zaman görüntüsü ve büyüklüğü açısından ejderhaları benzetmede kullanmış kimi zaman da korkutucu kimliğini olayların açıklamaları için ele almıştır.

2.5 Erinysler

Erinys’ler mitolojide oç alma tanrıçaları olarak gösterilirler. Suç işleyenin peşini bırakmayan köpekler olarak düşünülürler. Peşine takıldıkları şahsı rahat bırakmazlar, ta ki intikam alınana kadar. Çeşitli silüetlerde şahısları rahatsız ederler. Çıldirtana kadar şahısların peşini bırakmazlar. Ancak suçun cezasının ödenmesi ya da affedilmesiyle Erinys’ler şahısları rahat bırakırlar.¹⁵⁰ İntikam Tanrıçaları bir anlamda şahsın vicdanını simgeler. İnsanların vicdan azabıyla huzursuz oluşu mitolojideki Erinyslerle somutlaşır.

Bulamaç romanında ele alınan bir olay Erinys’leri hatırlatır. Romanda yazar olarak tanıtılan Pertev Bey, cimriliği ile ünlü zenginlerden Abdullah Efendi’ye muziplik yapmak ister. Bir gün onu lokantada görünce yanına oturur, sonra da bir tanıdık görmüş gibi yemeğini yedikten sonra sen benim hesabımı ödeyiver diyerek hızlıca lokantadan çıkar. Bu sırada Abdullah Efendi’nin gözlerine baktığında sinirli bakışlarla karşılaşır, ancak bunu dikkate almaz. Bu olayı takip eden birkaç günün ardından Abdullah Efendi’nin ölüm haberini aldığında ise ona ödettiği yemek

¹⁴⁸ Halikarnas Balıkçısı, **Gençlik Denizlerinde**, s.17

¹⁴⁹ Halikarnas Balıkçısı, **Çiçeklerin Düğünü**, s.88

¹⁵⁰ Erhat, **a.g.e.** , s.112–113

parasından ötürü rahatsız olur. Herkesin gözünde Abdullah Efendi'nin sinirli bakışlarını görmeye başlar. Bir türlü rahat edemez. Abdullah Efendi'nin öldüğü halde kendisini rahatsız etmesi sinirlerini bozmuştur. Aslında bir anlamda vicdan azabı duymaktadır.

“Fakat ne bileyim vicdan azabından mıdır nedendir? O günden sonra kimin suratına baksam o suratta Abdullah Efendi'nin bakışına rastgeliyorum.

(...)

Adam, öyle bir şiddetle arkamdan bakmıştı ki, öldükten sonra bile bakışı bana takılakalmıştı. Yoksa onun ruh haleti, o halete ait bakışıyla enine boyuna İzmir'e mi sirayet etmişti? Eğer nazar değme, kem göze uğrama, kötü gözle bakma buyduysa ben onun âlâsına uğramıştım.”¹⁵¹

Buna son vermek için Abdullah Efendi'nin mezarına giderek, tabutunun içine borcu olan paraları atar. Bu andan sonra insanların yüzlerinde gördüğü bakış yok olur.

Yazarın kullandığı anlatıcıyı kovalayan bakışlar ifadesi, mitolojide geçen İntikam Tanrıçaları Erinys'leri hatırlatır. Aynı ifadelerle olay, Hortlayan Bakış adlı hikâyede işlenir. Yalnızca şahısların ismi değiştirilmiştir. Abdullah Efendi'nin yerini Ragıp Pektutar alır. Yazar, İntikam Tanrıçaları'nı temel alarak insanı sürekli rahatsız eden vicdan azabını konu edinmiştir.

İfadelerden de anlaşıldığı gibi anlatıcının yakasını bırakmayan bir bakış söz konusudur. Anlatıcı bir suç işlemiştir. Arkadaşını aldatıp, yemek parasını ödetmiştir. Basit bir şaka gibi görünen olay, Ragıp Pektutar için bir suç teşkil etmektedir. Bu sebeple affetmeyen, kızgın bakışları yazarın üzerinde kalmıştır. Hikâyede bu durum Bulamaç romanına benzeyen ifadelerle anlatılır. İnsanların gözleri yazarın vicdan azabını kışkırtın bir unsur olur:

---

¹⁵¹ Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, s.225-226

“Ragıp da herkesin gözünden, bitmez tükenmez bir bakışla böylece bakıyordu. Yoksa bakışı bütün topluma mı yayılmıştı?”¹⁵²

Görüldüğü gibi yazarın vicdanının rahatsızlığı sürekli dile getirilmiş, vicdanın rahatlatılması için kefarete ödenmiştir. Bu durum mitolojideki intikam tanrıçalarına benzetilebilir. Mitolojide vicdanın somutlaşmış şekli olan Erinysler de kefarete ödenene kadar kişiyi rahatsız ederler. Yazar da borcunu ödeyerek vicdanını rahatlatmıştır.

2.6 Hydra

Hydra, mitolojide çok başlı bir yılan olarak tasvir edilir. Başlarının sayısı mitolojide anlatılan hikâyelerde değişmekte altıdan yüze kadar çıkabilmektedir. Bu başların insan kafası olduğu söylenir.¹⁵³

Halikarnas Balıkçısı Hydra adlı mitolojik varlıktan Uluç Reis romanında bahseder. Prens Şarlken ve adamları Uluç Ali ve arkadaşlarını çok başlı yılan Hydra'ya benzetirler:

“Adı Uluç Ali, ah, efendim; baba Oruç'u ortadan kaldırmakla iki başlı Hidra'nın (birçok başlı mitolojik bir yılan) bir başını kestik. Fakat kestiğimiz başın yerinden Dragut, bu Uluç Ali, Sancaktar Reis, Deli Cafer, Kara Kadı gibi birçok başlar peyda oldu.”¹⁵⁴

Şarlken Akdeniz'e egemen olmak istemekte, ancak Türk korsanları yüzünden bunu başaramamaktadır. Onları yok etmeye çalışmakta; ancak öldürdüğü korsanların yerini bir yenisi almaktadır. Şarlken'in emrindeki adamlar bu durumu mitolojik varlık Hydra ile anlatmışlardır.

2.7 Kentaurlar

---

¹⁵² Halikarnas Balıkçısı, **Parmak Damgası**, s.148

¹⁵³ Grimal, **a.g.e.**, s.259

¹⁵⁴ Halikarnas Balıkçısı, **Uluç Reis**, s.305

Mitolojik yaratıklardır. Azra Erhat Mitoloji Sözlüğü'nde onları yarı at yarı insan olarak tasvir eder:

“(…) yani at adamlar yarı insan, yarı hayvan bedenli yaratıklardır. Önden bakınca başları, göğüsleri ve kolları, kimi zaman da ön bacakları insan gibidir, karınlarından arkası at biçimindedir. Yeleleri, kuyrukları vardır.”¹⁵⁵

Halikarnas Balıkçısı, bu yaratığı romanlarında az işler. Deniz Gurbetçileri romanında Paluko Mustafa adlı tiplemesi bize bu yaratığı anımsatır. Selim ile Paluko Mustafa'nın Kayıkaşırın'da karşılaşmaları kısaca verilir. Paluko Mustafa, mitolojik unsur bakımından zengin bir tiplemedir. Zıpkıncı süngercidir. Kendi sandalını kendisi yapar. Sandalını da mitsel unsurlarla donatır: “Pruvasını, kuşağını bir de teknenin kıcını, kükreyen aslanlar, belden aşağısı balık deniz kızları, acaip suratlı balık kabartmalarıyla süsler, yıldızlı ve çeşitli renklerle boyardı.”¹⁵⁶ Selim, ona kayığını onarıırken rastlar. Bu sebeple Mustafa, kayığının içine yarı beline kadar girmiştir:

“Hani mitolojik santorlar bellerine dek insan, ama ondan öteleyi beygirmiş ya. Paluko da beline kadar insan alt tarafı yıldızlı boyalı kayıktı ve denizdi. ... Tepesinde ucu rüzgârda bir flama gibi uçan mendili, gür sarı bıyıklarıyla, görülünce gövdesinin yarısı kayık, yarısı insan acaip bir çeşit deniz Tanrısı Neptün olduğuna insan yemin ederdi.”¹⁵⁷

Mustafa, aynı zamanda Deniz Tanrısı'na da benzetilir. Burada bahsedilen; belden yukarısı insan, aşağısı balık görünümündeki Deniz Tanrıları Triton'lardır. Deniz Gurbetçileri romanında Kentaur'lar'a benzer bir başka deniz yaratığı Triton'lar, benzetme yoluyla denizcilerin betimlemesinde kullanılır:

“Deniz yüzü hava baloncuklarıyla durup durup nargile gibi fokurduyordu. Bukinaları dudaklarında tutan tayfa, hokkabazlara değil, tarihöncesi batı Ege'nin mitolojik denizoğulları Tritonlara benziyorlardı.”¹⁵⁸

---

¹⁵⁵ Erhat, **a.g.e.** , s.184

¹⁵⁶ Halikarnas Balıkçısı, **Deniz Gurbetçileri**, s.224

¹⁵⁷ **a.e.** , s.224

¹⁵⁸ **a.e.**, s.151

Triton, Poseidon ile Amphitrite'nin oğludur. Belden yukarısı insan, belden aşağısı balık olarak imgelenir.¹⁵⁹Yazar, balıkçıları ellerindeki haberleşmeyi sağlayan “bukinalar” ile Tritonlar’a benzetir. Bu varlıklar, ellerinde tuttıkları bukinalar ile tasvir edilmektedirler.

2.8 Mainadlar

Mainadlar, Dionysos'un himayesinde onun kültüne hizmet eden tanrısal Nymphalardır (peri kızları). Dionysos tarafından mistik bir deliliğe bürünmüş olan Mainadların ruhu, tanrı tarafından esir alınmıştır. Kırlarda sere serpe, çoğunlukla çıplak veya bedenlerine sarılmış ince tüllerden elbiselerle dolaşırlar. Gerçeklikten uzak, düş dünyalarında gezinirken; kaynaklardan akan suları süt ve bal olduğunu düşünerek tadarlar. Bu Nymphalar doğadaki tüm canlılarla iletişim kurabilirler. Vahşi hayvanlar onların karşısında uslu bir bebek gibi durur. Minadlar kırlarda, ormanlarda panterlerin sırtına binerek gezerler.¹⁶⁰

Yazarın romanlarında toplum tarafından deli olarak görülen birisi mutlaka vardır. Aganta Burina Burinata romanında Deli Zehra ile karşılaşırız. Gerdek gecesi kocasının alınına attığı bir yumruk sonucu deliren kızı, ahali başıboş bırakır. O da dere tepe bağıarak gezer. Burada ahalinin neden Zehra'yı boş bıraktığı şöyle anlatılır:

“Köylülerde bir görenek varmış. Birisi delirince, onu dağlarda serbest bırakırlarmış. Köylülerin fikrinde, kuzular, koyunlar, keçiler, hatta karaca, geyik, dağkeçisi ve başka tatlı bakışlı hayvanlar deliye yavaş yavaş alışıyor, ona sokulup çevresinde toplanıyor ve onunla kardeşleşmişler gibi yaşıyorlarmış. O hayvanların tatlı bakışlarının deliler üzerinde sakinleştirici bir etkisi oluyormuş. İşte bu yüzden Zehra'yı başıboş bırakmışlar.”¹⁶¹

Romanda anlatılan Zehra karakteri bu yönüyle mitolojideki Mainadlar'ı hatırlatır. Onlar gibi Zehra da düş dünyasında kırlarda, dağlarda başıboş gezmektedir.

---

¹⁵⁹ Erhat, **a.g.e.** , s.315

¹⁶⁰ Gezgin, **Hayvan Mitosları**, s.153

¹⁶¹ Halikarnas Balıkcısı, **Aganta Burina Burinata**, s.76

Vahşi veya evcil olsun bütün hayvanlar Zehra'ya rahatlıkla yaşayabilmekte, ondan korkmamakta ya da ona saldırmamaktadır.

Uluç Reis romanında da Kara Perçim adıyla Uluç Reis'in annesi olarak karakterize edilen şahıs, İtalyanlar tarafından kaçırıldıktan sonra delirmiştir. Zehra gibi dağlarda, kırlarda; hayvanlarla samimi şekilde dolaşarak gezmektedir. Hafızasını yitiren kız, şuarsuzca gezerken “karanlık!” diye bağırılmaktadır. Onun bu bilinçsiz hali ve hayvanlarla olan iletişimi akıllara Mainadları getirmektedir. Yazarın Kara Perçim olsun, Zehra olsun deli kadın tiplerinin betimlemelerinde Mainadlar'dan izler görülür.

2.9 Naiadesler

Su perileridir. İsimleri de yüzmek anlamına gelir. Naiyadlar bir diğer ismiyle Naiadesler, çok uzun bir ömür yaşamalarına karşın mitolojide ölümlü olarak düşünülmüşlerdir. Su kaynağının tanrısal kişiliğini simgelerler. Bütün kaynakların bir Naiyad'ı vardır ve şifa dağıtırlar.¹⁶²Halikarnas Balıkçısı'nın romanlarına baktığımızda sadece Deniz Gurbetçileri romanında bu varlıkların adının geçtiğini görürüz:

“Bunun için binlerce yıldan beri buralarda yaşamış olanlar hayali tezyinatla ormanlara orman perileri driyadları, çağlayan ve pınarlara su perileri naiyadları iskân etmişlerdi.”¹⁶³

Yazar, mekânın betimlemesinde mitolojik varlıkların adını kullanarak büyümlü bir atmosfer yaratmaya çalışmıştır. Turgut Reis romanında da bir evin bahçesindeki süs havuzunda bulunan heykeller betimlenir. Sanatın her alanına etki eden mitolojinin izleri burada da karşımıza çıkar:

“Önlerine büyük bir havuz çıkmıştı. Havuzun kenarında heykeltıraş Gorgone Della Flaggiola tarafından yapılmış bir driyad, ya da su perisi çömelmişti. Havuzun sularından başını çıkarmış bir satirin açılmış ağzına bir anafordan su dökülüyordu.”¹⁶⁴

---

¹⁶² Gezgin, **Su Mitosları**, s.17

¹⁶³ Halikarnas Balıkçısı, **Deniz Gurbetçileri**, s.142

Romanda ünlü bir heykeltıraşın yaptığı heykel anlatılmaktadır. Heykelle bir su perisi ve bir satirin bir anı canlandırılmaya çalışılmıştır. Yaşamları, içinde buldukları kaynağa bağlı olan Naiadesleri yazar, hikâyelerinde daha sık kullanmıştır. Egeden Denize Bırakılmış Bir Çiçek kitabında bulunan Yedi Adalardaki Balık Bankası hikâyesinde bir akarsu ile denizin birleştiği noktayı anlatmak için su perilerine başvurulmuştur:

“Burada altın kumlar üzerinde gümüş ayaklarla koşan bir pınar, çağlaya çağlaya denizin derin yüreğine dert yanıp gönlünü boşaltıyor ve denize sarılarak uyuyordu.”¹⁶⁵

Pınarın kişileştirmesinde adeta bir su perisinin hali vardır. Gülen Ada adlı hikâyede su perileri sezdirilmekten ziyade, doğrudan ifade edilmiştir:

“Paniğe tutulan sular, kendilerini uçurumdan atarlardı. Sanki edepsiz Pan, su perilerine sataşıp çimdiklemişti ve sanki duyulan çığlıklar onların çığlıklarıydı.”¹⁶⁶

Kayalara vuran dalgaların çıkardığı ses, su perilerinin sesi olarak gösterilmiş, Pan adlı çobanların ve sürülerin tanrısından da söz edilmiştir. Yazar doğadaki sesleri mitolojiyle anlatmayı tercih etmiştir. Eski Külot hikâyesinde ise yazar su perilerini Turgut Reis romanında olduğu gibi güzel sanatlarla ilişkilendirir. Okuyucuya “Ak sakallı bir Beni İsrail peygamberinin resmini mi yapmak istiyorsunuz ya da bir su perisi Naiyad’ın suda oynadığını mı, yoksa örneğin bir melek yavrusunun uçuşa kalkmasını mı?”¹⁶⁷ sorularını sorarak ressamalara modellik yapan mankenlerin her pozunu verebileceklerini anlatır.

Yazar, peri kızlarını gemi betimlemesinde de kullanır. Turgut Reis’in anlatıldığı Deniz Oğlu adlı hikâyede, çocuğun gördüğü gemiler çocuğun bilincinde peri kızlarına benzetilir:

---

¹⁶⁴ Halikarnas Balıkçısı, **Turgut Reis**, s.245

¹⁶⁵ Halikarnas Balıkçısı, **Ege'den**, s.33

¹⁶⁶ **a.e.**, s.80

¹⁶⁷ Halikarnas Balıkçısı, **Gençlik Denizlerinde**, s.40

“Onlar, çiçek toplaya toplaya yürüyen ve saçları rüzgârda savrulurken, çocuğa türkü okuya okuya eğilip irkilen beş peri kızı gibi ilerliyorlardı.”¹⁶⁸

Yazar, hikâyelerinde andığı peri kızlarını ele aldığı mekânı veya varlığı daha somut kılmak için kullanmıştır. Güzel sanatlarla olan ilişkisine de değinerek insanoğlunun mitolojiden hâlâ etkilendiğini de göstermiştir.

2.10 Pegasos

Pegasos, mitolojide birçok efsanede rol oynayan kanatlı bir attır. Zeus’un hizmetinde olduğu ve ona yıldırımları getirdiği belirtilir.¹⁶⁹

Halikarnas Balıkçısı, Pegasos’u sadece Hayatımın Romanı adlı hikâyede anar. Bir eşeğin hayatının anlatıldığı hikâyede, eşeğin yolda gördüğü Mobilgaz reklâm afişinde kullanılan figürü Pegasos sanması ile bu mitolojik varlıktan bahsedilir:

“Geçenlerde Pegasus’u gördüm yolda. Kanatlarını açmış, kuş gibi uçuyordu.”¹⁷⁰

Yazar, gördüklerini kendi hayal dünyasında geliştiren ve buna göre yorumlayan bir eşeği ele almıştır.

2.11 Phokos

Phokos fok balığı anlamına gelir. Annesi Psamathe kılık değiştirebilen bir denizkızıdır. Kendisine âşık olan Aiakos adındaki insandan kaçmak için fok balığı kılığına girer. Ancak Aiakos’tan kurtulmayı başaramaz. Çiftin birleşmesinden Phokos dünyaya gelir. Kendisine balık adı verilmesi bu yüzdendir.¹⁷¹

---

¹⁶⁸ Halikarnas Balıkçısı, **Çiçeklerin Düğünü**, s.77

¹⁶⁹ Grimal, **a.g.e.**, s.614

¹⁷⁰ Halikarnas Balıkçısı, **Ege’den**, s. 93

¹⁷¹ Bkz: Erhat, **a.g.e.**, s.269; Grimal, **a.g.e.**, s.18

Metamorfoz yani kılık değiştirme miti fokların insana dđnüştüęü inancını da beraberinde getirmiştir. John Fiske bu konuya kitabında değinir:

“Faro Adaları’nda fok balıklarının her dokuz gecede bir derilerini attıklarına, insan biçimine bürünüp sabaha dek normal kadınlar ve erkekler gibi dans ettiklerine inanılır. Sabah olunca tekrar derilerini giyerler ve fok biçimine geri dönerler.”¹⁷²

Halikarnas Balıkçısı, romanlarında bu miti açıklayan bölümlere yer verir. Özellikle Deniz Gurbetçileri romanında fok miti geniş çapta anlatılır. Denizcilerden biri dedesinin bir fokla evlendiğini söylediğinden bahseder:

“Adanın doğu kısmındaki mağaraya ulaşmış, gece serin olduğu için kayığı demirlemiş, mağaranın ağzındaki kumlara yatıp uykuya varmış. Büyük bir deniz şıptısıyla uyanmış. Donuk ışıpta birçok fokun mağaraya girdiğini görmüş. Mağaranın kumlarının üzerine gelince, foklar gövdelerinden kürk derilerini çıkarmışlar. O kürklerin altında Selim Dede ne görmüş beğenirsiniz? Tıpkı bizim gibi insan değiller miymiş? Erkekleri denizin yanına, dişilerse mağaranın daha içersine uzunp uykuya varmışlar. Babamın dedesi –adının Selim Dede olduğunu söyledik a- hiç ses çıkarmamış. Ta, yanı başında uyuyan kızın başucuna bıraktığı kürk derisini yavaşça almış, köşesine getirmiş kumların altına gizlemiş.”¹⁷³

Denizci dedesinin insana dönüşen bu güzel kızla evlendiğini ancak, kürkünü saklanan yerden bulan kızın sonrasında dedesini terk ettiğini anlatır. Bir başka denizci ise bir adamın karşılaştığı iki foku döverek yaraladığını ve sonrasında başına olağanüstü bir olayın geldiğini anlatır. Denizde fırtınaya yakalanan denizci yönünü kaybederek en yakın gördüğü adaya ulaşır. Burada ışığı yanan tek eve sığınır:

“Kapıyı çalmış, ihtiyar bir kadın açmış kapıyı. Kadın ocakta yara için merhem hazırlıyormuş. Memiş yatan üç yaralıya ‘Size ne oldu?’ diye sormuş. Onlar: ‘Bize ne olduğunu, sen bizim kadar bilirsin’ demişler. Üçünün de başı kan içindeymiş. ‘Sen bu sabah

---

¹⁷² John Fiske, **Mitler ve Mitleri Yapanlar**, Çev. şebnem Duran, İstanbul, İya Yayınevi, 2006, s.109

¹⁷³ Halikarnas Balıkçısı, **Deniz Gurbetçileri**, s.22-23

sopayla vura vura başlarımızı yaraladın' diye eklemişler. ... Memiş yemin etmiş bir daha foklara ilişmeyeceğine. ... Hava sütlümanlık olmuş. Memiş de bildiği denizlere varmış.”¹⁷⁴

Bu hikâyelerin ardından Hamit adlı bir denizcinin başına gelenler anlatılır. Hamit yavrularıyla birlikte bir foku öldürmüştür. Evine döndüğünde hamile olan karısının ve çocuğunun doğumda öldüğünü öğrenir:

“Birkaç gün sonra eve dönünce, karısını da çocuğunun da, doğum yatağında öldüklerini söylemişler konukomşusu. ‘Beni fokun ahı tuttu’ dermiş Hamit.”¹⁷⁵

Gençlik Denizlerinde adlı hikâyede de benzer bir olay anlatılır. Ancak burada foklar “foca” ismi ile anılır:

“Antalyalı Koca İmdat Kaptan bir focaya sopa çekip ağlatmıştı da, sefer dönüşü eve geldiğinde, focayı incittiği gün, çocuk doğurmakta olan karısının da, çocuğunun da öldüğünü öğrenmişti.”¹⁷⁶

Yazar, Kediboğan adlı hikâyede de foklara zarar vermenin uğursuzluk getirdiği inancını işler. Kediboğan lakaplı denizci çevresine zarar veren, canlıları öldürmekten zevk alan bir adamdır. Bir gün gördüğü bir foku döverek öldürür. Ancak ölümün hemen ardından fokun gözlerindeki bakıştan etkilenen adam, kendinden iğrenir. Kendine de sopayla vurur. Oradan uzaklaşır. Bu sırada ahtapot tarafından öldürülmek üzere olan bir başka fok görür. Bu sefer onu kurtarır. Eve vardığında karısı doğum yapmıştır. Ancak ölümden dönmüştür. Adam bunu foklarla yaşadıklarına bağlar.

Halikarnas Balıkçısı mitolojide yeri olan fok balıklarını hem metamorfoz hem de onlara zarar vermenin getirdiği uğursuzluk inancı ile eserlerinde işler. Bazen efsanelere yer verirken bazen de olayı yaşayan şahıslarda oluşan inancı ele alır.

2.12 Yunus Balıkları

---

¹⁷⁴ a.e., s.25-26

¹⁷⁵ a.e., s.25-26

¹⁷⁶ Halikarnas Balıkçısı, **Gençlik Denizlerinde**, s.24

Yunus balıkları Yunan mitolojisinde Apollon'un en sevdiği hayvanlar olarak gösterilir. İnsan dostu olarak bilinmesinin sebebini Deniz Gezgin, Yunan mitine bağlar. Mite göre; Dionysos, bindiği korsan gemisinin Naksos yerine Asya'ya yolcuları köle olarak satma amacıyla yönünün değiştirildiğinin farkına varır. Bunun üzerine tanrı, geminin etrafını sarmaşıklarla sardırır ve korsanları delirtecek bir flüt sesi peydahlar. Korkudan denize düşen korsanlar pişman olmuşlardır. Bunun üzerine yunus balıklarına dönüştürülürler. Bundan sonra zor durumda kalan denizcilere yardım edeceklerdir.¹⁷⁷

Halikarnas Balıkçısı, eserlerinde Yunus balıklarını zaman zaman ansa da onların mitolojik yönünü ortaya çıkaracak kullanımlarda bulunmaz. Deniz Gurbetçileri'nde kafasına ağır bir darbe yiyen Uzun Yunus adlı denizci kendini yunus balığı sanmaktadır. Çevresine bununla ilgili hikâyeler anlatmaktadır:

“Anamın bir deniz kızı, babamın da bir orfoz balığı olduğunu söylüyorlar... Yalan, billaha da yalan. Bakın ardımda renkli balık kuyruğu, sırtımda da balık yelesi var mı? Doğrusu anam süt be süt yunus balığıydı. Ama onu köpek balığı yutmuş. Beni Zehra baci denilen başka bir yunus balığı emzirmiş. Ondan sonra bana süngerci Hasan baktı.”¹⁷⁸

Yazar, Yunus adlı karakter ile bu mitolojik varlıklar arasındaki ilişkiyi doğrudan şahsın kendine yükler. Yunus kendini yunus balığı sanmakta, yunus balıkları gibi insanlara yardım etmeye çalışmaktadır.

3. MİTOLOJİK KAHRAMANLAR

3.1. Amazonlar

Amazonlar, mitolojide Terme Çayı kenarında yer alan Themiskyra şehrinin çevresinde yaşayan savaşçı kadınlardan oluşan bir millet olarak görülür. İsimleri

---

¹⁷⁷ Gezgin, **Hayvan Mitosları**, s.45

¹⁷⁸ Halikarnas Balıkçısı, **Deniz Gurbetçileri**, s.58

memesizler anlamına gelmektedir. Bunun sebebi olarak da savaş anında yayı daha iyi gerebilmek için sağ memelerini kesmeleri gösterilir.

Amazonlar, anaerkil ailenin kalıntıları olarak görülürler. Savaş Tanrısı Ares ile Harmonia'nın kızları sayılmaktadırlar. Başlarında erkek bulunmadan kendilerini yönetirler. Savaşçı yapılarının Ares'ten geldiği düşünülür. Anaerkil ve feminist yaşamın simgeleridirler.¹⁷⁹

Yazarın romanlarında oluşturduğu kadın karakterlerin çoğunda Amazonlar'ın özelliklerini görürüz. Yazarın oluşturduğu kadın karakterler savaşçı özellikleriyle bize sunulur. Hiçbiri Amazonlar gibi erkekleri öldürmeye çalışmazlar, ama feminist bir yapıları vardır. Ataerkil yapıya karşı onlarda bir isyan görürüz.

Aganta Burina Burinita romanında Mahmut'un çocukluk arkadaşı Fatma, yetiştirilme tarzı ve mizacıyla bir amazon kadınıdır. Erkek gibi büyütülmüştür. En iyi arkadaşı Mahmut'tur. Kayık yapmaktan, balık avlamaktan, denize açılmaktan hoşlanmaktadır. Kimse kendisine ilişmemektedir. Çünkü çok iyi dövüşmekte, kendisinden büyük erkek çocuklarını dövmektedir. Ergenlik çağına geldiğinde fita (yazma) takarak dışarıda gezmesi öğütlenir. Bu hiç hoşuna gitmez. Buna isyan eder. Babasının başka çocuğu olmadığı için denizden onu koparamazlar. Babasıyla denize açılmakta, yüzerek balık tutmaktadır.

Romanlarda olaylar genellikle Anadolu'nun yoksul köylerinde geçmektedir. Burada yaşayan kadınların en büyük idealleri evlenmektir. Kocalarına hizmet etmektir. Evde kalan kızların hayatları da bir ölüden farksız olmaktadır. Bu ortamda yazarın oluşturduğu ve idealize ettiği kızlar, bu yapıya isyan ederler. Onlar da evlenmek istemektedirler, ama bir kocadan ziyade ana olmak ereği ön plandadır.

Ötelerin Çocukları romanında ana karakter konumundaki Tiycan bahsedilen özellikleri barındırmaktadır. Bir erkek gibi özgürce büyümüştür. Ama ergenlikle

---

¹⁷⁹ Bkz: Erhat, a.g.e., s.34; Grimal, a.g.e., s:61

beraber toplumun baskısıyla karşılaşmıştır. Genelde evde kalmış kızların çoğunlukta olduğu bir köyde istemediği kişiyle evlenmeyi reddeder. Bu cesurca bir davranıştır. Daha sonrasında ise yasak bir aşkla hamile kalınca çocuğunu tek başına büyütme kararı verir. Bir metres gibi yaşamayı reddeder. Romanın sonunda Tiycan'ı tam bir Amazon gibi görürüz. Tek başına yaşayan bir kadın olarak göze batan Tiycan, evinde saldırıya uğrar. Kendini ve çocuğunu son nefesine kadar yırtıcı bir hayvan gibi elinde bir balta ile savunur.

Yine aynı romanda Atike Bacı adlı şahsiyet de Tiycan'ın etkisiyle kocasının zulmüne dur diyerek ataerkil yapıya isyan etmiştir. Kendisine kocasına boyun eğmesi gerektiği, kocasının kendisini dövmesi için kızılılık sopasını duvarda asılı tutması gerektiği öğretilmiştir. Ancak Tiycan ile yaptığı konuşmanın ardından dayak yemek yerine dayak atmaya başlamıştır. Zaten iri yapılı ve güçlü olan kadın, birden bir Amazona dönüşmüştür diyebiliriz.

Uluç Reis romanında Lorenza adlı güzelliği dillere destan olmuş bir kadının bakış açısında Amazonlar'a ait özellikler yatmaktadır:

“Güya kadınların itibarları yüksek bulunduğu ilk toplumlarda bir kadın gövdesinin içinde çocuk diye geliştirip doğuracağı insanın tohumunu seçme hakkına sahipmiş. Öyle bir toplumda olsaydık ben bu korsanı seçerdim.”¹⁸⁰

Deniz Gurbetçileri romanında ise Çakır Ayşe'yi görürüz. Sevdiğine kavuşmak için ne zalim amcasını ne de annesini dinler. Bir Amazon gibi atına atlayıp sevdiğine ulaşmaya çalışır. At üzerindeki betimlemede Ayşe savaşçı bir yapıya büründürülür. Onun gibi aynı romanda anlatılan Cennet de savaşçı bir kişiliğe sahiptir. Eşkuya olan kocasıyla birlikte çatışmalara girer. Feodal rejimin yarattığı haksızlıklara isyan etmektedir.

---

¹⁸⁰ Halikarnas Balıkcısı, **Uluç Reis**, s.402

Hikâyelerde de aynı özellikte oluşturulmuş genç kız karakterlerini görürüz. Ateş Fatma hikâyesinde Fatma adlı genç kızın sevdiği erkeği kaçırmaması, Kara Gölge’de Fadime adlı kızın yeğenini kurtarmak için tek başına kartal yuvasına çıkması, Balık Fatoş hikâyesinde Fatoş’un hiç düşünmeden fırtınalı denizde boğulanları tek başına kurtarması, Koca Kız hikâyesinde Koca Kız olarak anılan kızın gücü ile sevdiği erkeği kurtarması ve onunla evlenmesi yazarın çizdiği genç kız karakterinin özelliklerini örnelemektedir. Bu kızlar, Amazonlar gibi eşlerini kendileri seçmektedirler. Koca Kız, Dağ Kızı, Ateş Fatma buna örnek teşkil eder. Kızların, erkek işi olarak görülen eylemleri gerçekleştirmeleri ve cesaretleri onları diğer kızlardan ayırır ve Halikarnas Balıkçısı’nın kafasındaki ideal kızı çizerken Amazonlardan esinlendiğini düşündürür.

Yazar, idealize ettiği kadınlara bir anlamda Amazonların savaşçı özelliğini eklemiştir. Onlar için, erkeklerden ziyade haksızlığa karşı savaşan kadın savaşçılardır diyebiliriz.

3.2 Arakhne

Arakhne miti, el sanatlarının Anadolu’da üstünlüğünü anlatır. Lydli’li bir kız olan Arakhne, iş işleme, nakış ve kilim dokumada usta biridir. Bu alanda usta olarak anılan Tanrıça Athena ile boy ölçüşebileceğini iddia edince aralarında bir yarışma düzenlenir ve yarışmada kızın üstün olduğu anlaşılır. Buna kızın Tanrıça kızı aşağılayarak, tartaklar. Bunun ardından kız, üzüntüsünden kendini asar. Tanrıça da ona acıyarak kızı bir örümceğe çevirir.¹⁸¹ Halikarnas Balıkçısı, Merhaba Anadolu eserinde ataerkil bir yapıya sahip Yunanistan’ın anaerkil yapıdaki Anadolu insanını mitlerle ezmeye çalıştığını belirtir. Bu miti de örnek göstererek Arakhne’nin Anadolu insanı, Tanrı Athena’nın da Yunanistan’ı temsil ettiğini vurgular. Arakhne miti ile Anadolu insanının cezalandırılmaya çalışıldığını iddia eder.

Bir Damla ve Işık Teli hikâyeleri bu miti anımsatmaktadır. Bir denizci olan Aliş, pinalardan elde edilen, Anadolu’da kızların saç örgülerine doladığı parlak

---

¹⁸¹ Erhat, a.g.e., s.54

tellerden bir duvak yapmaya karar verir. Bu duvak, karanlık derinliklerden başlayıp giderek açılacak, gelinin yüzünde bir ışık demeti halini alacaktır. Aliş'in, Arakhne gibi bu işle uğraşmaktan sağlığı bozulur. Ve hastalanarak ölür. Ancak yarısını tamamladığı duvak görenlerde hayranlık uyandırır.

Yazarın, Arekhne'nin dokuma konusundaki marifetini Aliş'e aktardığını düşünebiliriz. Anadolu'nun dokuma konusundaki üstünlüğünü yazar, bir Anadolu köylüsü olan Aliş'i kullanarak kanıtlamaya çalışmıştır diyebiliriz.

3.3 Atlas

Azra Erhat'ın açıklamalarında Klymene'nin dört oğlundan biri olarak geçen Atlas, mitolojide göğü omuzlarında taşıyan varlık olarak gösterilir. Azra Erhat'ın Hesiodos'tan yaptığı alıntıda Atlas anlatılır:

“Dünyanın bittiği bir yerlerde,
Güzel sesli akşam perilerinin karşısında
Dimdik durup ayakta tutuyor göğü
Başı ve yorulmaz kolları üstünde,
Akıllı Zeus'un ona ayırdığı kader bu.”¹⁸²

Halikarnas Balıkçısı'nın Deniz Gurbetçileri romanında da denizcilerden biri olan Yunus'un vapurda çalıştığı zamanları anlattığı bölümde Atlas'a gönderme yaptığı düşünülebilir:

“Kayıkla başaltının boşluğundan apaydın güverteye çıkardık a. Vapurdaysa tam tersineydi. Bir karanlık merdivenle daha koyu bir karanlığa iniyordum. Yelken gemilerinde geceleri pruva direğinin sahanlığında nöbet beklerdim. Sisli karanlık gecenin ne olduğunu iyi bilirim. Vapurdaki öyle bir karanlık değil, bambaşka bir karanlıktı. Kayıkta dik durmaya dik yürümeye alıştım. Oysaki vapurda hep iki büklüm, eğile eğile iş görüyordum. Sanki dünyanın yükünü taşıyordum.”¹⁸³

---

¹⁸² Erhat, **a.g.e.** , s.74

¹⁸³ Halikarnas Balıkçısı, **Deniz Gurbetçileri**, s.236

Her ne kadar Hesiodos, Atlas'ı dimdik betimlese de genelde Atlas iki büküm olmuş şekilde omuzlarında büyük bir yerküre ile tasvir edilir. Hem Yunus'un eğilerek vapurun içinde dolaşması hem de "sanki dünyanın yükünü taşıyordum" sözleri, akıllarda Atlas çağrışımını oluşturur.

3.4 Baukis ve Philemon

Çiçeklerin Düğünü kitabında ele alınan Yarısı Çınar Yarısı İhlamur Olan Ağacın Öyküsü adlı hikâye, mitolojiktir. Yazar, bu hikâyeyi kendi üslubuyla yeniden ele almıştır. Şahıs kadrosundaki Baukis ve karısı Philemon da mitsel kahramanlardır. Zeus ve Hermes insanları sınamak için fakir insan kılığında yeryüzüne inerler. İnsanlardan kendilerine yardım etmelerini isterler. Ancak çaldıkları tüm kapılar yüzlerine kapanır. Bir tek Baukis ve Philemon onları evlerine alır ve onlara yardım eder. Farkında olmadan Zeus'un testinden geçen karı koca, ödüllendirilirler.

Baukis ve Philemon, Balıkçı'nın çizdiği deniz insanının özelliklerini taşırlar. Yardımsever, samimi, iyi yürekli ve paylaşımcıdırlar. Halikarnas Balıkçısı, belki de çizdiği karaktere uyum sağladığı için bu hikâyeyi kitabına almıştır. Bu özellikteki insanların günün birinde mutlaka ödüllendirilecekleri fikri verilerek ele alınan iki şahıs okuyucuya örnek gösterilir.

Yoksul Philemon ve Baukis, Zeus ve Hermes'in sınavını geçmiş ve tapınağa bekçi tayin edilerek birlikte ölme dilekleri de kabul edilmiştir. İki ihtiyar, aynı anda ağaca dönüşür. Burada esas olan şahısların sınavı geçmesi ve ödüllendirilmesidir.

Aferin Bre Yavru hikâyesini verdiği mesaj ve şahısların benzerliği bakımından Philemon ve Baukis'e benzetebiliriz. Kasabaya gelen öğretmen, okuma yarışması düzenler. Yarışma için çocuklara bir iki ay süre verir. Bu süre zarfında Ayşe adlı kız çok çalışmıştır. Ancak diğer öğrenciler hile ve kurnazlıkla yarışmadan galip gelmeye çalışırlar. Yarışmayı değerlendirmek için öğretmen, okuma yazma bilen Durmuş

Çavuş ve Sivri Süleyman'ı çağırır. Ayşe dışındaki öğrencilerin hilelerini fark eden yarışma jürisi Ayşe'ye yardım ederler.

Hikâyede jüri üyesi olan Durmuş Çavuş ve Sivri Süleyman'ın özellikleri Zeus ve Hermes'i çağrıştırmaktadır. Durmuş Çavuş'un bakışı serttir. Kaşları çatık, korkutucu endama sahip bir adamdır. Bu özellikleriyle Zeus'u andırır. Sivri Süleyman ise zekâsıyla kendini göstermektedir. Hermes de kıvrak zekâyaya sahip bir Tanrı olarak gösterilir.

Yarışma anında yarışmacıların sınanması mitolojik hikâyedeki tanrıların sınavına, Ayşe'ye yardım edilmesi de evine konuk oldukları çiftin sofralarının tanrılar tarafından bereketinin arttırılmasına benzetilebilir. Yarışma sonunda sınavı geçen çift gibi Ayşe de mükâfatlandırılır. Eğersiz olan eşeğine bir eğer kazanmıştır.

3.5 Endymion

Endymion Beşparmak dağında sürülerini otlatan bir çobandır. Gece gündüz kavalı ile dağlarda sürelerini dolaştırır. Endymion yakışıklı, erkek güzeli bir delikanlıdır. Onun güzelliğini Ay Tanrıçası Selene görür ve ona âşık olur. Selene, Endymion'un "Her gece üzerine eğilir, gümüş ışığıyla onu sarıp çayırın üstüne yatınca kollarını sevgilisine açardı."¹⁸⁴ Onların sevgisine şahit olan Zeus, Endymion'u ödüllendirmek ister ve bir dileğini gerçekleştirir. Endymion da sonsuz bir uykuya dalmayı ister. Çünkü Selene'yi ancak uykusunda görebilmektedir.

Ay Işığı hikâyesinde mitolojide geçen Selene ve Endymion aşkı, yazar tarafından yeniden kurgulanarak insan boyutunda ele alınmıştır. Kara Kız lakaplı genç köylü kızı ile Sarı Ali adlı delikanlı bir balıkçı, gece vakti deniz kıyısında karşılaşır. Kara kız ile Sarı Ali'nin betimlemeleri mitsel karakterleri andırır. Endymion "Gülbüz bedenli" olarak¹⁸⁵ Sarı Ali de "çam yarması bir delikanlı"¹⁸⁶

---

¹⁸⁴ Erhat, **a.g.e.**, s.109

¹⁸⁵ **a.e.**, s.109

¹⁸⁶ Halikarnas Balıkçısı, **Çiçeklerin Düğünü**, s.83

olarak tanıtılır. Selene gümüşten ışığıyla etrafa beyazlık salarken, Kara kız “ay ışığını tepeden tırnağa akıta akıta”¹⁸⁷ rıhlarına çıkar.

Hikâyede Kara kız, kumların üzerinde; Sarı Ali de kayığında denizin ortasında uyumaktadır. Kayık rüzgârla kıyıya oturur. Kara kız uyanarak ay ışığında uyumakta olan Sarı Ali’yi görür. Çift birbirine âşık olmuştur. Selene’nin Endymion’un üzerine eğilip onu sarması gibi Kara Kız da Sarı Ali’nin üzerine eğilir. “Kızın parmakları, Sarı Ali’nin saçları arasındaydı. Kız gülüyordu.”¹⁸⁸ İki üç saat içinde ne yapacaklarına karar verirler.

“İkisi birden, denizdeki ay ışığına daldılar. Deniz, bir çırpınıyla ışıldadı; sonra, ay ışığında ay ışığı oldular.”¹⁸⁹

Endymion’un sonsuz uyku dileği gibi çift de ay ışığında denizin içinde sonsuz uykuya dalar. Çiftin denize dalarak “ay ışığında ay ışığı” olması ve burada hikâyenin bitirilmesi akla çiftin intihar etmesini getirir. Endymion’un Selene’ye kavuşmak için ölümü çağrıştıran sonsuz uyku dileği ile çiftin beraber olabilmek için denizde ortadan kaybolmaları yani ölmeleri benzerlik taşır.

Yazarın hikâyesi; hem betimlemeler hem olay örgüsü yönünden Selene ile Endymion mitini andırır. Tanrılarla soyutlaşan mit, Halikarnas Balıkçısı’nın hikâyesinde insanlarla somutlaşmıştır.

3.6 Hero ile Leandros

Hero ve Leandros, mitolojide hazinli bir aşk hikâyesinin kahramanlarıdır. İki sevgili boğazda farklı kıyılarda yaşamakta ve her gece Leandros kızın bulunduğu kıyıya, kızın yaktığı meşaleyi kılavuz tutarak yüzmektedir. Bu şekilde gizlice her gece görüşmeye başlarlar. Ancak fırtınalı bir günde meşale söner. Leandros yönünü

---

¹⁸⁷ a.e., s.83

¹⁸⁸ a.e., s:87

¹⁸⁹ a.e., s.87

kaybederek denizde boğulur. Sabaha yakın gencin cesedi kıyıya vurur. Bunu gören Hero dayanamaz ve o da kendini öldürür.¹⁹⁰

Halikarnas Balıkçısı olay örgüsü bakımından Hero ile Leandros'a benzer bir öykü olan Adadan Adaya hikâyesini yazmıştır. Fatma ile Murat, kimsesiz bir ada olan Köçek adasında karşılaşırlar ve burada evlenirler. Buluşmak için bu adaya yüzerek gelmektedirler. Kızın amcası Fatma'yı ondan habersiz başkasıyla nişanlamıştır. Fatma, Murat'a kaçmaya karar verir. Gündüz haberleşen çift, gece Köçek adasında buluşacaktır. Gece Fatma, gizlice yüzerek adaya ulaşır, Murat'ı beklemeye başlar. Murat gecikmiştir. Denizin karanlığında bir çığlık duyar. Bu çığlık Murat'a aittir. Onu aramak için denize atlar ve yüzmeye başlar. Ancak daha fazla dayanamaz. Murat'ın öldüğünü anlayan kız, yüzmekten vazgeçer, denize gömülür.

Görüldüğü gibi iki hikâyede de denizde birbirine gizlice kavuşmaya çalışan iki sevgili ve onların trajik sonları ele alınmıştır. Bu bakımdan hikâyelerin benzediği söylenebilir.

3.7 Odeysseus

Odeysseia Destanı'nın kahramanıdır. Troya Savaşı'nın ardından memleketine dönebilmek için arkadaşları ile denizde on yıl geçirmiştir. Bu süre zarfında kendisine birtakım görevler verilmiştir.

Odeysseus, zeki biri olarak anlatılır. Zekâsıyla zor işlerin altından kalkabilmiş, tehlikeli görevlerden canlı çıkabilmiştir. Azra Erhat kahramanın mitosta kendisine verilen sıfatlardan üçü üzerinde durur; akli, çare bulma yetisi, sabrı.¹⁹¹

Halikarnas Balıkçısı'nın Turgut Reis ve Uluç Reis romanlarının kahramanları Uluç ve Turgut reisler bahsedilen mitsel kahramana benzerler. Hayatları denizde ve deniz savaşlarında geçen bu tarihî şahsiyetler, Odeysseus'un taşıdığı bu üç özelliğe

---

¹⁹⁰ Erhat, **a.g.e.**, s.153

¹⁹¹ **a.e.** , s.241-246

sahiptirler. Zekâları ile zor savaşları galibiyetle sonlandırmışlardır. Örneğin Turgut Reis'in Andrea Dorya'ya oynadığı Cibre Adası oyunu Reis'in zekâsını kanıtlar. Dorya, Turgut Reis'i Cibre adasında kıstırmak için adanın girişini gemileriyle kapatır. Gelecek yardımı beklemeye koyulur. Ancak Turgut Reis, Cibre adasının coğrafi koşullarından yararlanarak gizlice sıkıştırıldığı düşünülen limandan çıkar. Dorya'nın beklediği yardımı keser ve ele geçirir. Savaşı izlemek için içi asilzade kadın ve erkek dolu gemiyi ele geçirir. Dorya bunları fark ettiğinde her şey olup bitmiştir.

Odeysseus, en başta denizle savaşmak zorundadır. Aynı şeyi sayısız fırtına atlatan Turgut ve Uluç Ali için de söyleyebiliriz. Odeysseus beden olarak üstündür. Güzel ve güçlü olarak anlatılır. Kadınlar ona hayrandır. Halikarnas Balıkçısı, tarihî şahsiyetleri de bu özellikleriyle betimler.

Yazar, hikâyelerinden biri olan Denizoğlu eserinde Odeysseus ile Turgut Reis arasında yaptığı benzetmeyi açıkça gösterir. Odeysseus ile Turgut Reis veya Uluç Ali'nin denize olan sevdalarını, Odeysseus'un ağzından ifade eder. Burada yazar, Odeysseus'un Latince ismi olan Ulixes ismini anar. Ulixes'in üç bin yıl önce Turgut Reis'in duygularına tercüman olduğu belirtilerek Ulixes'in sözleri verilir:

“Ne oğluma karşı gönlümden kopan sevgi, ne ak saçlı babama başımı eğdiren saygı, ne de Penelopya'yı mutlu etmesi gereken tatlı can yoldaşlığı, beni açık ve derin enginlere fırlatmaktan alıkoyabildi. O bir avuç kara gün dostlarımla ve kayıkla, bilinmez ufka doğru davrandım.(...) Arkadaşlarıma; (...)Biz dünyaya, hayvanlar gibi yaşamak için gelmedik; öğrenmek, anlamak, duymak için doğduk' dedim. Bu birkaç sözüm, arkadaşlarımı, açıkların yolculuğuna öylesine susattı ki, artık isteseydim bile onları bu geziden alıkoyamazdım.”¹⁹²

Hikâyede çocuk yaştaki Turgut Reis'in duyguları ve bakış açısı Ulixes'in sözleriyle ifade edilir. Denize açılma, öğrenme ve bilinmeyen enginlere doğru yolculuğa çıkma hevesi dile getirilir.

---

¹⁹² Halikarnas Balıkçısı, **Çiçeklerin Düğünü**, s.78

3.8 Oidipus Miti

Azra Erhat, Oidipus'u en trajik kahramanlardan biri olarak görür. Onun kişiliğinde trajedi kavramının oluştuğunu belirtir. Oidipus Thebai kral soyundandır. Annesi hamile iken bir düş görür. Düşte Teireias'ın yorumuna göre kraliçenin karnında taşıdığı çocuğun babasını öldüreceği haber verilmektedir. Bebek doğar doğmaz dağa bırakılır. Başkası tarafından büyütülür. Büyüdüğünde Oidipus'un yolu Thebai'ye düşer. Yolda karşısına çıkan bir arabacı ve sahibiyile tutuştuğu kavgada arabacı ve sahibini öldürür. Bu olaydan sonra da Thebai'ye gelerek şehri rahat bırakmayan canavarı öldürür. Ödül olarak şehrin kraliçesi ve tacı Oidipus'a verilir. Aslında evlendiği dul kraliçe onun öz annesi, yolda tartışıp öldürdüğü insan ise Thebai kralı ve Oidipus'un öz babasıdır. Gerçek, yıllar sonra şehirde veba salgını baş gösterince ortaya çıkar. Gerçek ortaya çıkınca Oidipus oğulları tarafından kentten sürülür, gözleri kör olur ve kızının yardımıyla geldiği Kolonos'ta ölür. Ölmeden önce oğulları üzerine lanet okur.¹⁹³

Oidipus miti, mitoloji ve kurban ilişkisiyle değerlendirilir. Toplum tarafından Oedipus, şehirden sürülmüştür. Topluluğa felaket getiren kişi olarak görülür. Oedipus bilmeden suç işlemiştir. Ama aynı zamanda masumdur da.

Henüz suç işlememişken çocuk yaşta sürgün edilmesi, onu kurban durumuna sokar. Ama bu durum suçun işlenmesini engellememiş, kendisine atfedilen suçların faili durumuna gelmiştir. Ancak bu davranış bilgisinin dışında gerçekleşmiştir. Bu sebeple gerçek bir suçlu değildir. Ama topluluğun arınması adına ona yapılan zulümler meşru kılınmıştır.

Benzer örneği Unuttuğu Türkü hikâyesinde görürüz. Ahmet adında bir denizciyle nişanlı olan, adı verilmeyen bir kız; Ahmet'in denizde öldüğünün zannedilmesiyle delirir. Bilinçsiz bir şekilde kasabada dolaşmaya başlar. Bu arada kötü niyetli erkekler de onun bu halinden yararlanıp cinsel yönden onu istismar etmeye başlarlar. Bu durumdan kasabalı kadınlar, kocalarının kıza yönelip

---

¹⁹³ Erhat, a.g.e., s.246–247

kendilerine ilgi göstermeyeceklerini düşünerek rahatsız olurlar ve şikâyetle bulunurlar. Bu sırada Ahmet, sapasağlam çıkıp gelmiş; ancak kızın halini görerek ondan vazgeçmiştir. Kız, raporla birlikte bir tımarhaneye yatırılmak üzere kasabadan uzaklaştırılır. Bu öyküde anlatılan kız, kurban niteliğindedir. Olay örgüsü ve yaşadığı dram bakımından Oidipus mitiyle benzerlik gösterir. Kız kimseye zarar vermemiştir. Delirdikten sonra da o başkalarına değil, başkaları ona cinsel tacizde bulunarak zulüm yapmaktadır. Ancak bu durumu kasabalı kadınlar onun suçu olarak görürler. Kocalarını ayartmaya çalışan bir kadındır onların gözünde. Bu sebeple kasabanın ahlâkı ve düzeni için kasabadan uzaklaştırılması gereklidir. Oidipus'ta olduğu gibi kız, kasabadan sürülür.

Edebiyatta ve psikoloji alanında yorumlanan Oidipus mitinin Halikarnas Balıkçısı'nın eserlerindeki toplum davranışlarına getirilen eleştiri ve olay örgüsü bakımından benzerlik taşıdığı söylenebilir.

3.9 Prometheus

Prometheus, Titanlar soyundandır. Azra Erhat onun ve diğer dört kardeşinin akıl yönünden üstün olduğunu belirtir. Zeus'un kızarak insanların elinden aldığı ateşi, Prometheus aklını kullanarak ondan çalar ve insanlara geri verir. Bunun karşılığında zincire vurulur ve karaciğeri her gün bir kartal tarafından yenerek ertesi güne organı kendini yeniler. Bu olay her gün tekrarlanır.¹⁹⁴ Erhat, Prometheus'un, ateşi çalarak insanlığa hediye etmesi ve Zeus'a karşı çıkması mitinin özgürlük- köle sorununu simgelediğini belirtir. Erhat, Zeus'u başkalarına özgürlük hakkı tanımayan bir zorba olarak görür. Prometheus'un akıl gücü; bu zorba, kaba kuvvetten başka bir şeyden anlamayan tanrıyı yenmiştir. Prometheus zincire bağlansa bile konuşmaktadır. Erhat bunu "Kıyamet kopsa da son söz özgür düşüncendir." Şeklinde yorumlar.¹⁹⁵

Ötelerin Çocukları'nda eşkıya Kerimoğlu tanrılardan ateşi çalan Prometheus'a benzetilebilir. Kerimoğlu, Prometheus gibi yoksul ve köle gibi kullanılan insanların

---

¹⁹⁴ Grimal, a.g.e., s.693

¹⁹⁵ Erhat, a.g.e., s.279-281

yanındadır. Zorba ve kaba kuvvet yanlısı ağalardan çaldıklarını fakir insanlara dağıtır. Ağaların dayatmalarına karşı çıkar. Onlara karşı isyan eder. Bir gün onlar tarafından öldürüleceğini bile bile onlarla karşılaşmaktan korkmaz. Prometheus da Zeus tarafından cezalandırılacağını bile bile ona isyan etmiştir. Prometheus aklıyla Zeus'u kandırıp rezil ederken, Kerimoğlu da Hacı Resul adlı ağayı kandırarak ona kadın elbiseleri giydirerek köylülerin gözündeki otoritesini sarsmıştır.

Kerimoğlu insanların aydınlanmasını istemekte, okul yapılmasını sağlamaya çalışmaktadır. Prometheus da ateşi insanlara vererek onların aydınlanmasını sağlamıştır. Bu özelliklere bir bütün olarak baktığımızda iki şahıs arasında benzerlik kurulabilir.

Bulamaç romanında da Bodrum çevresine yenilikleri getiren ve romanda ana karakterlerden Martı'nın eğitiminde rol oynayan Asım Kaptan ile Prometheus'a gönderme yapılır:

“Ateşi yakarken ihtiyar denizci eğilip üflerdi. Sanki içinin alevini üfürerek ateşi tutuştururdu.”¹⁹⁶

Romanda ağaç dikmeyi, bitki çeşitliliğini sağlayan Asım Kaptan, bilgisini Martı ve babası Kara Mahmut ile paylaşmaktadır. Fen bilgisi ve yabancı dil konusundaki bilgilerini Martı'ya öğretmektedir. Asım Kaptan'ın içinin alevi onlara verdiği bilgiyi temsil etmektedir diyebiliriz. Metnin devamında “onların gönüllerini ağaç yetiştirme aşkıyla tutuşturmuştur” denerek simgeleştirme yoluyla bahsedilen konudaki bilgi ve tutku somutlanmaktadır.

Yazar, Prometheus'u aydınlanmanın simgesi olarak görmüştür. Aydınlanmayı engelleyen güçlere karşı savaşan insanlarla Prometheus arasında ilişki kurmuştur.

---

¹⁹⁶ Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, s.232

Prometheus'un yaptıklarının Zeus tarafından cezalandırıldığını yukarıda belirtmiştik. Kayalara zincirlenen Prometheus'un ciğeri her gün bir Kartal tarafından yenmektedir. Bulamaç romanında yazar, Prometheus'a verilen cezayı akıllara getirecek ifadelerle Haşmet Bey'in duyduğu acıyı anlatır:

“Bay Haşmet'in yüreği sanki paramparça olmuştu. Çingene kızının sanki gagası vardı. Adamın ağzına sokmuştu da kancalı ucu ile ciğerini didiliyordu.”¹⁹⁷

Haşmet Bey, kıza yaklaşmaya çalışmakta, onunla gönül ilişkisi yaşamak istemektedir. Ancak Çingene kız, Haşmet Bey çok sert davranır, onun gururunu kırar. Çingene kızı Kancay ile sohbetlerinde Kancay'ın Haşmet Bey'e olan tavrı Bay Haşmet'te mitolojik kahramanın yenen ciğerine yapılan etkiyi yapmıştır. Yazarın, soyut olan bu duyguyu yaptığı benzetmeyle somutlaştırdığını söyleyebiliriz.

3.10 Sibylla

Sibylla, mitolojide ağustosböceğini temsil eden bir şahıstır. Ölümsüzlüğü ve zamansızlığı simgeler. Ancak ölümsüzlüğü Sibylla için mükafattan çok bir ceza olur.

“Apollon kâhinine (Sibylla) gönül vermiş, ağzından çıkacak ilk dileği gerçekleştirmeye söz vermiş, sibylla da uzun ömür istemiş, ama sonsuz gençlik istemeyi unutmuş. Tanrı kızlığını kendine verirse, gençliğini de bağışlayacak olmuş, ama kız buna yanaşmamış. Bu yüzden de ihtiyarladıkça ihtiyarlamış, buruşmuş, büzülmüş, sonunda bir ağustosböceği haline gelmiş, Cumae'deki Appolon tapınağında bir kafes içinde kalırmış. Çocuklar ona, ‘Sibylla ne istiyorsun?’ diye sorarlar, o da, ‘ölmek istiyorum’ cevabını verirmiş.”¹⁹⁸

Sibylla ölümsüzlüğü isterken hiç yaşlanmamayı dilemeyi unutmuştur. Bu sebeple gençliğini ve güzelliğini kaybetmiştir. Ötelerin Çocukları romanında karakterlerden Tiycan'ın yaşı ilerledikçe zamana karşı değişen bakış açısı ağustos böcekleriyle birlikte verilmeye çalışılmıştır diyebiliriz. Tiycan da ağustos böceğine dönüşen Sibylla gibi yaşamı ve gençliğini istemektedir:

---

¹⁹⁷ a.e., s.77

¹⁹⁸ Erhat, a.g.e. , s. 295

“Tiycan, hummalı bir dimağın nabzı gibi çıldırtıcı bir inat şiddetiyle ağustosböceklerini vınlatan isteğin hayat olduğunu seziyor, duyuyordu. Hayat buyuruyor, onlar da bağıryorlardı. Ama Tiycan nedense ağustosböcekleri kadar olamıyordu. Yaşı ilerledikçe kuvvetine bir kanat bulmak, varlığına bir şey katmak, kendini can ve gönülden harcamak özleyişi, onda adeta bir işkence haddini buluyordu.”¹⁹⁹

İlerleyen yaşı Tiycan’a geçen zamanla birlikte gençliğini düşündürmektedir. Yaşı ilerledikçe anne olma şansını kaybetme korkusu vardır. Tabii hepsinin temelinde gençlik düşüncesi... Çünkü üreme gücü gençlikle birlikte yok olmaktadır. Bu düşünceler ağustos böcekleriyle karşılaştırılır. Elif onlar kadar olamamaktadır. Mitolojideki karakterlerden Sibylla gibi Elif de gençliğini istemektedir. Onun gibi hâlâ bakiredir. Ama Elif Sibylla’nın tersine bekâretini kaybederek anne olmak istemektedir. Yazarın, Elif karakterinin yüreğinde ve aklında oluşan düşünce ve duyguları ateşböcekleriyle simgeleştirdiği düşünülebilir.

3.11 Triptolemos

Triptolemos, Demeter’in hediye ettiği buğday başaklarını çorak topraklara ekerek tarımı dünya üzerinde yayan mitsel kahramandır.²⁰⁰ Azra Erhat’ın sözlüğünde verdiği bilgilere göre mitolojide Triptolemos’un, kanatları bulunan sihirli bir arabayla dünyayı dolaşarak, bütün insanlara tarla bakımını ve Demeter tapımını öğrettiğine inanılır.

Aganta Burina Burinata romanında Diktiğin Hüseyin Dayı, Triptolemos’a benzer. Mahmut’a tarla hakkında bildiklerini anlatarak, onun da çiftçilikte başarılı olmasını sağlamıştır. Tarlanın nasıl ekilip biçileceğini, ağaçları nasıl yetiştireceğini ondan öğrenmiştir. Mahmut onu tanımlarken “Sonradan anladım ki Hüseyin Dayı, toprağın ve yerin nabzını dinliyormuş gibi dinleyen ve kendi nabzı da adeta ona göre çarpan tuhaf bir adamdı.”²⁰¹ der.

¹⁹⁹ Halikarnas Balıkcısı, **Ötelerin Çocukları**, s.263

²⁰⁰ Necatigil, **a.g.e.**, s.114

²⁰¹ Halikarnas Balıkcısı, **Aganta Burina Burinata**, s.169

Yazar, Triptolemos'un adını anmaz. Ancak mitsel kahraman gibi çiftçilikle uğraşan özel insanlar kurgularken mitsel kahramana ait özellikleri kullandığı söylenebilir. Onlar da birer öğreticidir. Toprağa âşıklardır. Toprağa nasıl davranacağını bilen insanlardır.

4. MİTOLOJİK İNANIŞLAR - ANLAYIŞLAR

4.1 Ağaç Korkutma İnanışı

Ağacın toplumların mitolojilerinde kazandığı anlamı “Tabiatla İlgili Mitolojik Unsurlar” başlığında incelemiştik. Ağaçların türeyiş mitlerinde belirleyici fonksiyona sahip olduğunu belirtmiştik. Ağacın ana olarak görülmesi, ağaçtan türeme ya da doğan çocuğa ruh verdiğinin düşünülmesi Şamanist anlayışlarda yer alan motifler olarak açıklanmıştı. Bunun dışında diğer toplumların mitlerinde de ağaçlar kutsal görülmüşlerdir. Hatta onlardan yapılan eşyaların uğur getirdiğine ve kötü ruhlardan koruduğuna inanılmıştır. Eski Yunanda ağaçlarla birlikte doğup ölen ağaç perileri olduğu Driyad’lar başlığı altında incelenmişti. Ağaçların içinde bir güç bulunduğu veya cin ve perilerin ağaçlara yerleştiği inancı, orman ilâhı gibi inançların çıkmasına sebep olmuştur. Dünya mitolojilerinin genelinde ağaçlar, ruhların barınağı olarak gösterilir.

Halikarnas Balıkçısı eserlerinde ağaçlardan bahsederken kökeninin mitolojiye dayandığını düşündüğümüz ağaç korkutma olayına değinir. Yazar, Anadolu Efsaneleri kitabında bu durumu “Bir ağaç yemiş vermezse, ‘ağaç korkutma’ denilen çareye başvurulur.”²⁰²diyerek açıklar. Yemiş vermeyen ya da hasta olan ağacın yanında, kesileceğini düşündürecek konuşmalar yapılır. Böylece korkutulan ağaç, hastalığından kurtulmaya ya da yemiş vermeye çalışır. Celal Beydili de Mitoloji Sözlüğünde bu gelenekten bahseder. Ağaçların bereketli olması ve birkaç yıl ürün vermeyen ağaçların ürün vermesi

²⁰² Halikarnas balıkçısı, **Anadolu efsaneleri**, s.143

için ağaç korkutma ritüelinin yapıldığını bildirir.²⁰³ Benzer inanış Balıkesir yöresinde görülür. Bu inanış, uğursuzluktan kurtulma amaçlı olarak ardıç ağacının yakılması esasına dayanmaktadır.²⁰⁴

Halikarnas Balıkçısı ağaç korkutma inanışını hem Aganta Burina Burinata hem de Bulamaç romanlarında işler. Bulamaç romanında bu inanış açıklanmaktadır. Ziraat mühendisi Kudret Bey, kendilerine başvuran köylülerin ağaçlarında hastalık olduğunu söyleyerek yaktırmıştır. Oysa ağaçlarını yakmayan köylülerin ağaçları iyileşmiştir. Onlar bu durumu geride kalan ağaçların korkarak iyileşmesine bağlarlar:

“Biz eskiden beri ağaç marazlandığı veyahut yemişini kıt verdiği zaman ağacı korkuturuz. Yani birisi baltayı sırtına vurur ve öteki eli boş, ağacın başına geçeriz. Baltalımız, bu ağaç tembel, görmüyor musun kötüledi, marazlandı. Ben bunu balta ile kesip yakacağım, der, öteki de aman ağam yapma, bu yıl başıyla da, önümüzdeki yıl gelişir, iyileşir, yeşerip mahsul verir, der. İşte o kadar. Ağaç, kesileceğini duyunca, kesilmekten ürkeren ertesine kendini toplar.”²⁰⁵

Bu şekilde komşu köyün ağaçları korkmuş ve iyileşmişlerdir. Kendi ağaçları ise Kudret Bey’in “Yakın bunları!” demesiyle yok olmuşlar; ama komşu köyün ağaçlarını korkutarak onları kurtarmışlardır. Burada yapılan işlemle aslında bir ritüel gerçekleştirilmektedir. Bu ritüelin kökeni de her ağacın içinde bir ruh barındırdığı inancıdır. Yazarın Anadolu’da var olan bu inanışı eserlerine ekleyerek mitolojide var olan kutsal ağaç motifine gönderme yaptığı söylenebilir.

4.2 Altın Çağ

Hesiodos, doğru yolu göstermek için yazdığı “İşler ve Günler” adlı eserinde insanoğlunun gelimini beş soya ayırarak anlatır. Bunlardan birincisi Altın Soy ya da

---

²⁰³ Celal Beydili, **Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük**, Çev: Eren Ercan, Ankara, Yurt Kitap, 2004, s.28

²⁰⁴ Berna Ulgunsoy, “Balıkesir Yöresinden Derlenmiş Bitki Ve Hayvanlarla İlgili İnanış Ve Uygulamalar Üzerine Bir Araştırma”,(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Balıkesir, 2007, s.69

²⁰⁵ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, s.132

Altın Çağ'dır. Altın Çağ'da insanların tanrılar gibi yaşadığı, hiçbir kötülüğün olmadığı anlatılır. Bu çağı Ovidius, "Değişimler" eserinde anlatır:

"İlkin altın çağ çıkmış ortaya.
Ne acı çekme varmış, ne öç alma, ne de yasalar,
Doğrulukla, bağlılıkla kendiliğinden
Yürütürmüş işlerini insanlar.
Bulunmuyordu korkudan, cezadan bir iz,
Okunmuyordu tunç üzerine kazılmış korkutan sözler de.
(...)
Güçlük çıkarmadan, el sürülmeden,
Yarılıp eşilmeden saban demiriyle
Toprak veriyordu bütün ürünlerini kendiliğinden.
(...)"²⁰⁶

Hint mitolojisinde altın çağ Krita Yuga adını alır ve 1.728.000 yıl sürer. Bu çağda insanların barınma ihtiyacı yoktur. İnsanlar en yüksek erdem olan düşünmeye kendini adarlar, kötülük bilmezler ve acı çekmezler.²⁰⁷

Ötelerin Çocukları romanında bahçede badem kırmak için toplanan kadınlar denizci Aliş'in muziplikleriyle neşelenmişlerdir. Halikarnas Balıkçısı, ortaya çıkan neşeli anı altın çağda olduğu gibi her şeyin masum olduğu bir zamana yakıştırır:

"Doğa varlıkları her zaman ciddi olmazlar a! Genci yaşlısı, yıldızı, gecesi, ağacı, duvarı, kahkaha çiçeği sanki elbirliğiyle çocuk olmayı akıllarına koymuşlardı. Sanki güney gecesi para icat edilmezden önceki hayatın masumlukla sadeliğini canayakın içtenliğini hatırlamıştı da, o hayatı uyurken rüyasında yaşıyordu."²⁰⁸

Tahsildar hikâyesinde altın çağın adı anılarak, bu dönemin özellikleri anlatılır. Tahsildar olarak memuriyet yapan Mehmet Efendi insanlardan para toplamaktan

²⁰⁶ Erhat, **a.g.e.**, s.292, 300.

²⁰⁷ Rosenberg, **a.g.e.**, s. 510-512

²⁰⁸ Halikarnas Balıkçısı, **Ötelerin Çocukları**, s.154

çekinmektedir. Kahvede oturduğu zamanlar sürekli paranın olmadığı altın çağı anlatmaktadır:

“Pek eski zamanlarda dünyada bir altın devri varmış. O devre altının ticari kıymeti dolayısıyla değil, fakat parlamasından ötürü altın devri derlermiş. (...) Güya o zamanda ne devlet, ne ceza, ne mahkeme, ne suç, ne cinayet, ne para, ne pul, ne ticaret, ne yalan, ne dolan ve ne de pazarlık varmış. Sözler sade ve doğruymuş, yürekler de temizmiş.”²⁰⁹

Yazar, altın çağı anlatırken bu döneme olan özlemini de şahısların vasıtasıyla dile getirir.

4.3 Anaerkil Toplum İzleri

Bilim insanları mitolojiyi incelerken anaerkil yani matriyarkal toplum izlerine ulaşmışlar ve insanların başta anaerkil bir yapıya sahip olduğunu belirtmişlerdir. Eric Fromm “Yeni Yunan ataerkil dininin ardında, anaerkil bir dinin gizli olduğunu, artık bilimsel yöntemlerle ispatlanmış bir kuram olarak da kabul edebiliriz.”²¹⁰ der. İlkel insan, varlığın yaratılışında erkeğin rolünü kavrayamaz. Döllenmeyle doğum arasında geçen dokuz ay, erkeğin rolünü unutturur. Bu sebeple yaratıcılığı kadına vermiş, bunun sonucunda mitlerde tanrıçalar ön planda tutulmuştur.²¹¹ Böylece anaerkil bir toplum oluşmuştur. Ancak zamanla bu durum değişmiş, Zeus’un doğumuyla otorite erkeğin eline geçmiştir. Aslında mitlerde el değiştiren otorite dünya üzerindeki insanoğlunun bakış açısını yansıtır. Dünya anaerkil yapıdan ataerkil bir yapıya geçmiştir.

“Erkek Tanrılar, büyük Anne’den yönetim gücünü koparmak istemekte, ama bunu hangi yöntemle başarabileceklerini bilmemektedirler. Çünkü kadınlar doğal bir yaratma gücüne sahip oldukları için, erkeklerden üstündürler.

---

²⁰⁹ Halikarnas Balıkçısı, **Çiçeklerin Düğünü**, s.196

²¹⁰ Eric Fromm, **Rüyalar, Masallar, Mitoslar**, Çev. Aydın Arıktan, Kaan H. Ökten, İstanbul, Arıktan Yayınevi, 2003, s.200

²¹¹ Bayladı, **a.g.e.**, s:23

Kadınlar doğurgandırlar ve böylece yaratıcı güçle aynı anlama gelmektedirler. Bu açıdan bakıldığında, erkekler kısırdır. (...) erkek, annesini yenebilmek için yaratabilme gücüne sahip olduğunu göstermek zorundadır.(...) çözüm yolu ise ortadadır. Erkek; ağzı, sözü ve düşüncesi ile üretken olacaktır. (...) Kitabı Mukaddes'te Yaradılış Hikâyesi'nin ana konusunu oluşturur. Çünkü burada Tanrı, evreni, bir tek sözüyle yaratmaktadır. Kadının üretken yeteneklerine artık gerek kalmamıştır. Hatırlanacağı gibi, Athena da Zeus'un kafasından çıkmıştı.²¹²

Eric Fromm kitabında anaerkil kültürü ilk ortaya koyan kişi olarak Bavhofen'ı gösterir. Bavhofen, anaerkil kültürün temelinde ve özünde kan bağı, toprak bağı ve doğaya karşı bir teslimiyet olduğunu; ataerkil kültürde ise, kanuna saygı, akılcılık ve doğaya egemen olma eğilimlerinin daha baskın olduğunu söyler. “Anaerkil düzende, insan hayatından başka önemli ve onurlu hiçbir şey yoktur. Aterkil düzenin en önemli erdemi ise, itaattir. Burada eşitlik prensibinin yerini, hiyerarşik toplumsal düzen almıştır.”²¹³

Halikarnas Balıkçısı Anadolu'da var olmuş olan anaerkil düzeni sevmektedir. Anaerkil anlayışın getirdiği doğaya saygılı, insana değer veren toplum düzenini özlemektedir. Ona göre ataerkil yapı ile insanlar paranın getirdiği hiyerarşinin içine girmişlerdir. Ataerkil düzenle birlikte ikinci plana atılan kadının durumu yazarın romanlarında ele alınır.

Anaerkil düzene özlem, Uluç Reis romanında dile getirilir. Lorenza adlı kadın güzelliği ile dillere destan olmuştur. Korsanlardan Pala Nuri ile kadın arasında yakınlaşma olur. Kadın korsana âşık olup, o gece kendini ona verir. Kadının bakış açısı çizilirken mitolojik unsurlar kullanılır. Kadın o anda üzerine bir güzellik indiğini duymakta ve bu güzelliği bu korsana vermeyi arzulamaktadır. Ona bu güzelliği verdikçe daha da güzelleştiğini hissetmektedir:

---

²¹² Fromm, a.g.e., s.221-22

²¹³ a.e. , s.198

“Güya kadınların itibarları yüksek bulunduğu ilk toplumlarda bir kadın gövdesinin içinde çocuk diye geliştirip doğuracağı insanın tohumunu seçme hakkına sahipmiş. Öyle bir toplumda olsaydık ben bu korsanı seçerdim.”²¹⁴

Bulamaç romanında yaratıcılık vasfı ile bağlantılı değişen otorite düzeni Martı'nın bakış açısıyla sunulur:

“Kendi gözünde Martı neydi sanki? Bir şey yaratmıyordu. Yaratıcılık erkeklere ait olmuştu. Cinsiyeti dışında ve üstünde bir iş görmek, bir işe yaramak ona yasak edilmiş gibiydi. Onun işi bir şezlonga uzanıp, cinsiyet bakımından kocasına ve onun arkadaşlarıyla öteki erkeklere cazip olmaktı.”²¹⁵

Halikarnas Balıkçısı mitolojide olduğu gibi ikinci planda kalan kadının sadece güzellik ve cinsellik ögesi olarak görülmesine karşı çıkar. Yazar, bu örneklerde olduğu gibi romanlarında, dolaylı da olsa kadın kahramanlarının vasıtasıyla, anaerkil toplum düzenine olan özlemini dile getirmektedir.

4.4 Doğum ve Evlilik

İlkel insanlar örnek teşkil edecek en mükemmel olayları seçip bunu gelecek kuşaklara aktarmak için simgeleştirmişlerdir. Böylece mitoslar oluşmuş, oluşan mitoslar da unutulmaması için geleneksel ritüellerle tekrarlanmışlardır. Mitoslar, tüm olayların en iyi ve kusursuz ilk örneği olarak görülürler.

İlkel insan, örnek teşkil edecek olgulardan biri olarak doğumu görmüştür. İnsanın anne karnından dünyaya gelişini bir geçiş saymıştır. “İnsan yaşamının her evresi doğuma benzer bir geçiş olarak görülmektedir. Tüm geçişlerin ilk örneği olan doğum, gizemli bir geçiş olarak insan yaşamındaki tüm oluşumlara aktarılan temel modeldir.”²¹⁶

---

²¹⁴ Halikarnas balıkçısı, **Uluç Reis**, s.402

²¹⁵ Halikarnas balıkçısı, **Bulamaç**, s.315

²¹⁶ Rabia Ebrar Akıncı, “Mitolojinin Bireysel Ve Toplumsal Değerlerle İlişkisi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 1999

Evlilik de mitoslarda doğumla ilişkilendirilmiştir. Bir geçiş olarak görülür. Bu geçiş her mitosta olduğu gibi ritüellerle canlandırılır. Yaradılış mitosları evliliğin ilk örnekleridir. Yaradılış mitoslarında yer ve gök birleşir ve diğer varlıkları meydana getirirler. Ritüellerde bu birleşme danslarla canlandırılır. Yerli kabilelerin yaptıkları danslar incelenmiş ve yapılan dansların birleşmeyi anlattığı anlaşılmıştır. Eliade, günümüzde yapılan evlilik törenlerinin geçiş imgeleminden kaynaklandığını, evlilik mitosları için uygulanan ritüellerin devamı olduğunu düşünür.²¹⁷

Mitolojide çiftler arasında gerçekleşen evlilik de doğumla özdeşleştirilir. Evlilikte de doğumla karşılaştırılan eşik geçişi imgelemine bulmak mümkündür. Eliade, evlilik ayinlerinin yaratılış mitoslarındaki yer ve gök arasındaki birleşmeyi simgelediğini belirtir.²¹⁸ Bundan kasıt mitolojide geçen yaratılış mitinin bu törenlerde canlandırılmaya çalışılmasıdır. Bahsedilen yaratılış mitine göre Khaos'tan çırılçıplak çıkan her şeyin tanrıçası, basacak yer yaratmak için önce gökyüzünü denizden ayırır. Deniz üzerinde dans eden tanrıça, kuzey rüzgârını yakalayarak elleri arasında ufalar ve büyük bir yılan ortaya çıkar. Yılan, tanrıçanın bacak ve kollarına dolanarak dans eder ve sonunda onunla birleşir. Bu birleşmeden var olan her şey; güneş, yıldızlar, canlılar, bitkiler dağlar, nehirler; meydana gelir²¹⁹. Ritüellerde bu birleşme danslarla canlandırılır. Yerli kabilelerin yaptıkları danslar incelenmiş ve yapılan dansların birleşmeyi anlattığı anlaşılmıştır.

Halikarnas Balıkcısı'nın eserlerinde kâğıt üzerinde kurulan bir evlilikten ziyade, mitolojik zamanı andıran, kutsal bir zamana geçilerek sadece iki cinsin bulunduğu bir ortamda gerçekleşen evlilikler kurgulanır. Deniz Gurbetçileri romanında Çakır Ayşe ile Hamza'nın evliliği hem bahsedilen özellikleri barındırması bakımından hem de cinsel birleşmelerinin mitte anlatılan tanrıça ve yılanın birleşmesini hatırlatması bakımından mitolojiden yararlandığı izlenimini verir:

---

²¹⁷ Mircea Eliade, **Ebedi Dönüş Mitosu**, Çev. Ümit Altuğ, Ankara, İmge Kitabevi, 1994, s.37

²¹⁸ a.e. , s.37

²¹⁹ Graves, a.g.e., s.29

“Çakır Ayşe'nin dişiliği alabildiğine boşandı. Artık kuzusu Balıkçı Hamza vardı. Hamza'yı yutmak için büyük Afrika yılanı (Boa Kostrikor) gibi onu dolam dolam sarıyordu. Hamza ise bu dolanırları, sıcak, yumuşak ve bal gibi tatlı buluyordu. Artık Çakır Ayşe, Balıkçı Hamza'yla, milyon hatta milyarlarca yıl önce başlamış bir oyunu oynuyordu. ...

...

Ta zamanın canlı yaratıkları yaratılmadan önce, akan eski suların fişiltisi vardı bu işte.”²²⁰

Halikarnas Balıkçısı'nın sahnenin anlatımında kullandığı “milyarlarca yıl önce”, “zamanın canlı yaratıkları yaratılmadan önce” ifadeleri de ortaya koyduğumuz ilişkiyi desteklemektedir. Yazar, Deniz Gurbetçileri romanında olduğu gibi cinsler arasında kurduğu münasebetleri anlatırken yukarıdaki alıntıdakine benzer ifadeler kullanır. Aşkın çok eski zamana dayandığını belirtir.

Yazar, evliliği iki cinsin birbirine olan samimi duygularının birleşmesi olarak görür. Doğanın döngüsü içinde var olan bu birleşmenin de yapay sözlere, abartılı törenlere ihtiyacı olmadığını düşünür. Onun bu bakış açısı Bulamaç romanında Martı karakterinin zıfat gecesi çiçeği sembolize ederek ifade ettiği düşüncelere yansır. Martı elinde gelin çiçekleriyle şatafatlı hazırlanmış yatağının üzerinde oturmaktadır. Kocasını ise ilk birlikteliklerinin öncesinde Martı'ya romanlardan öğrendiği aşk sözlerini sıralamaktadır. Martı elindeki çiçeğe bakarak buraya ait olmadığını düşünür. Elindeki çiçeklerin de üreme zamanı gelmiştir. Ancak doğadan koparıldıkları için heyecansız bir şekilde elinde durmaktadırlar:

“Martı düşünüyordu. Eğer çiçek kendi tabii vatanında olsaydı, namzedler aşklarından yanıp kül olacak hale gelirlerdi. Çünkü Martı biliyordu. Âşıklar duygularının sıcaklığı dolayısıyla bir-iki saat içinde kendi hacimlerinin birkaç misli oksijen yakacaklardı. Onların sözleri yoktu. Fakat özleyiş ve sevgilerinin ateşi, onları kendilerince dile getirecekti.”²²¹

Martı; gelinliğini, yatak odasını ve kocasının romanlardan öğrenerek kendisine söylediği sözleri gereksiz bulur. Bu sözlerin kendisini heyecanlandırmadığını, asıl

---

²²⁰ Halikarnas Balıkçısı, **Deniz Gurbetçileri**, s. 81, 82.

²²¹ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, s.321

arzu ettiği şeyin bütün bir yalınlıkla doğanın kucağında kocasıyla birlikte olmak olduğunu belirtir. Yaşadığı düğün töreninin ve kocasının yapaylığını eleştirir. Halikarnas Balıkçısı, insanlar arasında aradığı ilişki düzeyini eserlerindeki şahıslarına yüklemiştir. Evliliğe bakış açısını mitolojiyle birleştirmiş, mitolojideki aşkların samimiyetini kurguladığı olaylara yansıtmıştır.

Evliliğe ilk örnek teşkil eden doğum anı mitolojik hikâyelerde ayrıntılı olarak betimlenmektedir. Yunan mitolojisinde Apollon'un doğumu, Erhat tarafından şöyle aktarılır:

“(Leto) iki koluyla Fenike ağacına sarılarak
Dayadı çimenlere dizlerini,
Ve çocuk gün ışığına çıkıverdi.
Sevinç çığlıkları kopardı Tanrıçalar hep bir ağızdan
İşte o zaman, ey Phoibos, yıkadı seni Tanrıçalar
Kutsal elleriyle arı, duru bir suda,
(...)”²²²

Halikarnas Balıkçısı da doğurganlığa değer vermekte ve eserlerinde doğurganlık özelliğini yüceltmektedir. Doğum anının betimlemelerine romanlarında yer verir. Yukarıdaki alıntıda yer alan ifadeler, benzer bir şekilde Bulamaç romanında Kancay'ın doğumu anlatılırken kullanılır:

“Cura, aya ‘Galiba çoğalıyorum’ diye bağırıyordu. İki koluyla iki ağaç kütüğünü kavramıştı. Çömelerek dizlerini topraklara dayamıştı. Taşlar hem ananın dudaklarından kopan doğum çığlığıyla, hem de yeni doğan çocuğun ilk bağırisıyla angınlanmışlardı.”²²³

İfadelerin benzerliği dikkat çekicidir. Yazar mitolojik öyküleri, kurgusuyla birlikte ifadeleriyle de kullanır. Ayrıca ilk ana olarak görülen ve insana güç verdiği

---

²²² Erhat, **a.g.e.** , s.51

²²³ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, s.172

düşünülen toprağa, doğuran kadının dizlerini dayaması ondan güç aldığı izlenimini oluşturur.

Balıkçı mitsel çağları özlemekte ve bu çağın yaşam şekline imrenmektedir. Paranın ve ayrımcılığın olmadığı bu çağa geri dönmek istemektedir. Kafasındaki bu ütöpik dünyayı hikayelerindeki şahıslarla canlandırmaya çalışır. Oluşturduğu karaktere mitsel çağlardaki insanların davranış özelliklerini yükler.

4.5 Gelenekçi Anlayış

Hayatımızın her yerinde olduğu gibi toplumların sahip olduğu gelenekçi anlayışta da mitin izleri saklıdır. Mitoloji beraberinde gelenekçi bir anlayış getirir. Miti uygulayan toplumlarda atayı izleme, ataların yaptığını yapma anlayışı hâkimdir. Çünkü mit ancak bu şekilde gelecek kuşaklara unutulmadan aktarılabilir. Mircea Eliade, *Mitlerin Özellikleri* kitabında gelenekçi anlayış ile mit arasındaki ilişkiye parmak basmıştır. Yazar, kitabında bu ilişkiyi günümüzde varlığını sürdüren ilkel kabilelere sorulan sorular ve onların verdiği cevaplarla örneklemiştir. Avustralyalı Aruntular'a neden bazı törenleri kutladıkları sorulduğunda "Çünkü atalar bunun böyle yapılmasını buyurdular." cevabının alındığını, Yeni Gine'li Kailer'in yaşam ve çalışma biçimlerini neden değiştirmedikleri sorulduğunda mitsel atalarının böyle yaptığını, bu sebeple kendilerinin de aynı düzeni sürdürdükleri yönünde açıklama yaptıklarını belirtir.²²⁴

Bu örneklerde olduğu gibi atayı izleme, sorgulamadan onun yaptığını yapma anlayışı günümüzde de kimi toplumlarda devam eder. Aganta Burina Burinata romanında romanın kahramanı Mahmut'un yerleştiği Germe köyü hakkında bahsedilen gelenekçi yapıdan izler görürüz. Köy halkının yaşantısı geçmişten bugüne değişmemiş ve gelişmemiştir. Onların bu yapısı hareketlerine yansımış, durgunlaşmışlardır. Mahmut aracılığı ile bu durum eleştirilir:

"İster ağa, ister kul köle olsun, hepsinin yüzlerinde yüzyıllarca aynı biçimde yaşamış olanların durgunluğu vardı. (...) Buradaki köylüleri, değil megafon, değil çan ve düdük, ama

²²⁴ Eliade, *Mitlerin Özellikleri*, Çev: Sema Rifat, İstanbul, Om Yayınevi, 2001, s:17

kıyamet günü ölüleri mezarlarından kaldıracak olan İsrail'in borusu bile derin uykularından uyandıramazdı!"²²⁵

Yazar, Eliade'nin verdiği örnekte yer alan ifadeyi, *Ötelerin Çocukları* romanında aynen kullanılır. Elif, sürekli ablasına kızların neden erkekler gibi denize açılmadığını ya da buna benzer sorular sormaktadır. Ablasının cevabı kesindir: "Hele şunun sorduğu soruya bak. Eskiden beri böyleydi de ondan!"²²⁶ Romanın geneline bu gelenekçi yapı hâkimdir. Köyde kadınlar gelenekten gelen bir anlayışla kocalarının kendilerini dövmek için kullanacakları kızılılık sopasını evin girişine kendi elleri asmaktadırlar. Hatta bu gelenek anneden kızına öğretilmektedir. Yazar, romanda ele aldığı köy insanların ilkel insana ait olan gelenekçi anlayışa sınıksız bağlı oluşunu eleştirir. Bu mitsel unsuru romanının merkezine oturtur.

4.6 Kehanet

"Kehanet hem kâhini hem vahiyle haber vermeyi hem de vahiin alındığı yeri ifade eder."²²⁷ Kehanet ve kâhine olan inanç mitlerle toplumlarda yayılarak kutsal bir değer kazanmıştır. Çeşitli bilicilik merkezleriyle bu durum bir gelir kaynağı haline getirilmiştir. Kehanette bulunmak için yorumlanacak birtakım işaretler vardır: Kuşların uçuşu, bir pınar ya da kuyudan içilen su, rüzgârın yapraklardaki sesi, gök gürültüsü, bir rüya, rastlantıyla işitilen sözler gibi. Azra Erhat kâhinlik anlayışının doğudan geldiğini belirtir.

"Kâhinlik, yunanlılara Doğudan geldi. Kâhinler, çokluk belli yerlerde, gelecekte haber verirdi. (...) gâipten haber verme kudretini en başta Apollon başlılardı. Bu kudret bazan deliliğe yakın bir kendinden geçiş şeklinde belirirdi."²²⁸

Erhat'ın da belirttiği gibi kâhinlik doğu mitlerinde önemli bir unsur olarak görülür. Şamanizm'de falcılık ile şaman ayrı düşünülemez. Abdülkadir İnan da "Tarihte ve Bugün Şamanizm" adlı eserinde bu konu üzerinde durur. Falcılığın

²²⁵ Halikarnas Balıkcısı, *Aganta Burina Burinata*, s. 193

²²⁶ Halikarnas Balıkcısı, *Ötelerin Çocukları*, s.86–87

²²⁷ Estin, *a.g.e.*, s.68

²²⁸ Necatigil, *a.g.e.*, s.62–63

Şamanizm'in önemli unsurlarından biri olduğunu belirtir.²²⁹ Uluç Reis romanında kehanette bulunma işi sıkça tekrarlanır. Uluç Ali'nin ninesi, kızı için; gördüğü kartallardan yola çıkarak kehanette bulunmuştur. Kız doğduğu anda annesi kızının kara bahtlı olacağını söyler:

“Ta yüksekte mavi ıssızlıkların koynunda bir kartal ferah çarklar çevirerek yapayalnız uçuyordu. “Bak, çocuk doğarken kartal uçuyordu!” dedi. Üzüntülü ana: “O kartal belki de ondan doğacak çocuğa aittir. Emmi, bana Tanrı mı bildiriyor ne? Koynumdan emeyeceği sütün fitil fitil burnundan çıkacağını biliyorum” dedi.”²³⁰

Metinde kehanet için kartalın uçuşuna başvurulmuştur. Kuşun görülmesi ve uçuşu yorumlanarak kehanette bulunulmuştur. Romanın ilerleyen bölümlerinde Uluç Ali'nin ilk karısı Zehra ile Uluç Ali'nin tanışmalarının ve birlikteliklerinin, Zehra'nın ninesi tarafından daha önce kıza bildirildiği belirtilir. Nine, deniz aşırı gelen esmer bir delikanlıyla Zehra'nın birbirilerini seveceklerini ve tüm dertlerinden böylece kurtulacağını söylemiştir. Kız ninesinin kehanetini Uluç Ali'ye anlatarak kaderlerinin önceden yazıldığını anlatır.

Yazar, mitolojik öykülerde geçen kehanete inanma ve bilicilere, kâhinlere danışma geleneğini romanda savaşa girecek İspanyollar aracılığı ile kullanır. İspanyollar, Papa'dan kehanet alarak savaşa başlamaya karar verirler:

“Ve gerek İspanya'da, Venedik'te ve İspanya'nın başka taraflarında görülmüş olan rüyalardan ve doğruluğu Papa cenapları tarafından tasdik edilen iki tane pek kıymetli kehanetten Tanrı'nın, zaferi müttefiklere ihsan edeceği sabit oldu.”²³¹

Yazar, görülen rüyalardan kehanette bulunan Papa'nın sözlerine değer verildiğini belirtir. Papa, Şamanizm'de şamanların, Yunan mitolojisinde tapınak rahiplerinin görevini üstlenmiştir. Rüyaları yorumlayarak kehanette bulunmuştur.

---

²²⁹ Abdülkadir İnan, **Tarihte ve Bugün Şamanizm: Materyaller ve Araştırmalar**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1954, s.151

²³⁰ Halikarnas Balıkcısı, **Uluç Reis**, s.19

²³¹ a.e. , s.470

Halikarnas Balıkcısı'nın Dönmeyen adlı hikâyesinde de rüyalarla kehanette bulunmayı işler. Bir anne oğlunu okuması için İstanbul'a gönderecektir. Çocuk İstanbul seyahatini bir yolcu vapuru ile yapacaktır. Ancak yolculuk başladığında çocuk, kötü niyetli kişilerce vapurdan aşağı atılır ve boğulur. Çocuğun annesi çocuğunun denizde boğularak öleceğini rüyasında görerek öğrenecektir. Anne rüyasında denizin ortasında bir çocuk görür:

“Ay ışığıyla ışıldayan, yapayalnız ve yoksul bir deniz görünüyordu. Bir vapurun kırmızı kırmızı parıldayan ışıkları ufka doğru uzaklaşıyordu. Bomboş denizin ortasında küçücük bir gölge, belki de bir insan yavrusu, başını suların üstünde tutmaya çabalıyordu. Garipsi garipsi ağlamakta olduğu uzaktan uzağa fark ediliyordu. (...)”²³²

Ögel, kehanette bulunmayı sağlayan unsurların toplumun derinliklerinden gelen inanış ve geleneklerine göre kalıplaştığını söyler.²³³ Halikarnas Balıkcısı, bilicilik ve kehanet geleneğini eserlerinde olay halkalarına ekleyerek hem ele aldığı toplumun hem de coğrafyanın kültür izlerini yansıtmıştır.

4.7 Tanrıların Yardımı

Yazarın olay örgüsünde kullandığı bir diğer mitsel unsur, İlyada ve Odeyssea destanlarında görülen tanrı ve tanrıçaların insanlara olan müdahaleleridir. Örneğin Troya Savaşı'nda Tanrıların bir kısmı Hektor'u bir kısmı Akhilleus'u tutarak onların arasındaki mücadeleyi etkilemektedirler. Destan boyunca taraf tutma ve müdahale etme sadece ikiliye karşı değil, tüm destana hâkim bir kurgudur. Görünmeyen bir elin müdahalesinin inanışı, ritüellerle simgeleşen doğa varlıkların gücü ile ilişkilidir. İlkel insan bastıramadığı ve üzerinde hâkimiyet kuramadığı doğa güçlerini kutsallaştırmıştır. Bu kutsallık zamanla tanrılara inanan ve sunaklar sunan insanların ödüllendirilmesi ya da tersi durumlarda cezalandırılması şeklinde bir inanışa bürünür.

²³² Halikarnas Balıkcısı, **Parmak Damgası**, s.57

²³³ Bahaeddin Ögel, **Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açılımları İle Destanlar)**, Ankara, Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü Yayınları, 1971, s.571

Halikarnas Balıkçısı da Turgut Reis ve Uluç Reis romanlarında bunu örnekler. Görünmeyen biri Turgut Reis'e yardım etmektedir: "Turgut Reis'in perkendesine mahmuz vuracakken yüklenen kuvvetlice bir sağanak, direği çatırdattı ve güverteden bir insan boyu daha yüksekteki bir noktadan kırdı."²³⁴ İki geminin birbirine yardım konuşmalarını rüzgâr, Turgut Reis'e iletir:

"Bu Cenevizli, yaralı olandan megafonla, zararının ne olduğunu sordu. Rüzgâr onun sorusunu da yaralının cevabını da Turgut Reis'e getiriyordu."²³⁵

Bu sayede Turgut Reis, kaptanın hangi gemide olduğunu anlar. Romanın bir başka yerinde Dorya'nın donanması Turgut Reis'e saldıracaktır. Ancak sanki doğa Turgut Reis'in yanındadır. Gece ani bir baskın planı yapılır. Baskın gecesi ay birden kapanır, ortalığa zifiri bir karanlık çöker ve sağanak yağmur başlar. Bu ortam İspanyol ordusunu yanıltır. Nereye gittiğini göremeyen askerler planı bozarlar. Bu bozgunun hemen ardından hava birden düzelir:

"İşte bundan sonra rüzgar değişti... Bulut dağıldı ve ay da parlayarak, yaptığı marifete "Hah! Hah! Hah!" diye güldü."²³⁶

Uluç Reis romanında bu anlayış tekrar eder. Akdeniz'de yol alan gemi dolaşım durmaktadır. Ama av olarak görülen ve ganimet kazanmayı da sağlayan bir düşman gemisine rast gelmez. Bu durumu yazar, denizin yaratmasını beklemektedir:

"Artık şu denizler çok oluyorlardı. Şu korsanlara bir gemi, biricik av olsun göstermeyecekler miydi?"²³⁷

Romanın bir başka yerinde düşman gemisine ulaşmaya çabalayan Uluç Ali'nin yardımına fırtına koşar. Bu fırtına geminin arkasından eserek onu hızlandırmış, düşman gemiye yaklaştırmıştır. Fırtına kısa süreliğine durur. Tekrar başladığında

---

²³⁴ Halikarnas Balıkçısı, **Turgut Reis**, s.127

²³⁵ **a.e.** , s.128

²³⁶ **a.e.** , s.306

²³⁷ Halikarnas Balıkçısı, **Uluç Reis**, s.107

korsanlar, düşman gemiyi kaybettiklerini sanırlar. Oysa fırtına gemiyi onların kucağına bırakır. Sanki onlara yardım etmektedir:

“Fakat ta neden sonra, herhalde irice bir dalga “nah, işte buyurun!” dermişçesine barçayı kaldırıp korsanlara gösterdi.”²³⁸

Nihayetinde Türk korsanlar gemiyi ele geçirirler. Fırtına sayesinde hiç silah kullanmadan gemi, korsanlara teslim olur.

Halikarnas Balıkçısı, destanlarda görülen mitsel tanrı ve tanrıçaların insanlara olan müdahalelerini romanlarına taşımıştır. Görünmeyen bir elin müdahalesi ile olaylara büyülü bir atmosfer katılmış, Uluç Ali ve Turgut Reis karakterlerine kutsal bir nitelik kazandırılmaya çalışılmıştır.

6.8 Taşla İlgili İnanışlar

Mitolojide kutsal değer taşıyan bir diğer tabiat ögesi, taşlardır. Özellikle Türk mitolojisinde temsil ettiği değişik anlamlar vardır. Bunlardan bir tanesi yağmur taşıdır. “Yada” adını alan ve şamanlarda bulunan bu taşın yağmur yağdırdığına inanılır. Üzerine yazılı isim okunarak yağmur yağdırma işlemi yapılır.²³⁹

“Yada taşı yaygın inanca göre, Tanrı tarafından Türklerin cediti almasına verilmiş, Türk Lehçelerinde yad, cada olarak da geçen yağmur, kar ve fırtına çıkarılmasında da kullanılan bir taşıdır.”²⁴⁰

Yunan mitolojisinde de Adonis mitine dayanan gelenek de Yada taşının işlevini üstlenir. Mitolojiden gelen bu inanışlar, halk arasında yapılan yağmur dualarına kaynak oluşturmaktadır.

---

²³⁸ a.e., s.131

²³⁹ Beydili, a.g.e., s.599

²⁴⁰ Yaşar Kalafat, “Türk Kültür Coğrafyasında Yağmur Duası”, **Yağmur Duası Kitabı**, İstanbul Kitabevi, 2007, s.195

Yunan mitolojisindeki geleneği Azra Erhat'tan aktarıyoruz. Erhat, Adonis'e özellikle Suriyeli kadınların tapındıklarını ve bahar bayramında saksılara, sepetlere tohum dikerek onları sıcak suyla suladıklarını, bitkinin kısa zamanda gelişmesini sağladıklarını anlatır. Oluşturulan bu saksılara Adonis Bahçeleri denmektedir. Sonra bu minyatür bahçeler Adonis'in küçük heykelcikleri ile birlikte akarsulara atılır. Heykelciklerin ve saksıların suya atılması Adonis'in ölümünü temsil eder. Adonis'in ölümü ise kışı veya ölümü simgeler. Zamanla Adonis, kış ve ölüm yerine kuraklık ve sel gibi doğal felaketleri simgeler olmuştur.²⁴¹ Yağmur dualarında üzeri okunup üflenen taşların deniz ya da akarsulara atılma inanışına Adonis miti de kaynaklık eder.

Halikarnas Balıkçısı halk arasında yaygın olan yağmur duası inanışını *Aganta Burina Burinata* romanında işler. Mahmut'un yerleştiği köyde kuraklık baş gösterir. Köy halkı son çare olarak yağmur duasına başvurur. Bunun için toplanan taşlara dualar okunarak akan dereye atılır.

“ Artık taşlar okundukça okunuyor, çoğaltılıyordu. Bu taşlar çuvallara, hararlara konulacak ve eşeklerle develere yükletilerek dere kenarlarına, deniz kıyılarına taşınacaktı. Taşların suya boşaltılmasıyla yağmurun başlayacağı sanılıyordu.”²⁴²

Bulamaç romanında yer alan “Hatta bazı taşlık sahalar kuraklığı ima ettiğine göre, bunların imsaklı bir sanatkâr eliyle yaratıldığı anlaşılıyordu.”²⁴³ İfadesinde de anlatılan inanın izleri vardır. Taşla dolu sahalar insanların yağmur duası için yığıldığı taşlardır. Yazar, romanda Mahmut adlı bir köylünün arazisini anlatmaktadır.

Halikarnas Balıkçısı'nın Yağmur Duası adlı hikâyesinde de benzer bir tabloyla karşılaşırız. Kuraklık ve arkasından gelen seller ile köy, bir nevi felakete uğramıştır. Bu felaketi köylü halk, yağmur duası ile aşmaya çalışır. Yağmur duası için okunup üflenen taşlar denize atılır. Ancak hemen

---

²⁴¹ Erhat, **a.g.e.**, s.12

²⁴² Halikarnas Balıkçısı, **Aganta Burina Burinata**, s.190

²⁴³ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, s.165

arkasından durmadan yağan yağmur köylüyü bezdirir. Hikâyenin kahramanlarından Mehmet, buna çare olarak duada atılan taşları kurutmayı düşünür. Arkadaşlarıyla topladığı taşları ateşte kurutur. Ertesi gün, yağmur bulutları dinmiş, güneş açmıştır.

Halikarnas Balıkçısı, kutsal sayılan taşlara mitolojide yüklenen farklı özelliklerini de eserlerinde kullanır. Mitolojide taşların iyileştirici gücü olduğuna inanılır. Azerbaycan'da Taşpir adını alan taşlar çocuk isteyen kadınlara ümit kapısıdır. Kadınlar bu taşa göbeklerini değdirerek çocuk sahibi olabileceklerine inanırlar. Bunun bir başka şekli de kayaların üzerine yatarak hamile kalınacağına duyulan inançtır. Halikarnas Balıkçısı, Anadolu'da Kıztaşı adını alan kayaları romanlarında işler. Türk mitolojilerinde yer alan inancın bir başka versiyonu olan kayalar iki farklı motifte karşımıza çıkar.

Ötelerin Çocukları romanında kız kayası olarak adlandırılan kayalardan köyün kızları “Bahtım! Kocaya gidecek vaktim!..” diye bağırlar. Böylece kendilerine çabuk kısmet çıkacağına inanmaktadırlar. Benzer bir motif Deniz Gurbetçileri romanında da karşımıza çıkar. Köyde bir uçurumun ucunda bulunan kırmızı taşın hamile kalmak isteyen kadınlara bereket sağladığı düşünülür. Romandaki şahıslardan biri olan Cennet'in doğumu için bu kayaya başvurulmuştur. Cennet'in annesi hamile kalmak için kayanın üzerinde üç gece oturur. Bu üç gecenin ardından kısa süre sonra kadın hamile kalır. Romanda bu kayanın insanlara güç verdiği de inanıldığından bahsedilir. Kayada belli süre oturan insanlar üzerinde bu mekânın ve kayanın yarattığı etkiler anlatılır:

“Ne var ki sert ve güçlü deniz rüzgârı, insanın içine, kanına sert bir içki gibi işliyor, gövde kasları sertleşiyor, korkuyla beraber sevişme istekleri de insanın başını döndürüyordu. Halka göre uçurumların gökleri kavrayan şanı, denizin yumuşak, gülümseyen koynunda, zebunluktan yürüyemeyerek sendeleyeni ve yüzlerine ölüm gölgesi düşen ihtiyarlar, o dinçlik taşına gidip oturdular mıydı, gövdelerine değme bir güç gelirmiş, ağır taşları tüymüş gibi

fırlatıp atarlarmış, hoplar zıplarlarmış. Ondan sonra ölürlerse bile güçlülük kanısının verdiği rahatlıkla ölürlermiş.”²⁴⁴

Metinde bu taşın insana güç verdiği ve gençleştirdiği inancından bahsedilmektedir. Yazar, Merhaba Anadolu adlı eserinde kayalarla ilgili inanışların Yunan mitolojisinde geçen Priapos mitine dayandığından bahseder:

“Piriapos’un fallosu kırmızıya boyanırdı. Çünkü bazı kızlar evlilikleri uğurlu olsun diye, gerdek gecesi güveyi ile görüşmeden önce Piriapusa uğrarlardı!...

Anadolu, Yunanistan ve İtalya’da Priapus’a adanmış sivri kayalar ve tepeler vardı.(...) Genç kızlar buralara çıkarlar, kendilerine birer hayırlı koca yollaması için Priapus’a dua ederlerdi. Zamanla bu kayaların Priapus’a ait olduğu unutulmuş, ancak eski gelenek sürdürülmüştür. Buralara “kısmet kayaları” denmiştir. Kızlar bu kısmet kayalarına çıkarak: “Bahtım! Kocaya gidecek vaktim!..” diye bağırırlardı.”²⁴⁵

Halikarnas Balıkçısı, kaynağı mitolojiye dayanan taşla dair inanışları romanlarında halkın geleneklerini yansıtmak ve insanların kadere anlayışlarını anlatabilmek için kullanmıştır.

5.TABIATLA İLGİLİ MİTOLOJİK UNSURLARI

5.1 Adamotu

Adamotu adlı bitki gövdesinden sarkan köklerle bir insana benzer. İsmi de bu özelliğine bağlı olarak almıştır. Bilimsel adı Mandragor’dur. Deniz Gezgin Bitki Mitosları adlı kitabında insanların bu bitkiye yükledikleri mitsel değerleri açıklar:

“Şeklinden ötürü insana benzetilen bitki değişik toplumlar tarafından tılsımlı olduğuna inanılmıştır. Büyülerde aranan bir bitki olmuş, bir kişinin âşık edilmesi, dileğin gerçekleştirilmesi, çocuğu olmayanlara ve hasta olanlara şifa olması için kullanılmıştır.

Uyuşturucu etkisi olan bitkinin bereket getirdiğine inanılır. Cinsel istek uyandırdığı için aşk elması ya da adamotu elması olarak da adlandırılmıştır. Otu topraktan ayıran kimseye

²⁴⁴ Halikarnas Balıkçısı, **Deniz Gurbetçileri**, s.187

²⁴⁵ Halikarnas Balıkçısı, **Merhaba Anadolu**, s.217

ölüm getirdiğine, toprağında beslediği kişiye de mükâfat getirdiğine inanılır. Geceleri ay gibi ışıl ışıl parladığına inanılır.”²⁴⁶

Yukarıda anlatıldığı gibi mitolojide değişik özellikler yüklenen adamotu bitkisi Halikarnas Balıkçısı'nın iki eserinde karşımızda çıkar. Bulamaç romanında kahramanlardan biri olan Martı ve Asım Kaptan ziyaret ettikleri Kefaluka kasabasında bu bitkiyi ararlar. Asım Kaptan az bulunan adamotunu Martı'ya göstermek istemektedir. Bu vesile ile bitkinin mitolojide kazandığı değer de anlatılır. Asım Kaptan bitkiyi Martı'ya anlatmaktadır:

“Biliyor musun, bu mandragoru Doğuda eskiden beri mukaddes sayarlardı. Şimdi göreceksin ya, birkaç köklü koca bir turpa benzer. Topraktan çıkarılınca ağlayarak doğan süt bebekleri gibi büklüm büklüm olup toplanırlar sonra çözülüp acı acı miyavlarlar. Bu devasa bayır turpumsu nebatın gövdesinden insan bacağı, kolu ve ucu gibi çıkan ikinci derecedeki kökleri görenler bunu bir insan yavrusu sanmışlar, onun için adını “Nebatı âdem” koymuşlar.”²⁴⁷

Mandragon adını alan bu bitki “Adamotu” adlı hikâyeye de yazar tarafından ele alınır. Hikâyede bir örenin içinde bulunan ve çürümüş insan cesedini andıran bir nesne bulunur. Bunun yıllar önce kaybolan iki küçük kız çocuğunun cesedi olduğu düşünülürse de nesneyi bulan anlatıcı, bunun adamotu bitkisi olduğu bilgisini verir:

“Bunlar insan değil, fakat vaktiyle yeryüzünün her yanını kaplamışken sonraları cinsi tükenen ve pek seyrek olarak Ege kıyısında kalmış olan ‘Mandragora’ yani ‘Bitkisel Adem’ Adamotu kökleri idi. Bu koskocaman havucun ya da turpun kökünden ve gövdesinden insan bacağı, kolu ve avucu gibi ikinci kökler uzar. Bitkisel Adem topraktan çıkınca, tıpkı denizden çıkarılan balık gibi çırpınır. Işıktaki kökün kabukları çatlar. İçindeki gazlar bu çatlaklardan uçarken, kök ağlayan insan yavrusu gibi ‘mırıl mırıl’ mırıldar, inler, bükülür, kıvrınır. ... Havuç zamanla kutsallaşa kutsallaşa evliya olur. Ona dua edilir.”²⁴⁸

²⁴⁶ Gezgin, **Bitki Mitosları**, s.14

²⁴⁷ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, s.255

²⁴⁸ Halikarnas Balıkçısı, **Gençlik Denizlerinde**, s.181

Yazar, Bulamaç romanında adamotu bitkisi hakkında özellikle bilgi vermek istemiş, bu sebeple Kefaluka kasabasına ziyareti kurgulamıştır. Adamotu hikâyesinde ise bu bitki hikâyenin kurgusunun kurulması için kullanılmıştır.

5.2 Ağaç

Ağaç, değişik kültürlerde ve toplum inanışlarında yer edinmiş bir bitkidir. Ağacın küçük bir tohumdan binlerce meyveli ya da çiçekli yüksek bir bitki haline dönüşmesi onun simgeleşmesini sağlamıştır. İnsanlar, kökleriyle yeraltına dallarıyla gökyüzüne uzayan ağaca kutsal özellikler yüklemişlerdir. Onu kâinatın sırlarını anlama yolunda kullanmışlardır.

Ağaç figürü, özellikle yaratılışla ilgili Şamanist inanışlarda özel bir yere sahiptir. Şamanizm’de dünyanın canlı olduğuna, ağaç ve bitkiler de dâhil her şeyin bir ruh taşıdığına inanılır. Ve bu evrenin döngüsel olarak kendini yenilediği düşünülür. Ağacın kış ayında yapraklarını döküp baharda canlanması ağacın bu döngüsel yenilenmede simgeleşmesini sağlamıştır. “Evren Ağacı” adıyla simgelenen bu anlayışa, Eliade tarafından da açıklama getirilmiştir. Eliade, bu ağacın ilkel toplumlarca kutsallığın, doğurganlığın ve yenilenmenin simgesi olarak görüldüğünden bahseder:

“Birçok arkaik gelenekte dünyanın kutsallığını, doğurganlığını ve sürekliliğini ifade eden Evren Ağacı yaratılış, verimlilik, sırra erme fikir ve kavramlarıyla ve son aşamada da mutlak gerçeklik ve ölümsüzlük fikriyle ilişki içinde bulunur. Böylece Evren Ağacı, Hayat ve Ölümsüzlük Ağacı olur.”²⁴⁹

Eski Türklerde de Evren Ağacı anlayışı görülmektedir. Yalnız burada bu ağaç “Dünya Ağacı” adını alır. Türklerde ağaç, yeri ve göğü birleştiren kutsal bir unsurdur. Kökleriyle yeraltına inerken, dallarıyla göklere yükselir. Böylece dünyanın üç katını -gök, yer, yeraltı- birbirine bağlar. Dünya Ağacı’nın yeryüzünün göbeğinde olduğuna inanılır. Dünyadaki ağaçların en büyüğü

---

²⁴⁹ Mircea Eliade, **Şamanizm**, Çev: İsmet Birkan, İstanbul, Om Yayınları, 1999, s.304

olarak görülür ve Türklerde en yüce Tanrı olarak görülen Tanrı Bay Ülgen'in bu ağacın tepesinde oturduğuna inanılır.²⁵⁰Dokuz insan ırkının bu ağacın dallarından türediği anlatılır. Burada görüldüğü gibi Türk mitolojisinde yer alan türeyiş destanlarında ağaç, ana gibi görülür. Her şeyin var olmasını sağlayan bir unsur olarak anlatılır. Yakutlarda da insanın ağaçtan ve bu ağaçtan akan hayat suyundan türediğine inanılır. Yine Yakut mitolojisine göre şamanın kapısına diktiği ağacın dalları arasında doğacak çocukların ruhları kuş biçiminde uçuşur. Uygurların türeyişle ilgili mitlerine göre de ilk insan küçük bir adacık ortasında bulunan bir ağaç kovuğundan türemiştir ve bundan dolayı bu insana ağaç kovuğu anlamına gelen "Kıpçak" adı verilmiştir.²⁵¹

Kutsal ağacı şamanlar bir merdiven gibi kullanırlar. Gökyüzüne yaptıkları ruhsal yolculuğu kutsal ağacı araç olarak kullanarak yaparlar. Böylesine önemli özellikler ve anlamlar yüklenen ağaçlara verilen kutsallık zamanla değişen inanç yapısına rağmen kaybolmaz. Bu sebeple ağaçlar Türk kültüründe korunan ve değer verilen bitkilerdir. Azerbaycanlılar "Dedebaba ruhu" günlerinde kesinlikle ağaç kesmezler. Geleneksel görüşlere göre de ağaç kesmek günah sayılmıştır.²⁵²

Halikarnas Balıkcısı Deniz Gurbetçileri romanında karakterlerinden biri olan Selim'in yaşadığı köyde bulunan ulu bir ağaçtan bahseder. Ağacın yüksekliği ve büyüklüğü köyde saygı uyandırmış, çevresindeki ağaçlar kesildiği halde bu ağaca dokunulmamıştır:

"Köyün gerilerindeki bir uçurumda ulu bir çam ağacı yükseliyordu. Köylüler o çamın tepesinden âlemler, denizler görünür diyorlardı. O koca çamın yanında geçmiş zamanda, o tek ağaç boyunda başka birçok çamlar varmış, ama o çoktan beri ömürlerini tamamlamış olan oduncular, ulu ağacın arkadaşlarının tümünü baltayla yere sermişler. Her nedense o tek ağaca kıyamamışlar. Ta neden sonra koca ağacın dört yanını pırnallar, yabansakızları, mersinler

---

²⁵⁰ J.P.Roux, **Orta Asya'da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar**, Çev: A. Kazancıgil ve L.Arslan, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2002, s.155

²⁵¹ Ögel, **a.g.e.**, s.93-94

²⁵² Beydili, **a.g.e.**, s.29

köpüre köpüre kaplamış. Kaplamış ama o tek ağaç olanların hepsinin ortasında akıl almayacak yüksekliklere sivrilekalmış. Çamın tepesi kendi başına bir ormandı. Tepesinden millerce uzaklıklar, oraya çıkanın ayaklarına kilim gibi serilirmiş.”²⁵³

Mitolojik inanışlara göre çevresinde tek kalan, büyüklüğü ve yüksekliği ile dikkat çeken ağaçlar kutsal olarak kabul edilmiştir. Metin Ergun, Dünya Ağacı kabul edilebilecek ağacın özelliklerini sıralamaktadır. Kutsal kabul edilecek ağaç yapraklarını yaz-kış dökmeyen ve meyvesiz bir ağaç olmalıdır. Etrafındaki ağaçlardan daha yaşlı olması gerektiğini belirtir. Ayrıca kutsal ağacın geniş ve koyu gölgeli olması gerektiğinden bahseder.²⁵⁴ Halikarnas Balıkçısı'nın eserinde bahsettiği ağaç da bu özellikleri barındırması itibariyle gelenekten gelen bir içgüdüyle insanlar tarafından dokunulmazlık elde etmiştir.

Yazar Bulamaç romanında karakterlerden biri olan Asım Kaptan'ın geceyi altında geçirdiği ağacı anlatır:

“Geceleri ulu bir çamın gövdesinde ateşini yakar, yemeğini pişirirdi. Ağacın gövdesi aydınlanırdı. Ağaç o zaman sanki bir mermer sütunun Karatid'i(iki üç bin sene evvel Halikarnas- Bodrum'da sütun başlığı yerine sırtıyla binayı taşıyan bir insan heykeli yapılırdı. Halikarnas Karya'nın merkezi olduğu için buna benzer sütun başlıklarına Karatid dendi.) imiş de sırtında gecenin karanlıklarını taşıyormuş gibi olurdu. Ağaç o iptidai ateşin bekçisi iptidai bir ilah gibi olurdu. Sanki toprağın bağrından fırlayan o eski ilahların biri.”²⁵⁵

Halikarnas Balıkçısı, ağacı anlatırken onu bir Karatid'e benzetmiş, göğü taşıdığını ima etmiştir. Bu benzetme akıllara Dünya Ağacı'nı getirir. Türk kültüründe Dünya Ağacı'nın gök, yer ve yeraltının birleştiricisi olduğunu söylemiştik. Bu bakımdan bu kutsal ağacın aynı bir çadırın ortasındaki direk gibi göğü taşıdığı düşünülür. Yazar aynı zamanda ağacı bir ilâha, Tanrı'ya benzetmiştir. Metinde “toprağın bağrından fırlayan o eski ilahlar gibi” ifadesiyle yazar, mitolojide her şeyin topraktan türediği inancına gönderme yapar. Yunan mitolojisinde bütün varlık ve

²⁵³ Halikarnas Balıkçısı, **Deniz Gurbetçileri**, s.207

²⁵⁴ Metin Ergun, “Türk Ağaç Kültü İnancının Dede Korkut Hikâyelerindeki Yansımaları”, **Milli Folklor**, 47, Güz, 2000, s. 22-30.

²⁵⁵ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, s.232

tanrıların topraktan doğduğuna inanılır. Bu yüzden toprak, ana tanrıça unvanına sahiptir. Bu inanış diğer toplumların mitolojilerinde de görülür. Yazar, ağacı ateşin bekçisi bir ilâh olarak göstermiştir. Bu ifadeyle Şamanist anlayışta ateşin bekçisi-efendisi olarak görülen şamanlar akla gelir. Aynı zamanda ağaç da ateşin bir unsuru olarak görülür.²⁵⁶ Toprağın ana tanrıça olarak görülmesi ve Şamanların ağaçla ve ateşle olan bağlantıları düşünüldüğünde farklı toplumların mitolojilerindeki özelliklerin yazarın ifadesinde bütünleştiği görülür.

5.3 Dağ

Dünya mitolojileri incelendiğinde tabiat unsurlarından biri olan dağın kutsal bir unsur olarak kabul edildiği görülür. Göğe uzanan ihtişamlı yapıları arkaik insanı etkilemiştir. Bu da dağın merkeze alınmasını ve kutsal güç kaynağı olarak görülmesini sağlamıştır. “Mitolojik işlevine göre eski düşüncede, doğum yeri, mağara ve beşik gibi sözcüklerle birlikte bir anlam grubu yaratır.”²⁵⁷

Türk ve Kızılderili topluluklarda kutsal dağlar, yeryüzünün merkezinde yer alır ve dünya eksenini oluşturur.²⁵⁸ Hatta bu dağların bir ruhu olduğuna inanılmıştır. Roux, araştırmasında; “dikeyliğin güçlü simgesi, ormanlarla, karlı kaplı, ulaşılmaz ve gizemli, dorukları göklere varan ve dolayısıyla göğü alttan destekleyen ve evrenin merkezinde bulunan dağ Türk ve Moğol efsanelerinde önemli bir rol oynamıştır.”²⁵⁹ der.

Türk mitolojisinde kutsal sayılan en önemli dağ Ötüken Dağı’dır. Hükümdarın bu dağda oturduğuna ve dağın kutsallığı ile bereket getireceğine inanılır. Altay Tatarlarında Ulu Tanrı Bay Ülgen’in, yarattığı kızıl dağda oturduğuna inanılır. Yakutlarda da Tanrı’nın yedi katlı bir dağ üzerinde yaşadığından söz edilir. Ögel,

---

²⁵⁶ Bkz: Yaşar Çoruhlu, **Türk Mitolojisinin Anahatları**, İstanbul, Kabalıcı Yayınevi, 2006, s.50; Beydili, **a.g.e.** s.28

²⁵⁷ Beydili, **a.g.e.**, s.145

²⁵⁸ Arzu yetim, “Türk ve Kızılderili Mitolojilerinde İnsan Doğa İlişkisi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalı, Eskişehir, 2007, s.36

²⁵⁹ J.P.Roux, **Türklerin ve Moğolların Eski Dini**, Çev. A. Kazancıgil, İstanbul, Kabalıcı yayınevi, 2002, s.156

Türklerin yüksek dağların zirvelerinin Tanrıya ulaştığını düşündüklerini ve bu dağlara kurban kestiklerini belirtir. Yunan mitolojisinde de benzer bir yaklaşım vardır. Kutsal kabul edilen dağ, Olympos adını alır. Tanrıların bu dağın üzerinde yaşadığına inanılır.²⁶⁰ Destanlarda bundan başka yer alan bir diğer dağ İda Dağı'dır.

İda Dağı, günümüzde Edremit Körfezinin kuzeyinde Kaz dağı olarak bildiğimiz dağa verilen mitolojik isimdir. İki farklı İda Dağı vardır. Bunlardan bir diğeri Girit'tedir. Girit'te bulunan İda Dağı mitsel hikâyelerde Zeus'un büyütüldüğü dağ olarak geçer. Bugünkü adıyla Kaz dağı olarak bilinen İda Dağı ise mitolojide birkaç hikâyeye mekân olmuştur. Bu dağda Paris, tanrıçalar için hakemlik etmiş; Zeus, Troya savaşını bu dağdan izlemiş; Ganymedes bu dağda çobanlık yaparken Zeus'un isteğiyle kaçırılıp Olympos'a getirilmiştir. Aynı zamanda bu dağ Kybele'nin oturduğu dağ olarak geçer.²⁶¹

Halikarnas Balıkçısı'nın Aganta Burina Burinata ve Bulamaç romanlarında İda Dağı'ndan bahsettiğini görürüz. Aganta Burina Burinata romanında Mahmut'un gemide giderken gördüğü tabiat unsurları anlatılmaktadır:

“... geceleyn Girit'in ay ışığında karlarıyla ağaran üç bin metrelik İda Dağı, ...”²⁶²

Bulamaç romanında da çevre, okuyucuya tanıtılırken dikkat çeken İda Dağı karlı tepesi ile ufuktan görünmektedir:

“Kıyı dantela gibi girintili çıkıntılıydı. Oradan ötede Arşipel'in çelik aynası ufuklara kadar parlıyordu. Güney ufkunun kenarında ise Girit'in İda Dağı'nın karlı başı ağarıyordu.”²⁶³

---

²⁶⁰ Bkz: Ögel, **a.g.e.**, s.278; Beydili, **a.g.e.**, s.145 ; Grimal, **a.g.e.**, s.318 ; Karen Armstrong, **Mitlerin Kısa Tarihi**, Çev: Dilek Şendil, İstanbul, Merkez Kitapçılık, 2005, s.21

²⁶¹ Bkz: Halikarnas Balıkçısı, **Anadolu Efsaneleri**, s.66; Erhat, **a.g.e.**, s.164; Necatigil, **a.g.e.**, s. 60

²⁶² Halikarnas Balıkçısı, **Aganta Burina Burinata**, s.118

²⁶³ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, s.86

Metinlerden de anlaşıldığı gibi yazar, Girit'te bulunan İda Dağı'nı anmaktadır. Bu dağın mitolojide değer kazanmasına sebep olan yüksekliğine vurgu yapmaktadır. Yazar, bunlar dışında mitolojide dağlar için yapılan kişileştirmeleri kimi zaman eserlerinde yansıtır. Bahaeddin Ögel, tabiat varlıklarına kişilik ve şahsiyet verilmesini, mitolojinin ana karakterlerinden biri olarak görür.²⁶⁴ Türk mitolojisinde dağların bir dağ olarak değil, hisler ve duygularla yoğrulmuş, kişilik kazanmış birer varlık olarak karşımıza çıktığını ve mitolojinin de bu demek olduğunu belirtir.²⁶⁵ Halikarnas Balıkcısı'nın Turgut Reis romanında Ögel'in açıklamalarına örnek teşkil edecek şekilde dağların kişileştirildiğini görürüz:

“Dağ ve tepelerinin aralıklarında yağmurun bıraktığı yedi renk eğmeçleri göklerden sarkıyordu. Tepeler birbirine öfkeyle homurdanıyor ve gürültülerini doruktan doruğa gönderiyorlardı. Göklere meydan okuyan koca bir tepe öteki dağların küfürlerine fena halde kızdı ki, altındakileri bir şimşekle cayır cayır yaktı. Dağların hepsi zangır zangır titreyerek algılandılar.”²⁶⁶

Halikarnas Balıkcısı, gök gürültüsünü ve çakan şimşekleri metinde dağlara yüklemiştir. Sınırlı dağlar, birbirlerine meydan okumak için homurdanmakta, şimşekler çaktırarak altındakileri yakmaktadır. Yazarın Deniz Oğlu hikâyesinde de benzer ifadelerle dağ ve tepeler kişileştirilmiştir:

“Tepeler birbirlerine öfkeyle homurdanıyor ve gürültüyü doruktan doruğa yolluyordu. Göklere meydan okuyan koca bir tepe, öteki dağların sövüp saymalarına fena kızdı ki, kalkıp altındakileri bir şimşekle cayır cayır yaktı. Bütün dağlar, titreye titreye ona, “ağamsın” diyerek yankı verdiler.”²⁶⁷

Yazarın eserlerinde, mitolojilerde yapılan kişileştirmeler yukarıda verilen örneklerde olduğu gibi görülmektedir. Halikarnas Balıkcısı, mitolojide olduğu gibi dağlara bir ruh vermekte ve onlara insan özellikleri vererek onları betimlemektedir.

---

²⁶⁴ Ögel, **a.g.e.**, s.451

²⁶⁵ **a.e.**, s.441

²⁶⁶ Halikarnas Balıkcısı, **Turgut Reis**, s.32

²⁶⁷ Halikarnas Balıkcısı, **Çiçeklerin Düğünü**, s.75

Yazar betimlemelerinde dağların yüksekliğine yaptığı vurgu ve dağlara yüklediği kişilik ile bu tabiat unsurlarına eserlerinde mistik bir özellik katar.

5.4 Deniz

Deniz, Halikarnas Balıkcısı'nın eserlerinde yoğun bir şekilde işlenen bir unsurdur. Yazar'ın denize yüklediği anlam ve değer, denizi her şeyin üstünde ve her şeyi belirleyen bir güç pozisyonuna taşır. Bu yaklaşım, yaşam ve kader olgusunu denizin tasarrufuna sokarak onu tanrı konumuna getirir. Kişilere ve olaylara tabiatın müdahalesi vardır. Bu müdahale, deniz, rüzgâr, güneş, ay, yıldız, bulut gibi doğanın unsurlarıyla birlikte gerçekleşir. Ve bu unsurların her biri kişileştirilir. Deniz; özellikle yaşamın ve yaratıcılığın simgesi olarak insanla özdeşleşir, yaşamın ana kaynağı olarak karşımıza çıkar, iyiliklerin, coşkuların beşiği olarak gösterilir. Kimi zamansa bütün olumlu özelliklerine zıt bir şekilde yok edici özellikte gösterilir.

Aganta Burina Burinata romanında Mahmut karakteri, bir denizci çocuğu olarak bize tanıtılır. Ailesinin bütünün erkeleri denizde boğularak ölmüştür. Bu sebepten babaannesi denizi, erkekleri ayartan zehirli bir kadın gibi görür. Mahmut için ise deniz, aynı bir sevgili gibidir. Onun için gelinliğini giymiş bir kızdır. Mahmut da denizci olur. Tekneyle denize açılan Mahmut, denizin farklı hallerine tanık olur. Onu bazen fırtınada tir tir titreyen biri olarak hayal ederken bazen ahlâksız bir kadına benzeter. Romanın ilerleyen sayfalarında Mahmut'un çok sevdiği denizden ayrı kaldığını görürüz. Bu süre sonunda denizle yeniden karşılaşır:

“Üç yıla yakın bir zamandan beri yüzünü görmemiş olduğum ilk sevgilimle göz göze gelmiştik... Ben büyümüştüm, o ise çocukluğumda neyse gene oydu. Gençti, güzeldi, maviden yeşile kayıp değişen duvağının ardında bana hazin hazin gülümsüyordu. Bana, “Sadakatsiz, aldatıcı” diyordu, “Beni niye bırakıp kaçtın?” diye soruyordu.”²⁶⁸

---

²⁶⁸ Halikarnas Balıkcısı, **Aganta Burina Burinata**, s.198

Mitolojide denizlerin doğurganlık özelliğinin kişileştirilmiş tanrıçası Tethys'tir.²⁶⁹”Dünyanın bütün ırmakları da Okeanos'la Tethys'ten doğma sayılır.”²⁷⁰ Yukarıdaki metinde bir dişi olarak betimlenen deniz, Tethys kişileştirmesine daha uygundur. Sonrasında bu kişileştirme arzu dolu bir kadına dönüşür. Mahmut, denizin onu çağırıldığını hisseder:

“Gel! Gel de koynuma gir! Öpüşümle sana can vereceğim. (...) Açık hava, açık deniz ve açık ışığa fırla! Gel de dalgalarımla savaş, kılıç pruvanla onları biçip yenerek zaferinle mağrur, üzerlerinle bin, rüzgârın gözüne işle, fırtınaları paçavralar gibi yırtarak ileri geç! Deniz ejderinin rakibi, yunus balığının yoldaşı, yoksul martının tesellisi, kaptanın gururu, denizcinin türküsü ol! Gel, benim beyaz sevgilim, gel!”²⁷¹

Görüldüğü gibi deniz, Halikarnas Balıkçısı'nın romanlarında bir kadın olarak imgelenir. Mitolojide de denize karşı aynı bakış açısı hâkimdir. Deniz içinde birçok canlı barındırır ve doğurgan olarak görülür. Bu bakımdan bir kadın olarak tasavvur edilir. Bu anlayış psikoloji araştırmalarına da yansımıştır. Carl Gustav Jung'ın Dört Arketip kitabında anne arketipinin özellikleri anlatılır. Bunlara baktığımızda Halikarnas Balıkçısı'nın denize yüklediği özelliklerle uyuştuğunu görürüz. Anne arketipi yutan, baştan çıkarıcı ve zehirleyen kadın özelliklerini taşır. Yukarıya aldığımız örneklerde denizin bu özellikleri taşıdığını görüyoruz. Bunun yanında anne arketipi iyi özellikler de barındırır. Anne; bakıp büyüten, iyi olandır. Bereket ve besin sağlayan bir varlık olarak görülür. Deniz, bahsedilen bu özelliklerin hepsini yazarın romanlarında bünyesinde taşımaktadır. Hatta bir sevgili olarak görülür. Denize yüklenen bütün bu özellikler, romanda denizi bir mekân unsuru olmaktan çıkarıp, ruhu olan bir insan gibi şahıs kadrosuna dâhil olmasını sağlar.

Ötelerin Çocukları romanında da dişi olarak gösterilen deniz, aynı zamanda doğurganlık özelliği yüklenerek anne olarak imgelenmiştir. Ergenliğe giren Elif'le beraber, deniz de “ilk ana” olarak tanımlanır:

---

²⁶⁹ Gezgin, **Su Mitosları**, s:15

²⁷⁰ Erhat, **a.g.e.**, s.307

²⁷¹ Halikarnas Balıkçısı, **Aganta Burina Burinata**, s.197–198

“Elif, gövdesinin ay ışığı ve yıldız parıltısıyla değil, denizin bağrından patlayan can volkanının aleviyle aydınlanıp ağardığını gördü.

İlk ana! Deniz bir ucundan öbür ucuna bir hayal kasırgası, derinliğince de, bir hayat uçurumu kesilmişti.”²⁷²

Ergenliğe girerek doğurganlık özelliği kazanan Elif ile içinde binlerce canlı barındıran deniz arasında bir ilişki kurulur. Yazar, mitolojide denize yüklenen doğurganlık, üretkenlik özelliğini kullanarak Elif’in vücudunda meydana gelen değişimleri anlatır.

Deniz Gurbetçileri romanında yazarın ilk romanında olduğu gibi denizin zehirli, ahlâksız bir kadın olarak düşünüldüğünü görürüz. Hacer, kocasının kendini Zırtlan Zehra ile aldattığını öğrenir. Bu olayın ardından kocasının ölüm haberini alır. Bütün bunlar aklını oynatmasına sebep olur. Artık Zırtlan Zehra ile denizi birbirine karıştırır; hangisi “kaltak” ayırt edemez. Artık Hacer, hem denize hem de Zehra’ya “Kaltak” diyerek içindeki zehri kismaktadır. Hacer denizi, erkekleri çağıran kötü bir kadın olarak görür. Deniz çağırışlarıyla erkekleri etkileyen bir dişi varlığa benzetilmiştir. Çünkü deniz de Zehra gibi Kaptanın peşini bırakmamış ve en sonunda ona sahip olmuştur. Yazarın “kaltak” ifadesini ısrarla kullandığını görürüz:

“Son olarak Süleyman Reis de dönüşü olmayan bir deniz gurbetine çıktı. Ölüsünü bile deniz geri vermedi. Böylece Kara Hacer’in soy sopunun tüm erkekleri, ‘O kaltak’da boğulmuşlardı.”²⁷³

Yapılan açıklamanın ardından Kara Hacer’in denize karşı tutumu verilir. Kara Hacer denizi bir kötü bir kadın gibi görmekte, ona “kaltak” demektedir. Ailesinden tek kalan torunu Aliş’e deniz hakkında öğüt verir:

“Bak, bak şu kaltağa? Babamı öldürdükten sonra dedeni ve senin babamı da boğdu! Onun sesine sakın kulak verme! Babaları, kocaları, kardeşleri ve oğulları büyüleyip baştan çıkararak, onları yiyen hep bu kaltaktır. Bir gün sana da gülümseyecek, ‘Gel, gel civanım,

²⁷² Halikarnas Balıkcısı, **Ötelerin Çocukları**, s.141

²⁷³ Halikarnas Balıkcısı, **Deniz Gurbetçileri**, s.42

canımın içi, kucağıma gel, gel sevişelim!’ diye seni de ayartmaya çalışacak. Senin ta can kulağına seslenecek. Lanetleme! Kaltak! Hep öyle tatlı tatlı konuşur erkeklere. Sana: ‘Gel beri delikanlım, sensin sevgilim’ diye bağıınca, ‘hayır, hayır!’ diye bağır suratına onun. ‘Hani dedem, babam, amcalarım? Bana onları geri ver’ diye haykır. Hele o kenarları ak köpüklü mavi eteklerini kaldıra kaldıra, sana fişş diye çıplak karnını, çıplak kalçalarını, gel gel diye gösterirse, tükür onlara! Gitme ona! Gitme o kaltağa. Bana yemin et.”²⁷⁴

Yazarın hikâyelerinde de denizin kişileştirildiğini görürüz. Egenin Öfkesi hikâyesinde deniz kişileştirilmiş, şahıslardan biri olmuştur. Yalnız deniz, burada mitolojide ve psikolojide kazandığı kadın, anne, sevgili imgelerinin dışında ele alınır. Kızgın ve intikam duygusuyla hareket eden bir şahıs olarak kişileştirilir. Hikâyede deniz, foku döverek öldüren Aksî Mahmut’tan intikam alan biridir. Aslında burada aşırıya kaçan insanlara karşı ceza veren bir tanrı gibi işlenmiştir:

“Ama bir fişilti, hışilti, bir susmadan sonra, bu kez sol yanda başka bir kaya horlamaya başlıyordu. Aynı zamanda, yüzlerce kulaç dipte, esrarlı ejderlerin binlerce gözle parladığı görülüyordu. (...)

(...)onu, kayaların diş gıcırdatan, köpüren, hırlayan çatlaklarına sıkıştırıyor, çeneleri arasında testerelemesine çiğniyordu.

Sabaha doğru deniz onu kumsala tükürdü...”²⁷⁵

Açıklıklar Yolcusu adlı hikâyede ise denizin yeniden bir kadın olarak kişileştirildiğini görürüz. İstek dolu bir kadın olarak işlenen deniz, denizciyi çağırılmaktadır:

“Deniz, o taze taze tuz kokan ılık nefesiyle, seven bir kadın gibi kayığa doğru soluyordu. “Gel! Gel!” diye türkü söylüyordu.”²⁷⁶

Halikarnas Balıkçısı eserlerinde, içinde birçok canlıyı barındıran denizi sadece bir mekân unsuru olarak kullanmamış, onu kişileştirmiştir. Yazar, mitolojilerde

---

²⁷⁴ a.e., s.42

²⁷⁵ Halikarnas Balıkçısı, **Ege’dan**, s. 41–42

²⁷⁶ Halikarnas Balıkçısı, **Gençlik Denizlerinde**, s. 18

denize karşı oluşan bakış açısına paralel olarak denizi doğurganlığı ve dişiliği ile ele almıştır.

5.5 Mevsimler

Mevsimlerin oluşumu yeniden doğuş mitleriyle açıklanır. Kendini yenileyen dünyada bahar, yeni yılı temsil eder. Bu durum da toprak ana motifiyle yakından ilgilidir. Değişik toplumların mitolojilerinde benzer mitlerle mevsimlerin oluşumu açıklanır. Baharın gelişi mitolojide yeniden doğuşu simgeler. Tüm dünyanın kendini yenilediğine, doğanın ölüp dirildiğine inanılır.²⁷⁷

Türk mitolojisinde bahar Nevruz ile kutlanır. Nevruzdan önceki son Çarşamba gecesi doğadaki her şeyin bir an durduğuna sonrasında yeniden canlandığına inanılır.²⁷⁸ Yunan mitolojisinde bu durum iki farklı mit ile simgeleşir. Bunlardan biri Adonis, diğeri Demeter ile kızı Persephone'nin mitidir.

Demeter'in kızı Pershophone Yeraltı Tanrısı Hades tarafından kaçırılmış ve nar meyvesi ile kendisine bağlanmıştır. Toprak ve Bereket Tanrıçası Demeter, bu olayın üzüntüsüyle görevlerini yapmaz olmuş ve yeryüzünde kuraklık baş göstermiştir. Bunun üzerine Demeter'le anlaşmayı kabul eden Zeus, kızın yılın üçte ikisini yeryüzünde geri kalan zamanını da kocasının yanında geçirmesi kararını almıştır. Pershophone'nin yeryüzüne çıkması bahar ayını getirir. Bütün doğa canlanır. Bereket ve ölümün mevsimlerle nitelendirildiği bu mitte yeraltında yaşayan Persephone toprağa gömülmüş tohumu simgelemektedir. Persephone'nin annesine kavuşması ise insan ve hayvanları besleyen tohumun büyümesidir.

Demeter ve kızı Persephone'un miti, Mısır'da İsis ve Kocasısı Osiris mitine dönüşmüştür. Burada da Yer altı tanrısı Seth tarafından öldürülmek istenen Osiris'i

---

²⁷⁷ Armstrong, a.g.e., s.42

²⁷⁸ Beydili, a.g.e., s.431

karısı İsis arayıp bulmuş, dünyaya yeniden bolluk ve bereketi getirmiştir. Osiris burada bereketi temsil eder.²⁷⁹

Aynı şekilde Adonis mitinde de aşk ilişkisi sonucu oluşan olaylar mevsimleri simgeler. Bu sefer âşık olunan kişi güzelliği ile ünlü, kral oğlu Adonis'tir. Kendisine âşık olan Aphrodite yüzünden delikanlı bir yaban domuzu tarafından öldürülür. Aphrodite'in üzüntüsüne dayanamayan tanrılar, Adonis'in yılın altı ayını yeryüzünde geçirmesine izin verirler. Onun yeryüzünde geçirdiği zamanlar aşk cümbüşü içinde fişkırpıp yeşeren bitkisel varlığı simgeler.²⁸⁰ Adonis, Temmuz anlamına gelmektedir. Onun yeryüzünü terk edip yeraltına çekildiği sonbahar mevsiminde doğa canlılığını yitirmekte ve sararıp solmaktadır.

Adonis mitinin bir benzeri Sümerler'de tanrıça İnanna'nın yer altına inmesi sonrasında yeryüzüne çıkarak Dumuzi (Adonis) ile buluşması ile gerçekleşir. İnana Babil'de İshar, Suriyede Astarte adını alır.²⁸¹

Aganta Burina Burinita romanında yeni evlenen Mahmut ile Ayşe arasında yaşanan aşk ve mutluluk bahar ayında doğada meydana gelen canlılık ile anlatılmıştır:

“Bahardı. Toprakların nabzı kudretle çarpıyor, ağaçların şişen tomurcuklarından yeşil alevler fişkıryordu. Bir uzun öpüş kadar yüz kısa öpücük ve yüz kısa öpücük kadar uzun öpüşlerle o uzun bahar günlerini kısacık saniyelermiş gibi sevinçle geçiriyorduk.”²⁸²

Burada “toprağın nabzının çarpması”, “ağaçların şişen tomurcuklarının fişkırması” ve bununla beraber iki sevgilinin yaşadığı aşk, akıllara Adonis ve Aphrodite imgesini getirir. Yazar başarılı şekilde montaj tekniğini uygulamıştır. Aynı

---

²⁷⁹ R. Emmanuel, **Hint, Yunan ve Mısır Mitolojilerinde Gizemli Bilgilerin Kaynakları**, Çev: Haluk Özden, İstanbul, RM Yayınları, 1995, s.31-39

²⁸⁰ Erhat, **a.g.e.**, s.12

²⁸¹ Armstrong, **a.g.e.**, s.40

²⁸² Halikarnas Balıkcısı, **Aganta Burina Burinata**, s.160

romanında Diktiğin Hüseyin Dayı adlı çiftçinin toprağa olan sevgisi bahar ayında yaşanan değişimle dile getirilmiştir:

“Benim toprak böceklerin uyanmasıyla tava gelir. O zaman ben tarlaya yamyassı yatar ve kulağımı toprağa verir dinlerim. Karıncalar yuvalarının kapılarını açmadan önce içeride hazırlığa başlarlar. Onların kıpırdanışı, kulağa derinden derine gök gürültüsü gibi gelir. İşte o zaman toprağın da uyanmak üzere olduğunu anlarım.”²⁸³

Toprağın uyanması böceklerin, karıncaların yeraltından yeryüzüne çıkışına; onların hareketine bağlanmış, bunu anlayabilmek için topraktan gelen seslerin dinlendiği belirtilmiştir. Toprakta meydana gelen değişim, mevsimlerin oluşumu ile ilgili iki miti de çağrıştırır. İki mitte de yeraltından çıkan mitolojik karakterler ile bahar gelmekte doğa canlanmaktadır. Sanki çiftçi bu iki mitsel karakterin hareketini takip etmektedir. Ötelerin Çocukları romanında bu iki mitsel unsura farklı bakış açısıyla yaklaşılır. Elif hayvanlarını alarak kıyıya gitmiştir. Bahar ayıyla doğada meydana gelen değişim dile getirilir:

“Mevsim gençti. Karada, güneş ve bal sızan çiçeklerin özsuğu, insanın adeta nabzını çınlatıyordu. Denizse mavi mavi yanyor, göz kamaştırıcı ışığını ta uzaklara yayarak alabildiğine parıldayıp kıpırdatıyordu.”²⁸⁴

Yazar mitolojide olduğu gibi bahar ayını genç olarak nitelemektedir. Bu doğa hareketi; dünyanın kendini yenilemesi, gençleşmesi olarak mitolojide yorumlanır. Böylece dünya sürekli kendini yeniler ve yaşlanmaz. Aynı yaklaşımla Deniz Gurbetçileri romanında Ayşe konuşturulur:

“ ‘Kocadık ama, şu dünyanın gençliğiyle genciz daha, değil mi ya?’ dedi.”²⁸⁵

Balıkçı, zaman unsurunu çeşitli duygu ve olayları daha canlı ve somut şekilde açıklamak için araç olarak kullanırken onu simgeleştirmiştir. Bunu yaparken de

---

²⁸³ a.e. ,s.168

²⁸⁴ Halikarnas Balıkçısı, **Ötelerin Çocukları**, s.137

²⁸⁵ Halikarnas Balıkçısı, **Deniz Gurbetçileri**, s.119

mitoloji bilgisini kullanmıştır. İfadelerinde görülen mitolojik unsurlar kendi üslubuyla birleşerek ona has bir imgeler silsilesi oluşturmuştur.

5.6 Toprak

Toprak bünyesinde yetiştirdiği bitkiler, beslediği canlılar ile ilkel insanın bakış açısında kendine kutsal bir yer edinmiştir. Taşdığı bu özellikler ile hayatın temeli olarak görülmüştür. Dünya mitolojilerinin genelinde ilk ulu başlangıç, bolluk ve bereket getirendir.

Doğurganlık özelliği nedeniyle toprak dişi olarak görülmüştür. Aynı bir kadının rahmi gibi tüm yaratıkları içinde barındırmaktadır. “Toprak ana” ifadesi de buradan gelir. Bu, daha sonra “Ana Tanrıça”ya dönüşecek Suriye’de Anat; Mezapotamya’da İnana; Mısır’da İsis; Yunan’da Gaia, Kybele, Demeter; Türklerde Ulu Ana gibi isimler alacaktır.²⁸⁶

Türkler sağlık, refah ve bolluk içinde yaşamının şartının Yer Ana’nın ya da Ulu Ana’nın iradesinde olduğuna inanırlar. Yakutlar, Yer Ana’nın insana güç verdiğini düşünerek çelimsiz çocuklarını toprağa gömerler. Topraktan beslenerek güçlenecekleri inancı hâkimdir. Aynı düşünce Yunan mitinde de görülür. Daha önce ele aldığımız Antius miti bunu kanıtlar. Antius, güçlü bir devdir. Dövüş esnasında gücünü toplamak için anası olan toprağa dokunur.

Halikarnas Balıkcısı’nın romanlarında, toprağın dişi kimliği ile betimlendiğini görürüz. Aganta Burina Burinata eserinde çevrenin betimlemesi yapılı:

“Akşam güvertede yan yana yatıyorduk. Güneşle ısınmış yaban nanesinin tatlı ve ısırcı soluğu, dağların kudretli kalçalarından fırlayan kıyı rüzgârıyla kayığa geliyordu.”²⁸⁷

Toprak doğurucudur. “Dağın kudretli kalçaları” ifadesi ile hem yarattığı dağlar, hem de kendisi akla gelmektedir. Yunan mitolojisinde toprağı temsil eden Gaia

²⁸⁶ Bkz: Beydili, a.g.e., s.574, Armstrong, a.g.e., s.36

²⁸⁷ Halikarnas Balıkcısı, *Aganta Burina Burinata*, s.131

zamanla önemini yitirmiş, ana toprak tanrıça olarak yerini Demeter ya da Kybele gibi toprak bereket tanrıçalarına bırakmıştır.²⁸⁸ Kybele, doğayı bütün canlılığı, verimliliğiyle simgeleyen bir tanrıçadır. Analık vasfını yalnız insan niteliğinde değil, doğal ve evrensel bir ilke olarak canlandırır.²⁸⁹ Bu özellikleri bakımından aşağıya aldığımız metinde toprağın betimlemesinde daha çok Kybele'nin izleri görülür. Mahmut, denizciliği bırakıp çiftçi olmuştur. Toprakta aldığı verim onu mutlu etmiş, toprakla denizi karşılaştırmaya başlamıştır:

“Sessiz toprak, sesli denize benzemiyordu; ona verdiğim emeğe, bin bir renk, bin bir güzel koku ile çiçekle cevap veriyordu. Sanki kendisine karşı gösterdiğim ilgiden dolayı bana karşı şükran duyuyordu. Onu sapanla sürdürdüm mü, sürülen yeri sapanla sadık kalarak öylece kalıyordu. Atılan tohumu bağrına kabul ediyor, onu sıpsıcak, nemli tutuyor ve uçar hayvanlardan gizleyerek koruyor ve konunda yavru emziren ana gibi besliyordu. Ta ki günü gelince, atılan tohum canlı özsuyla yeşil ve çiyleyle titrek, gelin gibi bir fidan olarak bana mis gibi kokan çiçeğiyle tat sızan yemişini, “Bak, nasıl büyüttüm sana!” diye veriyordu. Toprak tam bir kadın kadıncıktı, okşanmaktan hoşlanıyordu.”²⁹⁰

Metinde toprak hem bir kadın olarak düşünölmekte hem de Kybele gibi bereketi, koruyuculuğu, canlılığı ile anlatılmaktadır. Bulamaç romanında da toprak bir dişi varlık olarak gösterilir. Mahmut'un arazisi betimlenirken Toprak Tanrıçası'nı çağrıştıran ifadelere yer verilir:

“O dağlardan akan bir su, Mahmut'un arazisini ikiye ayırırken, kudretli kalçalarından fırlayıp çıkan sıcak rüzgâr, güneşle ısınmış toprağın ve yaban nanesinin tatlı soluğunu getiriyordu.”²⁹¹

Burada da “kudretli kalçalarından fırlayan rüzgâr” ifadesiyle toprağın doğurganlığına gönderme yapıldığını görürüz. Halikarnas Balıkçısı benzetmeleri ve kişileştirmeleriyle toprak tanrıçasına göndermelerde bulunur.

---

²⁸⁸ Erhat, **a.g.e.** , s.124

²⁸⁹ Erhat, **a.g.e.** , s.201

²⁹⁰ Halikarnas Balıkçısı, **Aganta Burina Burinata**, s.161

²⁹¹ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, s.165

5.7 Yıldızlar ve Burçlar

Yıldızlar ve burçlar mitolojide geniş yere sahiptir. Halikarnas Balıkcısı hikâyelerinde gökyüzünü saran yıldızları kozmik zaman unsuru olan akşam ve gecenin betimlemelerinde kullanır. Yıldızları iyi tanıyan sanatçı, onları isimleri ve konumlarıyla anar.

Mitolojide gökyüzündeki tüm yıldızların Şafak Tanrıçası Eos ile şafak rüzgârı Astraios'un birleşmesinden doğduğuna inanılır. Hatta Azra Erhat, Hesiodostan yaptığı alıntıyla mitolojideki yerini gösterir:

“Şafak Tanrıçası Astraios’la birleşip
Coşku yürekli rüzgârları doğurdu, gökleri arıtan Zeephyros’u,
Azgın esişli Boreas’ı ve Notos’u.
Rüzgârlardan sonra Şafak Tanrıça
Günün müjdecisi Şafak yıldızını doğurdu
Ve göklerin çelenk çelenk yıldızlarını.”²⁹²

Halikarnas Balıkcısı yıldızlara betimlemelerinde yer verir. Ancak onun ifadesi mitolojik bilgisiyle birleşerek alelade bir benzetme olmaktan çıkar, karakterlerin ruh hallerini yansıtan, onları bilinen zamandan bilinmeyen mitolojik bir zamana taşıyan bir araç olur. Yalnız burada ele aldığımız yıldızlar, takımyıldızlarıdır. Mitolojik hikâyeler içinde insan ya da mitolojik herhangi bir varlıkken Tanrılar veya Tanrıçalar tarafından yıldızla dönüştürülmüşlerdir.

Aganta Burina Burinata romanında, ilk defa geceyi kayıkta geçirecek olan Mahmut için gece ve yıldızlar büyümlü bir atmosfer yaratmaktadır:

“Neysel, gece oldu. Denizde geçirdiğim ilk geceydi. Evdeki gibi dört tarafı duvarla kapalı daracık bir gece değil; fakat açık bir gece... Eset burcu pruvadaydı. Koronanın

---

²⁹² Erhat, **a.g.e.**, s.110

yıldızlar çemberi direk başında bir yıldız çelengi olmuştu. ...Yıldızlar sağanak sağanak doğuyorlardı. Gök de deniz gibi bir parıltı deryası oldu. Doğu ağardı, ay doğdu.”²⁹³

Korona, Kuzey tacı anlamına gelmektedir. Takımyıldızlarından biridir. Mitolojiye göre Hephaistos’un yaptığı altın taç Dionysos tarafından âşık olduğu genç kıza, Ariadne’ye düğün hediyesi olarak verilir. Ariadne, Dionysos’un bir Tanrı olduğuna inanmaz. Bunun üzerine Dionysos, Ariadne’ye verdiği tacını gökyüzüne fırlatır. Taç gökyüzüne yükseldiği gibi üzerindeki mücevherler yıldızlara dönüşür. Bugün bildiğimiz Kuzey Tacı takımyıldızı oluşur.²⁹⁴ Yazarın korona takımyıldızını çelenge benzetmesi yukarıda ele aldığımız alıntıyı akla getirir.

Romanda gece gökyüzünde görülen yıldızlardan Orion takımyıldızı da “Oriyon yıldızları gökte pırl pırlı.”²⁹⁵ denilerek anılır. Oriyon, Tanrı Poseidon’un oğlu, dev bir avcıdır. Çok yakışıklı olarak tasvir edilir. Bu sebeple kadınların ilgisini hep çekmiştir. Fakat bu durum, onun için bir mükâfat olmamış, tersine yaşadığı aşklar sebebiyle Tanrı Artemis tarafından ölümle cezalandırılmıştır. Bunun ardından gökte bir yıldızla dönüştürülmüştür. Yazar bu alıntıda geniş bir betimlemeye gitmez. Ancak mitolojik unsurlar açısından verilmesi gerektiğini düşündük.

Ötelerin Çocukları adlı romanda bir deniz kazasının ardından yazar, Asaf Baki Bey adında bir araştırmacıyı devreye sokar. Apollon Tapınağını incelemeye gelen araştırmacı, bu üzücü kazanın şokunu atlatmak için tapınağa çıkar ve oradaki sessizlikle huzur bulur. Araştırmacının kazayı yorumlayışı iç çözümleme yöntemiyle yapılır:

“Akşam yıldızı pırl pırl parlayan bir pırlanta değil, şırıl şırıl akan, damla damla sağa sola sıçrayan çakışlardan ibaret bir gülüştü. Gökte varılmaz uzaklığını ancak kuzeyde yaşayan insanlar bilir. Burada ise yedi Ülker’ler işte ince bellerini süze süze Mardan ve

²⁹³ Halikarnas Balıkcısı, **Aganta Burina Burinata**, s.104

²⁹⁴ Erhat, **A.g.e.**, s. 59

²⁹⁵ Halikarnas Balıkcısı, **Aganta Burina Burinata**, s.134

Beşparmak tepelerinin ardından sivrilmişler, elele vererek Menderes vadisi üzerinde dans ediyorlardı. Bu cennet gibi yerlerde böyle felaketler niçin oldu?”²⁹⁶

Akşam yıldızı mitolojide Hesperos adını alır. Atlas dağına çıkıp yıldızlara bakarken fırtına onu almış götürmüş ve bir yıldız olarak gökyüzünde kalmıştır. Her akşam insanlara geceyi getiren yararlı bir yıldız olarak görülür mitolojide. Azra Erhat’ın Homeros’tan yaptığı alıntıda onun özelliklerini daha iyi görebiliriz:

“Gecenin karanlığında, başka yıldızlar arasında,
Akşam yıldızı denen bir yıldız vardır hani,
Yıldızların en parlağı, en güzeli”²⁹⁷

Onun için yapılan bu betimlemelerle Halikarnas Balıkçısı’nın yorumu birbiriyle paralel doğrultudadır. Homeros onu en parlak yıldız olarak ifade ederken, Halikarnas Balıkçısı pırlanta parlayışının ötesinde, bir gülüşün coşkusuna sahip olduğunu belirtir. Mitolojide insanlar için yararlı olarak gösterilen varlıkları yazar bir arada vererek ortamın güzelliğini pekiştirmeye çalışmakta, üzücü ve çirkin olaylarla karşılaştırarak olayın trajedisini vurgulamaktadır.

Yazarın hikâyelerinde de romanlarında olduğu gibi yıldız ve burçların sıkça anıldığını görürüz. Özellikle Ege’den Denize Bırakılmış Bir Çiçek kitabında gökyüzü betimlemelerinde yıldızlar geniş yer kaplar. Eşler hikâyesinde bir babanın mutlu ve huzurlu ruh hali onun bakış açısını yansıtan gecenin betimlemesiyle verilir:

“Merih yıldızı pırıl pırıl parlayan bir pırlanta gibi değil, fakat şırl şırl akan ve damla damla etrafa sıçrayan çakışlardan ibaret bir gülüştü. Yedi Ülkerler tıpkı eski zamandaki gibi Nisürüs Adasının üzerinde dans ediyordu.”²⁹⁸

Betimlemede verilen bir başka yıldız takımı Yedi Ülkerler; Yunanlıların ‘Pleiades’ dedikleri bu yedi yıldızlı burç, Yedi Kandilli Süreyya, yani Ülker burcudur.

²⁹⁶ Halikarnas Balıkçısı, **Ötelerin Çocukları**, s.190

²⁹⁷ Erhat, **a.g.e.**, s. 156

²⁹⁸ Halikarnas Balıkçısı, **Ege’den**, s.196

Değişimleri iki efsaneye dayanır. Söylenceye göre Orion bu güzel kızlara tutularak onları beş yıl kovalamış, kızlar güvercin olup kaçınca Zeus onlara acıyarak kızları göğe almıştır. Diğer söylenceye göre kardeşlerinin ölümüne dayanamayan kızlar yıldız olmuşlardır.²⁹⁹ Hesiodos “İşler ve Günler” eserinde bu yıldızlardan söz eder:

“Ekini biç, görünce gökte
Pleiad yıldızlarını, Atlas’ın kızlarını.
Görünmez oldukları zaman da ek toprağımı.
O yıldızlar kaybolur kırk gün, kırk gece.”³⁰⁰

Kitapta yer alan Knidos Afroditi hikâyesinde şahıslardan biri olarak işlenen Güzellik ve Aşk Tanrıçası Afrodit, kendini kozmik unsurlarla tanıtır:

“Mademki ışıktım, aydım, denizdim; elbette tanyerinin ufuktan ağarması gibi Helenler beni ‘Afrodit’ diye enginin köpüklerinden yarattılar. Helenler, kendi yıldızım olan Venüs’ün safak ağarırken Ege Denizinin doğusundan doğduğunu görmemişler miydi?”³⁰¹

Aynı hikâyenin devamında yazar, Venüs’ü güneşin doğuşunu betimlemek için kullanır: “Birdenbire Arşipel’in ufku yandı. Venüs, ufukta parlayıp göklere ağdı(fırladı). Gün, aydınını muştuluyordu”³⁰²

Balıkla Kabak hikâyesinde yazar, güneşin batışını mitsel unsurları hatırlatan ifadeleriyle yıldızlarla birlikte betimler:

“Gün yavaş yavaş kapısını kaparken, menteşeleri kırmızı ışıkla inliyordu. Yıldızlar, menekşe renkli karanlıklara fırladılar, Samanyolunun gökyüzünü saran alev tütsüsü üzerinden Yedi Plead yıldızı ufka kayıyordu. Göklerin uçurganı Oriyon, bütün yıldızları pırıldata pırıldata tam tepemize çıktı.”³⁰³

---

²⁹⁹ Erhat, **a.g.e.** , s.271

³⁰⁰ **a.e.** , s. 270

³⁰¹ Halikarnas Balıkçısı, **Ege’den**, s.22

³⁰² **a.e.** , s.26

³⁰³ **a.e.** , s.158–159

Yazar, güneşin batışını “günün kapısının kapanması” olarak ifade eder. Helios, güneşin temsilci karakteridir. Olağanüstü bir hızla koşan atlar tarafından çekilen ateşten bir arabanın içinde gökyüzünü kat eder. Altından sarayında dinlenen Helios, her sabah kapılarını açarak Önde Şafak’ın arabası olmak üzere Hint diyarından hareketle batıya yol alır. Sonrasında ise Okeanos üzerinde batıdan doğuya doğru yeryüzünün altından geri döner.³⁰⁴Yukarıdaki ifadede “günün kapısının kapanması” Helios’u hatırlatır. Yazar, betimlemesinde Oriyon yıldızından da bahseder. Orion’un; Tanrı Poseidon’un oğlu, dev bir avcı olduğunu ve Tanrıça Artemis’e yanaşmak isteyince bir akrep tarafından topuğundan sokularak öldürüldüğünü yukarıda belirtmiştik. Delikanlı, Artemis tarafından gökte bir yıldız haline dönüştürülür. Onu sokan akrep de gökyüzünde bir burç olur.³⁰⁵ Akrep burcunun Orion yıldızı batınca parlaması bundandır.³⁰⁶

Yazarın betimlemelerinde ele aldığı başka yıldız takımları da Andromeda ve Eldebaran yıldız takımlarıdır. Mısır Buğday hikâyesinde iki küçük çocuğun mutlu bir anlarının anlatıldığı gece betimlemesinde öküz yıldızı (Eldebaran) ya da mitolojik ismiyle Hyades’i kullanır:

“Gökte Müşteri yıldızları, Süreyya ve Eldeberan yıldızları, yeşil, kızıl, mavi ve beyaz huzmelerini iğne iğne çakan koca pırlantaları.”³⁰⁷

Alıntıda geçen Süreyya yıldızının Yedi Ülker yani Pleidler olduğunu daha önce açıklamıştık. Eldebaran ise; “gökte Pleid yıldızlarına yakın bulunan bir takımyıldızıdır, baharda yağmur mevsiminin başlamasıyla görünürler, adları da yağmur yağdırmak anlamına gelen ‘hyein’ fiilinden türemedir.”³⁰⁸ Azra Erhat’in anlatımına göre, Mitolojide birer Nympha olan kızlar, Dionysos’a dadılık etmişler, ancak Hera’dan korkarak çocuğu İno’ya bırakıp kaçmışlardır. Zeus da onları gökte

---

³⁰⁴ Grimal, **a.g.e.**, s.245

³⁰⁵ Erhat, **a.g.e.** , s.251

³⁰⁶ Necatigil, **a.g.e.** ,s:120

³⁰⁷ Halikarnas Balıkçısı, **Ege’dan**, s.189

³⁰⁸ Erhat, **a.g.e.** , s. 158

birer yıldız haline getirmiştir. Başka efsaneye göre kardeşlerinin ölümüne dayanamayıp canlarına kıymışlar ve yıldıza çevrilmişlerdir.

Gençlik Denizlerinde kitabı da gökyüzü tasvirleri bakımından zengindir. Boğulmuş Enginlikler hikâyesinde, fon olarak çizilen güneşin batışı ile ortaya çıkan yıldız hengâmesi kişileştirmelerle birlikte okuyucuya sunulur:

“Güneş batıya ağdı. Batı yakası ölen bir balık gibi renkten renge geçiyordu. Can çekişirken, her soluğunda bir renk veriyor, en güzel rengini canı ile birlikte son soluğunda teslim ediyordu. Benzi attı. Sular karardı. Yıldızlar parılđaşmaya koyuldular. Pruvamızda Büyükayı, kuzeyyıldızı ve Altınkardeş takımyıldızı. Güneyimizde de Mizan’ı kovalayan Akrep kısıkcıyla Satürn’ü tutmuş:

—Bunun kadar parlağınız var mı? Diye güney göklerine meydan okuyordu.”³⁰⁹

Büyükayı takımyıldızı, Kallisto olarak anılır. Yunan mitolojisine göre Kallisto bir tanrısal varlık olan Nymphelerden biridir: “Artemis’in yanında Arkadia’lı bir Nymphé. Zeus’tan gebe kalınca, bakire Artemis, onu bir dişi ayı yaparak cezalandırdı.”³¹⁰ Kallisto’nun oğlu Arkas avlanırken annesini görür; ama tanıyamaz. Kaçıp kovalama sırasında yanlışlıkla Zeus Tapınağı’na giren ikili ölüm cezası alırlar. Ancak Zeus acıyarak onları gökyüzünde yıldız yapar.³¹¹ Yazarın Kallisto’yla beraber andığı Kuzeyyıldızı ise Venüs’tür. Venüs Aphrodite’nin diğer ismidir. Kuzey yıldızı gökte en parlak yıldız olarak görülür.

Mizan ise terazi burcunun diğer ismidir. Akrep burcunun hemen önünde görülen bu burç, başta akrebin kıskaçları olarak düşünölmüştür. Satürn ise Yunan mitolojisinde Kronos’u temsil eder. Yaradılış mitinde anlatılana göre her bir gezegen tanrı ve tanrıçalar arasında paylaştırılmış, Satürn, Kronos’a düşmüştür ve barışı temsil eder. Bir başka gezegen Mars, Savaş Tanrısı Ares’e düşer. Gelişmeyi simgelemektedir.³¹² Yazar Mars’tan söz ederken onun diğer ismi Merih’i kullanır.

³⁰⁹ Halikarnas Balıkçısı, **Gençlik Denizlerinde**, s.84

³¹⁰ Necatigil, **a.g.e.** , s.91

³¹¹ Erhat, **a.g.e.** ,s.60

³¹² Graves, **a.g.e.** ,s. 31

Armutun Suyu hikâyesinde diğerk eserlerde sıkça geçen Pleiadlar, Akşam ve Sabahyıldızı ile birlikte anılır:

“Daha yaz olduğu için, sabah öncüsü “Sabahyıldızı” adını alıyordu. Kimi akşamları batı göğünde görüldüğü için “Akşamyıldızı” adını alırdı. Ülker’in yedi yıldızı göklere tırmandıktan az sonra, doğu göklerinden sanki bir kahkaha pırıl pırıl fırlıyıverirdi.”³¹³

Sabahyıldızı mitolojide Eosphoros ya da Phosporos; akşam yıldızı Hesperos olarak anılır. Sabahyıldızı’nın aynı zamanda Aphrodite’yi temsil ettiğı söylenir. Ülker’in yedi yıldızından biri de Andromeda’dır. Denizin Çağırışı adlı hikâyede yazar bu yıldızı anar. Açık denizde gece gökyüzü bütün yıldızlarıyla görünmektedir. Gökyüzü tasvir edilir:

“Direk başı, Altı kardeşler yıldız kümesiyle donanmış gibiydi. Bastonun ucunda Andromeda yıldızı akıyor, ışığıyla pruva vardiya fenerine rekabet ediyordu.”³¹⁴

Denizin Çağırışı hikâyesinde geçen Andromeda, Yunan mitolojisine göre annesine verilen cezanın kurbanı olmuştur. Annesinden ülkesini kurtarması için kızını kurban etmesi istenmiş, kız tam ülkenin başına musallat edilen canavara kurban olacakken Perseus tarafından kurtarılmıştır. Andromeda’nın ailesi tarafından kızın Perseus’a verileceğı sözü aile tarafından yerine getirilmemiştir. Ancak Andromeda, Perseus’la evlenmek isteyince Tanrıça Artemis tarafından ödüllendirilmiş, gökte yıldız haline getirilmiştir³¹⁵

Yazar, isimlerini mitolojiden alan yıldız takımları ve burçları iyi tanımakta ve mitolojide taşıdıkları özelliklere uygun olarak hikâyelerinde kullanmaktadır. Gecenin betimlemelerinde zamanı daha canlı ve zengin anlatabilmek için bahsedilen mitsel unsurlara başvurmuştur.

³¹³ Halikarnas Balıkcısı, **Gençlik Denizlerinde**, s.242

³¹⁴ Halikarnas Balıkcısı, **ieklerin Düğünü**, s.41

³¹⁵ Graves, **a.g.e.** , s.285

6. MİTOLOJİK MEKÂNLAR

6.1 Arşipel

Halikarnas Balıkçısı roman ve hikâyelerinde Ege Denizi'nden bahsederken sıklıkla Arşipel ismini kullanır. Ege Denizinin ilk çağdaki adı “Arkipelagos”dur. “Eski deniz” anlamına gelmektedir. Halikarnas Balıkçısı, Arşipel adlı kitabında “Pelagos, deniz, arşi de eski anlamına geldiğine göre; Arşipel eski deniz anlamına gelir. Arşipel’le Ege denizinin sınırları da birbirinin aynıdır.”³¹⁶ açıklamasını yapar.

Arşipel ile birlikte eserlerde, Sporad ve Kiklad isimleriyle de karşılaşırız. Sporad kelimesinin kökenini Halikarnas Balıkçısı'nın kendisinden öğreniriz. Kiklad, “dolam” anlamına gelir. Sporad ise “sperein” kökünden gelir. Saçmak, dağıtmak ve aynı zamanda ekmek anlamındadır. Çünkü sporos tohum demektir. Yazar bu adaların oluşumunu mitsel bir hikâyeye bağlar:

“Mitologya çağında, ufkun öte yakasındaki çocuğunu beslemek isteyen Tanrıça Hera, Tanrısal göğüslerini sıkır; sütün fişkırmasıyla gökkubede geniş bir yay çizer ve böylece Samanyolu yaratılmış olur. Sütten Akdeniz’e düşen damlalardan, çılgın ada galaksileri oluşur.”³¹⁷

Aganta Burina Burinata romanında bahsedilen adaların kişileştirildiği, canlandırıldığı görülür. Adaların dans edip güleştükleri anlatılır:

“Yeni yürümeye başlamış olduğum çağdan beri seyrettiğim ve yanlarına varırsam hemen mavilerde eriyip, mavi olarak kaybolacaklar diye korktuğum yedi kardeş Sporad Adalarına doğru gidiyorduk. İşkele ve sancak bordalarımızda deniz, sözleri bilinmeyen bir su dilinden konuşuyordu. Yedi kardeş Sporad Adalarına-derin mağaralarında gülüşlere benzeyen gürültüleri dolayısıyla -“Gülen Adalar” da derlerdi. Sanki deniz çırpıntıları, dağların kalçalarını gıdıklıyor, onlar da gülmekten katılıyorlardı. ...Sanki el ele vermişler, deniz

³¹⁶ Halikarnas Balıkçısı, **Arşipel**, 2. bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, Aralık 1995, s:72

³¹⁷ Bkz: Halikarnas Balıkçısı, **Hey Koca Yurt**, 6.bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, 2001, s.36; Halikarnas Balıkçısı, **Altıncı Kıta Akdeniz**, s.18

dalgası geçtikçe sevinçlerinden oynuyor ve diz vurup ayakularına hopluyorlardı. ... Eğer bunlar Gülen Adalar değil de yedi kardeş Sporad Adaları idiyseler, ılgın Şeylerdi vesselam. Sanki el ele vermişler, deniz dalgası geçtikçe sevinçlerinden oynuyor ve diz vurup ayakularına hopluyorlardı.”³¹⁸

Yazar, adaları kişileştirmiş; onlara insansı özellikler vermiştir. Adalarla birlikte Ege Denizi'nin de “su dilinden konuşuyor” ifadesiyle kişileştirildiği görülür. Bu kişileştirmeler, deniz ve adaların mitolojik geçmişiyle birlikte yapılır. Deniz ve adalar mitolojik isimleri ve hikâyeleri ile anılır. telerin çocukları romanında Arşipel isminin daha sık kullanıldığını görürüz:

“Güneş batarken Akalan köyüne vardı. Tepeden, bir gökkuşağı halinde, denize serpilmiş olan Sporad adalarını görüyordu. Sanki dev bir sur; kırmızı örtüsüyle Arşipel enginlerini sarmıştı.”³¹⁹

“tede Arşipel'in elik aynası ta ufuklara kadar parlıyordu. Güney ufkunun kenarındaysa Girit'in İda dağının karlı başı ağarıyordu.”³²⁰

Romanın ilerleyen sayfalarında Arşipel'le birlikte Sporad adaları anılır. Yazar Kdr Burnunu anlatırken Arşipel'in ve Sporad adalarının mitolojik hikâyelerine değinir:

“Burun, Kerovola yarımadasının ucundadır. Burada sanki güneş denize açık olarak fırlamış, kendini Arşipel'in (ege denizinin antik çağdaki adıdır.) mavi koynuna atmıştır. Sonra avuçları ada tohumlarıyla dolu bir dev, bu toprak dilinin üzerine gelerek, koluyla havada geniş, kolay bir eğme dolandırarak, adalar tohumlarını çepeçevre denize serpmiştir. İşte bundan dolaydır ki, kıyının önünde birbiri ardınca bir ay gibi sıralanan adalara Sporad adaları, yani tohumdan adalar denmiş.”³²¹

---

³¹⁸ Halikarnas Balıkçısı, **Aganta Burina Burinata**, s.99-100

³¹⁹ Halikarnas Balıkçısı, **telerin çocukları**, s. 67

³²⁰ **a.e.**, s.159

³²¹ **a.e.**, s.183

Turgut Reis romanında da Arşipel kelimesi kullanılarak Ege Denizi anlatılır. Yazar Arşipel’i içinde barındırdığı adalarla birlikte anar:

“Gönülden türkü, dudaktan gülüş, çiçekten renk olduğu gibi Ege sularından da bu leylaki, açık mavi ve açık yeşil adalar doğmuştu. Bu adalara gönül veren Anadolu, yeşil çimenlik ve çamlık kollarını açarak onları bağrına basmıştı. Adalar Denizi gerdanını onlara ayna etmişti. Denizde adalar! Adalarda denizler! İşte Adalar Denizi! Arşipel buydu işte!”³²²

“Arşipel saf saf dalgalarını, uzak enginlerden getirerek, yeşil ve altın lüleler halinde koyup kumlarına yuvarlıyordu. Sanki deniz Hızır ve Oruç Reis gibi Arşipellilere ait haberleri, kendi yurtlarının kıyılarına taşıyarak yavaş yavaş çekiyordu.”³²³

Yazarın son romanı Bulamaç’ta da benzer ifadelerle Arşipel ismi kullanılır ve mekânın tanıtımında rol alır:

“Kıyı dantela gibi girintili çıkıntılıydı. Oradan ötede Arşipel’in çelik aynası ufuklara kadar parlıyordu. Güney ufkunun kenarında ise Girit’in İda Dağı’nın karlı başı ağarıyordu.”³²⁴

Halikarnas Balıkçısı’nın hikâyelerine baktığımızda yazarın Ege Denizi için bu antik ismi kullanmaktan vazgeçmediğini görürüz. Ege’den Deniz Bırakılmış Bir Çiçek adlı kitabında birden fazla hikâyede Arşipel ve Arşipel içinde yer alan adaların ismi geçer:

“Yediadalar deniyordu; fakat yetmişden fazlaydılar. Gökte Afrodite ak memesinden süt fişkırtarak Samanyolunu yaratmış. Galiba gök engininden deniz enginine düşen damlalardan da bu adacıklar meydana gelmiş; gökte yıldız, denizde de adalar Samanyolu oluşmuş.”³²⁵

Yazar romanlarında bahsettiği Sporad adalarının oluşum hikâyesini Yedi Adalardaki Balık Bankası hikâyesinde biraz değiştirir. Yazarın romanlarında Sporad

---

³²² Halikarnas Balıkçısı, **Turgut Reis**, s.31

³²³ **a.e.**, s.55

³²⁴ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, s.86

³²⁵ Halikarnas Balıkçısı, **Ege’den**, s.29

adalarının bir devin elinden saçtığı tohumlarla oluştuğu anlatılmaktadır. Burada ise Afrodit'in memesinden saçılan süt damlaları sebep gösterilmektedir.

Aynı kitapta yer alan Değirmenci Ateşoğlu Nasrettin hikâyesinde de yazar, Arşipel ismini kullanmayı tercih etmiştir. Değirmencinin tanıtımında Arşipel bir araç görevi görmüştür:

“O an bile güneş ışığında, dalların yeşilinde, dağların heybetli duruşunda ve Arşipel'in kaynayan ateşinde onun gülüşünün akışını duyar gibi oldum...”³²⁶

Gençlik Denizlerinde kitabında Arşipel isminin kullanımının azaldığını görürüz. Yakışık Alır mı Deli Kız? hikâyesinde ele alınan kızın tanıtımında “Doğup büyüdüğü yer, Arşipel'in Güney Anadolusuydu.”³²⁷ denerek Arşipel ismi anılır. Vay Gidi Edepsiz Herif! hikâyesinde de mekânın tanıtımında Arşipel ismi göze çarpar:

“Günün ışığını, kıyı tepelerinden daha önce alırlar ve onu birçok keklik ve başka kuşların ötüşüyle aşağıda uyuyan Arşipel'e müjdeliler.”³²⁸

Yazarın Parmak Damgası hikâye kitabında Arşipel ismi geçmez. Ancak Köçek adasına dair bir anlatıma rastlarız. Küçük bir ada olan Köçek, hikâyenin kahramanlarının buluşma mekânı olarak anlatılır:

“Denizler Tanrıçası Anfitrit vaktiyle Homeros'un destanında buraya uğramıştı. Binlerce yıl geçtikten sonra, Fatma deniz sularını akıta akıta adaya çıkmıştı.”³²⁹

Yazar adanın mitolojiyle olan ilintisini anlatmadan geçemez. Burası mitolojide Deniz Tanrıçası Anfitrit'in uğradığı adalardan biri olarak gösterilir.

---

³²⁶ a.e., s.76

³²⁷ Halikarnas Balıkçısı, **Gençlik Denizlerinde**, s.205

³²⁸ a.e., s.257

³²⁹ Halikarnas Balıkçısı, **Parmak Damgası**, s.101

İncelememizde görüldüğü gibi yazar, Arşipel ismini roman ve hikâyelerinde sıklıkla kullanmış, beraberinde mitolojiyle ilgisi bulunan adaları da anmıştır. Bu adalar içinde yer alan Sporad adaları ise özellikle bahsedilen takımadalarıdır.

6.2 Babil Kulesi

Pek çok efsanede ve kutsal kitaplarda adı geçen Babil Kulesi, yeryüzündeki ulusların ve onların konuşmakta olduğu binlerce dilin nasıl ortaya çıktığıyla ilgili bir inanış unsurudur. İnsanlar, Tanrıya ulaşmak ve ona daha yakın olabilmek için, uyum içerisinde ve büyük bir istekle göğe yükselen bir kule inşa etmeye girişmişlerdir. Kule, çok geçmeden yükselmeye başlamış ve bunu gören Tanrı, kuleyi inşa eden her insana ayrı bir dil vermiş, onları dünyanın dört bir tarafına savurmuştur. İnsanlar birbirleriyle anlaşamadıkları için kulenin yapımı da durmuş ve dünya üzerinde çok sayıda ulus ve bu uluslara ait binlerce dil türemiştir.³³⁰

Yazarın bazı romanlarında mitolojik bir değere sahip Babil Kulesi'nin anıldığını görürüz. Turgut Reis romanında yazar, Malta Adasını Babil Kulesine benzetir. Malta Adasında yapılan kale inşaatı ve alınan güvenlik önlemleri için Avrupa'nın çeşitli ülkelerinden birçok asker gelmiştir. Askerlerin çeşitli milletten olması ve çeşitli dilleri konuşması, Malta Adası'nın Babil Kulesi'ne benzetilmesini sağlar:

“Artık Malta Adası kızdırılmış bir arı yuvası gibi uğulduyordu. Başka başka ırklar, ulus ve dillerden olan şövalyeler, Malta'da toplanarak Malta'yı bir Babil Kulesine çevirmişlerdi.”³³¹

Deniz Gurbetçileri romanında ise Babil Kulesi, avlanmak için keşfedilen deniz dibinin betimlemesinde karşımıza çıkar:

---

³³⁰ Bkz: <http://www.isa-sari.com/etiket/Yunan-Mitolojisi/>, P.D. Ouspensky, **Evrenin Yeni Bir Modeli**, s.52–59.

³³¹ Halikarnas Balıkcısı, **Turgut Reis**, s.399

“Sonunda oradaki dibin topoğrafyasını keşfetti. Tepesi yirmi üç kulaç derinliklerde, ama etekleri yüz elli kulaca inen kayalık bir sığ buldu. Deniz altının koca bir Babil kulesiydi bu.”³³²

Yazar, deniz dibini katmanlarla oluşturduğu yükseklik bakımından Babil Kulesi’ne benzetmiştir. Bulamaç romanında da aynı özelliği belirtmek için dağlar ve Babil Kulesi arasında ilişki kurulur. Romanda Asım Kaptan ve Martı, nebat çeşidi aramak için adalara gitmektedir. Yolculuk esnasında görülen dağların yüksekliğine dikkat çekilir:

“Nihayet Kefaluka’ya bir buçuk iki deniz mili mesafede, Aspat Dağı’nın önünden geçiyorlardı. Sanki devler dağ parçalarını birbirinin üzerine yığarak bir Babil Kulesi yaratmışlardı. Ta tepeden Sen Jan şövalyeleri tarafından altı asır önce inşa edilmiş bulunan surların ve kulelerin paramparça harabesi görünüyordu.”³³³

Yazarın hikâyelerinde de benzer ifadeler kullanılarak Babil Kulesi miti ele alınmıştır. Dalgıcın Parçaları adlı hikâyede deniz altının tasviri verilirken buradaki manzara Babil Kulesi’ne benzetilmiştir. Hikâyede deniz altının tabanının katlardan oluşarak derinleşmesi, bu katların, değişik ulusta insanları temsil etmesi gibi değişik balıklara ev sahipliği yapması yazarı böyle bir benzetmeye götürmüştür. :

“Bu dev gibi şey, yemyeşil bir ay ışığında düş gören kocaman bir kente benziyordu. Hem ulu, hem korkunç ve korkunç olduğu oranda güzeldi. Sanki devler, dağları yüzyıllardır kat kat birbiri üzerine yığmış, anıt üstüne anıt, zindan üstüne zindan oturtu oturtu, denizin dibinde binbir çeşit hayvana yurt olan, dört yüz metre yüksekliğinde bir Babil kulesi yaratmışlardı.”³³⁴

Yazarın bir başka hikâyesi Deniz Oğlu’nda da Babil Kulesine gönderme yapılır. Kulenin adı hikâyede geçmez. Ancak Kule için daha önce kullanılan “devlerin

---

³³² Halikarnas Balıkcısı, **Deniz Gurbetçileri**, s.76

³³³ Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, s.252

³³⁴ Halikarnas Balıkcısı, **Parmak Damgası**, s.14

taşları/dağları birbiri üzerine yığılması” ifadesi burada da kullanılır. İda Dağı yüksekliği ile yazara Babil Kulesi’ni andırır:

“Ta uzaklarda Girit Adası’nın İda Dağı, üç bin küsur metrelik bir kalkışla, ufkun ötesinden göğe fırlıyordu. Sanki ufkun üstüne devler tarafından yığılmış görkemli bir örendi.”³³⁵

Yazar, mitolojik özelliğe sahip bu yapıyı yüksekliği ve farklı insanları barındırması bakımından hikâyelerinde ve romanlarında kullanmıştır.

6.3 Halikarnas

Halikarnas, Bodrum ilçesinin mitolojik ismidir. Halikarnas Balıkçısı da lakabını buradan almıştır. Yazar, Bodrum’dan bahsederken onun mitolojik ismini kullanmayı yeğler. Merhaba Anadolu adlı kitabında “Bodrum” kelimesinin Sen Jan şövalyelerinin yarımada şato kurarak Petronium ismini vermelerinden geldiğini belirten yazar, “Bu; Petronium adı Türkçede zamanla Bodrum oldu. Kentin asıl adı: Halicarnassos’tur.”³³⁶ der.

Halikarnas Balıkçısı, Bodrum’u anacağı zaman Halikarnas ismini belirtmeden geçmez. Ötelerin Çocukları romanında Bodrum’un tanıtımı yapılırken ayrıca Halikarnas ismi de verilir:

“Bodrum(Halikarnas) ve köyleri, ilkçağdan beri Anadolu’nun başka yörelerine bağlanmış bulunmadığı için, belki de Büyük İskender’in savaş arabalarının geçişinden beri sokak ve yolları- çocukların döndürdükleri çemberlerden başka- tekerlek yüzü görmemişti.”³³⁷

Bulamaç romanında da parantez içinde verilen açıklamaya Halikarnas’la ilgili bilgi de eklenir. Karya’nın merkezi olduğu söylenir:

---

³³⁵ Halikarnas Balıkçısı, **Çiçeklerin Düğünü**, s.74

³³⁶ Halikarnas Balıkçısı, **Merhaba Anadolu**, s.138

³³⁷ Halikarnas Balıkçısı, **Ötelerin Çocukları**, s.158

“Geceleri ulu bir çamın gövdesinde ateşini yakar, yemeğini pişirirdi. Ağacın gövdesi aydınlanırdı. Ağaç o zaman sanki bir mermer sütunun Karatid’i (iki üç bin sene evvel Halikarnas- Bodrum’da sütun başlığı yerine sırtıyla binayı taşıyan bir insan heykeli yapılırdı. Halikarnas Karya’nın merkezi olduğu için buna benzer sütun başlıklarına Karatid dendi.) imiş de sırtında gecenin karanlıklarını taşıyormuş gibi olurdu.”³³⁸

Yazar, Ege’den Denize Bırakılmış Bir Çiçek adlı hikâye kitabında da Bodrum’u Halikarnas ismini kullanarak hikâyeleştirir. Bodrum’dan “dört bin yıllık Halikarnas” ifadesiyle bahseder. Hikâyede şehri, Yunan mitolojisindeki tanrılarla birlikte anlatır. Onların doğdukları yer olarak Bodrum’un seçilmiş olmasını Bodrum’un güzelliğine tanık gösterir:

“Mavi ve yeşil öylesine derin ve tatlıdır ki; değil insanlar, taşları ve duvarları bile kendisine çeker. Dünyanın en güzel ve saf mavisini buradadır. Onun için eski Helenler bu Bodrum açıklarını Deniz Tanrısı Poseydon’a taht seçmişler; Afrodite’in (Venüs’ün) apak bedenini ancak bu denizin köpüklerinin beyazından yaratabilmişlerdir.”³³⁹

Halikarnas Balıkçısı, Bodrum’u hem güzellikleriyle hem de mitolojisiyle eserlerinde okuyucularına anlatmaktadır. Mitolojik yönünü vurgulamak için buraya “Halikarnas” demektedir, kimi zaman da bu beldeyi mitolojik tanrı ve tanrıçalarla anmaktadır.

6.4 Ölüler Ülkesi

Ölümler ülkesi mitolojik inanışlarda var olduğu düşünülen bir mekândır. Buna göre ölen varlıkların ruhlarının yerin altında bulunan ölümler ülkesine gittiğine inanılır. Yunan mitolojisinde bu mekânın adı ölümlerin Tanrısı Hades’in adını alır. Şamanizmde ölümler tanrısı Erlik’tir. İnsanlara hastalıklar göndererek onlardan kurban ister. Kurbanlar verilmediği takdirde, insanların canlarını alarak onları yeraltı dünyasına götürür. Burada kendisine bu ruhları köle yapar. Yalnız bu inanış, farklı coğrafyalara yayılan Türk devletleri arasında ufak değişimler yaşar. Ancak genel olan kötü ya da

³³⁸ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, s.232

³³⁹ Halikarnas Balıkçısı, **Ege’den**, s.45

hasta olan insanların ruhlarının Erlik ile yeraltında bulunan ölümler ülkesine gideceği inanışıdır. Budizm’de ise ölüm tanrısı Yama adını alır. Ruhları karanlığa doğru onlara bağlı bir ipele ölümler ülkesine götürür. Onun da Hades gibi köpekleri vardır.

Ölümler ülkesi inancı, toplumdaki farklılıklar gösterse de genelde benzer özellikler gösterir. Ölümler ülkesi insanların yaşadığı dünyadan ırmaklarla ya da Şamanist kültüre göre Dünya Ağacı, dağ gibi objelerle ayrılır. Ölümler ülkesine gitmeye çalışan ruh ırmağı geçmeli, Dünya ağacının köklerine yolculuk etmeli ya da dağı aşmalıdır. Öbür dünyaya olan yolculuk her zaman tehlikeli ve zorluklarla dolu olarak gösterilir. Öbür dünya, bu dünyanın tersi şeklinde düşünülür. Bu sebeple bu dünya aydınlıkken öbür dünya karanlıktır. Ve korku dolu olarak tasavvur edilir.³⁴⁰

Son Fırtına hikâyesinde yapılan betimlemeler dikkat çekicidir. Denize açılan denizcileri zor atlatacakları bir fırtına beklemektedir. Denizde oluşan atmosferle birlikte “ölen dünyanın mezara yatırılışı” ifadesi korkutucu bir hava yaratır:

“Denizde “çıt” yoktu. Sanki, ölen bir dünya, kızgın buğulardan ibaret bir mezara yatırılmıştı. Gök gürültüsünün koca sesi uzaktan uzağa, homurdana homurdana, mesafeleri arıyordu.(...)

Birdenbire geminin yanı başlarından uzun uzun çığlıklar geçti. Sanki korkunç bir faciayı görerek saçları diken diken olmuştu, gözleri yuvalarından uğramış cinler gibi haykırarak kaçıyorlardı.”³⁴¹

Yazar; “ölmek”, “mezar” kelimeleri ile birlikte kızgın buğulardan bahsetmektedir. “Kızgın buğular” ifadesi sisi çağrıştırmaktadır. Ölümle beraber betimlemede yer alan “kızgın buğular”ın oluşturduğu atmosfer, Hades (ölümler ülkesi) için Odeysseia Destanı’nda yapılan betimlemeye benzer:

“Güneş batarken ve kararken tek mil yollar,
Vardık sınırlarına serin akışlı Okeanos’un,

³⁴⁰ Bknz: Çoruhlu, a.g.e., ; Beydili, a.g.e., s.451 ; Bilge Seyidoğlu, **Mitoloji Üzerine Araştırmalar Metinler ve Tahliller**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2002 ; Grimal, a.g.e., s. 222

³⁴¹ Halikarnas Balıkcısı, **Gençlik Denizlerinde**, s.33

Oradadır Kimmerler’lerin ülkesi ve kenti,
Oldum olası bol sisle ve bulutlarla örtülü,
Parlak güneş onları ışınlarıyla göremez hiçbir vakit,
Ne yükseldği vakit yıldızlı göğe,
Ne de gökten toprağa döndüğü vakit.
Öyle serili durur bir uğursuz gece
Bu zavallı ölülerin üstünde.”³⁴²

Aygır Zehra’nın Kurabiyeleri hikâyesinde denizde fırtına çıkmıştır. Gemide kaptanla birlikte yedi denizci vardır. Bir kişi de kaza geçirmiş, kemikleri kırılmış, ranzaya yatırılmıştır. Denizciler, yaralı arkadaşlarını hastaneye yetiştirmeye çalışmaktadırlar. Bu sırada deniz tasvir edilir:

“Fırtınanın gürleyişi içinde ölümler ülkesinden acı ve yalvarıcı çağırışlar geliyormuş gibi, körfeze girmek isteyen vapur düdüklere duyuluyordu.”³⁴³

Yazar, vapur düdüklere ölüm döşegindeki denizciyle ilişkilendirerek ölümler ülkesinden gelen çağırışlara benzetmiştir.

Mitolojilerde Ölümler Ülkesine varmak için birtakım engelleri aşmak gerekir. Bu yukarıda bahsettiğimiz gibi kimi zaman bir ırmağı geçmekle mümkündür. Yunan Mitolojisinde Hades’e ölümleri ulaştıran bir kayığın varlığından bahsedilir. Bu kayığı süren kişi Kharon’dur. Kharon kayığı sürmek için hiçbir çaba sarf etmez. Kayığın yüzmesini ölümler ülkesinin ruhları sağlar. ³⁴⁴ Halikarnas Balıkçısı, Adadan Adaya hikâyesinde buna benzer bir kayık tasviri yapmaktadır. Hikâyede boğularak ölen genç kız, kendini bir kayıkta bulur. Kayık havalanmakta, gökyüzüne yükselmektedir. Bu sırada görünmeyen bir kişiyle kız konuşmaktadır. Kayığın göğe yükselmesi akıllara Şamanizm’de iyi ruhların göğe yükselişini hatırlatır. Şamanizm’e göre iyi ruhlar yükselerek göğe çıkarken kötü ruhlar yeraltına iner. Ruhların göğe yükselişinde

---

³⁴² Erhat, **a.g.e.** , s.130

³⁴³ Halikarnas Balıkçısı, **Parmak Damgası**, s.128

³⁴⁴ Erhat, **a.g.e.** , s.188

yardımcısı Şamanlardır. Onlar yolculuğun belli noktasına kadar yükselen ruha rehberlik ederler. Yazar ruh taşıyan kayığı hikâyesinde betimler:

“Dümende keman teller vardı. Kayık, gecenin derinliğinden süzülürken, teller ay ışığının, yıldızların ışınlarını kesiyor ve kestikçe de titreye titreye, tatlı tatlı ötüyorlardı. Kayığın dümeni de müziğe göre meylediyor ve boşlukta rotasını o uyuma göre çiziyordu.”³⁴⁵

Hikâyede keman tellerle süslü, gökyüzüne yükselen kayık betimlenmiştir. Kayığın içindeki kız ile görünmeyen şahıs konuşmasına devam etmekte; şahıs, kıza üzülmemesi gerektiğini söylemektedir.

Halikarnas Balıkçısı, hem Ölüler Ülkesi’ni hem de bu ülkeyle iletişimi sağlayan kayığı hikâyelerinde gerilim unsurunu artırmak ve büyülü bir atmosfer yaratmak amacıyla kullanmıştır.

6.5 Harabeler (Örenler)

Eski yapı ve şehir kalıntısı olan örenler, tarih ve mitoloji hakkında günümüz insanına ipucu veren önemli unsurlardır. Yaşadığımız topraklar olan Anadolu bu bakımdan zengin bir coğrafya özelliği gösterir. Halikarnas Balıkçısı da bu zenginliği görmüş ve edindiği bilgileri eserlerine yansıtmıştır. Hikâye ve romanlarında Ege ve Akdeniz coğrafyasını kendine mekân edinen yazar, bu bölgelerin içlerinde sakladıkları örenleri eserlerine yerleştirmiştir.

Yazar, Uluç Reis romanında Kartaca Harabelerinden bahsetmektedir. Romanda arasöz olarak verdiği açıklamada geçen Kartaca harabeleri mitolojiye konu olması bakımından önemlidir:

“Tunus körfezinin önünde, birbirine doğru ilerleyen iki burun vardır. Bu iki burun arasındaki aralık Tunus körfezinin ağzıdır. Körfeze girerken sağdaki buruna –ki eski Kartaca şehri harabesi oradadır- Hayreddin burnu denilir.”³⁴⁶

³⁴⁵ Halikarnas Balıkçısı, **a.g.e.**, s.104

³⁴⁶ Halikarnas Balıkçısı, **Uluç Reis**, s.520

Kartaca, Kuzey Afrikada Fenikelilerin kurduğu bir kentin adıdır. Bu kent, kraliçesi Dido ile mitleşir.³⁴⁷ Dido'nun yaşadığı aşk, kendini öldürmesiyle sona erer. Kartaca, tarihî bir mekân olmasının yanı sıra bu hikâyeye de mitolojiye girer. Kartaca'nın Roma ile girdiğı savaş sonucu yıkılması ve bütün halkının köle yapılarak soylarına son verilmesi, mitolojik hikâyeye bağlanır. Söylentiye göre Romalılar, bir daha şehrin düzlüğe çıkmaması için ekili topraklarını tersten sürmüşlerdir. Böylece bir daha kentin kendisini toparlayamayacağına inanılmıştır.

Aynı romanda Uluç Ali'nin annesi (Perçim) anlatılırken, mensup olduğu boyun göçtüğü yerler hakkında bilgi verilir. Bunlardan biri de Eski İassos (Assos)harabelerinin bulunduğu yerdir. Bu harabeleri Perçim'in ziyaret ettiğı betimlenerek anlatılır:

“Üç binlik yıllık harabenin beyaz sütunları altın kumlardan ve menekşe renginde bir denizden bemberrak bir göğe yükselirdi. Şuraya ve buraya serpili yüzlerce hurma ağacı, harabeyi fisiltılarıyla sarardı. (...) Asırların yaralarını taşıyan harabeye zaman, ıssız bir heybet ve insan gönlüne yakışır bir munislik vermişti.”³⁴⁸

Assos harabelerini burada ele almamızın nedeni içerisinde bulundurduğu Athena Tapınağıdır. İÖ 530'da, Akropol'ün en yüksek yerine kurulmuştur. Assos kalıntılarının en önemli yapısıdır. Bu bakımdan antik kent mitolojik bir değer de kazanmaktadır.

Turgut Reis romanına baktığımızda yukarıda açıklamasını yaptığımız Kartaca ismi Mehdiye Kalesinin önemini belirtmek üzere geçer. Yazar tarihî Kartaca kentinin yıkımını efsane komutanı Hanibal'ın kaçışıyla hatırlatır:

---

³⁴⁷ Erhat, **a.g.e.**, s.96

³⁴⁸ Halikarnas Balıkcısı, **Turgut Reis**, s.21

“Mehdiye, Romalıların eski Adremetum kale kenti idi... Hanibal, Kartaca’dan kaçtıktan sonra Mehdiye’den kayığa binmişti... Burası ortaçağda Tunus’un merkezî idi.”³⁴⁹

Yazar, tarihî ve mitolojik değeri olan bu şehri ismi ve mitsel hikâyesine yaptığı atıfla anmaktadır. Bulamaç romanında da buna benzer bir kullanımla Karya zamanına ait harabelerden bahsedilir. Romanın şahıslarından Mahmut tanıtılırken kendisiyle baş başa kaldığı göl betimlenir:

“Gölün kenarında Karya zamanına ait üç bin senelik bir harabe vardı. Göl Ören(viran) adını ondan alıyordu. Binlerce hurma ağacı harabeyi hıştıltılarıyla sarsıyordu. Gölün billur sathı altında balıkların gelip geçtiği seçiliyordu. Fatihler gelip geçmişler ve yollarında rastgeldikleri her şeyi kırıp geçirmişlerdi. Tabiat da onlarla elbirliği ederek mermer sütunlu binayı yok etmeye çalışmış, fakat onu ancak yaralayabilmişti. Zaman ona ıssız bir heybet vermişti. Taşların insan sözüne denk bir anlatıcılıkları vardı. İnsanı heybetleriyle ezmiyorlar, bilakis Mahmut’u bir sıra musiki notası gibi kendilerine çekiyorlardı. Mahmut oraya varınca güneşle doğan ayın arasında kaldı. Gurup ışığında harabe kıpkızıl yanıyordu. Sanki eski zaman efsanevi bir kahramanı tılsımlı bir boru öttürmüş ve kırmızı ötüşle gölün üstünde ateşten bir saray yükselmişti.”³⁵⁰

Aynı harabelerden Etrim Yolunda hikâyesinde de bahsedilir. İlyada Destanı’nda adı geçen bu ören uzun uzun anlatılır. Örenin Karya, bir başka adıyla Pedasa dağlarında bulunduğu, burada yaşayan Karya halkının İran’la savaşa girerek onları yenilgiye uğrattığı ifade edilir. Ayrıca destanda bahsedildiğine göre Karya halkının Troya Savaşı’nda kenti savunanlar arasında bulunduğu da belirtilir.

6.6 Tapınaklar ve Mezarlar

Geçmişten günümüze varlığını koruyabilmiş tapınaklar ve mezarlar mitolojiden izler barındırır. Mitolojik inanışların getirdiği ritüeller bu tapınaklarda uygulanmış, bu inanışlar etrafında mezarlar inşa edilmiştir. Halikarnas Balıkçısı da eserlerinde Anadolu’da var olan kimi tapınak ve mezarlardan bahsetmiştir.

---

³⁴⁹ a.e., s.300

³⁵⁰ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, s.168

Ötelerin Çocukları romanında Apollon Tapınağı'ndan bahsedilir. Bu tapınaklar Apollon adına yaptırılmış bilicilik merkezleridir. “Merkezleridir” dedik; çünkü tek değildir. Güney ve Akdeniz kıyıları bu tapınaklarla dolu olmasına rağmen günümüzde bir kısmının izleri yok olmuştur. Didim'deki tapınak, sağlam olarak kendini koruyabilmiş ender anıtlardan biridir.³⁵¹ Romanda Yoran açıklarında bir vapur batar. Yazar bu bölgenin mitoloji bakımından önemli olduğunu vurgular. Didim Apollon tapınağı buradadır. Yazar, özellikle bunu belirtmek için Asaf Baki Bey adında bir araştırmacıyı devreye sokar. Apollon Tapınağı'nı incelemeye gelen araştırmacı, bu üzücü kazanın şokunu atlatmak için tapınağa çıkar ve oradaki sessizlikle huzur bulur.³⁵²

Apollon tapınaklarından biri de mitolojik hikâyelere mekân olan Knidos antik kentinde bulunur. Bilim açısından da insanoğlunun ilerlemesini sağlayan birçok önemli şahsiyeti barındıran bu kent Ötelerin Çocukları romanında tapınakla beraber işlenir. Deniz Gurbetçileri romanında ise daha ayrıntılı olarak ele alınır. Denizcilerden Karakulak Tevfik, Ateşoğlu ve arkadaşlarının nerede avlandıklarını bulmaya çalışmaktadır. Bunun için yapılan planda eskiden Knidos'un başkenti olan ören yeri gözcü kulesi olacaktır:

“Tekir burnu yüksektir. Burnu üzerinde, Cinibizlilerden kalma Ören'i – viranın, ya da harabenin- kulelerinin birine dürbünlü bir gözcü çıkarırız. Onların nerede durup çalıştıklarını görsün. –Cinibizlilerden(Cenovalılar) kalma dedikleri şehir harabesi, hâlbuki İsa'dan yedi yüz yıl önce kurulmuş olan Knidos başkentidir”³⁵³

Deniz Gurbetçileri romanında ayrıca antik mezarlardan da bahsedilir. Denizciler birbirlerine başlarından geçenleri anlatmaktadırlar. Gördükleri antik mezarlarla birlikte mitolojik inanın izlerine de değinirler:

“Gereme'de eski adı Keramos- sünger avlıyorduk. ... Orada Cinibizliler- eski roma ve Helenistik harabeler var. Ama halk hangi eski kalıntıyı görse ona, Cinibizlilerden kalma, der.

³⁵¹ Erhat, a.g.e. , s.52

³⁵² Halikarnas Balıkcısı, **Ötelerin Çocukları**, s.189

³⁵³ Halikarnas Balıkcısı, **Deniz Gurbetçileri**, s.52

Cinibiz Cenevo demektir. Söz, Cenevoze lafından gelir.- zamanından kalma örenler var. Frenk kazıcıları vardı. Birçok eski mezarlar buldular. Mezarlardaki ölülerin çoğunun gözlerinin üstünde para vardı.”³⁵⁴

Mezarlardaki ölülerin gözlerinin üzerinde para bulunmasının sebebi mitolojiye dayanır. Yunan mitolojisine göre ölen kişilerin ruhları ölüm ülkesi Hades’e gidebilmek için ölüler ırmağını geçmelilerdi. Bunun için Kharon adlı kayıkçı görevlendirilmişti. Eski Yunan parası olan bir Obolos karşılığında bu hizmeti görüyordu. Bu sebeple ölen kişilerin gözlerine ya da ağızlarına para yerleştirilirdi.³⁵⁵

Deniz Gurbetçileri’nin ilerleyen sayfalarında Bodrum’da bulunan antik bir mezardan bahsedilir. Halikarnas Katakompları adındaki bu mezarlar yeraltına yapılan ve tapınak olarak da işlev gören mekânlardır³⁵⁶Bekir Dayı isimli denizci hastalanmıştır. Artık denize açılmaz. Ev olarak iki yer seçmiştir. Bunlardan biri Bodrum Kalesi, diğeri katakomptur:

“Bekir Dayı’nın özlediği gibi yaradılışla baş başa kalabileceği topu topu iki yer vardı. Biri Göktepe’de kayaların içine, geniş odalarla ayrılmış eski Halikarnas Katakomb’ları, öbürü de Bodrum kalesi yani Sen Jan şövalyelerinin hisarı.”³⁵⁷

Yazar, romanın bir başka yerinde Halikarnas Mozeleum’undan bahsedilir. Bu anıt mezar Kayra Kralı Mausolos için karısı Artemisia’nın yaptırdığı bir mezardır. 42 metre yüksekliğindeki bu görkemli yapı Dünyanın Yedi Harikası’ndan biri olarak kabul edilir. Günümüzde büyük anıtmezarlar için kullanılan "mozole" sözcüğü Mausolos' un anıtmezarından gelmektedir.³⁵⁸ Yazar, bu anıt mezardan bahsederek bodruma yapılan çirkin bir yapıya eleştiri getirir:

---

³⁵⁴ a.e., s.70

³⁵⁵ Grimal, a.g.e., s.380

³⁵⁶ <http://www.definem.org/forum/viewtopic.php?p=75248&sid=5dac62c7c2167fa2c8445fb245ee31ed>

³⁵⁷ Halikarnas Balıkçısı, **Deniz Gurbetçileri**, s. 217

³⁵⁸ <http://www.nuveforum.net/1197-terimler-sozlugu-m/56092-mezar-kabir-sin-makber-gomut/>

“Sokaklar ıssızdı. Bütün Bodrumlular K r  mer’in hanının yanında toplanmıştı. Çünkü ilk çağda, dünyanın en büyük yedi sanat eserinden biri olan Halikarnas Mozeum’unu-Bodrum’da büyük bir mezardı-, günümüzün daha üstün bir sanat yapıtıyla gölgede bırakmak amacıyla olacak, Bodrumlu belediye başkanı K r  mer’in hanının yanında, deniz kenarında, dört g zli bir belediye kamu abdesthanesinin açılış töreni yapılacaktır.”³⁵⁹

Yazarın hikâyelerinde de antik mezar ve tapınaklara değinilir. Yazarın Halikarnas başlıklı hikâyesinde yukarıda ele aldığımız Halikarnas Mozoleumu’na dikkat çekilir. Bodrum’u gezen yazar, antik öneme sahip mekanları ziyaret etmek ister:

“Dünyanın yedi harikasından biri olan Halikarnas Mozoleumu’nun (şimdi Londra’da)  nceleri bulunmuş olduğu yeri, anfitiyatroyu ve kentın katakomplarını dolaşayım dedim.”³⁶⁰

Aynı kitapta bulunan Knidos Afroditi adlı hikâyede bir başka tarihî ve mitolojik öneme sahip mekân, Afrodit Tapınağı anlatılır. Yazar, bu tapınağın güzelliğini tarihi Lusien’in “De Amoribus” eserinden alıntı yaparak açıklar:

“Kutsal bahçenin yanına gelmiştik. Güzel kokular bizi sarhoş etti. Avlu, Afrodit’e yakışır, güzel kokulu ağaçlarla yemyeşildi. Daima iek açan ve yemiş veren mersin ağaçları, Tanrıçaya saygı sunar gibiydiler. Bu avluda defneler ve sergiler vardır. Buradaki ağaçların hiçbirisi yaşlanmaz. Her zaman gençtirler, daima yeni dallar sürerler.”³⁶¹

Lusien, tapınağın güzelliğinin sebebini Afrodit’nin güzelliğine bağlar. Tapınağın etrafında bulunan bitkilerin hoş görüntüleri ve genliklerinin kaynağı olarak Afrodit gösterilir. Yazar, tapınakla beraber, tapınak yolunda gördüklerini de betimler:

---

³⁵⁹ Halikarnas Balıkçısı, **a.g.e.**, s. 247

³⁶⁰ Halikarnas Balıkçısı, **Ege’den**, s.45

³⁶¹ **a.e.**, s.17

“Yokuş yukarı çıkıyordum. Kentin çarşısının ortasından, Odeon’dan³⁶², Diyonizos’la Müz’lerin tapınağından geçtim. Kuzeydoğudaki Akropol’de Afrodite Tapınağına vardım.”³⁶³

Yazarın yol boyunca gördükleri arasında Diyonizos ve Müz tapınakları vardır. Dionysos; bağ, şarap ve mistik vecd tanrısı olarak görülür. Erhat Mitoloji Sözlüğü’nde onun simgelediği asıl şey için; “insanla doğa arasında bir ilişki, insanın doğanın sınırlarına erdiren büyü gücüdür”³⁶⁴ der. Bu sırta eriş de şarapla gerçekleşir. Dionysos, sadece Yunanistan mitolojisinde görülmez. Grimal onun için Küçük Asya çıkışlı benzer kültleri kendinde topladığını belirtir.³⁶⁵ Azra Erhat, Mitoloji Sözlüğü’nde Dionysos’un tragedyayı esinlediğini belirtir. Halikarnas Balıkçısı da “Hey Koca Yurt” eserinde bu konudan bahseder. Bakkhos yani Dionysos’un akım olarak dört bir yana yayıldığını ve tapım gördüğünü; Hellenistan’a İ.Ö. 7. yüzyılda yayılarak oraya tragedyayı ve komedyayı götürdüğünü belirtir.³⁶⁶

Müz’ler diğer adıyla Musalar mitolojide esin perileri olarak görülürler. “Yunanca akıl, düşünce, yaratıcılık gücü kavramlarını içeren ‘men’ kökünden gelmektedir.”³⁶⁷ Yaratıcı güçleri, düşünceyi simgelerler. Aynı zamanda Dionysos kültürüyle ilişkilidirler. Bu ilişki tapımlarının da bir arada gerçekleşmesine sebep olmuştur. Halikarnas Balıkçısı da hikâyesinde bu iki tapınağı bir arada anmıştır.

Yazar, hikâyelerini kurgularken genelde mekân olarak Ege’nin kalıntılar dolu bölgesini seçer. Parmak Damgası adlı kitabında Gerçeğin Direkleri hikâyesinde şahıslar, deniz kenarında hem doğanın hem de yüzyıllara tanık olmuş kalıntıların ortasındadır:

---

³⁶² Odeon: antik Yunan’da, konserler verilen, şiirler okunan, oyunlar oynanan, genellikle dikdörtgen biçiminde, üzeri kapalı yapı.(<http://mitoloji.info/>)

³⁶³ Halikarnas Balıkçısı, **Ege’dan**, s.20

³⁶⁴ Erhat, **a.g.e.**, s.103

³⁶⁵ Grimal, **a.g.e.**, s.156

³⁶⁶ Halikarnas Balıkçısı, **Hey Koca Yurt**, s.190

³⁶⁷ Erhat, **a.g.e.**, s.228

“Bir şey uzun uzun cızz diye öttü. Belki yüzyıllar, kalıntının sütunlarına, Mısır güneşinde ısınan koca Memnon heykelinin, akşam soğurken ıssız çöle saldığı derin inilti gibi bir müzik yeteneğı vermişlerdi.”³⁶⁸

Benzetmede kullanılan Memnon heykeli hem Mısır hem de Yunan mitolojisinde yer alır. Şafak Tanrıçası'nın oğludur. Troya Savaşı'nda Akhilleus tarafından öldürölür. İlkçağ plastik sanatının konu edindiğı Memnon, Mısır'da III. Amenotep'in diktiğı heykelin adı olmuştur. Şafak sökerken heykelden gelen tatlı ezgiler, heykelin gün doğumunu selamladığı düşüncesini doğurmuştur.³⁶⁹ Halikarnas Balıkçısı'nın kalıntılar ile Memnon heykeli arasında kurduğı benzetmede de bu duruma gönderme yaptığı görülür.

Etrim Yolunda adlı hikâyede de kral mezarlarından bahsedilir. Kahramanlıkları ile İlyada destanında geçen Kayralılara ait Suakela kenti ve bu kentte bulunan Kral Kar'ın mezarı hakkında bilgi verilir:

“Gezmek istediğim Etrim öreni, eski Suakela ya da Suankela (Kayra dilinde Sua mezar, Kela da kral demekmiş) kenti, yani krallar mezarı, bir nekrapolisti. Kayralılara adını veren Kral Kar'ın mezarı oradaymış.”³⁷⁰

Yazar hikâyenin ilerleyen sayfalarında bu bölgede yaşayan halkın Minerva yani Athena'ya tapındıklarını belirtir. Tapınak rahibelerinin ritüellerinden bahseder:

“Herodotos'a göre, memleketin başına bir felaket gelince, Minerva Tapınağı başrahibesine çenesine upuzun bir sakal takar ve herkese öylece görünürmüş.”³⁷¹

Mitolojik ve tarihî öneme sahip bu mekânlar yazarın eserlerinde Anadolu'nun zenginliğini ortaya çıkaran unsurlar olarak göze çarpar. Yazar, bu mekânları anarken kimi zaman da kaynağı mitolojiye dayanan gelenek ve inançlara da değinmiştir.

---

³⁶⁸ Halikarnas Balıkçısı, **Parmak Damgası**, s.20

³⁶⁹ Erhat, **a.g.e.** , s:221

³⁷⁰ Halikarnas Balıkçısı, **Parmak Damgası**, s.23

³⁷¹ **a.e.** , s.26

SONUÇ

Çalışmamız, Halikarnas Balıkcısı'nın altı roman ve beş hikâye kitabının sistemli bir şekilde taranmasıyla oluşmuştur. Bunun yanında yazarın deneme türünde yazdığı, konusunu mitolojiden alan kitapları da incelenerek, yazarın mitolojiye bakış açısı anlaşılmalı çalışılmıştır. Böylece hikâye ve romanlarında kullandığı mitolojik unsurların tespitinde kolaylık sağlanmıştır.

Birinci bölümde yazarın hayatını ve edebî duruşunu etkileyen olaylar ele alınmıştır. Cevat Şakir'in sanatsal yönden köklü bir aileye mensup olması ve aldığı eğitim yazarın donanımını arttırmıştır. İstiklâl Mahkemesince Bodrum'a kalebentliğe mahkûm edilmesi yazarın hayatını değiştirmiştir. Bodrum kasabası sahip olduğu donanımla birlikte yazarı Anadolu'da oluşturulmuş mitosları araştırmaya yöneltmiştir. Bu şekilde Cevat Şakir, edebî kişiliğini bulmuş, Halikarnas Balıkcısı adını almıştır.

İkinci bölümde mit kavramına açıklık getirilmeye çalışılmış, tanımlarda kavramsal kargaşa yaratan efsane, masal ve destan türleri ile mitosların benzer ve farklı yanları ortaya koyulmuştur. Mitosların, sözü masal, destan gibi edebî türlerin içinde kullanıldığı ve bu türlere yaratıcılık konusunda kaynak teşkil ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Mitosların kaynağına inilerek ritüellerle ilişkisi, özellikleri ve işlevleri açıklanmıştır. Ritüellerin, mitosların kuşaktan kuşağa aktarılmasında bir araç görevinde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Mitoloji konusunun daha iyi anlaşılması bakımından ikinci bölümde çeşitli kaynaklar ışığında mitoloji çeşitleri de ele alınmıştır. Bu kaynaklarda mitosların muhtevalarına göre çeşitli sınıflandırılmaları tabii tutulduğu görülmüştür. Mitoloji tanımında olduğu gibi bu konuda da fikir birliğinin olmadığı tespit edilmiştir. Sınıflamalarda mitosların muhtevalarına göre üç genel başlıkta incelendiği görülmüştür. Bunlar; yaratılış mitosları, köken mitosları ve yenilenme-yeniden doğuş mitoslarıdır. Sınıflamalar hakkında açıklamalar yapılırken dünya üzerindeki

toplumların mitolojik inanışlarından da örnekler verilmeye çalışılmıştır. Bu sınıflandırma göstermiştir ki mitoslar, toplumdaki mitoslara değişik isimlerle anılsa da anlatılan olaylar ve bakış açısı hep aynıdır. Hepsi muhteva yönünden üç başlık altına girmekte; benzer olaylar, benzer bakış açısıyla anlatılmaktadır. Bu sebeple yaratılan mitosların evrensel özellik gösterdiği sonucuna varılmıştır.

Aynı bölümde Halikarnas Balıkcısı'nın mitolojiye bakış açısı ile birlikte Mavi Anadolu düşüncesinin amacı da, taranan kaynaklar ışığında ele alınmıştır. Halikarnas Balıkcısı, Batı uygarlığının aslen Anadolu'ya dayadığını, ancak Batı'nın bu gerçeği görmezden gelerek Anadolu'yu küçümseydiğini ve reddettiğini düşünmektedir. Avrupa destanı olarak görülen ve Yunan Mitolojisinin kaynağını teşkil eden İlyada ve Odessa destanlarının Anadolu'ya dayandığını iddia eder. Yazar çalışmalarını bu konu etrafında oluşturmuştur.

Üçüncü bölümde ise yazarın altı romanı ve beş hikâye kitabındaki yüz yirmi üç hikâyesi incelenmiştir. İncelememiz sonucunda yazarın, eserlerinde kurgusunu oluştururken mitoslardan yararlandığı görülmüştür. Yazar, eserlerinde kullandığı mitolojik unsurları Yunan Mitolojisinde geçen tanrı, tanrıça ve varlık isimlerinden seçmiş, ancak sözü edilen mitosların kaynağının salt Yunanistan'a ait olmadığını da belirtmiştir. Bu mitosların Mısır, Sümer ve Anadolu uygarlıklarında aldığı isimleri de kimi zaman anmış, mitosların evrensel özelliğine dikkati çekmiştir.

Yunan Mitolojisinde yer alan tanrı, tanrıça ve mitsel varlıklar kimi zaman özelliklerinin hatırlatılmasıyla, kimi zaman da isimlerinin anılmasıyla eserlerde kullanılmıştır. Özellikle şahısların tanıtımında, mitolojik unsurlardan yararlanılmıştır. Şahıslar, mitolojik varlıklara benzetilerek anlatılmak istenen özellik somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Kimi zaman mitolojik unsurların adı kullanılmış, kimi zaman mitolojik unsurların özellikleri şahıslara yüklenerek bu unsurlara gönderme yapılmıştır. Yazarın, bazı hikâyelerinde mitsel unsurları şahıs kadrosunda bir karakter olarak kurguladığı da tespit edilmiştir. Ayrıca yazarın bazı kurgularının omurgasını mitolojik hikâyelere dayandığı görülmüştür.

Yazar, mitolojik varlıklar ve kahramanlar dışında tabiat unsurlarını da kimi zaman mitolojik açıdan yorumlayarak eserlerinde kullanmıştır. Adamotu denilen bitkiden hem romanlarında hem de hikâyelerinde bahseder. Hatta yazar, bu bitkinin mitolojide kazandığı anlam konusunda bilgi verir. Bunun gibi ağaçlarla ilgili kökeni mitolojiye dayanan inanışlara da eserlerinde yer vermiştir. Eserlerinde oluşturduğu şahısların deniz, dağ ve toprakla ilgili bakış açılarını veren yazar, aslında Anadolu halkının mitolojiden gelen inanışlarını ve anlayışlarını okuyucuya sunar. Onlar da mitolojide olduğu gibi toprağa ve denize dışı bir varlık gözüyle bakmakta, dağları da yüksekliklerine paralel olarak yüceltmektedirler. Yazar tabiat unsuru olan yıldızları ise mitolojik isimleri ile anmış, bu yıldızların mitolojide kazandığı kişiliklerine uygun olarak onları betimlemiştir. Genelde onların Yunan mitolojisinde anılan isimlerini kullanmış, kimi zaman onları doğu mitolojisinde yer alan “Zühre, Süreyya” gibi isimleriyle ele almıştır.

Yazar; eserlerine mekân olarak seçtiği Ege Denizi’ni anarken mitolojide “Arşipel” olarak geçen ismini kullanmayı tercih eder. Bodrum kasabasından da yine aynı bakış açısıyla “Halikarnas” olarak bahseder. Yazar, mitolojik hikâyelerde adı geçen kimi antik mezar ve ören yerlerini de kurgusunun içine yerleştirir. Bu mekânları mitolojideki hikâyelerine gönderme yaparak anar.

Halikarnas Balıkçısı, eserlerinde şahıslar yoluyla toplumun davranışlarına yerleşmiş gelenekçi anlayışı eleştirir. Anaerkil düzeni yıkarak başa gelen ataerkil düzeni beğenmez. Anaerkil düzene duyduğu özlemi eserlerinde şahıslar üzerinden dile getirir.

Halikarnas Balıkçısı, mitolojik unsurlardan düşüncelerini temellendirmek amacıyla da yararlanmıştı. Kimi zaman getirdiği eleştirilere mitosları tanık göstermiş, kimi zaman da mitolojik kahramanları konuşturmuştur. Var olan adaletsiz düzenin insanın nitelikleri üzerinde yarattığı yozlaşma ve ahlakî çöküşü, mitolojide var olduğu düşünülen “Altın Çağ”la mukayese ederek eleştirmiştir. Eserlerinde, Altın Çağ’da insanların sahip olduğu güvenli, huzurlu, refah içindeki hayatlarına duyduğu

özlemi dile getirir. Zulmün olmadığı, herkesin eşit şartlarda yaşadığı bir dünya düşler. Bu düşünüyü mitoslarla somutlaştırır.

Halikarnas Balıkcısı, mitosları tek bir medeniyete ait olarak görmez. Medeniyetlerin birbirinden etkilendiğini vurgular. Mitosların muhtevasını koruyarak çeşitli medeniyetlerde farklı adlar aldığını belirtir. Kendisi de eserlerinde insanoğlunun yarattığı bu geniş hazineden yararlanmıştır. Mitoloji, yazarın ifadelerinin vazgeçilmez bir unsuru olmuştur. Yazar mitolojiyi sadece bir araştırma konusu olarak görmemiş hayatının her alanına tatbik etmiştir. Hikâye ve roman türünde yazdığı eserlerde de bunların izleri görülür. Yazar mitolojide geçen tanrı, tanrıça, kahraman ve varlıkları eserlerinde kullanmıştır. Bu unsurların bazen doğrudan mitolojide geçen isimlerini anmış bazen de bu unsurların özelliklerine atıflarda bulunmuştur. Yazar, aynı zamanda kökü mitolojiye dayanan kimi gelenek ve inançlara da değinmiştir. İncelememiz göstermiştir ki Halikarnas Balıkcısı hikâye ve romanlarında mitolojik unsurları kullanmıştır.

KAYNAKÇA

1. HALİKARNAS BALIKÇISI'NIN FAYDALANILAN ESERLERİ

1.1 Romanlar

Halikarnas Balıkçısı: **Aganta Burina Burinata**, 18. bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, Ekim 2006

:**Bulamaç**, Ankara, Bilgi Yayınevi, Ekim 1996

:**Deniz Gurbetçileri**, 6. bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, Mart 2003

:**Ötelerin Çocukları**, 7.bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, Kasım 1999

:**Turgut Reis**, 7.bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, Haziran 2000

:**Uluç Reis**, 9.bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, Haziran 2007

1.2 Hikâyeler

Halikarnas Balıkçısı: **Çiçeklerin Düğünü**, 3.bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, Temmuz 2005

:**Dalgıçlar**, 3. bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, Ağustos 2005

:**Ege'den Denize Bırakılmış Bir Çiçek**, 8.bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi,
Mart 2003

:**Gençlik Denizlerinde**, 5.bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, Mart 2003

:**Parmak Damgası**, 5. bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, Mayıs 2003

1.3 Deneme Kitapları

Halikarnas Balıkçısı: **Altıncı Kıta Akdeniz**,4.bs., Ankara, Bilgi Yayınevi, Mart 1998

:**Anadolu Efsaneleri**, 11.bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, Mart 2006

:**Anadolu Tanrıları**, 9. bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, Mart 2005

:**Arşipel**, 2. bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, Aralık 1995

:**Hey Koca Yurt**, 6.bs. , Ankara, Bilgi Yayınevi, 2001

:**Merhaba Anadolu**, Ankara, Bilgi Yayınevi, Ocak 1980

2.DİĞER KAYNAKLAR

2.1 Kitaplar

Afacan, Aydın: **Şiir Ve Mitologya**, İstanbul, Doruk Yayıncılık, 2003

Armstrong, Karen: **Mitlerin Kısa Tarihi**, Çev: Dilek Şendil, İstanbul, Merkez Kitapçılık, 2005

Ayvazoğlu, Beşir: **Geçmiş Yeniden Kurmak**, İstanbul, Kubbealtı Neşriyatı, 1987

Batuk, Cengiz: **Tarihin Sonunu Beklemek: Ortadoğu Dinlerinde Eskatoloji Mitosları**, İz Yayınları, İstanbul, 2003

Bayladı, Derman: **Tanrıların Öyküsü**, İstanbul, Say Yayınları, 1997

Campbell, Joseph: **Batı Mitolojisi**, Çev. Kudret Emiroğlu, 2.bs., Ankara, İmge Kitabevi, 1995

: **Doğu Mitolojisi**, Çev. Kudret Emiroğlu, Ankara, İmge Kitabevi, 1993

: **Tanrının Maskeleri: İlkel Mitoloji**, Çev. Kudret Emiroğlu, Ankara, İmge Kitabevi, 1995

Can, Şefik: **Klasik Yunan Mitolojisi**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1997

Çığ, Muazzez İlmiye: **Ortadoğu Uygarlık Mirası**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2002

- Çoruhlu, Yaşar: **Türk Mitolojisinin Anahatları**, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2006
- Devrim, Şirin: **Şakir Paşa Ailesi Harika Çılgınlar**, Çev: Sema Karamürsel, İstanbul, AD Yayıncılık, 1996
- Elçin, Şükrü: **Türk Halk Edebiyatına Giriş**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1986
- Eliade, Mircea: **Dinler Tarihine Giriş**, Çev: Lale Arslan, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2003
- : **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi (I-III)**, Çev. Ali Berktaş, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2003
- : **Ebedi Dönüş Mitosu**, Çev. Ümit Altuğ, Ankara, İmge Kitabevi, 1994
- : **Kutsal ve Dindışı**, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara, Gece Yayınları, 1991
- : **Mitlerin Özellikleri**, Çev. Sema Rifat, 2. bsk. , İstanbul, Om Yayınları, 2001
- : **Şamanizm**, Çev: İsmet Birkan, İstanbul, Om Yayınları, 1999
- Emmanuel, R. : **Hint, Yunan ve Mısır Mitolojilerinde Gizemli Bilgilerin Kaynakları**, Çev: Haluk Özden, İstanbul, RM Yayınları, 1995
- Estin, Colette; Laporte, Héléne: **Yunan Ve Roma Mitolojisi**, 24.bs. , Ankara, Tübitak Yayınları, Ocak 2007
- Fiske, John: **Mitler ve Mitleri Yapanlar**, Çev: Şebnem Duran, İstanbul, İya Yayınevi, 2006
- Freud, Sigmund: **Totem ve Tabu**, Çev. K.Sahir Sel, İstanbul, Sosyal Yayınları, 1996
- Fromm, Eric: **Rüyalar, Masallar, Mitoslar**, Çev. Aydın Arıktan, Kaan H. Ökten, İstanbul, Arıktan Yayınevi, 2003
- Gezgin, Deniz: **Bitki Mitosları**, İstanbul, Sel Yayıncılık, Ekim 2007
- : **Hayvan Mitosları**, İstanbul, Sel Yayıncılık, Mayıs 2007
- : **Su Mitosları**, İstanbul, Sel Yayıncılık, 2009

- Günyol, Vedat: **Yaza Yaza Yaşarken (Günlükler)**, 2. bs. , İstanbul, Cem Yayınevi, 1994
- Hook, S. Henry: **Ortadoğu Mitolojisi**, Çev: Alâeddin Şenel, Ankara, İmge Kitabevi, 1995
- İnan, Abdülkadir: **Tarihte ve Bugün Şamanizm: Materyaller ve Araştırmalar**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1954
- Jung, Carl Gustav: **Dört Arketip**, Çev. Zehra Aksu Yılmaz, 2.bs. , İstanbul, Metis Yayınları, Ekim 2005
- Kaplan, Mehmet: **Hikâye Tahlilleri**, 6. bsk. , İstanbul, Dergâh Yayınları, Kasım 1997
- Kaya, Muharrem: **Türk Romanında Destan Etkisi**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2004
- Kefeli, Emel: **Karşılaştırmalı Edebiyat İncelemeleri**, İstanbul, Kitabevi, Kasım, 2000
- Kramer, Samuel Noah: **Sümer Mitolojisi**, Çev. Hamide Koyukan, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 1999
- Malinowski, Bronislaw: **Büyü, Bilim ve Din**, Çev: Saadet Özkal, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 1990
- : **İlkel Toplum**, Çev: Hüseyin Portakal, Ankara, Öteki Yayınları, 1998
- Necatigil, Behçet: **100 Soruda Mitologya**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, Şubat 1969
- Orman, İ. Hatice: **'Merhaba' Halikarnas Balıkçısı**, Ankara, Bilgi Yayınevi, Kasım 2005
- Ögel, Bahaeddin: **Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları İle Destanlar)**, Ankara, Selçuklu Tarihi ve Medeniyeti Enstitüsü Yayınları, 1971
- Örnek, Sedat Veyis: **100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1995
- Rosenberg, Dona: **Dünya Mitolojisi -Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi-** Ankara, İmge Kitabevi, 2000

Roux, J.P. :**Orta Asya'da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar**, Çev: A. Kazancıgil ve L.Arslan, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2002

:**Türklerin ve Moğolların Eski Dini**, Çev. A. Kazancıgil, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2002

Seyidoğlu, Bilge: **Mit Üzerine Açıklamalar**, İstanbul, Dergâh yayınları, Ekim 2002

Tanpınar, Ahmet Hamdi: **19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul, Çağlayan Kitabevi, 1988

Tökel, Dursun Ali: **Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2000

Yazıcı, Nermin: **Halikarnas Balıkçısı'nın Eserlerinde Tabiat**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002

2.2 Makaleler

Ben-Amos, Dan: “Şartlar Ve Çevre İçinde Folklorun Bir Tanımına Doğru”, Çev: Metin Ekici, **Milli Folklor**, Sayı:33, Bahar 1997, s.75-87

Boratav, Pertev Naili: “Türk Efsaneleri”, **Folklor**, Sayı:35, Mayıs-Haziran, 1974, s.12.

Ergun, Metin: “Türk Ağaç Kültü İnancının Dede Korkut Hikâyelerindeki Yansımaları”, **Milli Folklor**, 47, Güz, 2000, s.22-30

Işın, Haşmet: “Halikarnas Balıkçısının Gizi”, **Varlık**, Sayı: 841, Ekim:12. , 1977, s.10

Kalafat, Yaşar: “Türk Kültür Coğrafyasında Yağmur Duası”, **Yağmur Duası Kitabı**, İstanbul Kitabevi, 2007, s.195

Kocagöz, Samim: “Ölümden Korkmadı Hiç”, **Yeditepe**, Sayı: 206, Aralık:6, 1973, s.9

Önder, Ali Rıza: “Türkiye’de Mitoloji Çalışmalarına Bir Bakış”, I. Uluslar arası Türk Folklor Semineri Bildirileri, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1974, s.141

2.3 Ansiklopedi Ve Sözlükler

Akalın, L.Sami: **Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, 5. bsk. , İstanbul, Varlık Yayınları, Ocak 1980

Beydili, Celal: **Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük**, Çev: Eren Ercan, Ankara, Yurt Kitap, 2004

Erhat, Azra: **Mitoloji Sözlüğü**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1993

Gündüz, Şinasi: **Din ve İnanç Sözlüğü**, Vadi Yayınları, Ankara, 1998

Graves, Robert: **Yunan Mitleri**, Çev. Uğur Akpur, İstanbul, Say Yayınları, 2004

Grimal, Pierre: **Mitoloji Sözlüğü Yunan ve Roma**, Çev. Sevgi Tamgüç, İstanbul, Sosyal Yayınlar, 1997

Hançerlioğlu, Orhan: **İnanç Sözlüğü**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1975

Parlatır, İsmail v.d. : **Türkçe Sözlük**, 2 c. , 9.bsk. , Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998

2.4 Tezler

Akıncı, Rabia Ebrar: “Mitolojinin Bireysel Ve Toplumsal Değerlerle İlişkisi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 1999

Ulgunsoy, Berna: “Balıkesir Yöresinden Derlenmiş Bitki Ve Hayvanlarla İlgili İnanış Ve Uygulamalar Üzerine Bir Araştırma”,(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Balıkesir, 2007

Yetim, Arzu: “Türk ve Kızılderili Mitolojilerinde İnsan Doğa İlişkisi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalı, Eskişehir, 2007

2.5 İnternet Kaynakları

2.5.1 Yazarı Verilen İnternet Adresleri

Sarı, İsa : (çevrimiçi) <http://www.isa-sari.com/etiket/Yunan-Mitolojisi/>, 29. 03. 2009

2.5.2 Yazarı Verilmeyen İnternet Adresleri

(çevrimiçi) <http://www.definem.org/forum/viewtopic.php?> , 27.03.2009

(çevrimiçi) <http://www.nuveforum.net/1197-terimler-sozlugu-m/56092-mezar-kabir-sin-makber-gomut/>, 27.03.2009

(çevrimiçi) <http://mitoloji.info/>, 20.05.2009